DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

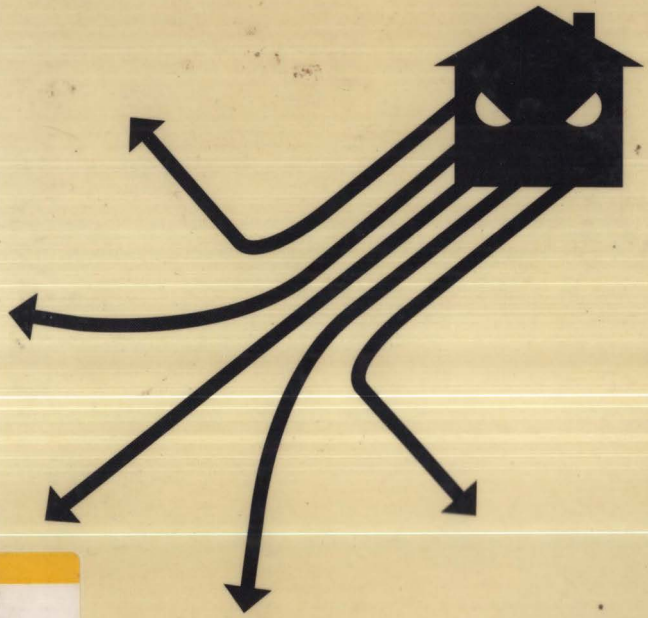
• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

Ev Canavarı

prole.info

çev. Deniz Esen

otonom
düşmanın yerlileri

EV CANAVARI
prole.info
otonom

EV CANAVARI

İngilizceden çeviren:
Deniz Esen

Otonom 49
Dünyanın Yerlileri Dizisi 4

Ev Canavarı
prole.info

ISBN 978-975-6056-38-7
1. Basım Ocak 2012, İstanbul (1000 adet)

Kitabın Özgün Adı
The Housing Monster
© prole.info, 2011
© Türkçe yayım hakları Otonom Yayıncılık, 2013
İngilizceden Çeviren
Deniz Esen

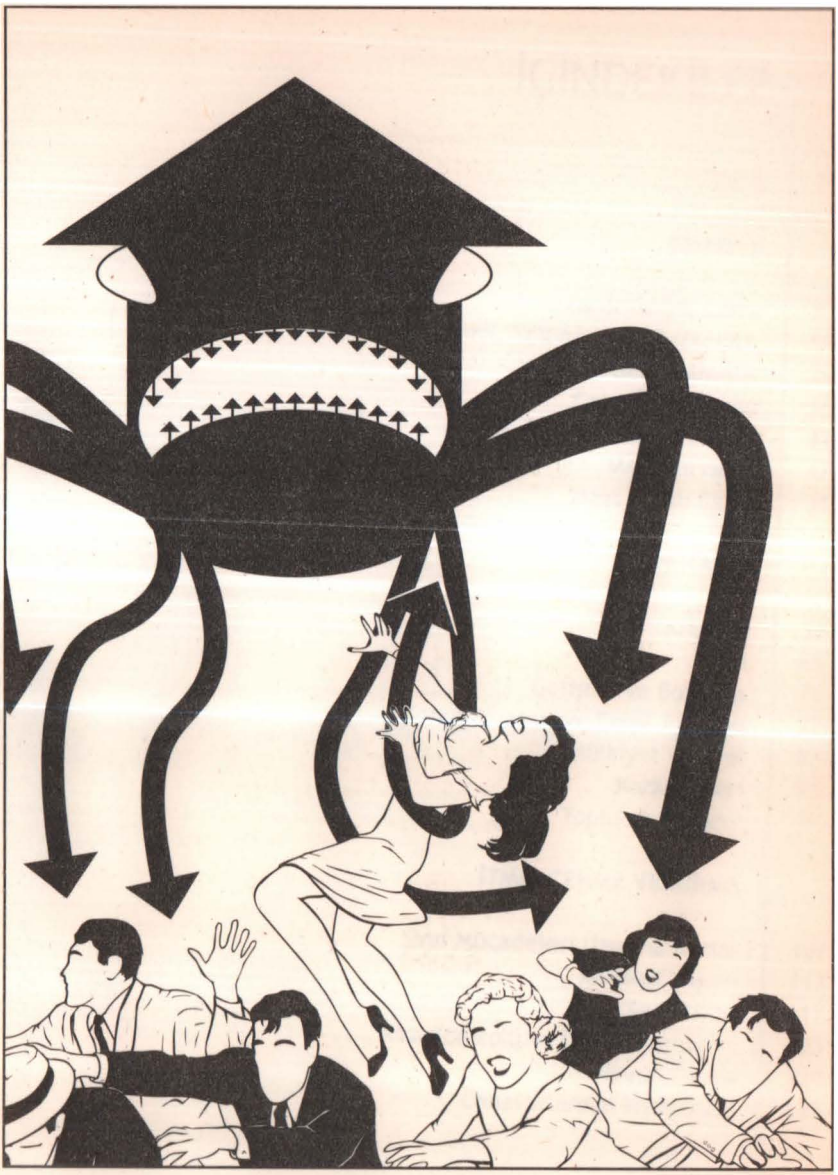
Yayıma Hazırlayan
Melis İnan, Arzu Taghan

Kapak ve İç Tasarım
H. Mert İnan

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Tel (0212) 576 01 36

Yayınevi Sertifika No: 11821

Otonom Yayıncılık
Firuzağa Mh. Çukurcuma Cd. Yazıcı Çıkmazı N:2
Beyoğlu, İstanbul
Tel 0 212 244 87 09
Faks 0 212 244 87 88
iletisim@otonomyayincilik.com
www.otonomyayincilik.com

EV CANAVARI

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
ŞANTİYE	
Canlı ve Ölü Emek	7
Toplumsallaşma, Bölünme ve Taşeronluk	19
Vasıf ve Geri Kalmışlık	27
Çalışma Temposu	35
Güvenlik ve İntihar	41
Maço Zırvalığı	47
Mavi Yakalı Blues	51
MAHALLE	
Krediler	59
Arsa	65
Gelişme ve Bozulma	71
Konut Piyasası ve Emek Piyasası	77
Mülkiyet ve Sınıf	83
Kadının Yeri	93
Topluluk ve Meta	99
İTME, ÇEKME VE KIRMA	
Sınıf Mücadelesi Üzerine Notlar	107
Kolektif Yaşam	113
Sendikalar	117
Kira Kontrolü ve Devlet Konutları	123
İkinci Dünya	129
Canavarlardan Kurtulmak	137

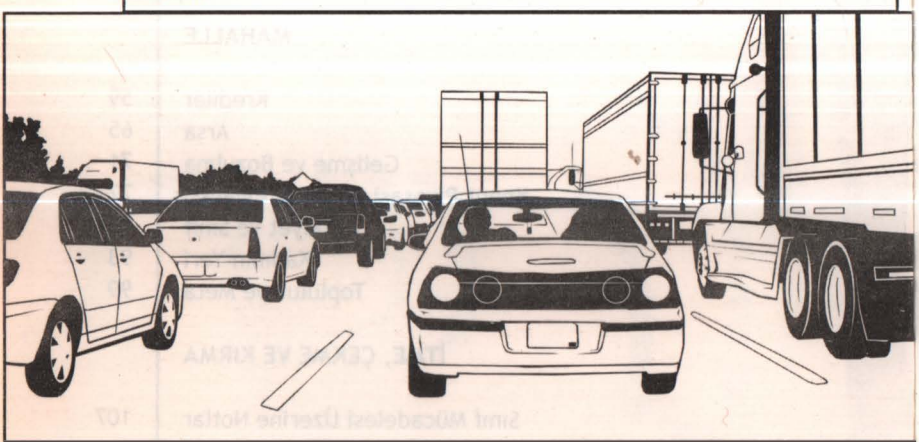
"Böylesi bir canavara 'mülkiyet canavarı' diyebiliriz. Bugün dünyayı yönetmekte, insanlığın hayatını karartmakta ve sözde 'medeniyetimizin' ilerlemesiyle zulmü ve doyumsuzluğu artırmaktadır. İlerleyen sayfalarda bu canavarı betimleyecek ve yok edilmesini önereceğiz."

Johann Most

5:00. Alarmınız çalıyor. İlk düşünceniz, "Bugün hastayım deyip işe gitmeyebilirim."

6:00. Ayılmak için silkiniyorsunuz. Araba camınızdan bakınca ayılmış veya henüz ayılmamış çeşit çeşit inşaat işçisinin çamurdaki derin kepçe izlerinde yürürken tökezlediğini görüyorsunuz. İşe gitme zamanı.

15:00. 45 dakikadır arabadasınız. Trafik korkunç. Radyodan profesyonel derecede hissiz bir ses geliyor...

"Seçim yayınları adil miydi? Medya dil sürçmelerine çok fazla odaklanıp büyük resmi kaçırıyor mu? Söyleyeceklerinizi dinlemek istiyoruz..."

İstasyonu değiştiriyorsunuz.

"...İsyancılar neden kendi mahallelerine saldırıyorlar anlamıyorum..."

Radyoyu kapatıyorsunuz.

15:30. Öğlen güneşinin sarı ışığı süpermarketin otoparkından içeri giriyor. Yaşlı bir adam köşedeki otobüs durağında bir parça kartonun üstünde uyuyor. Bankta oturan kimse yok, ama ince ve oluklu olduğundan üzerine uzanmak imkânsız.

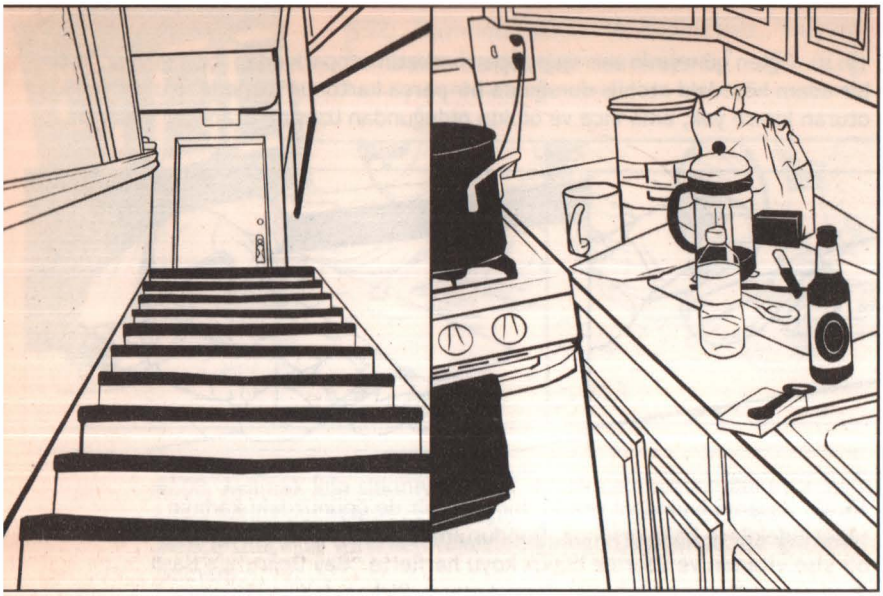

15:45. Kasanın önündeki sırada, bir yere bir de önünüzdeki kadının sepetindekilere bakıyorsunuz. Dondurulmuş pizza, konserve çorba, bir şişe vitamin ve üzerine büyük koyu harflerle "Bay Doğru'yla Nasıl Tanışırsınız?" yazan bir kadın dergisi alıyor. Birkaç dakika boyunca duyduğunuz tek ses kasiyer malzemeleri tarayıp ödemeyi aldığında ve bunu her tekrar edişinde gelen elektronik dit dit sesi...

"Bizi tercih ettiğiniz için teşekkürler... İyi günler."

...2...

15:55. Evinize çıkan merdivenleri tırmanırken dizlerinizin ne kadar ağrıdığını fark ediyorsunuz. Tanrım, bir biraya ihtiyacınız var!

16:30. Duş alıyorsunuz. Sümkürüyorsunuz ve kanla karışık koyu gri taneli bir şey çıkıyor. Nedir bu... çimento tozu? Talaş parçaları? Yalıtım maddesi?

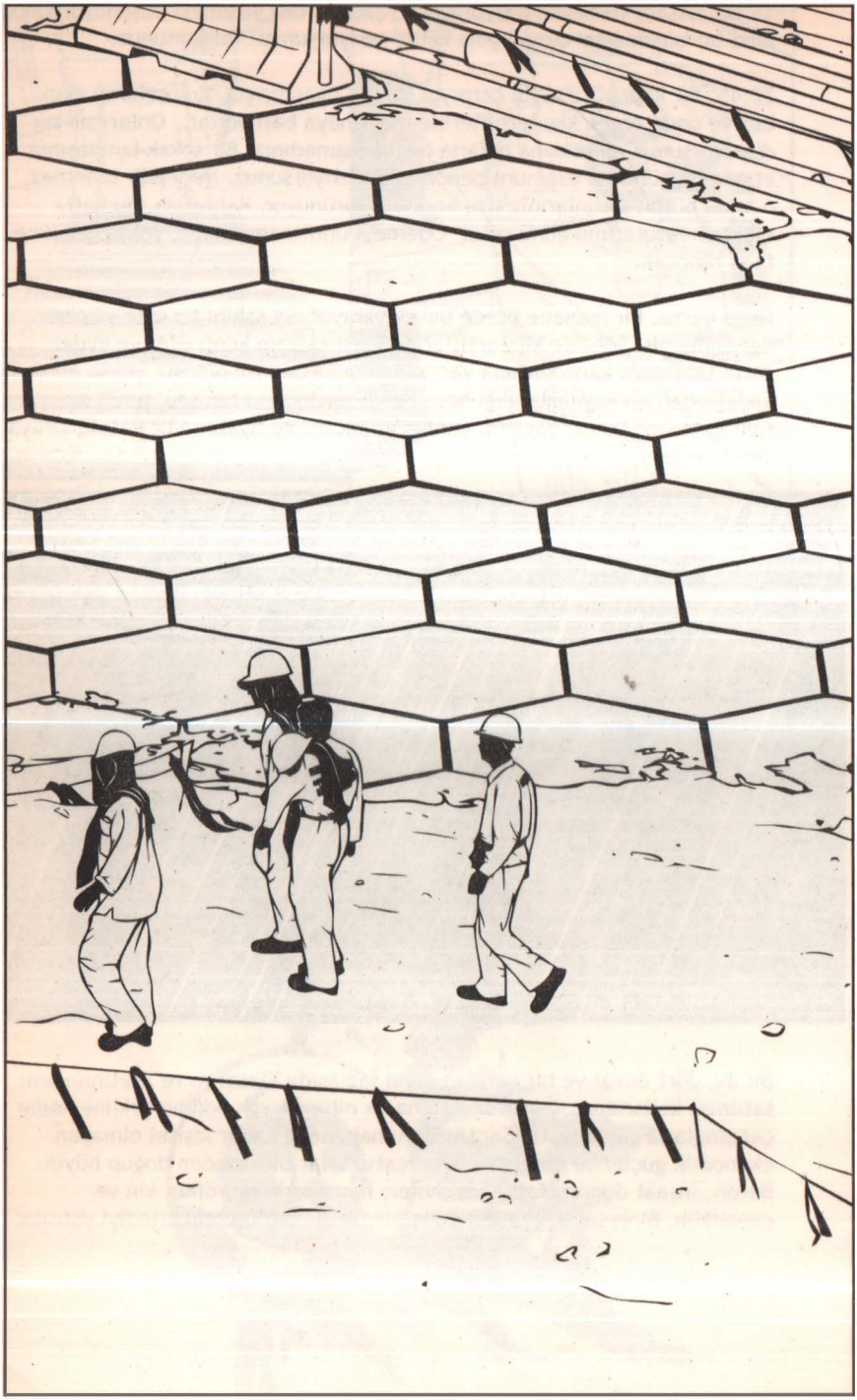
19:00. Akşam yemeğini bitiyorsunuz. Çamaşırları yıkamayı düşünüyorsunuz, ama bu işin acelesi olmadığına karar veriyorsunuz. Yorgunsunuz.

22:45. Bir kapı gürültüyle çarpıyor ve sizi uyandırıyor. Komşularınızdan biri ve onun ergen kızı birbirlerine bağırmaya başlıyorlar... Onları sık sık duyuyorsunuz, ama daha onlarla hiç konuşmadınız. Bir sokak lambasının etrafında görünen yağmuru pencereden izliyorsunuz. Nedendir bilinmez, o anda bütün sorunlarınız size korkunç görünüyor. Kahretsin, bu hafta elektrik faturasının günü geldi. Ödemeyi unutmamalısınız, yoksa gecikme faizi binecek.

Gece yarısı. Bir mahalle ötede bir ev yanıyor. Ev sahibi bu evle yıllardır ilgilenmemiş. Şehirde kira artışlarına karşı sağlam kontroller ve evden zorla tahliyeye karşı koruma var. Yangının kasten mi olduğu, yoksa elektrik kaçağından mı kaynaklandığı belli değil. Kesin olan tek şey, şimdi ev sahibinin, evi tekrar yaptırıp yenileyebileceği ve fiyatının üç katına kiraya verebileceği.

Bir ev, dört duvar ve bir çatıdan daha fazlasıdır. Tasarım ve üretiminden; satılma, kullanılma, yeniden satılma ve nihayet yok edilme şekline kadar çatışmalarla taranmıştır. Şantiyeden mahalleye kadar kişisel olmayan ekonomik güçler ve oldukça kişisel çatışmalar birbirinden doğup büyür. Beton, inşaat demiri, tahta ve çiviler; hayal kırıklığı, öfke, kin ve çaresizlik. Bireysel trajediler, daha büyük bir toplumsal trajediyi yansıtır.

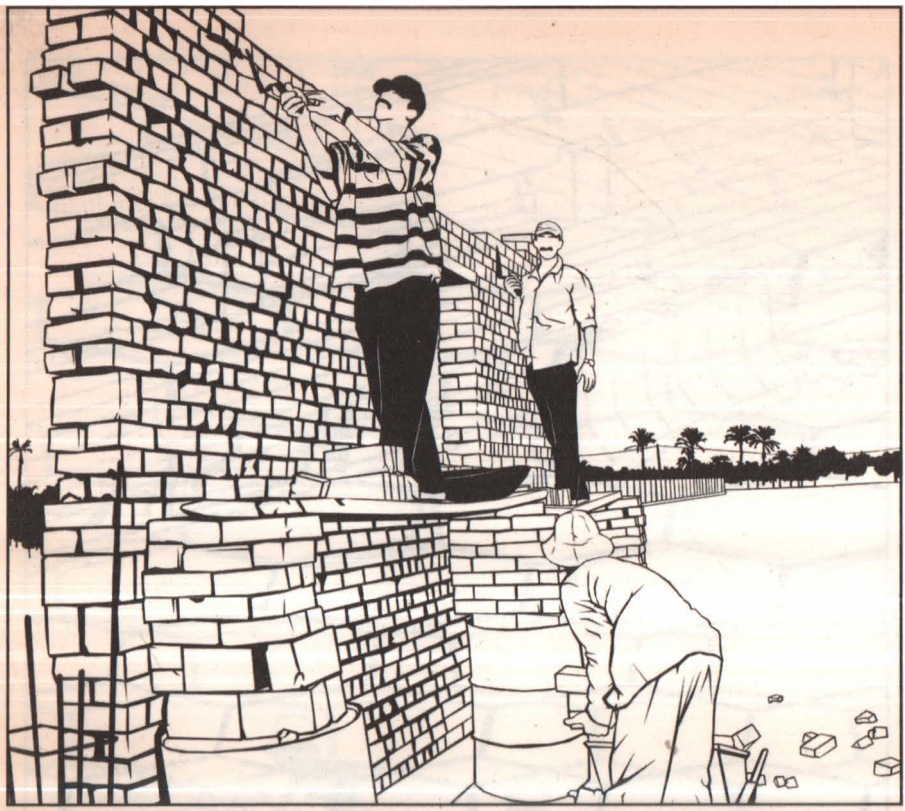

ŞANTİYE

"Bu dünyada iki çeşit insan vardır dostum:
dolu silahı olanlar ve kazanlar. Sen kazıyorsun."

Blondie *(İyi, Kötü ve Çirkin'den)*

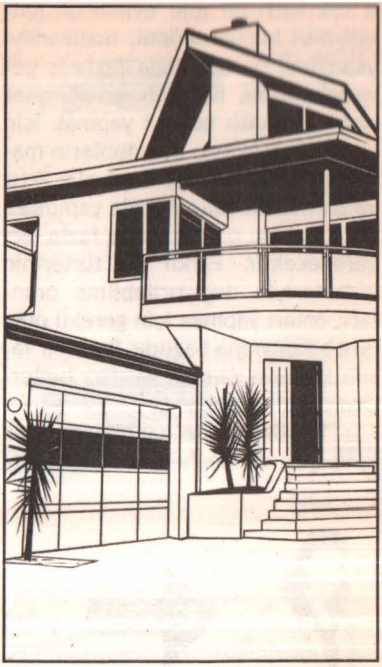
Canlı ve Ölü Emek

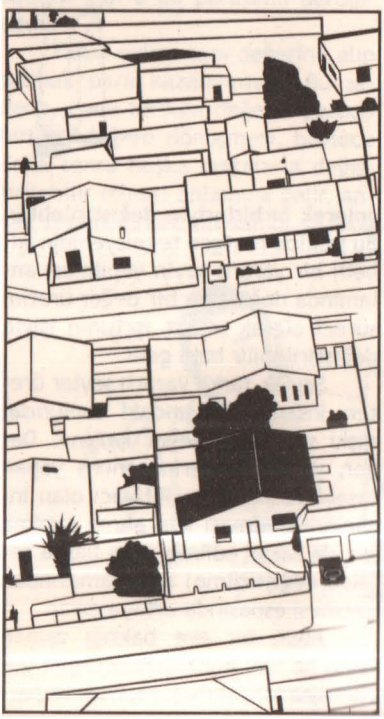
"Politik ekonomi, ne bazı hoyrat ekonomistlerin düşündüğü gibi şeylerin şeylerle ilişkisinin, ne de marjinal fayda kuramının ileri sürdüğü gibi insanların şeylerle ilişkisinin bilimidir; ancak üretim sürecinde insanların insanlarla ilişkisinin bilimidir."

Isaak Illich Rubin

Bir ev düşündüğümüzde, bizi hava koşullarından koruyacak ve biraz mahremiyet verecek fiziksel bir yapı aklımıza gelir. Çeşitli özellikleri olabilir. Bahçesi ve garajı olan varoşlarda tek katlı bir aile evi, bir dizi tuğla evden oluşan mahallenin bodrum katında karanlık bir apartman dairesi, betonarme konut kulesinin orta katında bir oda, şehrin hemen dışında bir karavan, tenis kortu ve ısıtmalı havuzu olan sahil kenarına kondurulmuş büyük bir malikane olabilir.

Fiziksel yapı açısından farkı olan evlerin fiyatları da farklıdır. Bu evlerden herhangi birinin değeri, tıpkı bir garajı ya da sağlam duman detektörünün olup olmaması gibi evin başka bir özelliği olarak belirir. Bu değer temelinde birbirleriyle yer değiştirebilirler. Sahil kenarındaki bir malikane on tane varoş eviyle ve elli tane bodrum katı dairesiyle aynı değerde olabilir. Hepsinin ortak noktası olan değer, yararlılıklarının bir ölçütü değildir.

Bir malikanenin (fiziksel bir yapı olarak) bir bodrum dairesinden elli kat daha pahalı olması, onun elli kat daha fazla barınma veya elli kat daha fazla mahremiyet sağlamasından dolayı ya da bodrum dairesinin arada bir çalışan tek duman detektörüne göre 25 tane sağlam duman detektörü olduğu için değildir. Bir ev başka metalarla kıyaslandığında bu durum daha da açık olur; lüks bir araba ya da bir paket makarna gibi. Bir bodrum dairesi lüks bir arabanın yarısı ve bir paket makarnanın binlerce katı değerinde olabilir. Fakat bir bodrum dairesinin, lüks bir arabanın bizi hızla ve gösterişle bir yerden bir yere götürme marifetinin yarısı kadar bize hava koşullarından korunma ve mahremiyet sağladığını söylemek tamamen saçma olacaktır. Aynı şekilde, bodrum dairesinde yaşayan insanların, dairelerinin sağladığı korunağı, lezzetli bir akşam yemeğine dönüşecek makarnadan birkaç bin kat daha değerli gördüğünü söylemek de.

Eğer bir malikanenin değe-

ri tek katlı bir aile evinin on katı ediyorsa bunun nedeni, malikaneyi yapmanın on kat daha fazla iş gerektirmesidir. Belli bir grup inşaat işçisi tek katlı bir evi yapmak için altı ay harcıyorsa, aynı işçilerin malikaneyi inşa etmesi 5 yıl alacaktır ya da malikanenin 6 ayda yapılması gerekiyorsa, on kat daha fazla işçi gerekecektir. Farklı ev türlerinin birbirleriyle değiştirilebilme oranları, onları yapmak için gerekli olan emek zamanına bağlıdır (burada vasıflı işçilerin zamanı vasıfsız işçilerden daha değerlidir).

Bir dış cephe kaplamacısı tek katlı evin dış cephesine plastik giydirme yaparken, belirli bir metanın yararlılığında gerçek bir değişiklik yapıyordur; evi su geçirmez (ve biraz daha iyi yalıtımlı) yapar. Aynı zamanda metaya değer katıyordur; onun yaptığı iş, belirli bir toplumda tek katlı evlere dış cephe giydirmesi yapmak için gerekli iş miktarı ortalamasının belirlenmesinde rol alır. Şu ya da bu evin dış cephesini kaplamak için ne kadar zaman ve emek harcadığı önemli değildir. Yaptığı iş, bu işin yapılması için toplumsal olarak gerekli ortalama çalışma zamanına bağlı olarak eve değer katar. Eğer bir sonraki yıl, dış cepheye plastik kaplamak için yeni ve daha hızlı bir yöntem yaygınlaşırsa, bu yöntemle yapılmış olsun ya da olmasın plastik kaplamalı tüm evlerin değeri düşecektir.

Farklı meta türlerinin arasında sürekli bir değişim vardır. Metalar, farklı uzmanlaşmış teşebbüsler tarafından üretilir. Evlerin yapımıyla röntgen filmlerinin çekilmesi tamamen farklı iş süreçleriyle gerçekleşir ve tamamen farklı kullanımları vardır. Yine de, röntgen teknisyenlerinin eve ihtiyacı vardır ve inşaat işçilerinin de genellikle röntgen çektirmeye ihtiyaçları olur. Değer, bunlar arasındaki toplumsal ilişkiyi mümkün kılar, farklı meta üreticilerinin faaliyetlerini birbirine bağlar. Çalışmalarının ürünleri, belli miktar parayla değiştirilebilir ve bu para da daha sonra başka bir meta almak için kullanılabilir.

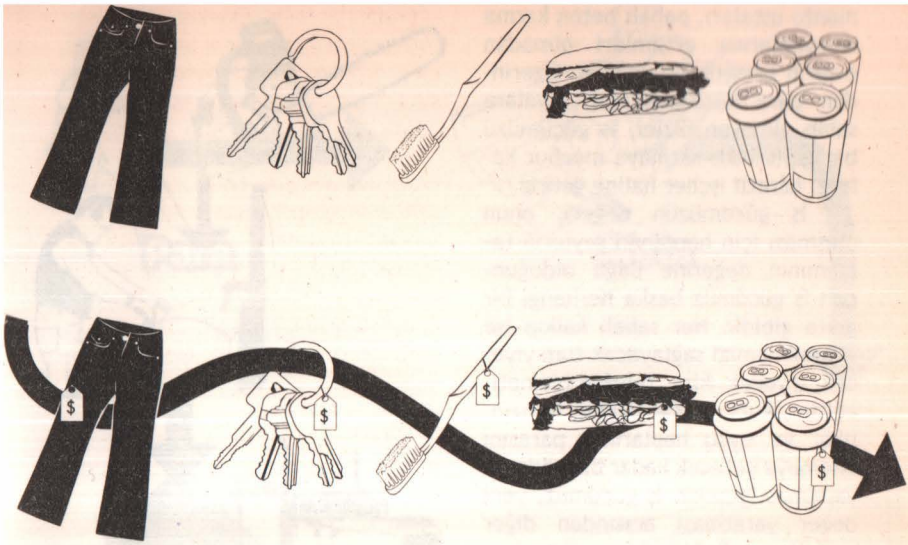
Değer kendisini yararlı şeylere iliştirir ve bu şeyler meta haline

gelerek birbirleriyle değiştirilebilir. Bu şekilde röntgen teknisyeninin işi, belli bir yararlı şeyin yapılması anlamında değil ama bir değer üretim süreci olarak inşaat işçisinin işiyle değiştirilebilir hale gelir.

Şeyler, farklı yararlı şeyler üreten insanlar arasındaki toplumsal ilişki sebebiyle değer kazanır. Değer, yararlı şeylerin, onları yapan insanlardan onlara ihtiyacı olan insanlara ulaşması için alınıp satılma (ya da takas edilme veya başka şekilde değiştirilme) ara aşamasından geçmesi esnasında ortaya çıkar.

Alıcı, bir eve baktığı zaman onun ne için kullanılabileceğini görür: uyumak, yemek yapmak ve par-

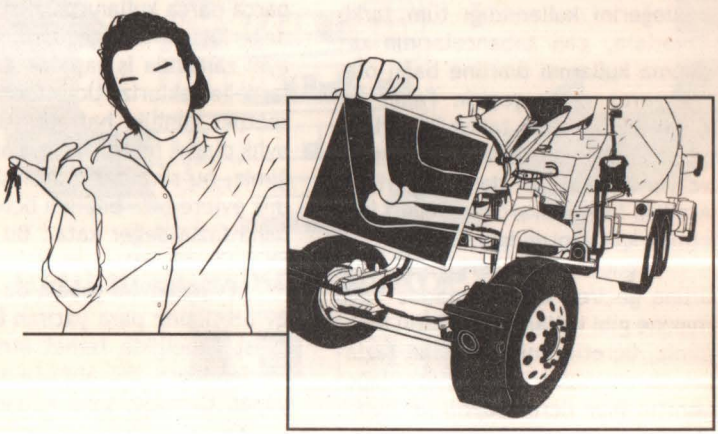

ti vermek için sıcak bir yer. Satıcı içinse ev, paraya dönüşmeyi bekleyen bir değer nesnesidir. Isıtmalı havuz ve bahçe barbeküsü, birinin evi satın alması için kullanılacak bir yem olmaları dışında satıcının umrunda değildir. Herhangi bir meta satıcısı gibi o da parasının derdindedir.

Fakat evleri tam değerine alıp satmak para kazandırmaz. Bu sadece, evde biriken değerin parada biriken değere dönüşmesi, böylece daha sonra başka metalarla değiştirilebilir olması anlamına gelir. Ancak inşaat şirketinin sahibi sadece bir meta satıcısı değildir. O bir kapitalisttir.

Kapitalist bir toplumda herkesin faaliyeti birbiriyle mübadele edilebilir ve hepimiz, satacak metası olan insanlar olarak eşitizdir. Aynı zamanda çoğumuzun iş gücünden başka satacak bir şeyi yoktur. Yararlı şeyler yapmak için gerekli her şey kapitalist bir sınıfındır ve onun tarafından kontrol edilir - bu, onların özel mülkiyetidir.

Röntgen teknisyenleri, hastanenin hissedarlarının sahip olduğu pahalı röntgen cihazlarına erişimleri olmadan röntgen çekemezler. Çi-

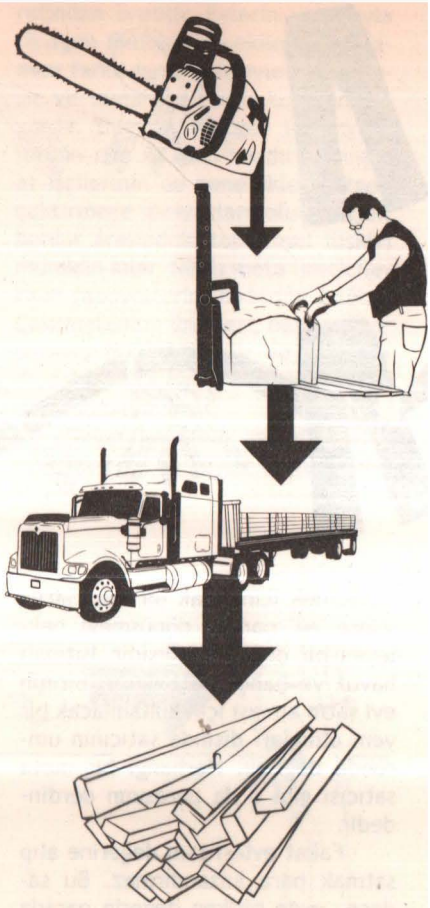
mento ustaları, pahalı beton karma kamyonlarına erişimleri olmadan evlerin temelini atamazlar. Üzerinden para kazanacağımız eşyalara sahip olmayan bizler, iş gücümüzü bir kapitaliste satmaya mecbur kalırız: ücretli işçiler haline geliriz.

İş gücümüzün değeri, onun oluşması için harcanan şeylerin tamamının değerine bağlı olduğundan iş gücümüz başka herhangi bir meta gibidir. Her sabah kalkıp işe gidebilmemizi sağlayacak tüm yiyecek, giyecek, kira, telefon hizmeti, eğitim, kurs, sağlık bakım, benzin, likör ve uyku haplarının parasını ödemeye yetecek kadar bize ödeme yapılması gerekir. İş gücümüz, yeni değer yaratması açısından diğer metalardan farklılaşır.

Bir kutu çivi ile bir yığın kalas, onları üretmek ve şantiyeye taşımak için gerekli iş miktarına bağlı değerleriyle birlikte şantiyeye gelirler. Bir çivi fabrikasında, kereste atölyesinde, kâğıt fabrikasında çalışan işçilerin, madencilerin, kerestecilerin, kamyoncuların, depolarda forkliftleri süren işçilerin ve başka yüzlerce işçinin birleşik ürünleridir. Tüm bu insanların işi, değer olarak bir kutu çiviyle bir kalas yığınında depolanır. Bu, şeylere dönüşmüş emektir, yani ölü emek.

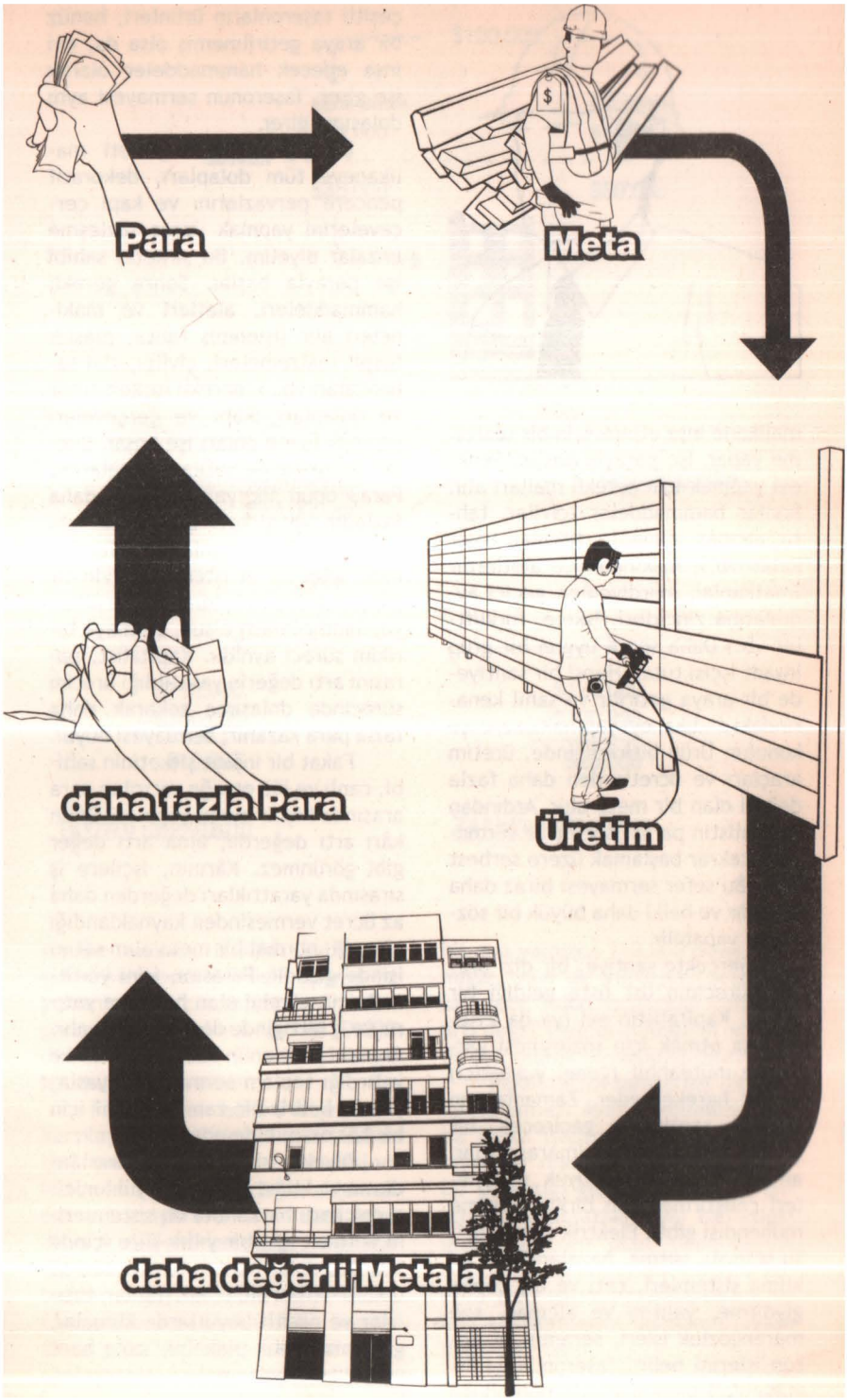
Tahta ve çiviler kullanılıp evin iç duvarlarına biçim verince, değerlerini eve geçirirler. Çivileri çakmak için kullanılan çivi tabancası kendi değerini kullanıldığı tüm farklı duvarlara, çivi tabancalarının ortalama kullanım ömrüne bağlı olarak yavaş yavaş geçirir. Fakat bir iç duvar, bir yığın tahtayla çividen ve çivi tabancasındaki bazı aşınma ve yıpranmalardan daha değerlidir. Aradaki fark, duvarcının duvarı inşa etmek için yaptığı iştir.

İş gücümüz, değerini doğrudan ürüne geçiren bir hammadde veya makine gibi kullanılmaz. Canlı emeğimiz, ücretlerimizi ve daha fazlasını karşılamak için yeterince değer yaratır. Bize ücret ödenir ve belirli

bir zaman çalışmamız beklenir. Bir duvarı inşa ederken, ölü emekten parça parça kullanırız. Hem onların değerini duvara geçiririz hem de aynı zamanda iş yaparak daha fazla değer ekleriz. Ücretlerimiz ister saatlik, günlük, haftalık isterse de aylık olarak hesaplansın, canlı emeğimiz, bu süre zarfında inşa ettiğimiz evlere bize ödenen ücretlerden daha fazla değer katar. Bu artı değer patrona aittir.

Ev pahalı bir şeydir, bu nedenle ev üretimine para yatıran bir kapitalist genellikle temel atma töreninden önce bir alıcıyla sözleşme yapar. Örneğin, sahil kenarında bir

Para
Meta
Üretim
daha fazla Para
daha değerli Metalar

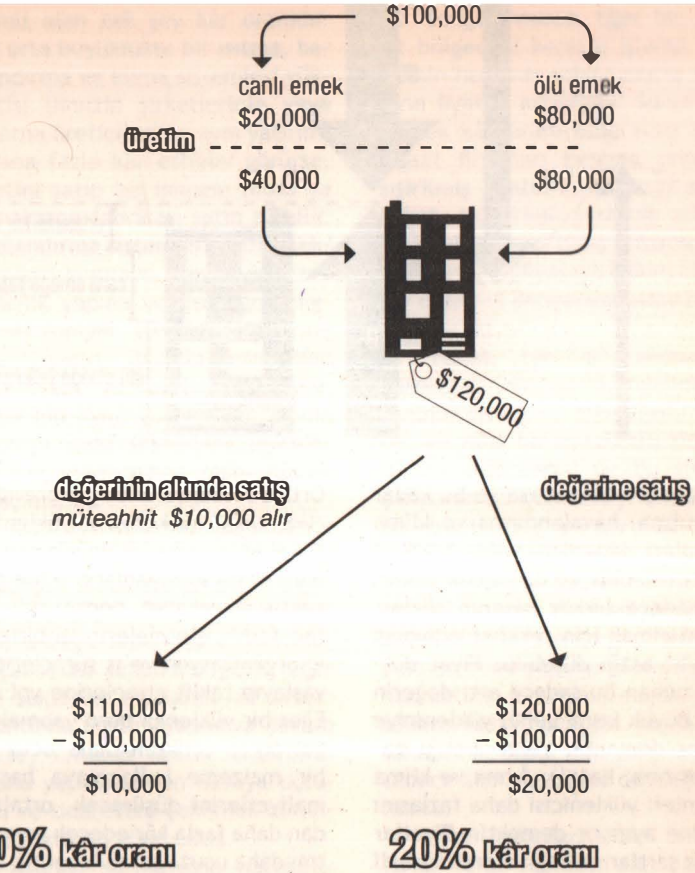
malikane inşa etmek için bir sözleşme yapar. İşe parayla başlar. Sonra evi yapmak için gerekli malları alır. Bunlar hammaddeler (çiviler, tahta, alçıpan, çimento, borular, bakır kablo vb.), makineler ve aletlerdir (matkaplar, merdivenler, geçici aydınlatma zincirleri, iskele, forkliftler vb.) Daha sonra uygun bir grup inşaat işçisi tutar. Hepsi bir şantiyede bir araya getirilir ve sahil kenarındaki malikaneyi yapmak üzere işe konulur. Ürün bitirildiğinde, üretim araçları ve ücretlerden daha fazla değeri olan bir meta olur. Ardından kapitalistin parası ödenir ve sermayesi, tekrar başlamak üzere serbest kalır. Bu sefer sermayesi biraz daha fazladır ve belki daha büyük bir sözleşme yapabilir.

Gerçekte şantiye, bir dizi üretim sürecinin üst üste geldiği bir yerdir. Kapitalistin evi (ya da evleri) inşa etmek için sözleşmesi vardır ve müteahhit (genel yüklenici) olarak hareket eder. Zamanlarının çoğunu şantiyede geçirecek bir takım işçiler tutar (marangozlar, ameleler ve belki büyük makineleri çalıştırmak için birkaç işletme mühendisi gibi). Elektrik sistemleri, su tesisatı, ısıtma, havalandırma ve klima sistemleri, çatı ve dış cephe giydirme, yalıtım ve alçıpan, son marangozluk işleri, seramik ve beton işlerini belirli taşeronlara (altyüklenici) bırakır. İçinde bulunduğu üretim süreciyle ilgili olduğu sürece çeşitli taşeronların ürünleri, henüz bir araya getirilmemiş olsa da, evi inşa edecek hammaddeler olarak işe girer. Taşeronun sermayesi aynı dolaşıma girer.

Bir marangozluk şirketi malikaneye tüm dolapları, dekoratif pencere pervazlarını ve kapı çerçevelerini yapmak üzere sözleşme imzalar diyelim. Bu şirketin sahibi işe parayla başlar. Sonra gerekli hammaddeleri, aletleri ve makineleri alır (işlenmiş tahta, plastik tespit malzemeleri, çiviler, çivi tabancaları vb...), gerekli işçileri tutar ve dolapları, kapı ve çerçeveleri yapmak üzere onları işe koşar. Bunlar, müteahhide satılan metalardır. Para, onun ilk yatırımından daha fazladır ve şirketi büyütmek için yeniden yatırım yapılabilir. Bitirilen meta ister bir ev isterse de evin bir parçası (veya evin tamiratı, yeniden yapılandırılması) olsun, sermaye birikim süreci aynıdır. Kapitalist, parasını artı değerin yaratıldığı üretim sürecinde dolaşıma sokarak daha fazla para kazanır; sermayesi büyür.

Fakat bir inşaat şirketinin sahibi, canlı ve ölü emeğe yatırılan para arasında hiçbir ayrım yapmaz. Onun kârı artı değerdir, ama artı değer gibi görünmez. Kârının, işçilere iş sırasında yarattıkları değerden daha az ücret vermesinden kaynaklandığı gerçeği, normal bir meta alım satım işinde gizlidir. Parasını, işini yürütmek için gerekli olan her şeye yatırır ve iş bittiğinde de bir kazanç alır. Aradaki fark onun kârıdır. Kârını ve yatırdığı toplam sermayeyi kıyaslayarak, belirli bir zaman dilimi için bir kâr oranı elde eder.

Diyelim ki bir ısıtma, havalandırma ve klima sistemleri yüklenicisi çok katlı bir konuta bu sistemlerini kurmak için bir yıllık süre içinde 100.000 dolar harcar. Bunun 80.000 dolarlık kısmı ölü emek (fanlar, ısıtıcılar ve çeşitli boyutlarda klimalar, galvanize çelik plakalar, izole bant ve yalıtım malzemeleri, testereler,

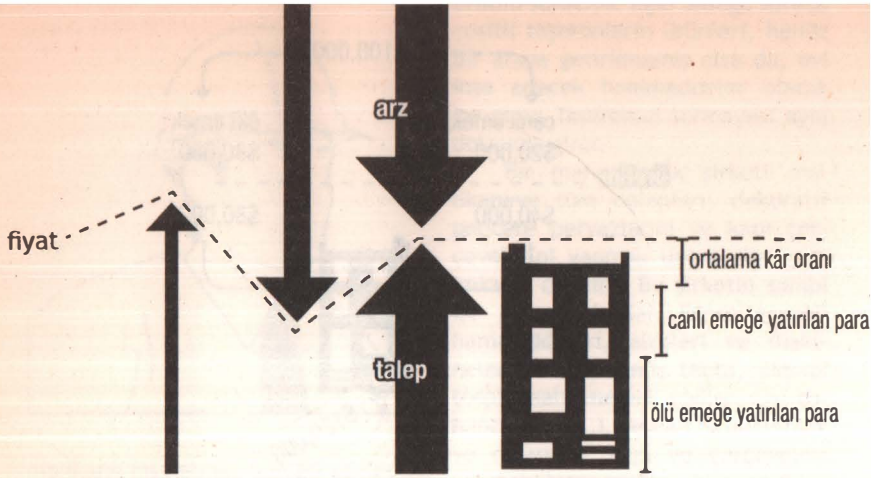

teneke makası, uzatma kabloları, şirket kamyonetlerindeki aşınma ve yıpranmalar için kullanılan yedek parçalar vb...) almak için ve 20.000 doları canlı emek (ücretler) almak için kullanılmış olsun.

Farz edelim işçiler, ücretlerini karşılayacak şekilde çalışma saatlerinin yarısını, bir araya getirdikleri sistemlere yeterince değer eklemek üzere harcıyor ve kalan saatlerini de artı değere katıyorlar. Böylece ısıtma, havalandırma, klima sistemlerinin değeri 120.000 dolar eder. Eğer yüklenici 120.000 dolar ödeme alırsa yıllık %20 kâr oranı elde eder; oldukça iyi bir rakam. Eğer müteahhit ona yalnızca 110.000 dolar ödemişse, yine de yıllık %10 oranında kâr eder, fakat işçilerinin yarattığı artı değer onunla müteahhit arasında eşit olarak paylaşılmış olur.

Fakat hiçbir zaman tek bir yüklenici olmaz. Aynı iş kolundaki her bir farklı işletme serbest piyasada diğeriyle rekabet halindedir. Alıcılar gerektiği gibi çalışmayan ürünleri satın almazken aynı kalitedeki ürünlerden en ucuz olanı tercih ederler. Bu şekilde, çok katlı bir konuta tüm ısıtma, havalandırma ve klima sistemlerini takmanın piyasa fiyatı belirlenir.

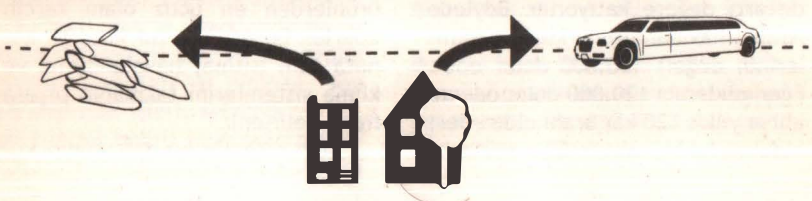
Bir bölgede bu donanımın ku-

rulacağı çok bina varsa ve bu kadar çok ısıtma, havalandırma ve klima sistemleri yüklenicisi yoksa bu fiyat yukarı çıkabilir ya da birçok yüklenici sadece birkaç binanın sözleşmesini almak için rekabet ediyorsa bu fiyat aşağı düşebilir. Fiyat düştüğü zaman bu sadece artı değerin daha büyük kısmı genel yükleniciye gidiyor demektir. Fiyat arttığı zaman ısıtma, havalandırma ve klima sistemleri yüklenicisi daha fazlasını kendine ayırıyor demektir. Fiyatlar piyasa şartlarına bağlı olarak sürekli yükselip düşer, fakat arz ve talep fiyatı açıklayamaz. Arzla talebin eşit olduğu noktada, hiçbir şey açıklamazlar.

Kurulu bir ısıtma, havalandırma ve klima sisteminin fiyatı (her meta gibi) bir denge fiyatının etrafında dolaşır. Bu denge fiyatı, ölü emeğe yatırılan ve canlı emeğe yatırılan sermayenin değeriyle birlikte sektörün ortalama kâr oranıdır. Ortalama kâr oranından önemli ölçüde daha az kazanan yükleniciler iş kolundan çıkacak ve sözleşmeleri daha fazla kazananların eline geçecektir. Bu rekabet, benzer ürün üreten farklı işletmelerin birbirlerinin iç organizasyon ve iş süreçlerini kıyaslayıp taklit etmelerine yol açar. Eğer bir yüklenici boru yapmak için galvanize çelikten daha ucuz yeni bir malzeme kullanmaya başlarsa maliyetlerini düşürecek, ortalamadan daha fazla kâr edecek ve mallarını daha ucuza satabilecektir. Diğer yüklenicilerin tümü ya yeni malzemeyi kullanmaya başlayacak ya da işten çekilecektir. Diğer yükleniciler bu malzeme değişikliğini yaptıkça, değişikliği yapan ilk yüklenicinin rekabet üstünlüğü ortadan kalkacaktır.

Fakat rekabet hâlinde olan tek şey aynı sektöre yatırılan sermayeler değildir. Kendini artırmaya çalışan değer açısından bakarsak, her

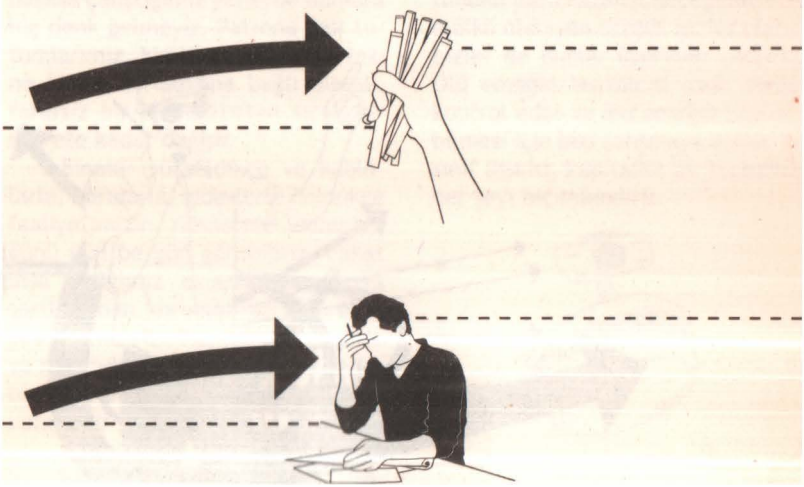
sektör en az bir diğeri kadar iyidir. Önemli olan tek şey kâr oranıdır. Eğer orta büyüklükte bir ısıtma, havalandırma ve klima sistemleri yüklenicisi limuzin şirketlerinin veya makarna üreticilerinin aynı yatırımla daha fazla kâr ettiğini görürse, şirketini satıp bir limuzin filosu ya da makarna fabrikası satın alabilir. Havalandırma sistemleri kurma sektöründeki sermaye gitgide ünlülere taksicilik yapma ve lise öğrencilerini mezuniyet balosuna götürme işine kayarsa, limuzin hizmetinin fiyatı düşer ve havalandırma sistemlerinin fiyatı yükselir. Ortalama kâr oranı, farklı sektörlere ne kadar sermaye yatırıldığına bağlı olarak da biçimlenir.

Rekabet, tek tek işletmelerin hepsinin işçilerinden elde ettiği artı değeri saklamak yerine faaliyet gösterdiği piyasadaki ortalama kâr oranına bağlı olarak kâr elde etmeye çalışması anlamına gelir. Eğer belli sektörler ortalama kâr oranının altında üretim yapmaya devam ederse, firmalar hatta sektörlerin bütünü yatırımlarının havaya uçtuğunu ve ticaretten çekilmek zorunda kaldıklarını görecektir.

Aslında sermayenin hareketinin önünde bin türlü engel vardır ve kâr oranları hiçbir zaman tam olarak dengelenemez. Eğer bir şirket bir bölgedeki kereste işleme tesislerinin hepsinin sahibi olursa kalasların fiyatını artırabilir. Sonra daha yüksek kâr oranı elde eder çünkü inşaat firmaları kereste şirketinin şişirilmiş fiyatlarını ödediği zaman şirket, işçilerinin yarattığı artı değerin bir kısmını daha alıkoyacaktır. Şirketin tüm piyasaya hâkim olması, kâr oranının dengelenmesine bir engel olacaktır.

Fakat tekeller, sermayenin hareketinin önündeki engellere verilebilecek en uç örneklerdir sadece. 40 yıllık bir su tesisatı şirketini işletip yeğenlerini de bu şirkette çalıştıran bir yükleniciyi ele alalım. Bu şirketi satıp parasını bir eşcinsel mahallesindeki genç çalışanlara yiyecek içecek hizmeti veren lüks bir bara yatırsa daha yüksek bir kâr oranı elde edebileceğini bilir ama yine de bunu yapmaz. Sermayesinin hareketinin önündeki engel, eşcinsellere karşı önyargısı ya da alkol tüketimine karşı dini yargıları veya sadece aile mesleğine duyduğu bağlılıktır.

İster tekeller, ticari tarifeler, farklı vergi yapıları, dini inançlar, farklı sağlık ve güvenlik yasaları is-

terse de belli bir iş koluna veya belli bir mahalleye duyulan bireysel bağlılıklar olsun, sermayenin hareketinin önündeki çeşitli engeller piyasanın işleyişini durdurmaz. Bunlar, piyasanın dış hatlarını oluşturur.

Yine de engellerin birbirinden ayırdığı kâr oranları arasındaki fark ne kadar büyük olursa, bu engeller üzerindeki baskı da o kadar çok olur. Sermayenin sektörler ve bölgeler arasında sürekli ileri geri hareket etmesinin, kâr oranının eşitlenmesinin önünde duran her şey üzerinde aşındırıcı bir etkisi vardır.

Tüm bu rekabet, inşaat şirketi sahibini büyük bir baskı altına sokar. Şirketi yalnızca kâr değil, rekabet gücü olan bir kâr elde etmek zorundadır. Ya büyüyecek ya da ölecektir. Kapitalist olmak hiç kolay değildir.

Kâr oranıyla ilgili olarak sürekli endişe eder. İşçilerinin hammaddeleri israf edip etmediklerini, yeterince çok çalışıp çalışmadığımızı veya makinelerini kötüye kullanıp ortalama aşınma ve yıpranma miktarından fazlasını yaratıp yaratmadığımızı düşünüp durur. Eğer iş sahibi olarak kalmak istiyorsa bizi daha sıkı, daha hızlı, daha uzun süreli ve daha az paraya çalışmaya zorlamalıdır. Yani pisliğin teki olmalıdır.

Şantiyede çalıştığımız her gün sürekli bir savaştır, zira patron üzerimizden mümkün olduğunca çok artı değer elde etmeye çalışır. Biraz geç kalmak bir yana, işe biraz daha erken başlamamızı sağlayabildiğinde ya da bizi biraz daha çok ve hızlı çalıştırdığında, sayemizde kazandığı kârı arttırır. Çalışmamız gerekirken sigara molası verdiğimizde, kullanılabilir artık parçaları birkaç kat aşağı inip alet çantasına geri koymak yerine dışarı attığımızda, aletleri çaldığımızda veya normalden uzun öğlen arası yaptığımızda, kendi hayatımızı biraz olsun kolaylaştırırken aynı anda kâr oranını da azaltıyoruz.

Şirket bizim umrumuzda değil. Bizim çıkarlarımız patronun çıkarlarının ve genel olarak tüm sermaye birikim sürecinin tam tersidir.

Hayatta kalmak için gerekli şeyleri alabilmek adına iş gücümüzü satmak zorundayız. Bazı arkadaşların öğlen arasında satmak üzere evden sandviçler getirmesi veya köşede torbacılık yapması ya da hurdacıya satmak için bakır borularla kablolar çalması, iş gücümüzü bir patrona satmak zorunda olduğumuz, yani ücrete bağlı olduğumuz gerçeğini değiştirmez. İşte harcadığımız zaman bizim zamanımız değildir, hayatımızın sadece hemen bitmesini istediğimiz bir parçasıdır.

Geçinmek için hayatlarımızın

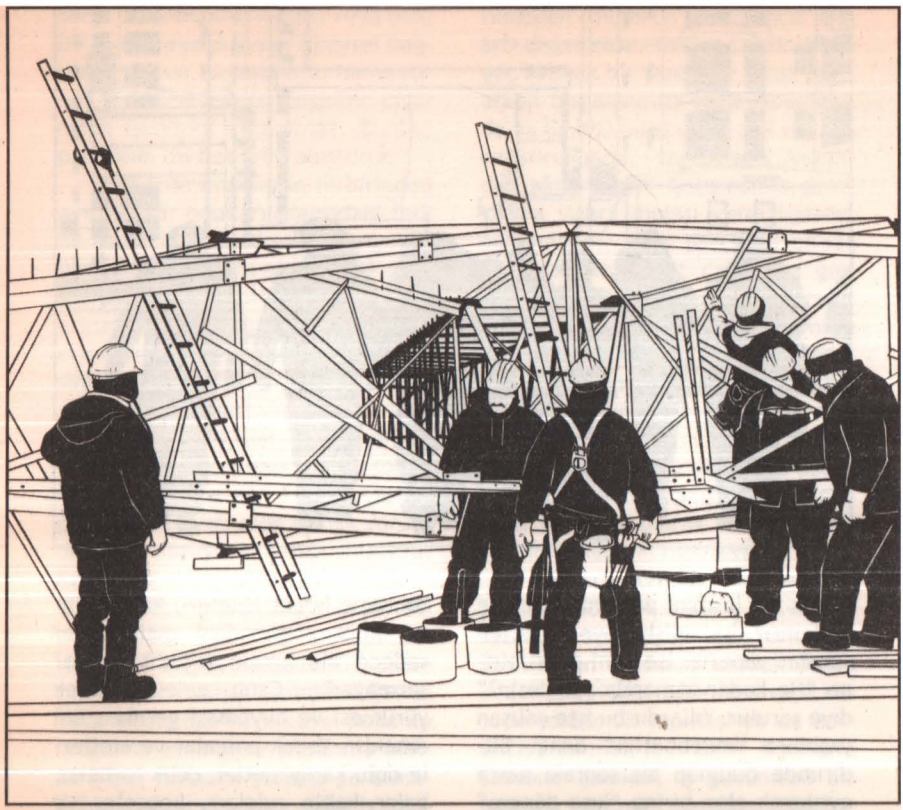

büyük bir kısmını patrona vermeye zorlanırız. İşi hapishaneye benzeten şakalar yaparız. İşe yeni giren birine "Ne kadar zamandır içerdesin?" diye sorulur. Yıllardır bu işte çalışan yaşlılara "müebbetlik" denir. Bildirimde bulunup bir sonraki hafta ayrılacak olan birine "kısa dönem" denir. Patronumuzdan şikâyet eder ve bu işten çıkıp işçilerine doğru düzgün davranan gerçek bir şirkette çalışacağımızı söyleriz. "İyi patronlar" veya "çalışılacak iyi şirketlere" dair hikayeleri hep duyarız, fakat nasılsa çalıştığımız yerlerde bunlara hiç denk gelmeyiz. Patrona dair tutumlarımız, kimi kolladığına ve bizi ne kadar zorladığına bağlı olarak, tarafsız bir kayıtsızlıktan sıcak bir nefrete kadar değişir.

Binalar yükseldikçe ve kablolarla, borularla, giderlerle doldukça faaliyetimizin nesnelere dönüştüğünü gün be gün görebiliriz. Fakat inşa ettiğimiz evlerde biz, hava şartlarından korunma ve mahremiyet göremeyiz. Biz, içinde çalışmaya zorlandığımız ve üzerinden başka birisinin para kazandığı büyük, anlamsız bir nesne görürüz.

Varoşlardaki tek katlı aile evleri, karanlık bodrum daireleri, betonarme konut kuleleri, karavanlar ve sahil kenarındaki malikaneler sadece ölü emek değildir. Bunlar sermayedir. Canlı emeği ezerek yürümesi ve büyümesi gereken ölü emektir. Yedek parçalar ve aletlerle dolu kamyonetler, çelik levhalar, bakır kablo ruloları, kepçeler ve çimento karıştırma kamyonlarının yanı sıra evlerin sermaye olarak belirmesinin tek sebebi, onları yapan insanlar arasındaki ilişkilerdir. Bunlara kapitalistler sahiptir, bunları kontrol eden de yine onlardır. Üstünden para kazanabileceğimiz özel mülkü olmayan ücretli işçiler olarak bizler de bunlar üzerinde çalışırız. Ölü emeğin temsilcisi canlı emeği kontrol eder ve ölü emeğin büyüyebilmesi için bizi çalışmaya zorlar. Bu sınıf ilişkisi, kapitalist bir toplumda her şeyi biçimlendirir.

Toplumsallaşma, Bölünme, ve Taşeronluk

"Yöneticiliğin sırrı, senden nefret eden insanları tereddütlü insanlardan uzak tutmaktır."

Casey Stengel

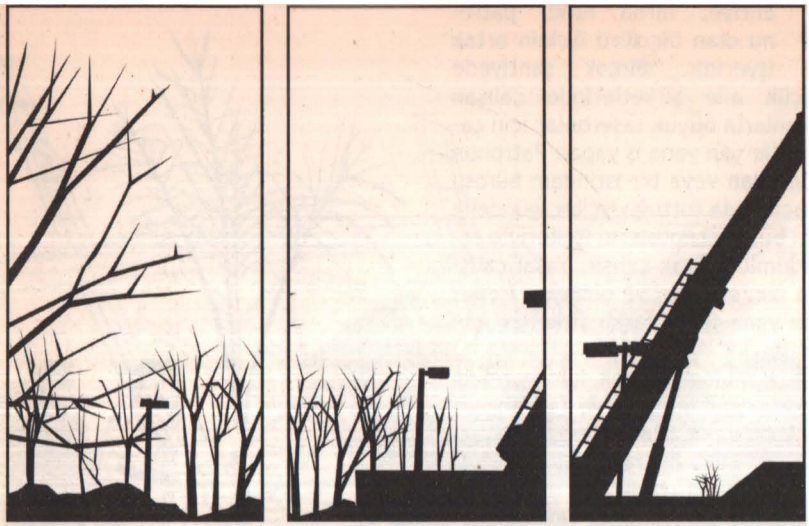
Şantiye, farklı farklı patronu olan bir sürü işçinin ortak işyeridir. Birçok şantiyede küçük aile şirketlerinde çalışan insanlarla büyük taşeronlar için çalışanlar yan yana iş yapar. Patronun doğrudan veya bir istihdam bürosu aracılığıyla tuttuğu işçiler, gündelik işçi bulan acentelerin işçileriyle eşgüdümlü olarak çalışır. Yasal çalışma izinleri olan ve olmayan işçiler yan yana fakat farklı şirketler için çalışır.

Bir bina dikmek için gereken çeşitli işler bölünür ve farklı mesleklerin belli işlerini meydana getirirler. Lüks bir rezidans kulesinin inşa edildiği tipik bir şantiyede damperli kamyonları, ters kepçeleri, buldozerleri, forkliftleri ve vinçleri çalıştıran operatörler; binanın çelik iskeletini kuran demirciler, iç duvar ve asma tavanlar gibi yapı ahşapları ve hafif metalleri döşeyen marangozlar; betonarme demirlerini birbirine bağlayan ve binanın temeli, kaldırımları, terasları ve kapalı otoparkın duvarları ve tavanı için beton döken çimento şap ustaları olacaktır. Elektrik tesisatını döşeyen elektrikçiler; ısıtma, havalandırma ve klima sistemlerini kuran teknik elemanlar, temiz su ve atık su tesisatını ve fıskiyeleri döşeyen su tesisatçıları olacaktır. Şantiyeye malzemeleri boşaltıp dağıtan, beton matkabı ve tokmak

gibi daha çok fiziksel güç isteyen aletleri kullanan, şantiye etrafındaki yolların kısmen sökülmesini gerektiren bir inşaat yapılıyorsa trafiği yönlendiren ve genellikle müteahhidin ufak tefek işlerini halleden ameleler olacaktır. Gündelik işçi acentelerinin tuttuğu, birkaç günde bir şantiyeye gelip molozları atan ameleler olacaktır. Yalıtımcılar, alçıpan ustaları, bitirme işi marangozları, asansör kurulumcular, doğramacılar, garaj kapısı ustaları, çatı ve cephe giydirme ustaları, duvar işçileri, zemin işçileri, kaplama işçileri, fayans işçileri olacaktır. Otoparka karbon monoksit algılama sistemini döşemeyi ve güvenlik sistemleriyle kameraları kurmayı bilen uzmanlaşmış işçiler de olacaktır. Binanın girişini kaplayan fundalıkları ve sıra sıra palmiye ağaçlarını diken peyzaj mimarları olacaktır. Son olarak da, müstakbel

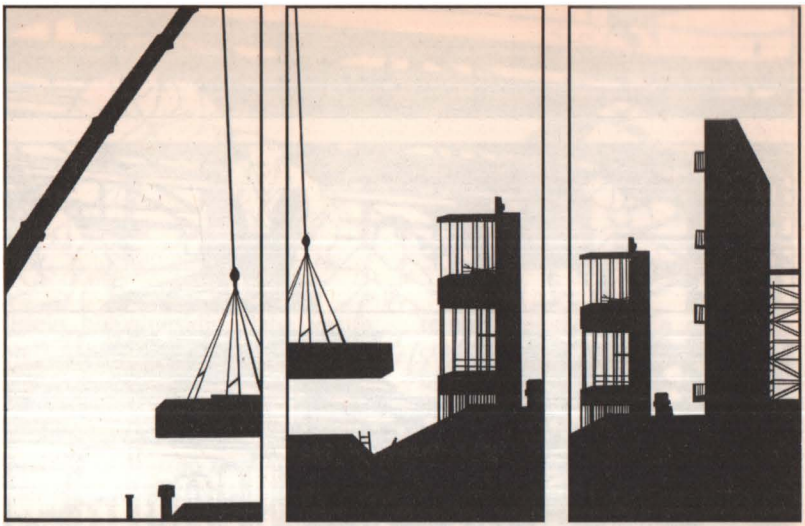

mülk alıcıları gelip bakmadan önce etrafın güzel görünmesini sağlayan temizlikçiler olacaktır. Bu işçilerin bazılarını doğrudan müteahhit tutar, fakat çoğu taşeron şirketler için çalışır.

Farklı mesleklerin tümü farklı malzemeler ve makineler gerektirir ki bunların bazıları oldukça pahalıdır. Uzman taşeronlar tutularak maliyetler düşürülür ve sermayenin para kazandırmadan bekleme süresi kısaltılır. Bir çatı şirketinin, granit mutfak tezgâhlarının ince kesimi için gereken pahalı makineleri almasına ve bir fayans şirketinin de, binaların çatı ve dış duvarlarında çalışılabilmesini sağlayan iskele ve emniyet kemerlerini satın almasına gerek yoktur. Kimi çalışanlar (marangozlar veya ameleler gibi) bir yılı veya daha uzun bir süreyi aynı şantiyede geçirirken, bazıları (garaj kapısı veya güvenlik sistemi ustaları gibi) bu şantiyede sadece birkaç gün kalır. Yani evleri büyük bir ölçekte seri üretimle yapmak gerekir, zira tek bir şirketin farklı tüm inşaat işçilerini tutması daha düşük maliyetli olmayacaktır.

Bir taşeronla anlaşan müteahhidin, binanın tüm iskeleti kurulmadan önce çalışması mümkün olmayan asansörcüleri maaşa bağlamasına gerek kalmaz. Ayrıca asansörcü taşeronlar da bir sürü işi birbiri ardına sıraya dizebilir, böylelikle işçilerini aralıksız çalıştırır ve aletlerini de bir kenarda çürümeye bırakmaz. Hatta bazen taşeronların, sorumluluklarının bir kısmını başka bir taşerona devretmeleri de ticari açıdan mantıklı olur. Bir elektrik işleri taşeronu, yalnızca düşük voltajlı elektrik sistemlerini kurmak üzere uzman bir taşeron tutabilecekken, bir tesisat şirketi de yalnızca fıskiyeleri döşeme işini başka bir taşerona verebilir.

Taşeronluk riski de bölüştürür. Evler nadiren standart bir model içinde inşa edildiği için, her şantiyede inşaat sırasında çözülmesi gereken çeşit çeşit sorun çıkar. Yani yanlış yapılabilecek ve herhangi bir binanın üretimini aksatabilecek bin türlü şey vardır. Bir meslek kolunun işini yavaşlatan sorunlar, diğerlerini de kolayca yavaşlatabilir. Eğer belli bir binanın işlerinin hepsini bir şirket yapsaydı, tüm riski üzerine almış olurdu. Fakat taşeronların çoğu aynı anda birden fazla şantiyede çalışır. Birkaç rezidansın, bir malikanenin, apartmanların, geleneksel bir evin ve bir okulun in-

şaatında aynı anda yer alabilirler. Böylece bir işteki sorunlar diğer işlerine yansıyamaz. Buradaki risk, ev üretimine yatırılan tüm sermayeye daha dengeli bir şekilde bölünür.

Bazı çok küçük taşeronlar bir seferde sadece tek bir iş alabilirler. Bu yüzden patron, işçilerini gözetlemek için her zaman başlarındadır. Bir seferde birden fazla işi yürütebilecek taşeronlar ise ustabaşına ihtiyaç duyar. Burada şirketin sahibi ihalelere girer, yeni ekipmanlar alır, insanları işe alıp işten kovar, müteahhitle ilgilenir ve işlerin ilerleyişini kontrol etmek için şantiyeden şantiyeye gezer. Şantiyenin günlük yönetimini ise ustabaşı sürdürür. Genellikle ustabaşı, yönetimin şantiyedeki tek temsilcisidir ve onun işi bizim daha fazla çalışmamızı sağlamaktır. Bunu başaramazsa o da kovulur. Ama şirketin kârı onun kârı değildir, bu yüzden zorla iş yaptırma konusunda patrondan daha az heveslidir. Çok çalışmadığımız için bizi şantiyesinden atabilir fakat genellikle bizi işten kovamaz. Ustabaşı çoğunlukla uzun zamandır bu meslekte olan yaşlı bir işçidir ve zamanını binada çalışmakla diğer işçileri gözetlemek arasında bölmesi beklenir. Ustabaşı bazen sendika üyesi de olur. Ama ustabaşına saygı mı yoksa nefret mi duyacağımız daha çok, patron adına bizi çalışmaya ne kadar zorladığına, yani kendi işini ne kadar yaptığına bağlıdır.

Taşeronluk, aynı şirkette çalışan işçilerin birbirinden ayrılması, bir dizi şantiyeye bölünmesi anlamına gelir. Aynı zamanda her şantiyenin birleşik bir komuta zinciri vardır ve kendi başına ayrı bir şirket gibi görünmeye başlar. Müteahhit işi yürütür. Şantiyenin iş kurallarını o koyar ve bu kuralları ihlal ettiklerinde, işe kendisinin almamış olduğu işçileri şantiyeden atabilir. O ya da onun tuttuğu bir gözetmen tüm işi farklı mesleklerin ustabaşlarıyla birlikte yürütür ve ustabaşları da aldıkları emirleri kendi işçilerine iletir. Farklı taşeronların patronları, sadece paradan konuşulacağı zaman veya bir sorun olduğunda ya da gözetmen, işçilerini daha hızlı çalıştırması için ustabaşına fazla baskı uygulamak istediğinde işe karışır. Yani müteahhit, doğrudan kendisinin işe almadığı işçilere bile patron gibi davranır. Müteahhit veya onun gözetmenlerine karşı tutumlar, patrona karşı alınan tutum-

lara benzerdir. Ve bizim canımızı iyice çıkarmaya çalıştıkça kendi patronumuzun yanı sıra müteahhide karşı da savaşırız.

İş sürecinin kendisi gruplar halinde çalışmamızı ve işi diğer mesleklerle birlikte koordine etmemizi gerektirir. Alçıpan ustaları, alçıpanı daha çabuk yerleştirmek için farklı işleri üstlenir ve ekipler halinde birlikte çalışırlar. Alçıpan ustalarının, bir kablo ya da borunun duvardan dışarı çıkıp çıkmayacağını veya duvara gömülüp gömülmeyeceğini öğrenmek için elektrikçilere ve su tesisatçılarına danışmaları gerekir. Elektrikçi ve tesisatçı grupların lavabo, priz, fayans, mutfak tezgâhı ve dolaplarının birbirlerine nasıl uyacağını bulmak için birlikte çalışmaları, fayansçılarla ve marangozlarla konuşmaları lazımdır.

Aynı insanlarla beraber çok çalışırız ve onları yakından tanımaya başlarız. İşi nasıl yapacağımızla ilgili konuşmalarımız hızla hafta sonu oynanan maç, eşlerimiz, kız arkadaşlarımız ve çocuklarımız, bir tanıdığın tanıdığı o müthiş demir ustası ve işin ne kadar boktan veya patronun tam bir dallama olduğuna dair bir muhabbete döner. İş monotondur ve toplumsallaşma genelde şakalaşma, birinin aletlerini yere çivileme, birini seyyar tuvalete kilitleme, trafiği yönlendiren adamlara pencereden vidalar fırlatma gibi şeyler anlamına gelir. Birbirimize tuhaf lakaplar takar ve bunları baretlerimize kazırız. Sigara molalarını birlikte verir ve işten sonra içmeye gideriz. Birbirinden ayrı bireyler olmaktan çıkar ve birbirine güvenen, birlikte çalışan ve birlikte hareket edebilen işçi grupları oluştururuz.

Bu grupların oluşturulmasındaki en büyük engel emeğin ken-

disinin bölünmesidir. Daha vasıflı işleri yapan işçiler, çıraklardan ve daha az vasıflı işleri yapan işçilerden daha iyi olduklarını düşünür ve onlara emir verirler. Yeni işçiler kendilerinden uzun zamandır o işte olan işçilerin patronla arkadaş olduğunu sanırlar. Hepimiz daha çok ve daha hızlı iş yapmaya zorlandığımız zaman, işleri kestirmeden bitirip diğer gruplara haksızlık etmek biraz kolay olur. Alçıpan ustaları, ışık ve priz çıkışları için delik açmakla zaman harcamak yerine elektrik kutularını direk gömerler. Elektrikçiler odalardan birinde bir yığın dolusu çöp bırakırlar, bu da su tesisatçısının ayağına dolanır. Tesisatçı, alçıpanın altında gömülü kalmış bir musluk çıkışını bulmak için alçıpanda büyük delikler açar. Bu, sürekli bir sürtüşme kaynağıdır ve tartışmalara, hatta bazen yumruk yumruğa kavgalara yol açabilir.

Emeğin bölünmesi kültürel farklılıklarla üst üste bindiği için bu çekişme daha da kötüye gider. Daha az vasıflı, daha fiziksel işleri yapan işçiler genelde resmi dili konuşamayan göçmenlerdir. Genellikle her iki dili de iyi bilen tek kişi ustabaşı olur. Bu bölünme taşeronlaşmayla kurumsallaştırılır, zira şirketlerin her biri benzer arka planlara sahip işçileri işe alır. Bir şirketin işçileri belli bir etnik topluluğu oluştururlar. Yani, farklı mesleklerden işçiler birbirlerinin kuyruklarına bastığında sadece, "Şu aptal alçıpancılar..."dan "Şu aptal Meksikalılar..."a veya "Şu tembel dış cepheciler..."den "Şu tembel Polonyalılar..."a doğru küçük bir adım atılmış olur. Ayrıca birbirlerine karşı ırkçı olan işçiler birlikte toplumsallaşamazlar ve patrona karşı birlikte örgütlenmede çok zorlanırlar. Patron açısından bakarsak bu bölünmeler, işin işleyişini gerçekten yavaşlatan kavgalara dönüşmediği sürece iyidir.

Yine de bir ırkçı bile kendisinden sürekli olarak artı değer vakumlandığını hissedebilir. Patrona çok para kazandıracak bir bina inşa etmemize rağmen tam yeni maaşımızı aldığımızda eski maaşımız da suyunu çekmiş olur. Patronun ispiyoncu eniştesi bile elinden geldiğince işten kaytarır. Hükümetin özel mülkiyet haklarına müdahalelerinden nefret eden aşırı sağcı biri bile şantiyeden bir şeyler çalar. "Tembel göçmenlerden" şikâyet eden bir adam bile, yakalanmadığı sürece işlerini gevşetir. İşe karşı kinimiz politik fikirlerimizden gelmez. Ücretli işçiler olarak sömürüldüğümüz gerçeğinden gelir. Bizim çıkarlarımız şirketin çıkarlarının tam tersidir. Yine de kendi içimizde ne kadar az çelişirsek, patronla kavgamızda o kadar güçlü oluruz. Direnişimizi bilinçli bir şekilde planlayıp koordine edebiliriz. Gerçek dostlarımızın ve düşmanlarımızın kimler olduğunu görebiliriz.

Bir şirketin iç yapısı ve iş süreci toplumsallaşma ve bölünme modelleri yaratır. Bunlar, yönetimle üzerinde savaştığımız alanlardır, fakat aynı zamanda patronun ellerinde bir silahtır. Sırtımızdan mümkün olduğunca çok artı değer

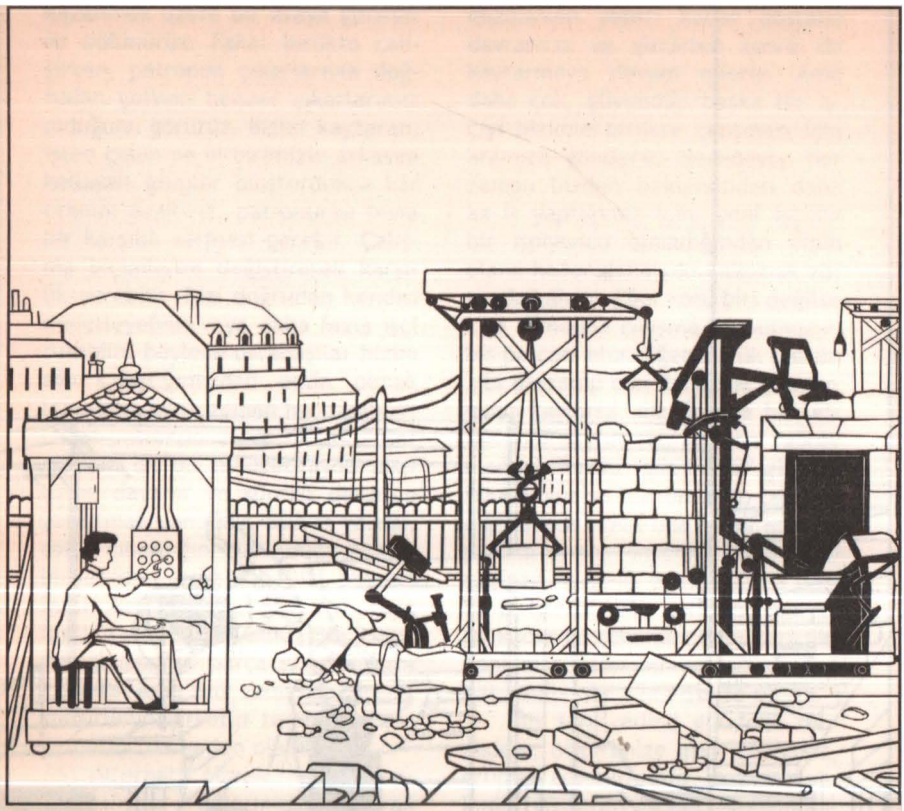
kazanmak üzere bir araya getirilir ve bölünürüz. Fakat birlikte çalışırken, patronun çıkarlarıyla doğrudan çelişen benzer çıkarlarımız olduğunu görürüz. Bizler kaytaran, işten çalan ve birbirimizin arkasını kollayan gruplar oluşturdukça kâr oranını azaltırız, patronunsa buna bir karşılık vermesi gerekir. Çalışma biçimlerini değiştirerek karşılık verebilir. Bizi doğrudan kendisi denetleyebilir veya daha fazla işçi tutabilir, böylece ustabaşılar bizim sıkı çalıştığımızdan emin olmak için daha fazla zaman harcayabilir. Gerçi patronun aldığı birçok karar gibi bu da bir maliyet-fayda analizine dayanır ve sürekli denetim yaptırmak pahalıdır. Bunun yerine, sorun çıkardığını düşündüğü işçileri birbirinden ayırabilir. Bizi binanın farklı kısımlarında çalıştırır veya farklı şantiyelere yollar. Bu, çalışma gruplarını parçalayıp direnişi kırabilir. Ama aynı zamanda direniş kültürünün şirketin tamamına yayılmasına da neden olabilir.

Alternatif olarak, resmi olmayan çalışma gruplarımıza katılarak veya güvendiği birini katarak bunları etkisizleştirmeye çalışabilir. Birkaç saat gelip bizimle birlikte çalışır veya bir gün bizi öğle yemeğine götürür. Genelde o yanımızdayken yeteri kadar dostane davranırız ve gittikten sonra da kaytarmaya devam ederiz. Ama daha çok, güvendiği başka bir işçiyi bizimle birlikte çalışması için aramıza gönderir. Neredeyse her zaman bizden beklenenden daha az iş yaptığımız için, yeni işçinin bir ispiyoncu olmadığından emin olana kadar daha sıkı çalışmak zorunda kalırız. Eğer kötü biri değilse kısa zamanda çalışma grubumuzun bir parçası olur. Eğer küçük patron gibi davranıp bizi daha sıkı çalıştırmaya kalkarsa, biz de ona hak ettiği gibi davranırız. Hemen "görev manyağı" veya "göt lalesi" gibi bir lakabı olur ve patron gelip izlemediği sürece kimse ona hiçbir konuda yardım etmez. İnsanlar onunla konuşmaz ve kendi başına ya da başka biriyle birlikte çalışmak isteyene kadar işi çekilmez hale getirilir. Toplumsallaşmanın ve bölünmenin nasıl kullanılacağını biz de biliriz.

Bir şantiyedeki gündelik mücadele, birbirimize arka çıkmakla, gruplar oluşturmakla, patrona yakınlık gösteren işçileri yoldan çıkarmakla ve ispiyoncuları ifşa edip dışlamakla geçer. Bu mücadele iyi giderse hayatlarımız çok daha çekilir hale gelir. Bu, yönetime karşı daha büyük bir kavganın temelidir.

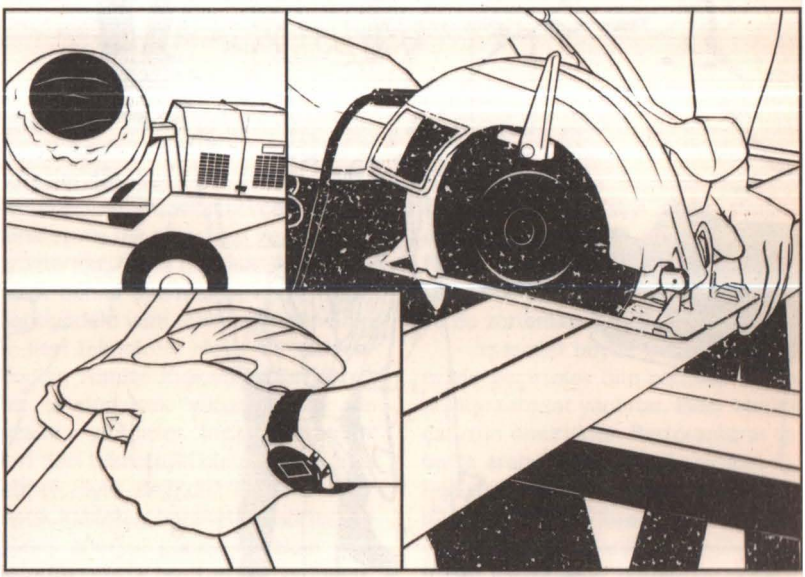
Vasıf ve Geri Kalmışlık

"Onların araba yaptığı gibi ben de ev yapacağım."

Le Corbusier

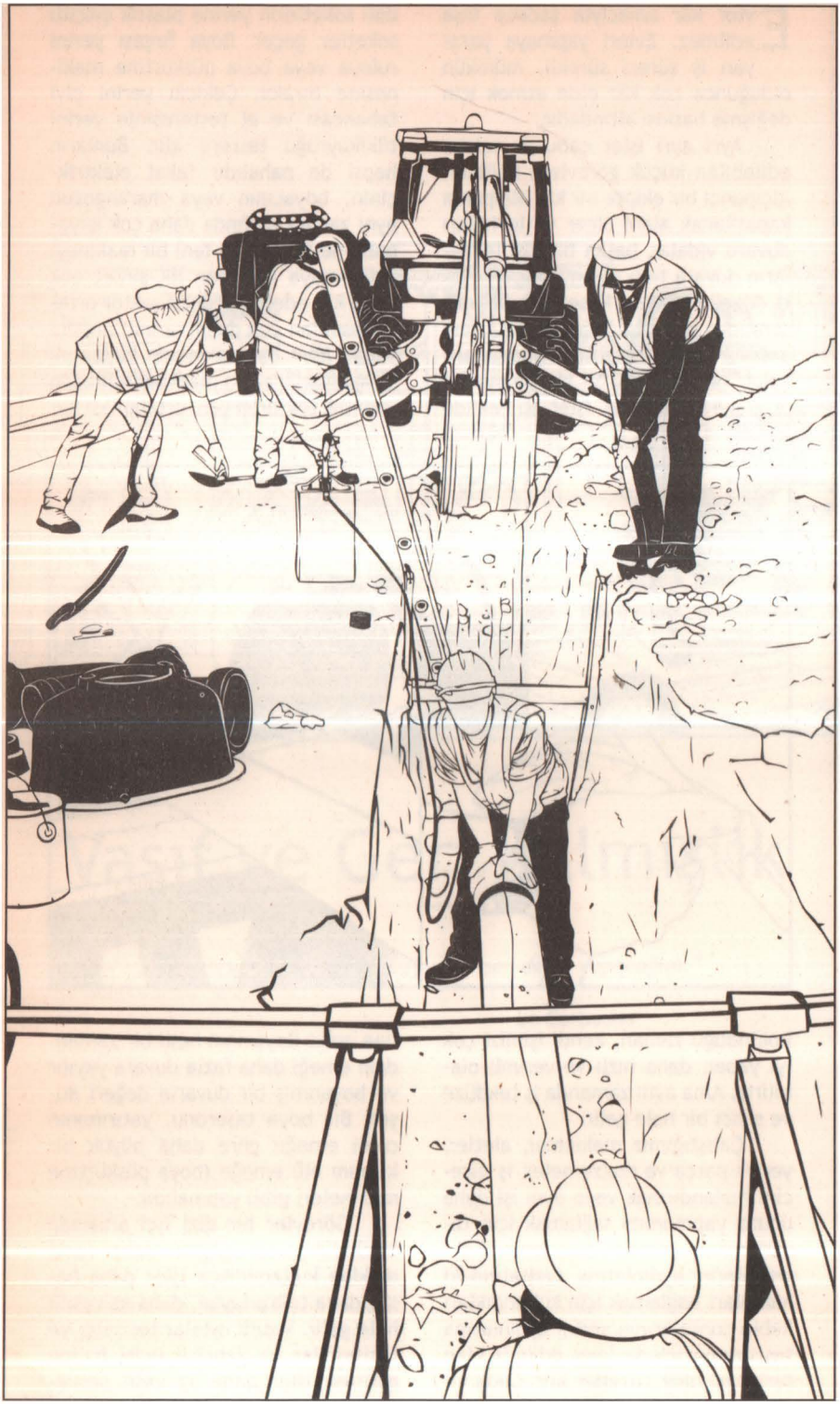
Evler kâr amacıyla sadece inşa edilmez. Evleri yapmaya yarayan iş süreci sürekli, mümkün olduğunca çok kâr elde etmek için değişme baskısı altındadır.

Ayrı ayrı işler çabucak tekrar edilebilen küçük görevlere bölünür. Alçıpancı bir ekipte bir kişi alçıpanla kapatılacak alanı ölçer ve levhaları duvara vidalar, başka bir kişi levhaların duvara tam oturması için onları düzgün şekilde keser, bir başkası sonradan gelip alçıpan parçalarının arasına macun dolgusunu yapıp bant çeker ve dördüncü bir kişi de malayla alçıyı düzleştirir. İşler bu şekilde bölündüğü zaman, kendi işimizi çok iyi yapar, daha hızlı ve verimli olabiliriz. Ama aynı zamanda iş tekdüze ve sıkıcı bir hale gelir.

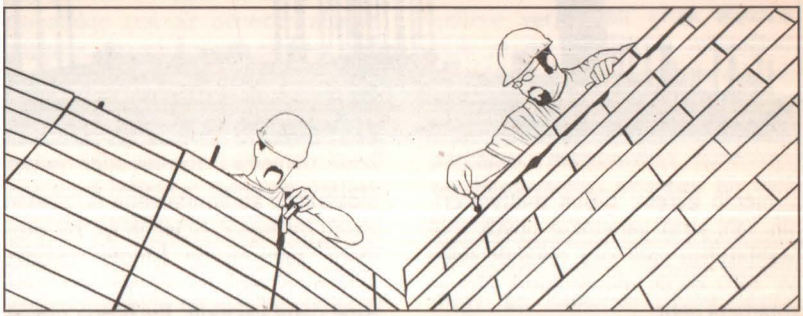
Çalıştığımız makineler, aletler, yedek parça ve malzemeler, iş sürecini hızlandırmak veya aynı işi daha ucuza yapmamızı sağlamak için tasarlanır ve yeniden tasarlanır. Elektrikçilerin aydınlatma tesisatındaki kabloları bağlamak için kullandıkları kablo contalarının yerini aydınlatma tesisatının içinde imal edilmiş olan hızlı tak-çıkar soketler alır. Çelik vidalı soketlerin yerine plastik çıtçıtlı soketler geçer. Boya fırçası yerini ruloya veya boya püskürtme makinesine bırakır. Çekicin yerini çivi tabancası ve el testeresinin yerini tilkikuyruğu testere alır. Bunların hepsi de pahalıdır fakat elektrikçinin, boyacının veya marangozun aynı zaman zarfında daha çok iş yapabilmesini sağlar. Yeni bir makineyi kullanmaya başlayan ilk şirket çok fazla kâr edebilir, çünkü sektör ortalamasından çok daha verimli üretim yapar. Yeni bir makinenin kullanımı yaygınlaştıkça, bu makineyle üretim yapmak sektörün yeni ortalaması haline gelir. Boyacının belli bir zamandaki emeği daha fazla duvara yayılır ve boyanmış bir duvarın değeri düşer. Bir boya taşeronu, yatırımının canlı emeğe göre daha büyük bir kısmını ölü emeğe (boya püskürtme makineleri gibi) yapmalıdır.

Görevler bir dizi işçi arasında bölündükçe ve gitgide daha fazla makine kullanıldıkça işler daha basit, daha tekrarlayan, daha az vasıflı hale gelir. Vasıflı ustalar tesisatçı ve tesisatçılar da fabrika işçisi haline gelirler. İşler daha az vasıf gerek-

tirdikçe işçilerin eğitime daha az ihtiyacı olur. Böylece onlara daha az ödeme yapılır ve işçi değiştirmek kolaylaşır.

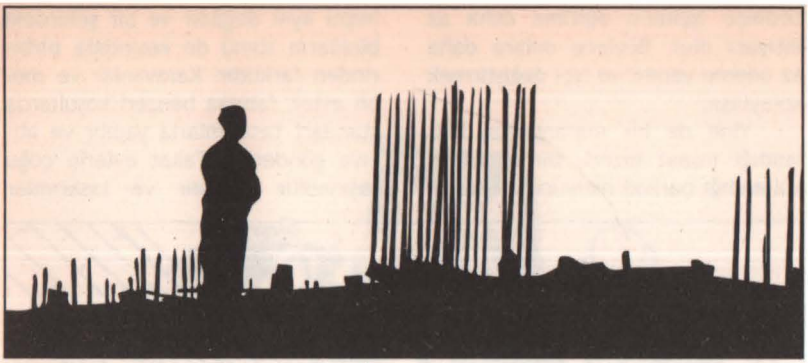
Yine de bir marangozun kullandığı inşaat lazeri, bir kasiyerin kullandığı barkod okuyucuya kıyasla

hiçbir şeydir. İnşaat sektörü birçok açıdan çok geri kalmıştır. Yeni teknoloji henüz inşaatın etrafındaki iş süreçlerinin hepsini yeniden şekillendiremedi. İnşaatın gerçekten makineleşmiş tek alanı kazı ve kaldırma araçlarıdır, hatta bazı küçük şantiyelerde bunlar bile makineleşmemiştir. Şantiyedeki yeni makineler genellikle ileri teknolojili aletlerdir sadece. Bunlar, işimize mekanik ritim veren bir şeyden çok vücudumuzun bir uzantısı gibidirler. İnşaat malzemeleri ileri teknolojili olabilir, ama inşa etmek öyle değildir. Bir eve fiber optik kablolar, hareket sensörleri ve güneş enerjisi panelleri takan işçiler çoğunlukla basit el aletlerinden, örneğin el matkabı ve merdivenden daha fazla bir şey kullanmazlar.

Yeni teknolojinin ve iş bölümünün, üretkenliği gerçekten artırması için evlerin seri olarak üretilmesi, yani ev yapımının daha büyük ölçekte gerçekleşmesi ve ev tasarımının standartlaştırılması gerekir. Bunda da çok az başarılı olunmuştur. Bir apartmandaki daireler tıpatıp aynı tasarlanabilir, böylece su tesisatçıları birkaç dairenin borularını döşedikten sonra işin püf noktasını kavrayıp çok daha hızlanabileceklerdir. Ne var ki bir bloktaki apartmanların hepsi aynı değildir ve bir şehirdeki blokların tümü de kesinlikle birbirinden farklıdır. Karavanlar ve mobil evler, fabrika benzeri koşullarda standart tasarımlarla yapılır ve alıcıya gönderilir. Fakat evlerin çoğu taşınabilir değildir ve tasarımlar bölgeden bölgeye farklılaşır. Evler, herhangi bir yerdeki bir arsaya inşa edilmelidir. İmarcı, bir mahallede seri üretim evler yapmak istiyorsa öncelikle tüm arsayı satın almalıdır. Yani ev yapmak istediği arsanın farklı sahiplerinin hepsini, paylarını kendisine satmaları için ikna etmesi ya da zorlaması gerekir.

İmarcılar büyük arazi parçalarını ele geçirseler bile genelde küçük arsalara inşaat yaparlar. Evler oldukça uzun ömürlüdür. Restoranların ve hatta araba üreticilerinin aksine, ev inşaatı sektöründe eski evlerin yenileriyle değiştirilmesi istikrarlı bir talep kaynağı olarak düşünülemez. İnşaat sektörü, bir bütün olarak ekonomi büyüdükçe patlama yapma ve büyüme durunca da çökme eğilimi taşır. Bir apartman yapmak çok uzun zaman alabilir ve bu süre zarfında piyasa hızla değişebilir. Bu durum, inşaatı hızla bitirmek için fazladan bir teşvik doğurur; bu da, küçük partiler halinde inşa etmek demektir. L şeklindeki bir apartman inşa eden bir şirket yeri gelir tek kanadı inşa edip diğer kanadı inşa etmeye başlamadan önce bu bölümün satılmasını garantiler. Büyük bir şirket, büyük bir siteden ziyade bir dizi küçük site inşa eder. Bu durum da (inşaat işine

girmenin görece düşük maliyetlerinin yanı sıra) genellikle büyük müteahhitlerin yanı sıra rekabet eden bir sürü küçük müteahhidin olduğu anlamına gelir.

İnşaat sektörünün geri kalmışlığı, bizim açımızdan olmasa da üretkenlik açısından kötü bir şeydir. Standart tasarımların nadiren görülmesi, ayrı malzemelerin nasıl birleştirileceğini işçilerin kendi başlarına bulması gerektiği anlamına gelir ve genelde biz de işleri en mantıklı olduğunu düşündüğümüz şekilde yapmak için oldukça serbestizdir. Öncelikle mimarlar hiçbir zaman haklı değildir. Isıtma, havalandırma ve klima sistemlerinin; pencerelerin, su tesisatının ve iskeletin planları genellikle birbirine uymaz. Mimarlık işi hakkında birkaç kötü şaka yaptıktan sonra, bu şeylerin birbirine nasıl uyacağını bulmak için diğer mesleklerden arkadaşlarla birlikte çalışmak durumunda kalırız. Bütün binanın nasıl bir araya toplanacağına dair bir fikir oluştururuz. Fiziksel olarak işe başlamadan önce bunun üzerine biraz düşünmemiz yeterlidir. Makinelerin sınırlı kullanımı ve inşaatın genellikle bir dizi dağınık, küçük şantiyede yapılması, her işçinin birçok farklı işi nasıl yapacağını öğrenmesini gerektirir. Baştan sona bir işi bitirmek aylar alabilir ve her aşamada farklı işler yapmamız gerekebilir. İş sürecinin geri kalmışlığı, işin çeşit çeşit vasıf gerektirmesi ve bizim de oldukça çok karar vermek zorunda olduğumuz anlamına gelir. Bu açıdan vasıflı bir inşaat işçisinin işi, bir otomobil tamircisinin işinden ziyade, öğretmen gibi bir beyaz yakalının işine daha yakındır. Bir bütün olarak binanın nasıl oturtulacağını akılda tutmak ve çalışırken biraz düşünmek ve yeteneklerini kullanmak işi biraz daha az sıkıcı kılar. Ama bu, bütün bunları patronun para kazanması için yaptığımız gerçeğini değiştirmez. Sermaye, araba yaptığı gibi ev (veya öğretmenlik) yapmaya başladığı zaman, bu durum değişecektir.

Daha uzmanlık gerektiren beyaz yaka işlerin aksine bizim neredeyse tüm vasıflarımızı iş üstünde öğrenmemiz gerekir. Resmi çıraklıklar çoğu kez biraz kurs gerektirir, fakat kursta geçirilen zaman iş üstünde öğrenilen zamana kıyasla oldukça küçüktür. Yani her şantiyede, her meslekte, çok tecrübeli işçilerle yeni çıraklar yan yana çalışırlar. Vasıf ve tecrübe, birbirimizle nasıl ilişki kurduğumuzu belirlemesi açısından çok önemlidir. Bir şantiyedeki yeni bir işçinin iş arkadaşlarına sorduğu ilk soru genelde "Bu mesleği ne zamandır yapıyorsun?" olur. Böylece kimden daha çok ve kimden daha az tecrübeli olduğunu hemen öğrenir. Tecrübe bazı mesleklerde "belgelerle" resmen tanınır. Vasıflı zanaatkarlar belli bir saat çalışarak, bir kursu ya da sınavı geçerek resmen usta olarak tanınırlar. Bu da genelde daha çok ücret ve iş yerinde daha çok otorite anlamına gelir. Diğer

mesleklerdeyse farklı işçilerin vasıfları ve farklı ücretleri sadece patron tarafından belirlenir.

Patronun vasıflı işçilerine çok güvenmesi gerekir. İşin hızı ve kalitesi, el aletlerinin nasıl kullanılacağı ve işlerin nasıl tamamlanacağıyla ilgili tek tek bir sürü karara bağlıdır. Genellikle çok az denetim altında çalışırız. Patron ya da ustabaşı bize yapacak bir iş verir ve sonra da yaptığımız şeyin işe yarayıp yaramadığını kontrol eder. Bazı şirketlerde vasıflı işçiler şantiyelerde tamamen kendi başlarına çalışırlar. Genelde aletlerimizi bizim satın almamız beklenir ve hangilerini alacağımızı seçebiliriz. Orta boy taşeron bir firmanın patronunun meslekle bir alakası olmaz ve genellikle tek tek işlerinin hepsinde ne olup bittiğini gerçekten bilmez. Bizim işimizden kâr eder ve daha fazla, daha hızlı çalışmamız için bize baskı uygular, fakat işi istediğimiz gibi organize edebilmemiz için bize genelde bol imkân tanır. Bu özgürlüğü severiz ve buna saldırıldığında çok kızarız. Patronun, işçilerinin en kısa sürede kendisinden nefret etmelerini sağlamak için yapacağı şey, onları belirli yöntemlerle çalışmaya zorlamak olur.

İş üzerindeki bu kontrol, belli vasıflı inşaat işçileri arasında bir çeşit profesyonellik yaratabilir. Öğrendiğimiz bir sürü ciddi vasıf vardır ve iş arkadaşlarımızdan hangilerinin, ne yaptığını bilip bilmediğini anlayabiliriz. Karmaşık ve vasıflı işler yapabildiğimiz için bir çeşit gurur duyarız. Evde bir şeyi tamir etmek veya bir arkadaşımızın evine bir eklenti yapmasına yardım etmek için bu vasıflarımızı kullanmayı severiz. Bu zanaat gururu, vasıflı işçilere yönetimin çekici gelmesinin başlıca yoludur. "Meslek" etrafında bir çeşit topluluk oluşturma girişimi olur. Topluluğa patron, ustabaşı ve vasıflı kalfalar dahildir ama mesleği yeni öğrenen çıraklar dahil değildir (ve tabii ki ameleler, bahçıvanlar, temizlikçiler gibi daha az vasıflı işlerde çalışan işçiler de dahil değildir). Bu minvalde iş, sadece yapılması gereken bir şey olarak görülür ve vasıflı işçilerin de bu işi daha az vasıflı işçilere yüklemesi gerektiği düşünülür.

Görevler işçiler arasında biraz daha bölünmeye devam eder. En boktan işler, meslekte en yeni olan işçilere verilir. Bir çırak elektrikçilik ya da tesisatçılık mesleğinde bütün bir yılını kuyu kazarak, ağır malzemeleri şantiyede oradan oraya taşıyarak; temizlik yaparak ve parçaları, malzemeleri düzenleyerek harcayabilir. Tecrübeli bir elektrikçiyse neredeyse tüm zamanını elektrik panelleri yaparak geçirebilir ve ondan -bırakın ortalığı temizlemeyi- bir kablonun ucunu tutması için yardım istense bunu bir hakaret olarak algılayabilir. Vasıflı işçiler bazen, çıraklarına emirler vererek ve "kıyak işler" dışında bir şey yapmayı reddederek adeta küçük patron gibi davranırlar. Bu durum, vasıfla tecrübe örtüşmediği zaman daha da kötüdür. Bir çırak olarak, ne yaptığını bilmeyen bir ustanın boktan işlerini yapmaktan daha kötü bir şey yoktur. Bütün gün yerleri süpürüp malzemeleri boşaltmış olsanız bile tüm aksaklıklar gizemli bir şekilde sizin suçunuz olur.

İşin "usta görevleri" ve "çırak görevleri" olarak bölünmesi, birçok vasfın aslında sadece kafadan uydurulmuş olması gerçeği yüzünden

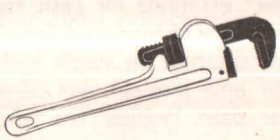

daha da kötü bir hal alır. Mesleği öğrenmeden önce yıllarca boktan işleri yapmak zorunda kalan bir usta, çıraklara "vasıf seviyelerinin üstünde" görevler verildiğinde bunun adil olmadığını düşünür. Usta görevleriyle çırak görevleri arasındaki ayrımı yapay bir şekilde abartır ve çırakları da ondan tiksinir. Doğru, bir çırak ilk günden tüm kabloların bir binaya nasıl döşeneceğini bilemez. Yine de, kablo çekmeyi öğrenmeden önce bir yıl boyunca ortalığı temizleme deneyimi edinmeniz için ya da elektrik panelleri yapmaya hazır hale gelmeden önce bir yıl boyunca sadece kablo çekmeniz için hiçbir sebep yoktur. Bu bölünmeler gerçek vasıf eğrisine dayanmaz. Hatta iş sürecini hızlandırmaya da yardımcı olmaz.

Bu farklılıklar öncelikle, vasıflı işçilerin patronun bakış açısını benimsemeleri için vardır. Ustalar çırakların ne yaptığını bildiklerinden emin olmak için her zaman biraz denetim yapmalıdır (ve genelde çıraklar da işlerin nasıl yapılacağını açıklayıp sorulara cevap vererek zaman harcayan ustaya minnettar kalırlar). Küçük patron gibi davranan vasıflı bir işçiyse tamamen farklı bir olaydır. O bir maliyet tasarrufu önlemidir. Patronun bakış açısından, bir yandan kendi işini yapıp bir yandan da çırakların kaytarmamasını sağlayan bir usta, mümkün olan en ucuz denetim türüdür. Denetim için tam zamanlı bir ustabaşı tutmaktan çok daha ucuzdur. Ayrıca bir şantiyedeki çalışma kültürünü genelde daha vasıflı işçiler belirlediği için, güçlü bir profesyonellik duygusu taşıyan vasıflı bir işçi, oluşan çalışma gruplarının patrona zararsız olmasını temin edebilir.

Gevşek denetim ve vasıflı işçilerin kendi işlerini kendilerinin idare etme özgürlüğü temelinde gerçekten işle bu şekilde özdeşleşilir. Fakat bu özdeşleşme oldukça sınırlıdır da. Bir şirkette tecrübe ve otoritenin aynı şey olmadığı netleştikçe çatlamaya başlar. İki yıllık tecrübesi olan adam şirket kamyonunu alırken on yıllık tecrübesi olan almaz. Patronun kayınbiraderi şantiyenin başına geçirilirken daha vasıflı bir usta es geçilir. İnşaat şirketi evler yapan ve insanlara nasıl ev yapılacağını öğreten bir kurum değildir. İşçileri sıkıp artı değer elde eden bir kurumdur. İşçilerse ücret dışında hiçbir şey almazlar ve kontrol altında tutulmaları gerekir. Ev inşa etmek ve vasıf kazanmak tamamen ikinci plandadır. Patron, güvendiği kişilere diğerlerini kontrol altında tutmaları için yetki verir. Patronun tüm işçilerini (çırakları ve ustaları) mümkün olduğunca az paraya mümkün olduğunca çok çalıştırması gerekir. Bir işi zamanında bitirebilmek için ustabaşı bizden veya bir profesyonel diğerinden hafta sonu da çalışmasını istediğinde profesyonellik cazibesini biraz yitirir. Patron bağıra çağıra daha hızlı çalışmamız gerektiğini yoksa para kaybedeceğini ve bizi işten kovacağını söylediğindeyse bu cazibe tamamen söner.

Vasıf ve tecrübedeki farklılıklar işçileri bölebilir ve bizi birbirimize düşürebilir. Aynı zamanda işin arka planı ve işte şaka konusu da olabilir. Yıllardır meslekte olan ve işle ilgili olsun ya da olmasın her tür şey hakkında rastgele konuşup duran yaşlı bir adamla dalga geçeriz. Yüzü sararıp solmuş çıraktan müteahhide gidip "bir kutu ohm", "solak bir kasnak" veya var olmayan başka bir alet almasını isteriz. Bunun gibi birkaç şakayı yuttuktan sonra çalışma kültürüne ayak uydurur ve bir şantiyede iletişim kurmak için gereken özel kelime dağarcığını öğreniriz.

"Sola kaydır... kıl payı kadar daha..."
"BİRAZ DAHA, BİRAZ DAHA"
"Kıl derken seni kastediyorum dingil."

Çalışma Temposu

"İmkansızı başarırsanız,
patron bunu da düzenli işlerinize ekler."

Doug Larson

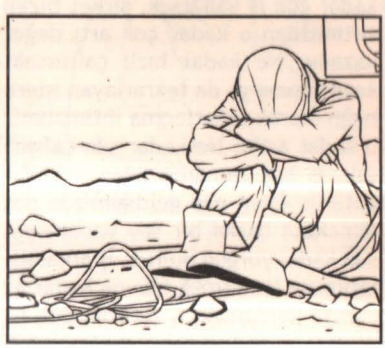
Bir şantiyede "otomatik" bir çalışma temposu yoktur. Patronun hızlandıracağı bir seri üretim bandı olmadığı gibi müşteriler de akşam yemeği zamanında topluca gelmezler. Betonun kuruması haricinde çalıştığımız malzemeler ve makineler işe bir ritim vermezler. İstediğimiz zaman işe başlayıp istediğimiz zaman bitirmek konusunda oldukça serbestizdir. İş süreci kesintilidir. Malzemeleri taşıma, çivi çakma, iskeleyi kurma ve uzatma kablolarını açma işleri, ayakta dikilip sigara içme, fıkra anlatma ve birinin iskeleyi kurmasını veya arapsaçına dönmüş elektrik kablolarını çözmesini beklerken ara vermeyle iç içe geçmiştir.

Patronun bizi mümkün olduğunca çok çalıştırması ve bizden kazanabildiği kadar kazanması gerekir. Patronla birlikte çalıştığımız küçük bir şirkette bu, patronun bizzat yanımızda durup bize "acele edin lan!" diye bağırması anlamına gelebilir. Daha büyük bir şirkette bu, ustabaşının işidir.

Binada genellikle gözle görülebilen değişiklikler yaptığımız için, denetimin o kadar da sıkı olmasına gerek yoktur. Ustabaşı arada bir uğrayıp ne kadar iş yaptığımızı görebilir ve taşeron şirketin patronu da bu ustabaşını kontrol etmek için bir veya iki haftada bir şantiyeye gelebilir.

Bu gevşek denetim sürekli suratımıza bağırılmasından daha iyidir, fakat bunun da kendine göre sorunları vardır. İşi geciktirebilecek bir sürü şey vardır. Aletler kırılır. Çalıştığımız kata malzemeleri çıkarması için başka birisinin forkliftı kullanmasını beklemek zorunda kalırız. Bizim çalışacağımız yerde çöp bırakılmıştır. Planlar hatalıdır ve işleri kolaylıkla yapamayız. Her tür sorun çıkabilir ve bunların üstesinden nasıl geleceğimizi bulmak zorunda kalırız. Denetim ne kadar gevşek olursa, bunlar o kadar çok bizim sorunumuz haline gelir. Patron bir işin neden hâlâ bitirilmediğini öğrenmek istediğinde, gerçek sebep olsun ya da olmasın hep bu teknik sorunları dile getiririz. Bu nedenle, bir zamanlar usta olup da sonradan kendi işini kurmuş olan bir patron genelde en kötüsüdür. İşlerin ne kadar zaman alacağını bilir ve gerçekten bir gecikmeye sebep olacak ciddi sorunları, kaytarmamızı ört bas etmek için ne zaman kullandığımızı anlayabilir.

Şirketin bizi sürekli sıkı çalıştırabilmesi için başka bir yöntem de parça başı ücret ödemesidir. Genelde bu sadece, ne kadar işin bitirildiğinin ölçülebilmesinin kolay olduğu işlerde yapılır. Alçıpancılara ücretlerinin bir kısmı genellikle yapıştırdıkları alçıpan levhalarının sayısına bağlıdır. Bu da onlara daha

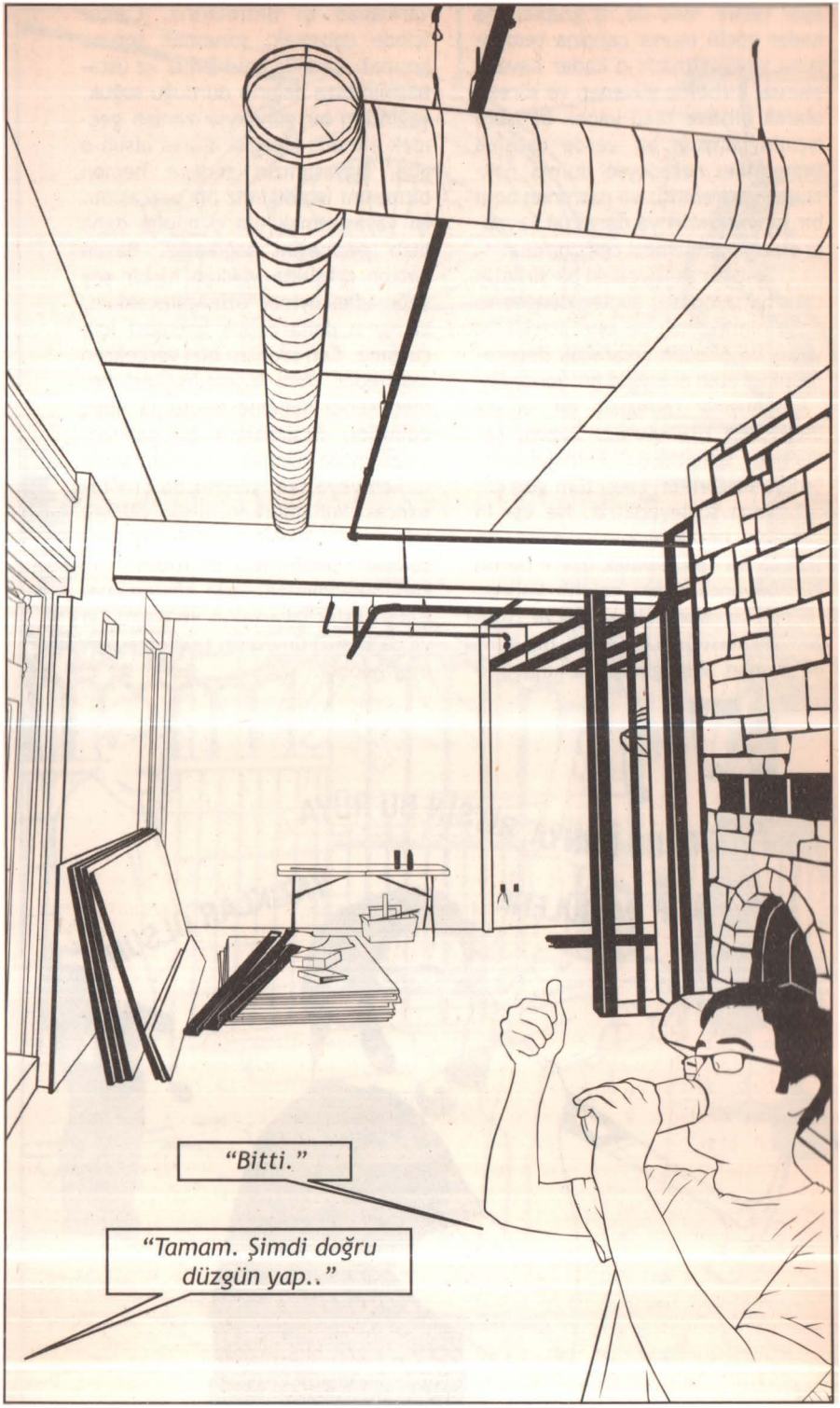

hızlı çalışmaları için bir teşvik olur. Bu durum bazı alçıpancıların iş başına parça parça ödeme aldığı ve bazılarının da doğrudan saatlik ücretle çalıştığı yerlerde işçiler arasında bölünmeye neden olur. Bazıları daha hızlı çalışmak isterken diğerleri de yavaşlamaya çalışır. Daha hızlı çalışmak isteyenler genellikle daha tecrübeli işçilerdir ve diğer işçileri denetlemeleri için onlara yetki verilmiştir. Parça başı ücret alan işçileri daha hızlı çalışmaları için doğrudan zorlamaya gerek yoktur, onlar hızlanmak için kendi kendilerini (ve iş arkadaşlarını) zorlarlar. Kendi kendimize ne kadar hızlı çalıştığımızı düşünmek zorunda olduğumuz için bu iş daha streslidir. Bu durum bizim kendimiz için çalıştığımız anlamına gelmez. İşi daha az sıkıcı yapmaz. Sadece daha çok ve daha hızlı çalışma baskısının uygulanış biçimini değiştirir.

Ne kadar az mola verirsek o kadar hızlı çalışırız, bir günde ne kadar çok iş yaparsak, şirket bizim sırtımızdan o kadar çok artı değer kazanır. Ne kadar hızlı çalışırsak, kaza yapma ya da tekrarlayan işlere bağlı olarak sakatlanma ihtimalimiz o kadar artar. Ne kadar sıkı çalışırsak, iş boş zamanımızdan o kadar götürür. İşten eve geldiğimizde duş almaktan başka bir şey yapamayacak kadar yorgun oluruz. İş arkadaşlarımızla konuşmak için ne kadar az zaman harcarsak, iş o kadar çok sıkıcı olur. Biz, şirketle tam zıt yönde hareket ederiz. Sürekli olarak çalışma temposunu mümkün olduğunca düşürmeye çalışırız.

Bu da çok koordinasyon gerektirir. Patronla arkadaş olan veya henüz tanımadığımız ve güvenmediğimiz yeni işçileri bile yavaşlatmak için yöntemler bulmalıyız. Eğer ustabaşı birinin diğer herkesten daha yavaş çalıştığını görürse fırçayı basar ve bu durum devam ederse onu işten kovar. Genellikle gevşek şekilde denetlenen ekipler halinde çalıştığımız için ustabaşı tam olarak kimin sıkı çalıştığını ve kimin çalışmadığını bilmez. Eğer bir işçi kaytarmaya başlarsa, birlikte çalıştığı diğer işçiler ona gıcık olurlar, zira onun boşluğunu doldurmak için daha çok çalışmak zorunda kalırlar. Kimse tembel bir bireyciyi sevmez. Koordine edilmiş kolektif tembellik çok daha iyidir.

Bu da genellikle çok düşünmeden olur. Tecrübeli bir işçi, bütün gün enerji içeceği içip ve diğer herkesten iki kat fazla çalışan yeni bir elemanın işinde bir sürü ufak tefek sorun bulur. Bunlar da yeni elemanı makul ölçüde yavaşlatır. İş kültürü, ne kadar iş yapacağımız ve sigara içerek, konuşarak, duvara amaçsızca çiviler çakarak ne kadar zaman harcayacağımız konusundaki standardı belirler. İster açık açık "Biraz yavaş ulan!" densin ister denmesin, şantiyedeki işçilerin hepsine bir

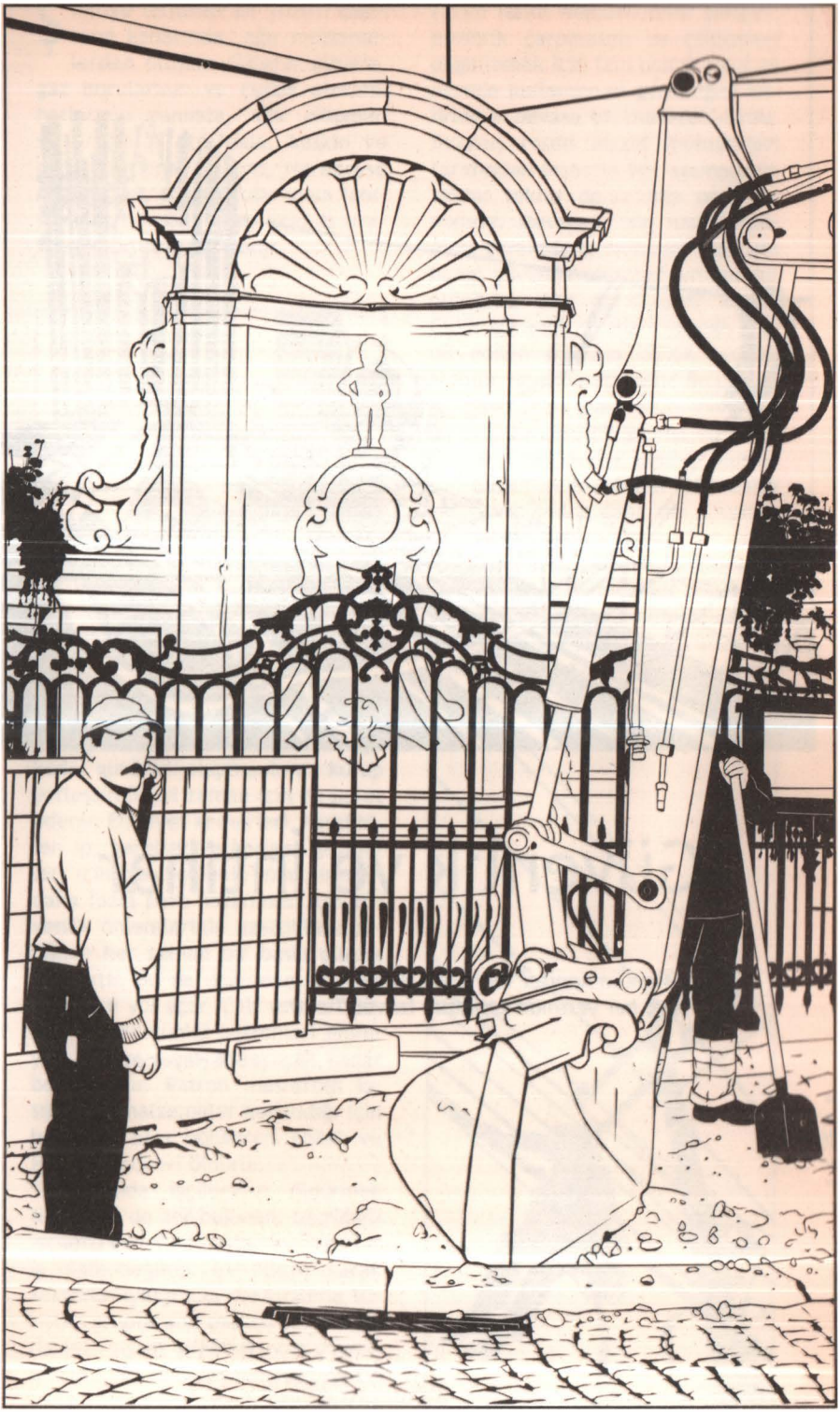

"Bitti."
"Tamam. Şimdi doğru düzgün yap.."

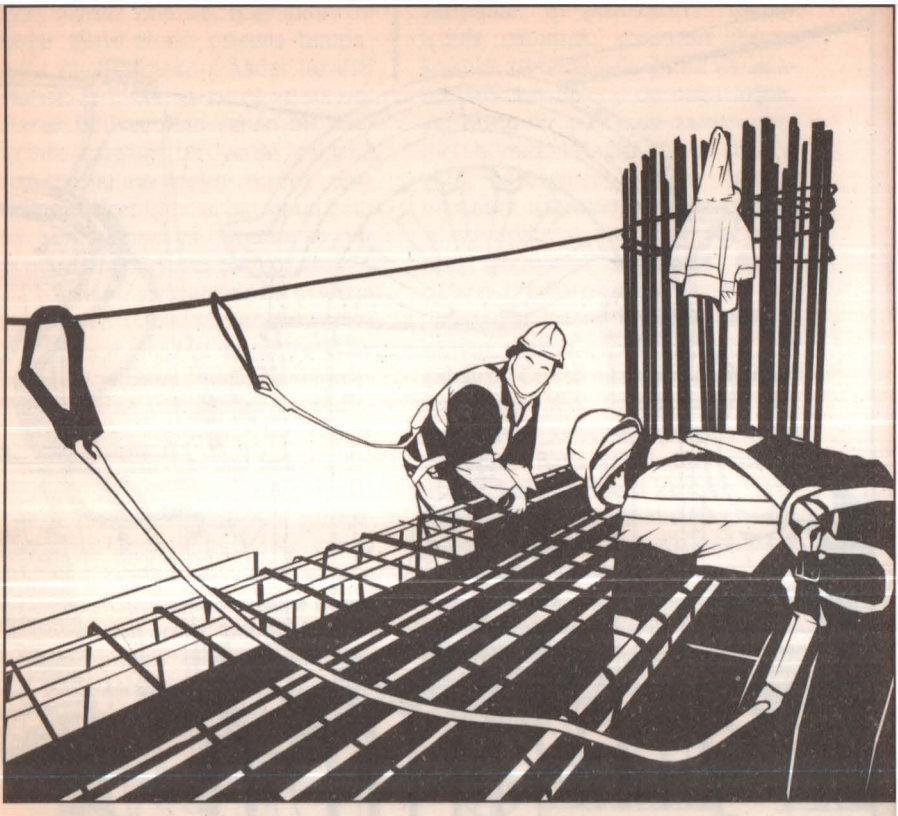
ayar verilir. Yine de, iş grupları ne kadar güçlü olursa çalışma temposunu yavaşlatmada o kadar hevesli oluruz. Birbirine güvenen ve sürekli olarak birlikte plan yapan bir sürü işçinin çalıştığı bir yerde çalışma temposunu neredeyse durma noktasına getirebiliriz ve patronun belli bir işçiyi tembel ya da sorun kaynağı olarak mimlemesi çok zor olur.

Belli bir şantiyedeki bir şirketin çalışma temposu, güçler dengesine bağlı olarak hızlı ve aşırı stresli ile yavaş ve çileden çıkaracak derecede sıkıcı olan arasında bir yerdedir.

Çalışma temposu ne olursa olsun hep işte oluruz. Bazen, tamamen denetimsiz kaldığımızda, birkaç saat erken çıkıp tüm gün çalıştığımızı söyleyebiliriz. Ne var ki genelde, başka birinin satması için boktan bir şey yapmak üzere bütün gün boyunca oraya çakılıp kalırız. Hiçbir sorunun olmadığı ve tüm gün şakalaştığımız güneşli bir günde zaman akıp gider. Farkına bile varmadan işi bitirebiliriz. Çamur içinde çalışmak, sorundan soruna koşmak zorunda kaldığımız ve ustabaşının bize bağırıp durduğu soğuk, yağmurlu bir gündeyse zaman geçmek bilmez. Hangisi olursa olsun o gün, hayatımızın sadece hemen bitmesini istediğimiz bir parçasıdır. İşi yavaşlatmak illa o günün daha hızlı geçmesini sağlamaz. Bazen patron ortalıkta yokken hiçbir şey yapmadan öylece oturabilecekken, zamanın daha çabuk geçmesi için çalışırız. Can sıkıntısı bizi gerçekten mahveder. Yeni inşaat işçileri hemen kendi kendine konuşma huyu edinirler. Başlangıçta bu sadece, etrafımızda damperli kamyon sürülürken veya tam yanımızda çivi tabancası kullanılırken düşünebilmek için yapılır. Fakat bu davranış kısa sürede, sıkıntımızı atlatmak için kendi kendimize şarkı söylemeye, tuhaf sesler çıkarmaya ve patronun ya da çeşitli ünlülerin taklidini yapmaya döner.

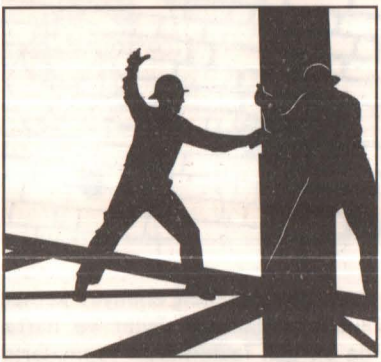

Güvenlik ve İntihar

"Marx'ın Kapital'ini hiç okumadım,
ama her yerimde kapitalin izi var."

Bill Haywood

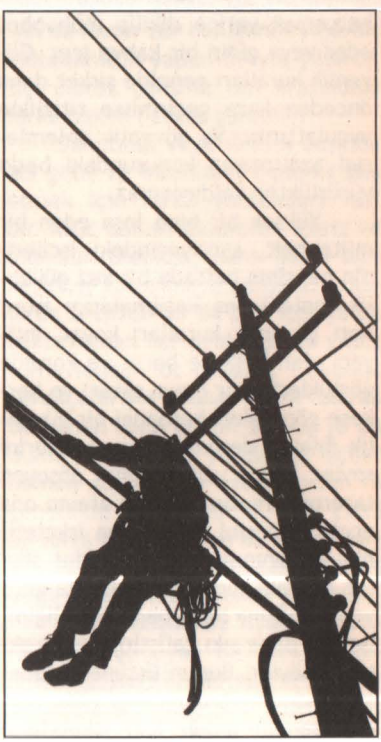
Şantiye tehlikeli bir yerdir. Çatıların kenarında, ağır malzemelerden oluşan yüklerin altında, gaz borularının ve çıplak elektrik hatlarının yanında, ağır ekipman ve araçların etrafında, keskin ve güçlü aletlerle çalışırız. Neredeyse madenciler, tomrukçular veya fahişeler kadar çok inşaat işçisi iş sırasında ölür veya yaralanır.

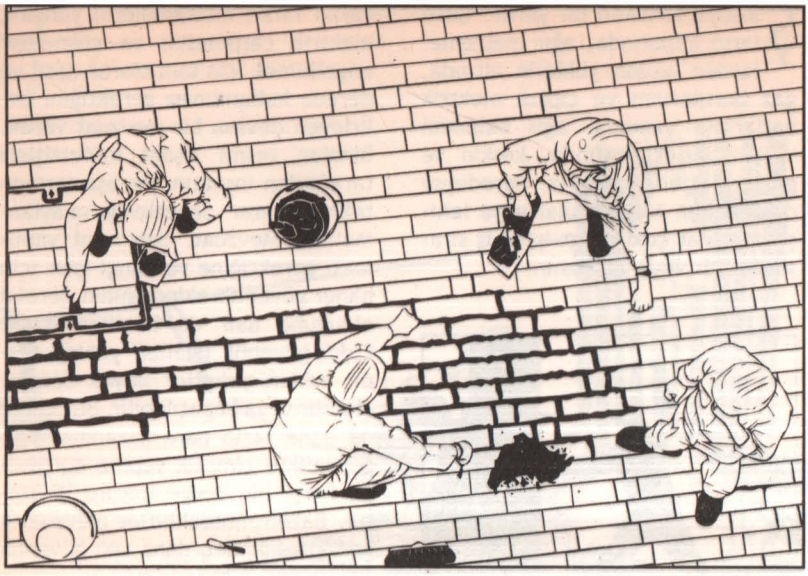

Güvenlik para demektir. Çatıcılara çatıya katran ve padavra yerleştirdikleri zaman için olduğu kadar güvenlik ekipmanlarını kurup yerleştirdikleri zaman için de ücret ödenir. Emniyet kemerleri, karabinler, ip, baretler ve koruma gözlükleri için para gerekir. Yani şirketin daha fazla para kazanması için güvenlik önlemlerinin azaltılması yönünde her zaman bir baskı olacak demektir. Bu da doğrudan kaza ve ölümlere yol açar. Çatı ustaları düşüp ölürler çünkü patronları emniyet kemeri satın almayacak kadar bedavacıdır. Patron masraftan kısıp ucuz malzemeler kullandığı için binaların bazı bölümleri çöker ve içerdeki işçileri öldürür.

Aslında işçilerinizi öldürmek (özellikle de zor bulunan, tecrübeli işçileri) genellikle uygulanabilen bir iş planı değildir. Bir bütün olarak sektörün iyiliği için (ve işçilerle tüketici gruplarının baskısı yüzünden) devlet, inşaat şirketleri için güvenlik kuralları ve düzenlemeleri koyar. Farklı farklı malzemelerin yangını, elektrik çarpmasını ve çökmeleri engellemek için tam olarak nasıl ve nerede kullanılması gerektiğini belirleyen devasa bir mevzuat vardır. Binalar, resmi inşaat müfettişleri tarafından inşaatın her aşamasında tekrar tekrar denetlenip onaylanmalıdır. Mevzuat, işin nasıl yapılması gerektiğine ve hangi işler için hangi güvenlik ekipmanının gerekli olduğuna dair de kurallar koyar. Ciddi güvenlik ihlalleri yaptığı tespit edilen şirketler büyük cezalar alabilir veya kapatılabilir. Bu durum da daha fazla para kazanmak için güvenlikte cimrilik yapma dürtüsüne karşı bir denge unsuru oluşturur. Bazen müteahhitler mevzuatın gerektirdiğinden daha sıkı güvenlik politikaları uygularlar.

Ne var ki kanun başka, gerçeklik başka şeydir. Tek tek evler yapan küçük müteahhitler güvenlik müfettişlerini nadiren görürler ve güvenlik standartları genelde çok

daha düşüktür. Büyük müteahhitlerin genellikle inşaat müfettişleriyle ilişkileri olur ve bir müteahhidi tanıyan bir müfettiş bazen binaya hiç bakmadan imzasını atıp geçer. Zamanını her şeyi dikkatle inceleyerek harcamak yerine dikilip muhabbet eder veya gidip bir kahve içer. Güvenlik kuralları genelde şirket daha önceden kaza geçirmişse titizlikle uygulattırılır. Ve güvenlik önlemlerini azaltmama konusundaki baskı yürürlükten kaldırılamaz.

Yüksek bir bina inşa eden bir müteahhit, şantiyesindeki işçilerinin hepsinin haftada bir kez güvenlik toplantısına katılmalarını ister. Katı güvenlik kuralları koyar, ihtiyacı olan herkese baret ve koruma gözlükleri verir (veya satar) ve herkese gördükleri herhangi bir güvenlik ihlalini derhal rapor etmelerini söyler. Sonra yapı çeliğini döşeyen taşeron şirketin sahibini arayıp ona acele etmesini yoksa bina iskeletinin zamanında bitmeyeceğini söyler. Sonraki gün patron inşaata gelir ve ustabaşına bir iş beceremediğini, işçileri daha sıkı çalıştırması gerektiğini söyler. Bunun üstüne ustabaşı da demircilere, takıp çıkarması çok zaman aldığı için iskelelerin üzerinde yürürken emniyet kemeri kullanmamalarını söyler ve haftada bir gün fazla mesai yapmalarını ister. Artık uykusuz bir grup demirci, altıncı katın ince çelik iskeleleri üzerinde emniyet kemeri takmadan dolaşmaya başlamıştır. Müteahhit güvenlik toplantılarını düzenli olarak yapıp şantiyenin etrafına katı güvenlik kurallarıyla ilgili levhalar astığında, düşüp ölen bir demircinin ailesi ona dava açtığı zaman daha avantajlı olur. Parasını ev inşaatına yatıran kapitalistlerin niyeti ne olursa olsun maliyetleri azaltma ve çalışma temposunu arttırma ihtiyacı şantiyedeki güvenliği baltalar.

Fakat güvenlik kurallarını ihlal eden tek kişi patron değildir. Ustabaşı işlerin daha hızlı bitmesi için bizi zorladıkça, gerçekten daha hızlı çalışmak yerine güvenlik prosedürlerini kısa kesmek kolayımıza gelir. Emniyet kemerini takmak için onca zaman harcamak yerine tehlikeli de olsa pencereden dışarı sarkarız. Birçok güvenlik kuralı bize tamamen anlamsız gelir. Tecrübelerimize dayanarak nerede ve nasıl güvenli çalışacağımızı, bunlarla ilgili kuralları yazan insanlardan daha iyi biliriz. Genellikle güvenlik kural-

larını faydalı değil sinir bozucu buluruz ve müteahhit, bina yakınında bir sigara tüttürürken baretlerimizi çıkardığımız için bize bağırdığında içerleriz.

Ayrıca, güvenlik kuralları sadece patronu hedef almaz. Eğer bir güvenlik müfettişi bir demirciyi baretsiz çalışırken görürse şirketin ceza aldığı gibi işçi de (birkaç günlük veya belki bir haftalık ücretine denk) bir ceza ödemek zorunda kalır. Eğer daha az hayati tehlike oluşturan bir güvenlik ihlali yaptığı tespit edilirse, o günlük eve gönderilmekle yetinilebilir. Demek oluyor ki şantiyelerin çoğunda farklı mesleklerden işçiler, ustalar ve müteahhitler güvenlik kurallarının etrafından dolanmak için birlikte hareket ederler. Eğer biri güvenlik müfettişini görürse hemen birbirimizi uyarırız ve o gidene kadar geçici olarak tüm kurallara uyarız.

İnsanlar akıl almaz kazalarda ölürler, parmakları kopar, bacakları kırılır, gözleri çıkar. Ama genelde vücudumuz çok daha yavaş şekilde çöker. Asıl endişemiz genellikle güvenlik olmaz.

İnşaat vücuda ağır gelir. Yapıştırıcı, boya, zift, çimento tozu, ahşap talaşı, küf ve izolasyondan çıkan dumanları soluruz. Neredeyse her gün bir yerimiz morarır, çizilir, kesilir, yanar veya bir yerimize kıymık batar. Ne kadar çok tekrarlanan işlerle ilgilenirsek, aşırı kullanıma bağlı belli rahatsızlıklar geçirme ihtimalimiz de o kadar artar. Eğer tüm gün merdiven tepesinde dikilip çalışmışsak ayaklarımız incinir. Eğer tüm gün matkap veya başka elektrikli aletler kullanmışsak, parmaklarımızda zonklamalar ve uyuşukluklar belirir. Eğer zemine yakın yerlerde çalışmışsak acımızın kaynağı dizlerimiz ve sırtımız olur. Bir şantiyede görülen sırt sorunları neredeyse üretilen ev sayısı kadar çoktur. En vasıflı mesleklerin işi bile büyük fiziksel uğraş gerektirir ve bu uğraş, sizi formda tutan o fiziksel uğraşlardan değildir. Vücudunuzu yavaş yavaş paramparça eder. Bu işin ne kadar zor olduğunu, yıllardır müteahhitlik yapan biriyle yıllardır işçi olarak çalışmış biri arasındaki farka bakan herkes görebilir.

Sıkıntının veya stresin başında acı gelir ve insanların bununla baş etmek için farklı yöntemleri vardır. Avuç dolusu ibuprofen içeriz ve mümkün oldukça, daha güçlü ağrı kesiciler kullanmaya çalışırız. Molalarda sessizce bir iki bira içer ya da çaktırmadan içi oyulmuş bir yıldız tornavidadan ot çekeriz. Güvenlik gerekçeleriyle buna resmi olarak tamamen karşı çıkılır. Sarhoş ya da dumanlı bir halde yakalanan işçiler hemen şantiyeden uzaklaştırılır ve genellikle de kovulurlar. Eğer ciddi bir kaza geçirirsek ve bu sırada sarhoş ya da dumanlı olduğumuz tespit edilirse, tazminatımız da yanabilir.

Fakat çoğu kez uyuşturuculara resmi olmayan bir biçimde tolerans gösterilir. Müteahhit forklift sürücüsünün cebindeki küçük içki

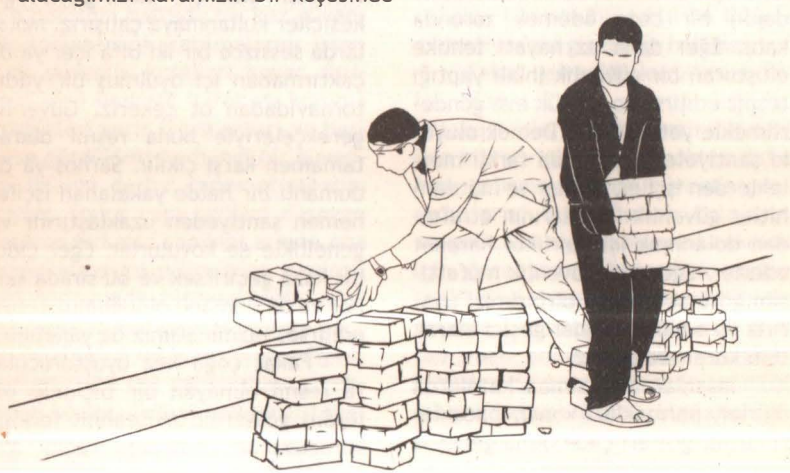
şişesini fark etmemiş gibi davranır, çünkü sürücü bunu içmezse ellerinin titreyip duracağını bilir. Patron, ot çeken işçilerinden birini kenara çekip "Ne yaptığın umurumda değil ama yakalanırsan başının çaresine bakarsın," der. Bazen uyuşturucular işin daha çabuk yapılmasını da sağlar. Hafta sonu gelen alçıpancı ekip önce bir müzik patlatır, ekstazi alır ve dans ederek bütün işi bitiriverir. Demirciler fazla mesai yapmak zorunda kaldıkları zaman ustabaşı onları uyanık ve motivasyonlarını da yüksek tutmak için hepsine bir iki çizgi kokain verir.

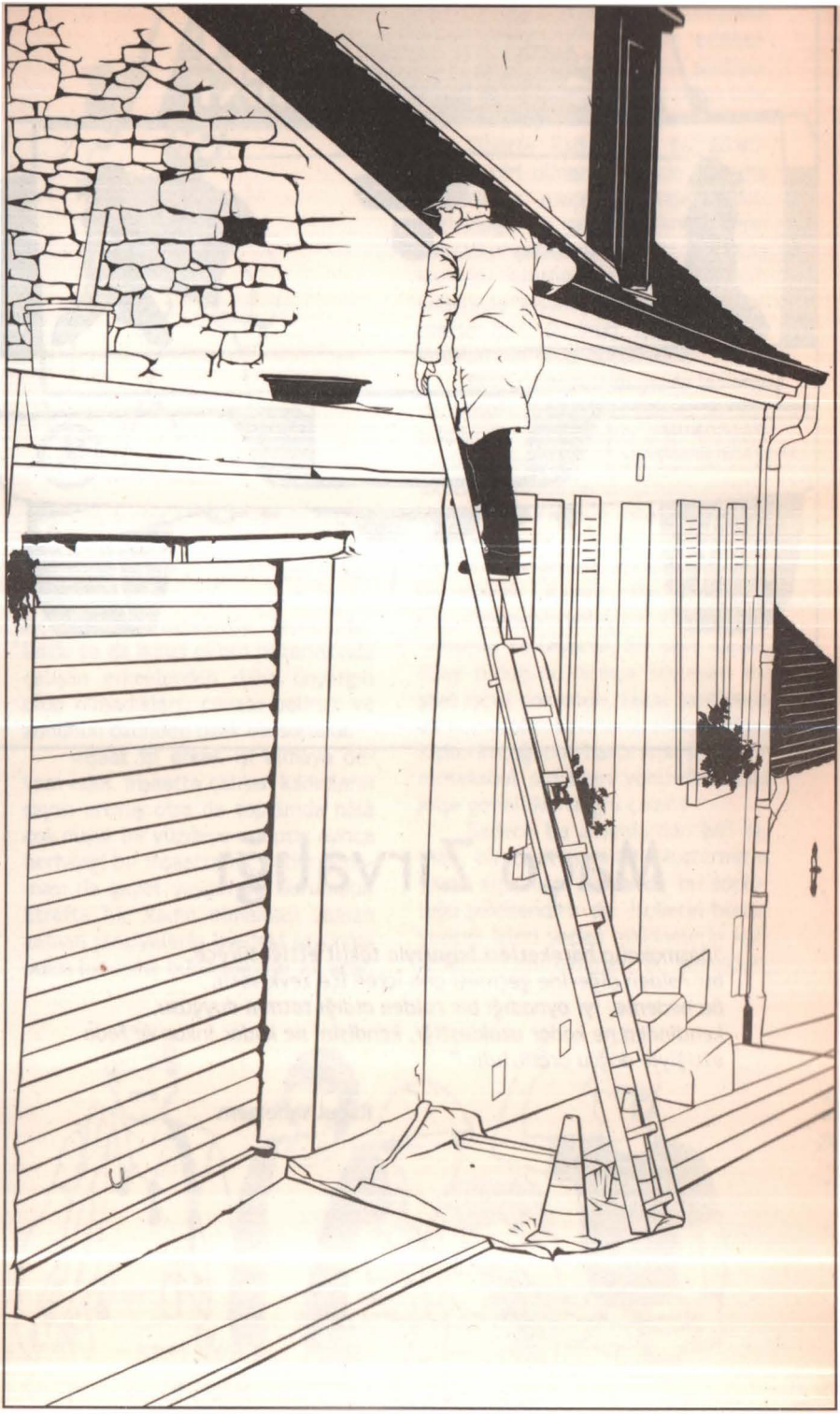
Alkol, marihuana ya da diğer sarhoş edici maddeler acı ve sıkıntıyı yatıştırırken, zaten tehlikeli olan elektrikli aletlere, yüksekliğe ve uykusuzluğa eklenmeleri ciddi kazaların yaşanma tehlikesini de arttırır. Uyuşturucular vücudumuzu durmaksızın yıpratırken, kendimizden de uzaklaşmamıza neden olurlar.

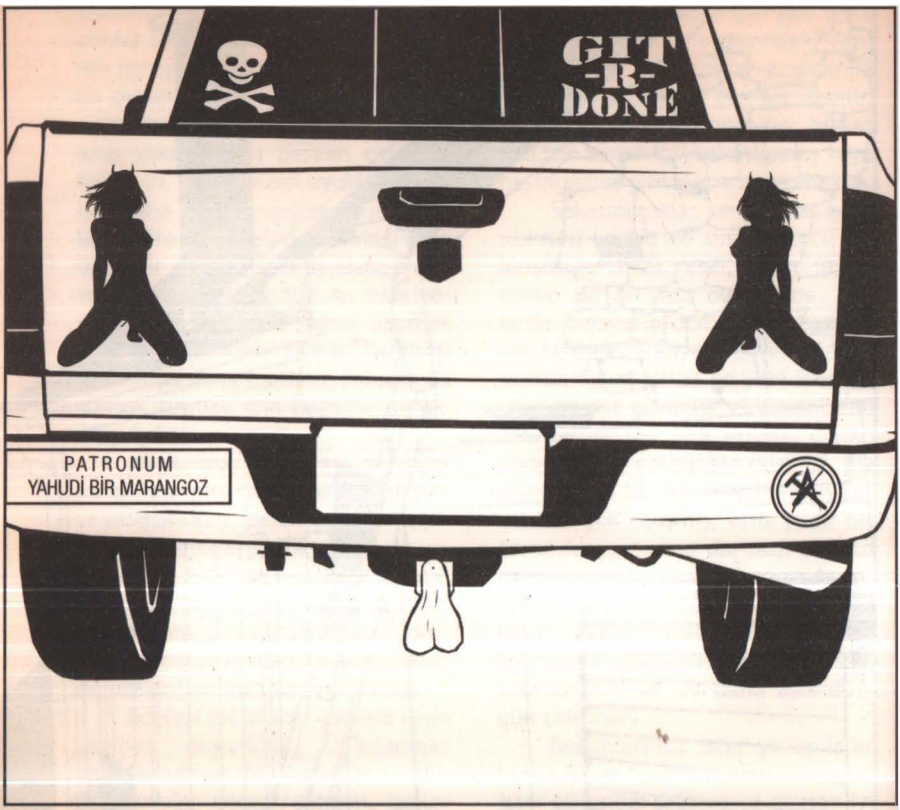
Böylesi bir intihar aslında uzun uzadıya düşünülüp tasarlanmaz ama kendince bir mantığı vardır. Bu mantığın gerçek dehşeti, işçiler tazminat alabilmek için kendilerini kasten yaralamaya başladıklarında ortaya çıkar. Bu durum çok nadiren gerçekleşse de patron hep bundan şüphelenir. Daha yaygın gerçekleşen şeyse şudur: Eğer sakatlanırsak makul bir tazminat veya sakatlık primi alacağımızı kafamızın bir köşesinde her zaman bildiğimiz için işte daha fazla risk alırız. İş esnasındaki yaptıklarımız o kadar içler acısıdır ki intihar bir alternatif gibi görülebilir. Ama daha sık yaptığımız şey, birkaç gün izin almak için sakatlanmış veya hastalanmış gibi numara yapmaktır.

Sakatlanmalar ve kazalar sınıf ilişkisini keskin ve sinir bozucu bir karşıtlığa sokar. Eski, paslı iskele çöküp de bir işçi öldüğünde, şirketin maliyetlerden kısma baskısının bu işçinin hayatına mal olduğu açıktır. Fakat şirket en yeni iskeleyi veya en iyi güvenlik ekipmanlarını alsa da bir şey fark etmez. Çünkü yönetim asla çatılardan düşmez. Biz düşeriz. İyi bir işçi bile bundan kaçamaz. Çok çalışmış, otuz yıldır bir tornavidayı çevirip durmuş, şirkete bir sürü para kazandırmış ve hayatı boyunca hiç ciddi bir kaza geçirmemiş olabilir ama bir sabah çay bardağına uzanayım derken dirseği tutmayıverir ve bir daha asla düzgün çalışmaz.

Bedenlerimiz ister yavaş ister hızlı şekilde tükensin, patronlarımız ister güvenliği sağlamaya çalışan iyi insanlar ister işçilerini hiç takmayan açgözlü soysuzlar olsun, bizim sonumuzun sakatlık ve sağlık sorunları, onların sonununsa kâr olduğu gerçeği asla değişmez.

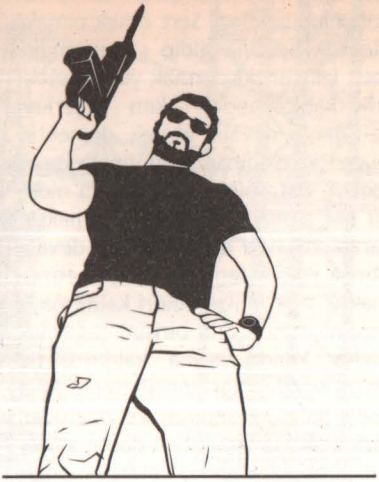

Maço Zırvalığı

"Basmakalıp hareketleri başarıyla taklit ettiği sürece, bir rolden diğerine geçmesi ona içten içe zevk verir. Bu nedenle, iyi oynadığı bir rolden aldığı tatmin duygusu, kendinden ne kadar uzaklaştığı, kendisini ne kadar inkar ve feda ettiğiyle doğru orantılıdır."

Raoul Vaneigem

Maço inşaat işçisi herkesin bildiği bir klişedir. Şantiye genellikle cinsiyetçi bir işyeri modeli olarak tanımlanır (hatta kınanır). İnşaat işçilerinin hastanelerde, üniversitelerde ya da ikinci el oto pazarlarında çalışan erkeklerden daha önyargılı olup olmadıkları, cevabı belirsiz ve konunun özünden uzak bir sorudur.

İnşaat işi erkek işi olmaya devam eder. İnşaatta çalışan kadınların sayısı artmış olsa da toplamda hâlâ çok düşük bir yüzdeye sahiptir. Ayrıca herhangi bir inşaatta hiç kadın olmaması da gayet yaygın bir durumdur. Etrafta hiç kadın olmaması zaman zaman şantiyelerin lisedeki soyunma odası havasına bürünmesine yol açar. Pek çok işyerinde azar yemenize (hatta üniversitelerde linç edilmenize) yol açacak hareketler şantiyelerde gündelik yaşamın bir parçasıdır adeta.

Elbette kadınsanız, bu adamlardan biri olmanız zordur. Çalışma kültürünün maço zırvalığıyla doldurulduğu bir yerde kadın işçilerin hayatları çekilmez olabilir. Genelde kadınlar şantiyenin cinsiyetçi imajı sebebiyle inşaatta çalışmayı düşünmezler bile. Bu imaj, içinden çıktığı koşulları daha da güçlendirir.

Birkaç adam aynı yerde bir arada bulunuyorsa, çoğunlukla konuştukları ilk şey kadınlar olur. İşe yeni başlayan birini tanımak için sorulan ilk soru genelde onun eşi hakkındadır. Herkes birbirlerinin eşlerinin ve kız arkadaşlarının resimlerini görmek ister. Ya da beğendiği kadınların çıplak resimlerini. Kadınlardan konuşmak sosyalleşmenin kolay bir yoludur, zira herkesin söyleyecek bir şeyi vardır. (Gay olduğunu açıkça söyleyen inşaat işçisi çok azdır, fakat şantiyede en homofobik tavırlarla dikkat çeken kişilerin çoğunun bastırılmış birer homoseksüel oldukları yönündeki eski klişe genellikle doğru çıkar.)

Sadece bu adamlardan biri olmak, bir çeşit topluluk oluşturmaya yarar ama aynı zamanda bu topluluğu şekillendirir de. İşçilerin bizzat yaptığı işleri yapan makinelerin kullanımının sınırlı olması, bu işin olduk-

ça güç gerektirdiğini gösterir. İşi yapmak için sert olmak zorundasınız ve işe tıraşsız, mor gözlerle gelmenizin kimsenin umurunda olmaması bu sert erkek imajını güçlendirir. Diğer işçilerin saygısını kazanmanın önemli bir kısmı çoğunlukla, bu işi yapabilecek kadar erkek olduğunuzu kanıtlamaktır. Maço olmak işin bir parçası hâline gelir ve işi yapabilmek bu adamlardan biri olmanızı sağlar. Bu durum, demir işçiliği gibi daha tehlikeli ve fiziksel olan mesleklerde daha çok görülür, fakat inşaat işlerinin hepsinde olabilir.

Bu adamlardan biri olmanın faydaları ve çekiciliği vardır. Ne zaman hoş görünümlü bir kadın şantiyenin yanından geçse onu seyretmek için hemen mola verilir. Kızları konuşarak veya izleyerek geçirilen zamanlar, çalışmadan geçirilen zamanlardır. Ayrıca, vasıflı ve deneyimli olduğumuz için saygı kazandığımız kadar, sert olduğumuz için de saygı kazanırız. Mesela tavandaki kablo besleyiciden gelen akıma tutulan elini kurtarmak için altındaki merdiveni tekmeleyip devirmek zorunda kalan ve bu yüzden dizini kıran elektrikçi, demircilerle aynı seviyede sayılır.

Maço inşaat işçisi rolünü oynamaya dayanan kimlikler, tıpkı ırkçı veya kültürel topluluklar gibi içinde işçilerin ve patronun bulunduğu bir topluluk yaratır. Fakat ırkçı veya kültürel toplulukların aksine bu, şantiyede işçileri bölüp birbirleriyle karşı karşıya getirmez. Bunun basit bir sebebi vardır: çok az kadın inşaat işçisinin olması. Bu topluluk kadın ve erkek işçileri birbirine düşürerek değil başka şekilde işe yarar.

Sert erkek olmak, sadece müteahhidin asistanının memelerine hayran olmak ya da yolun ilerisindeki barda çalışan kızlardan hangisini becermek istediğinizi konuşmak anlamına gelmez. Sert erkek olmak, elektrik odasına gidip şalteri indirmek için işi durdurmak yerine elektrik kablolarından akım geçerken çalışmaya devam etmek demektir. Güvenlik ekipmanlarını önemsememektir. Patronun sana ihtiyacı olduğu her zaman fazladan çalışmaktır. Yaralandığında da çalışmaya devam etmek ve bundan asla şikayet etmemektir. Ağır malzemeleri kaldırmaya yardım etmesi için birisini çağırmak yerine kendi başına kaldırmaktır. Maço zırvalığı kârlıdır. Patrona daha fazla para kazandıran ve doğrudan bizim çıkarlarımıza ters düşen şeyler yaparız. Karşılığında aldığımız tek şey "taş fırın erkeği" olmanın saygınlığıdır.

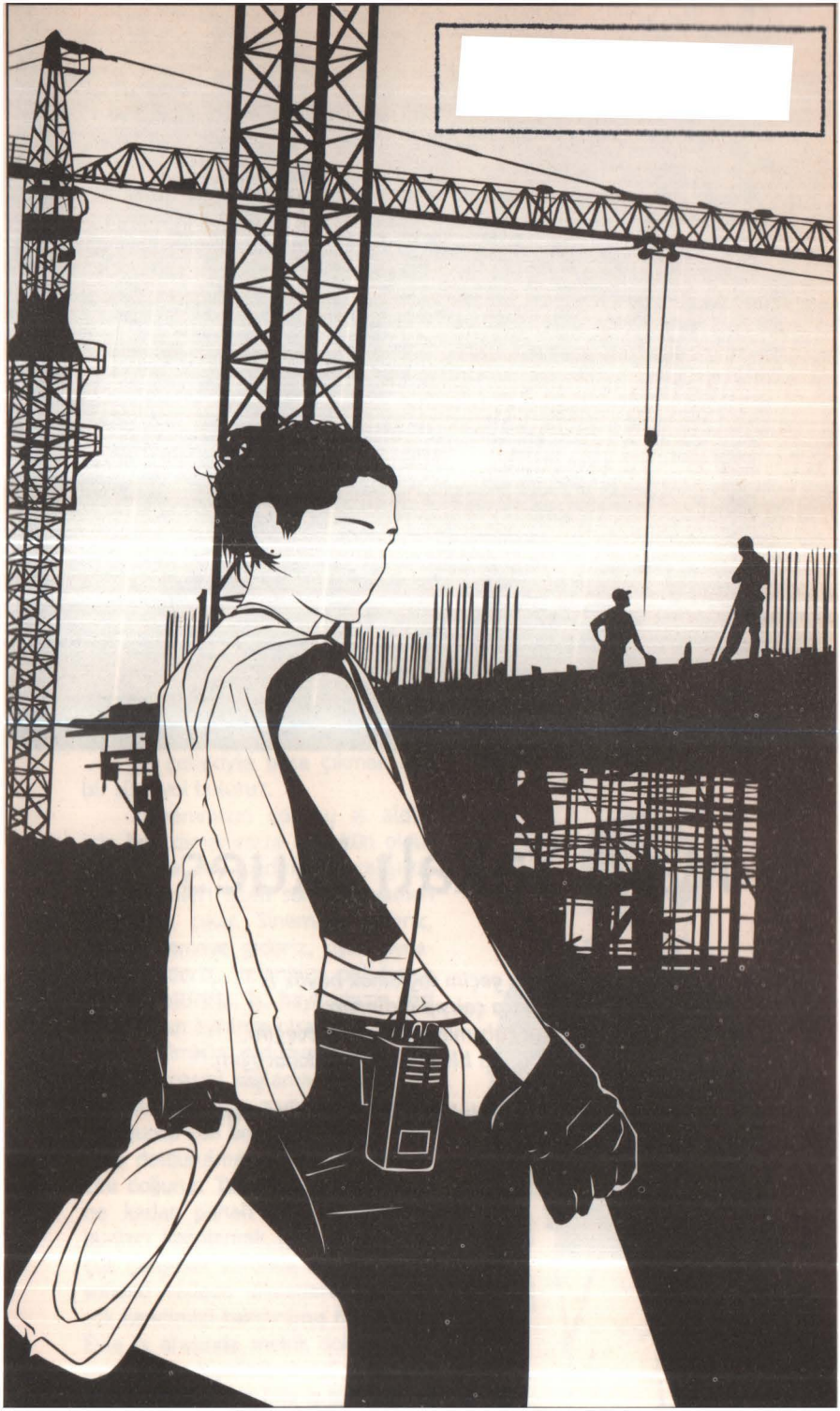
Bu hayali saygınlık, gerçekteki saygınlık eksikliğinin yerini doldurur ve maçoluk bir ideoloji haline gelir.

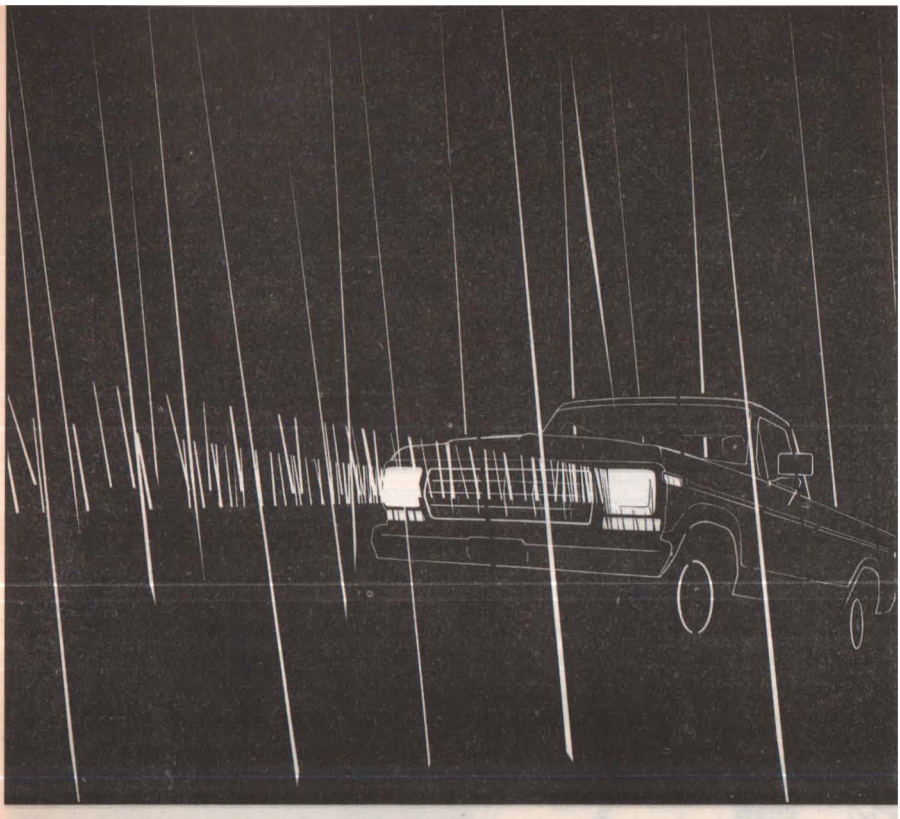
Patron için oldukça faydalı olsa da her şantiyede maço bir atmosfer olmaz. Bu atmosferi yakalamak ve bu adamlardan biri olmak için patronla ustabaşının da uyum sağlaması şarttır. Yani her başları sıkıştığında bizi çağırmak yerine ağır zımbırtıları tek başlarına kaldırmaları ve tehlikeli işleri kendileri yapmaları gerekir. Bu da onlar açısından kesinlikle sevimsiz bir olasılıktır.

Ayrıca, erkeklerle kadınların birlikte çalıştığı ve aynı işleri yaptığı şirketlerde, böylesi bir maçoluk bağlamını yitirir. İşi yapabilme becerisi gerçek bir erkek olma belirtisi olmaktan çıkar ve bir grup adamın bir köşede dikilip kızlar hakkında konuşarak sosyalleşmesi, sıkı çalışma ve sert olmayla alakasını yitirir. Artık kârlı da olmaz. Kadınların dahil olduğu bir maçoluk imkansız değildir, fakat çok daha zayıf bir ideolojidir.

Halen birçok kadının çalıştığı inşaat şirketleri nadirdir ve inşaat işçisi olmak bu adamlardan biri olmak anlamına gelmeye devam eder. Bu atmosfer içinde, herhangi bir süreliğine inşaatta çalışan kadınların sert, becerikli ve cesur olmaları gerekir.

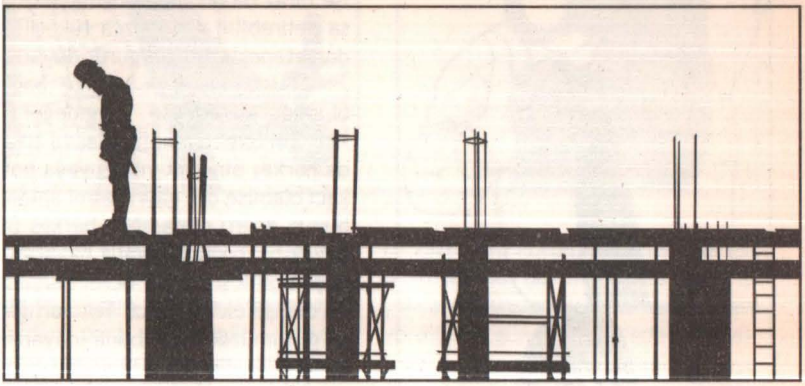

Mavi Yakalı Blues

"Dokuz çocuk ve bir kadınla geçim sağlamak büyük iş
yine de tüm hayatım boyunca çalışıp didindim
ve iki elim sağlam oldukça çalışmaya devam edeceğim.
Bir meyhanede bira içip bu işçi blues'unu mırıldanacağım."

Merle Haggard (*"Workin' Man Blues"* şarkısından)

İş gücümüzden başka satacak bir şeyimiz olmadığı için bir alıcı bulmak zorundayız. Fakat iş gücümüzü sattığımızda bunu kendimizden ayıramayız. Maalesef artık zaman bize ait olmasa da bizim de orada olmamız gerekir. İşteki faaliyetimiz hayatımızın bir ifadesi değil, ondan ayrı bir şeydir. Kendimize ait olan zamanda var olabilmek için, başka birisi için çalışarak zamanımızı harcamak zorundayız. Hem işe ihtiyacımız var, hem de ondan nefret ediyoruz.

Bu çelişkiyle başa çıkmak için bir sürü yol buluruz.

Zamanımızın çoğunu iş aldığı için boş zamanımıza mümkün olduğunca çok şey sığdırmaya çalışırız. Cuma günleri işten sonra tamamen pestilimiz çıkar. Sinemaya gideriz, yemek yemeye gideriz, oyun oynamaya gideriz, mümkün olduğunca pilimizi bitiririz. İş, hayatımızın geri kalanından ayrılmış olsa da iş zamanının mümkün olduğunca çok işle doldurulmasını sağlama ihtiyacı, diğer taraftan boş zamanın mümkün olduğunca çok boş zaman etkinlikleriyle doldurulmasını sağlama ihtiyacını doğurur. Tabii boş zamanımızda ne kadar pahalı şeyler yaparsak, bunları karşılamak için de o kadar çok çalışmak zorunda kalırız. Hafta sonunu sadece dinlenerek geçirirsek kendimizi kandırılmış hissederiz. Evle iş arasında mekik dokumadığımız veya iş kıyafetlerimizi yıkamadığımız zamanlarda bile iş zamanı boş zamanımızı şekillendirir. Her ne kadar bu ikisi birbirinin tam karşıtı olsa da. İşsiz kaldığımızda boş zamanımızı harcama ihtiyacı da ortadan kalkar ve uyuşuklaşmaya başlarız. Bunun sebebi kısmen dışarı çıkacak paramız olmaması, fakat aynı zamanda bu karşıtlığın da artık var olmamasıdır.

Bu çelişkiyle başa çıkmanın başka bir yolu da kendimizi işi kafaya takmadığımıza ikna etmeye çalışmaktır. Çamur ve izolasyon malzemesine bulandığımız güneşli bir pa-

zar günü kendimize "En azından bir ofise tıkılıp kalmıyorum," deriz. Ustabaşı bize bağırdığı zaman "En azından müşterilerle ilgilenmek zorunda değilim" diye düşünürüz.

Bazen bu işe bile yarar. Uzun zamandır aynı işi yapan herhangi biri o işe biraz da olsa ilgi duymalıdır, yoksa delirebilir. Amaçsızca tüketilseler de yeteneklerimizle gurur duyarız.

Bu gurur veya işimize bağlılık olumlu, neredeyse saygıdeğer bir kimliğin temeli olabilir. Resmi anlamda herkes bir rock yıldızı veya politikacı olabilse de, gayri resmi anlamda bunun doğru olmadığını herkes bilir. Büyük bir çoğunluğumuz hayatımızın büyük bir kısmını bir ücret karşılığında değişerek harcarız. Tek varlığımız iş gücümüzdür ve buna dayanarak kendimize dair bir bakış açısı geliştiririz. Seçimler sırasında politikacılar ortalama bir adamın çok çalışmasına rağmen hiç saygı kazanmadığını ve zar zor geçinebildiğini anlattıkları zaman belli bir ilgi kazanırlar.

İşçi sınıfı olmak resmen kabul edilen bir kimlik olunca kendi kendisinin bir şablonu haline gelir. İşçi kol gücü emeğine sahiptir; dinini, pornosunu, sporunu, boktan birasını ve sağlıksız yemeğini sever. Çalışan kadın için de böyle bir şablon vardır. Fakat o, evinde oturan bir annedir veya garson, kuaför, sekreter olarak çalışır ve pornoyla spor yerine kadın dergileriyle romantik komedilerden hoşlanır. Bu imgeler gerçekliğin içinden çıkmakla beraber kendilerini bu gerçekliğe zorla da yüklerler. İşçi sınıfı, gelir düzeyi ve yaşam tarzı tercihleriyle tanımlanan sosyolojik bir (veya birden fazla) kategori haline gelir ve daha sonra bu, şirketler tarafından pazarlanıp politikacılar tarafından da teşvik edilir.

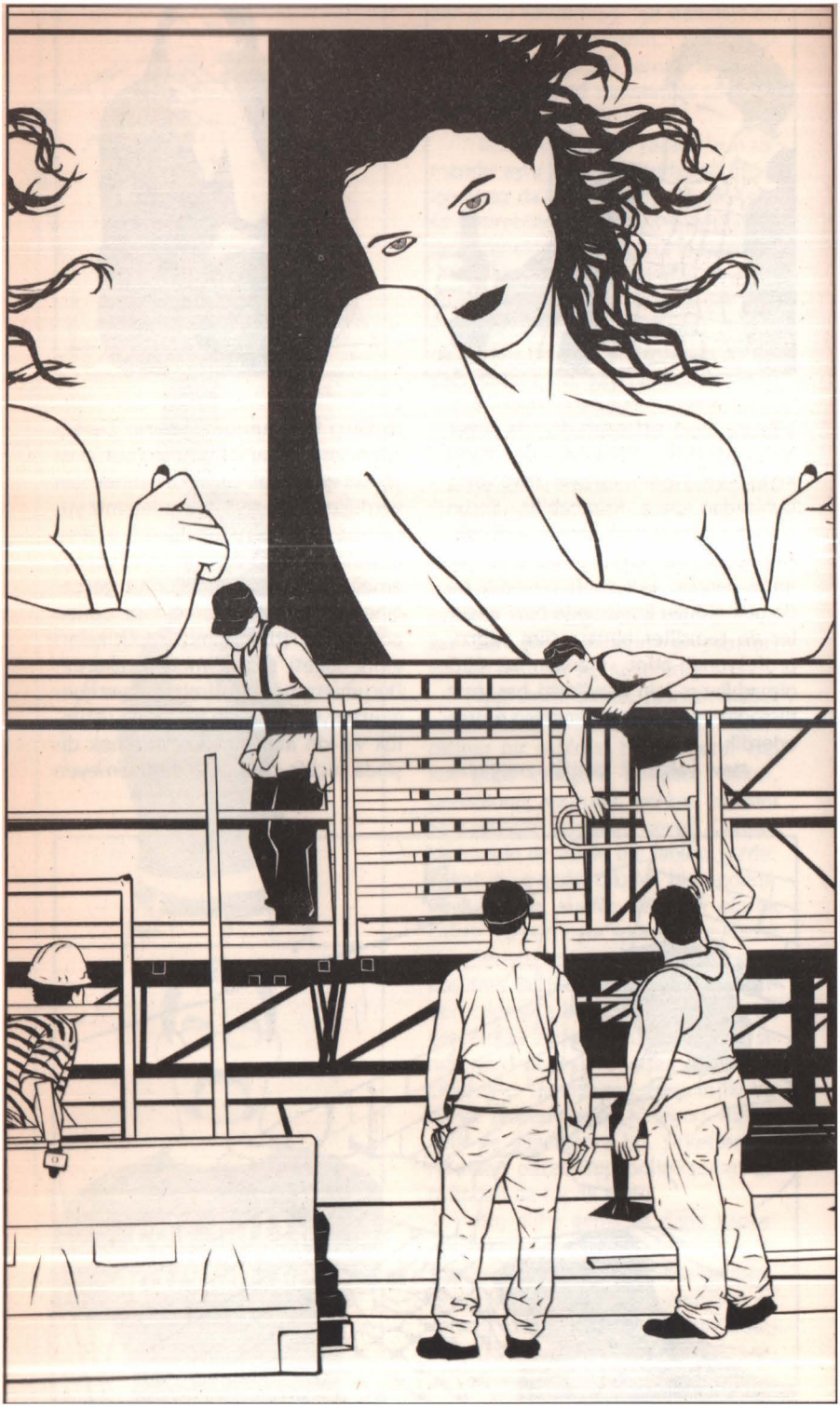
Bu, daha geniş ve daha kapsayıcı bir işçi sınıfı tasvirinin daha az sömürücü olacağı anlamına gelmez. Organik ve vejetaryen yemekler yiyen bir kadın (veya bir transseksüel) inşaat işçisi de tıpkı hamburger yiyen bir erkek inşaat işçisi gibi çalıştırıla-

bilir ve onun sırtından da artı değer elde edilebilir. Sermaye, her türlü kimlik ve yaşam tarzına izin verip bunlardan para kazanabilir. Sorun olan bu temsillerin kendisi değildir. Herkes hayatı ve işi hakkında bir tür imge yaratır. İşçi sınıfı olmanın ne demek olduğu konusunda bazı imgeler ve temsiller olmasa film yıldızı, profesyonel atlet, manken ve CEO olmadığımız için kendimizi başarısız hissedip hepimiz kendimizden nefret ederdik.

Mavi yakalılık kimliği, zenginlere karşı kini kurumsallaştırır. Zengin adam kirli kârlar kazanırken bütün işi yoksul işçi yapar. Hayatta kalmak için verdiğimiz gündelik mücadelemiz yüceltilir. Bu, nefret ettiğimiz o şeye dayanan olumlu bir kimliktir: ücretli emeğe zorlanıyor olduğumuz gerçeğine. Bu kimlik üzerine inşa edilen politikalar (tüm kimlik politikaları gibi) doğası gereği muhafazakardır. Durumumuzu değiştirebilme yeteneğimizin yerini zavallı bir ahlaki üstünlük ve kin alır. Bu, ücretli emek dışında hiçbir çıkış yolu düşünemeyen

ücretli emekçinin ideolojisidir.

Fakat ideoloji ve eylem aynı şey değildir. Ne kadar kaderci veya hayal gücü kıt bir hale gelsek de işe duyduğumuz nefret ve ondan kurtulma arzusu açığa çıkar. Yaşlı bir işçi, yeni gelen çırağa bazı işleri anlatırken belli bir gurur duyar. Ama aynı zamanda ona gidip farklı, daha iyi bir iş aramasını da tembihler.

Her sabah yataktan kalkabilmek için genellikle kendimize yalan söylemek, kendimizle pazarlık etmek ve tartışmak zorundayız. Biraz daha fazla paraya ihtiyacı olduğundan sızlanıp duran bir adam nihayet fazla mesaiye kalır ve tüm hafta sonu çalışır. Daha sonra da aniden arayıp hasta olduğu için pazartesi ve salı günü işe gelemeyeceğini söyler ve neredeyse fazla mesaisinin etkisini sıfırlar.

Her sabah işe gitmeye devam etmemizi sağlayan şey mavi yakalılık gururu değildir. Sınıf, bir kimlik değil toplumsal bir ilişkidir. Çalıştığımız her gün evler yaparız, fakat aynı zamanda bu ilişkiyi de yeniden üretiriz. Şirket kâr elde eder ve patron, sermayesini hareket halinde tutmak için bizi tekrar işe almak zorunda kalır. Sonunda bir ücret alırız ve bir kez daha iş gücümüzü başka birine satmak dışında para kazanma yolumuz olmaz. İşçiler olarak yeniden yaratılırız. Bu sınıf ilişkisi, kapitalist üretimin başlangıç ve bitiş noktasıdır. Farklı ücretli emek türleriyle farklı imgeler ilişkilendirilir. Biz, işçi sınıfı olmaktan çıkmak isteriz.

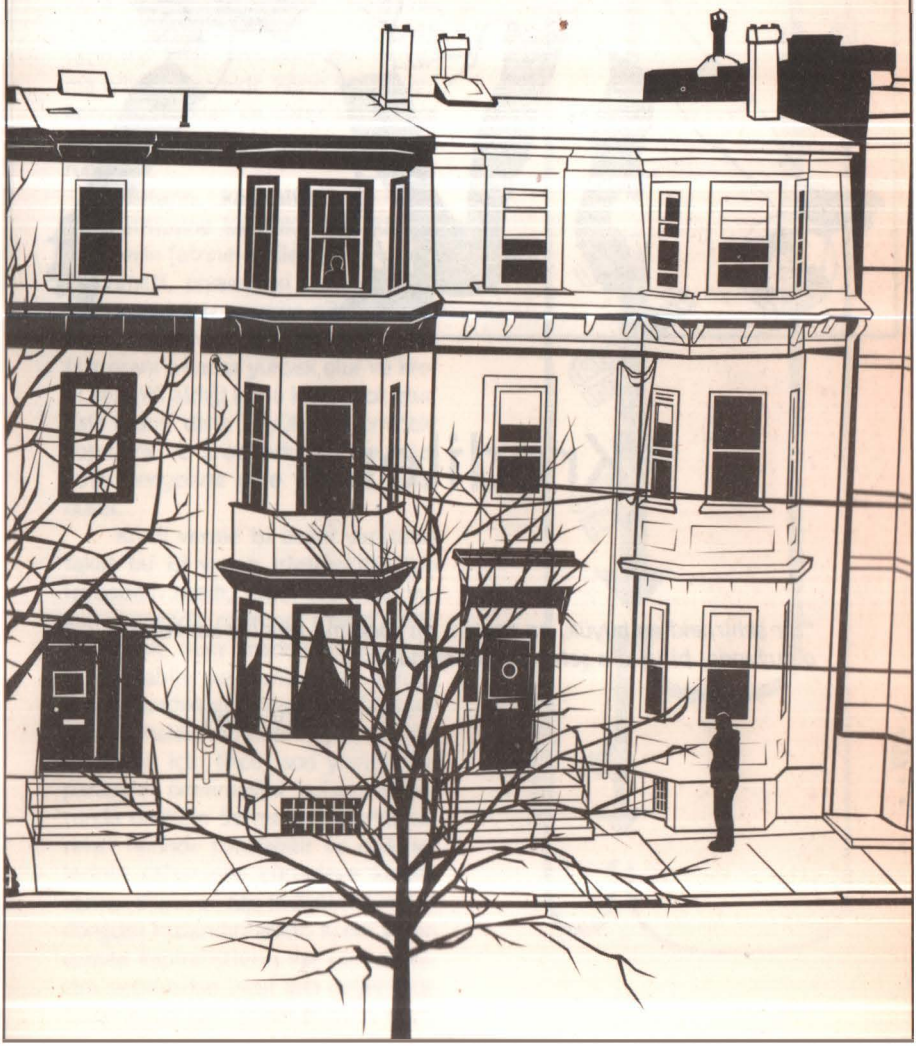

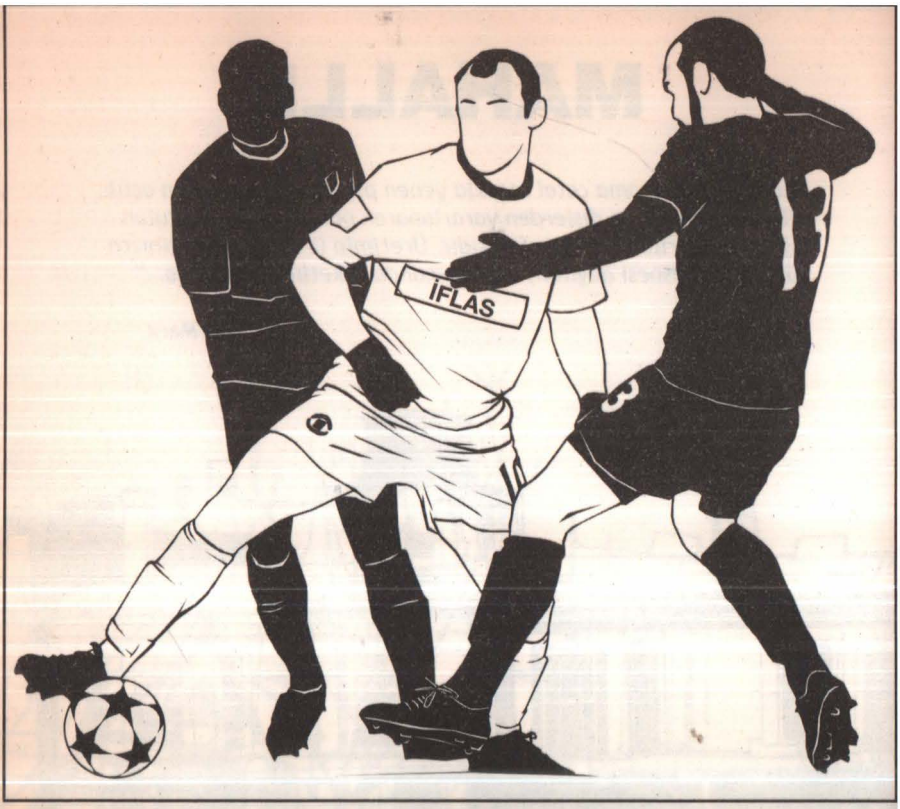

MAHALLE

"Açlık, açlıktır, ama çatal bıçakla yenen pişmiş etle giderilen açlık, ellerden, tırnak ve dişlerden yararlanarak parçalanan ve yutulan çiğ etle giderilen açlıktan farklıdır. Üretimin ürettiği şey, yalnızca tüketimin nesnesi değildir, aynı zamanda tüketim tarzıdır da..."

Karl Marx

Krediler

"Bir şehirdeki en büyük, en zengin, en görkemli binalar bankalar olduğunda, bilin ki o şehrin başı beladadır."

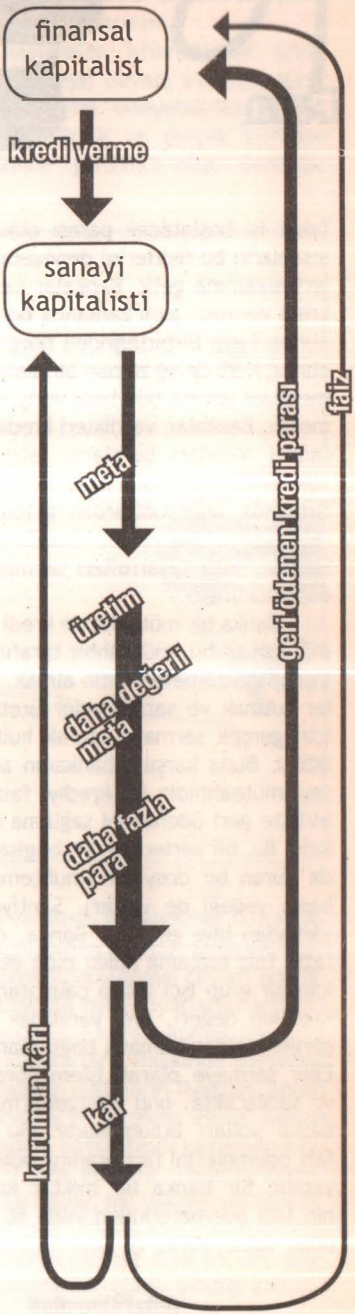
Edward Abbey

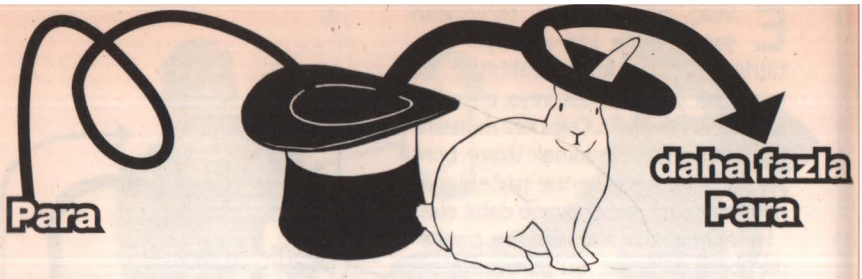
Evler, müteahhitler tarafından şantiyelerde kâr amacıyla üretilirler. Ne var ki müteahhitler ev inşasında yer alan tek veya en etkili işadamları değildir. Çoğu kez müteahhit giderlerini karşılamak üzere borç para alır ve kredi verme işiyle ilgilenen kapitalist de bu sürece dahil olur.

Müteahhit, sözgelimi bir bankadan borç para alır. Bu parayı malzemeyle makine satın almak ve işçiler tutmak için kullanır. Makineler ve malzemeler kullanılıp tüketilir (değerlerini yavaş ya da hızlı bir şekilde eve geçirirler) ve bizim çalışmamız da bize ücret olarak ödenenden daha fazla değeri eve aktarır. Müteahhit evi yatırımdan daha yüksek bir fiyata satıp kâr eder. Ardından kârı iki kısma bölmesi gerekir. Kârın bir kısmını kendisine saklar ve diğer kısmını da faiz biçiminde bankaya vermek zorundadır.

Kârların, kapitalistin işi bilfiil yürütmesine karşılık aldığı kâr ile kredilerin faizine verilen kâr şeklinde bölünmesi, piyasadaki benzer kredilerin genel faiz oranına göre gerçekleşir. Kredi ne kadar riskli görünürse faiz oranı o kadar yüksek olur ve kredi verenin aldığı kâr o kadar çok olur. Faiz oranı, daha büyük ekonomideki koşullara ve kredilerin arz ve talebinin dengesine göre yükselir ya da düşer.

Kredi verme işi değer yaratmaz fakat bu işi yapan işletmeciler için faydalıdır. Kredi, şimdi satın alıp uygun zamanda satmaya imkan verir. Müteahhit ham maddeleri krediyle satın alabilir ve bunları kâr etmek için kullandıktan sonra krediyi ödeyebilir. O halde müteahhit yeni bir işe başlamak için önce, son yaptığı işin parasının ödenmesini beklemek zorunda değildir. Sermayesi sürekli hareket halinde tutulabilir ve makinelerinin çalışmayıp çürümeye kaldığı zaman dilimi en aza indirilir. Sermaye döngüsü hızlandırılabilir. Kredi veren uzman kapitalistlerin var olması, bizim sırtımızdan nasıl artı değer elde edileceğine dair güzel fikirleri olan,

fakat işi başlatacak parası olmayan insanların bu fikirlerini deneyebilmeleri anlamına gelir. Bankalar sadece kredi vermez, aynı zamanda borç da alırlar. Hem birbirlerinden borç para alırlar, hem de ne zaman biri bankaya mevduat yatırsa ona borç veriyor demektir. Bankalar, verdikleri kredilerin faizini aldıkları borçların faizinden yüksek tutarak para kazanırlar. Aynı zamanda, mevduatlardan gelen parayı işletmelere verilen kredilere aktarırlar, yani tasarrufları sermayeye dönüştürürler.

Banka bir müteahhide kredi verdiği zaman bu, müteahhit tarafından inşaat malzemeleri satın almak, işçiler tutmak ve satılık evler üretmek için gerçek sermaye olarak kullanılabilir. Buna karşılık bankanın aldığı şey, müteahhidin bu krediyi faiziyle birlikte geri ödemesini sağlama hakkıdır. Bu, bir yerlerdeki bir bilgisayarda duran bir dosyadır (muhtemelen basılı yedeği de vardır). Şantiyenin yanından bile geçmez. Banka, daha fazla faiz toplama hakkı elde etmek için bir grup işçi tutup çalıştıramaz. Kredinin değeri, onu yaratmak için gereken emek zamana bağlı olamaz. Eğer sermaye olarak işlem görecek ve satılacaksa, onu fiyatlandırmanın başka yolları bulunmalıdır. Bu da, faiz ödemelerini faiz oranına bölerek yapılır. Bir banka bir miktar kredinin faiz ödemelerinden yılda 50.000 dolar kazanıyorsa ve yıllık faiz oranı %5 ise, bankanın hesap uzmanları bu para akışının 1 milyon dolar değerinde bir sermayenin faizi olduğunu düşüneceklerdir. (Aynı ödemelerle, fakat %10'luk bir faiz oranıyla, krediler 500.000 dolar olarak fiyatlandırılacaktır.) Daha sonra aktifleştirilmiş krediler piyasada satılabilir ve değiş tokuş edilebilir. Bir fiyatları vardır, fakat değerleri hayalidir. Bunlar, üretilen gerçek metalar değildir, ilk başta krediyi alan işin gelecekte üreteceği kârlardan pay alma hakkıdır sadece. Radyoda her gün duyduğumuz veya televizyonda haberler sunulurken ekranın altından geçtiğini gördüğümüz o borsa hareketleri, bu hayali sermayenin hareketleridir.

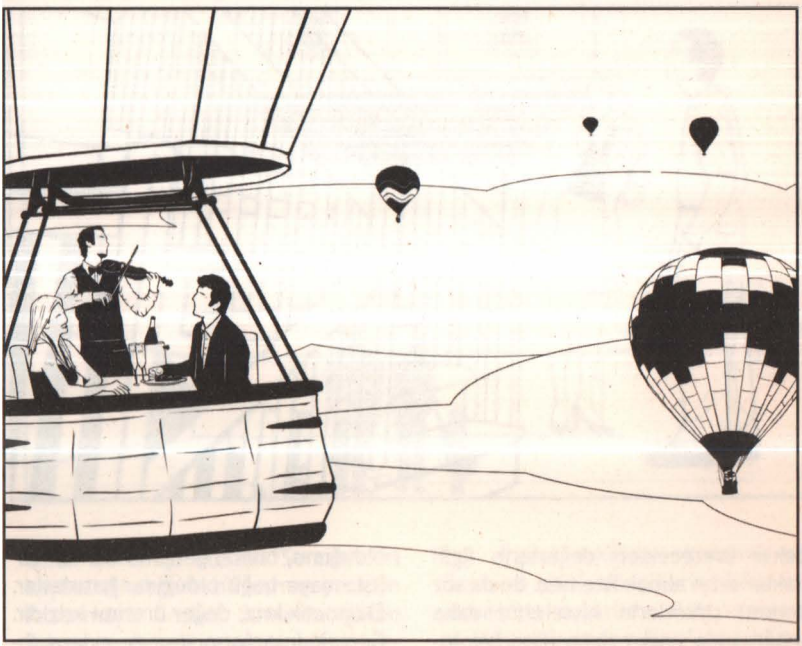
İnşaat işi yürüten bir kapitalist için sermayesini arttırmak evler inşa etmek demektir. Kredi veren kapitalistin bakış açısındansa her iş bir diğeri kadar iyidir. Borç para verir ve daha fazla para alır. Önemsediği tek mesele faiz oranıdır. Kârı nihai olarak değer üretimine bağlı olsa da, üretilip satılan gerçek şeylerle bağlantısını kaybetmiştir. Sermaye, tamamen kendi kendine genişleyen para gibi görünür ve herhangi bir para akışı, belli bir miktar sermaye üzerindeki faiz olarak değerlendirilir. Bu yüzden bankacı, parasını faiziyle birlikte geri alacağından emin olduğu sürece, borç verdiği paranın gerçek metalar üreten bir işe mi yatırıldığını veya bir ev ya da yat almak, bir havai fişek

$$\frac{\text{faiz ödemeleri}}{\text{faiz oranı}} = \text{kredinin fiyatı}$$

gösterisi yapmak veya daha önceden alınan kredileri geri ödemek için mi kullanıldığını önemsemez.

Aktifleştirilmiş krediler gibi hisseler de gelecekteki değer üzerindeki haklar olduğu için (ve kendi başlarına değerleri olmadığı için), bunları satın alan kişiler hisselerin temsil ettiği firmanın gelecekteki kârlılığıyla ilgili öngörüde bulunmalı, tahmin yürütmeli, bahse girmeli ve spekülasyon yapmalıdır. Bir şirketin, bankanın veya kuruluşun değerinin ne olduğu konusu, bir görüş meselesi haline gelir. Bir hissenin fiyatı, şirketin (ve işini yürüttüğü dünyanın) geleceğinin nasıl olacağı konusunda türlü türlü tahminle ilgili olmaya başlar. Böylesi bir spekülasyon, sermayeyi, iş planları zayıf görünen şirketlerden daha kârlı görünen farklı şirketlere veya tümüyle farklı sektörlere hızla kaydırmaya yardımcı olur. Büyük şirketlerin mümkün olduğunca çok sağlam görünmesi son derece önemli hale gelir. Büyük bir bankanın genel merkezleri, sadece veznedarların işlem yaptıkları ve güvenlik görevlilerinin sıkıntıyla ortalıkta dolandıkları bir yer değildir. Aynı zamanda bankanın kendisinin finansal açıdan ne kadar sağlam olduğunu gösteren birer anıttır.

İşletmeler istikrarlı bir şekilde büyümeye devam ettikleri sürece kredilerini ödeyebilirler. Hayali sermaye birikir ve gerçek sermaye birikimine yardımcı olur. Bankalar kredi vermeye isteklidir ve faiz oranları kontrolden çıkmaz. Spekülatörler ekonominin büyümeye devam edeceği iddiasıyla hisse fiyatlarını arttırırlar (genellikle bunu yapmak için borç para kullanırlar). Hakkında spekülasyon yapılan metaların fiyatları, onları üretmek için gereken emek zaman miktarıyla bağlantısını tamamen kaybetmiş gibi görünür. Paranın çoğalması ve kârlar, hiç yoktan var oluyorlar gibi gelir. Piyasa sanki mucizevidir.

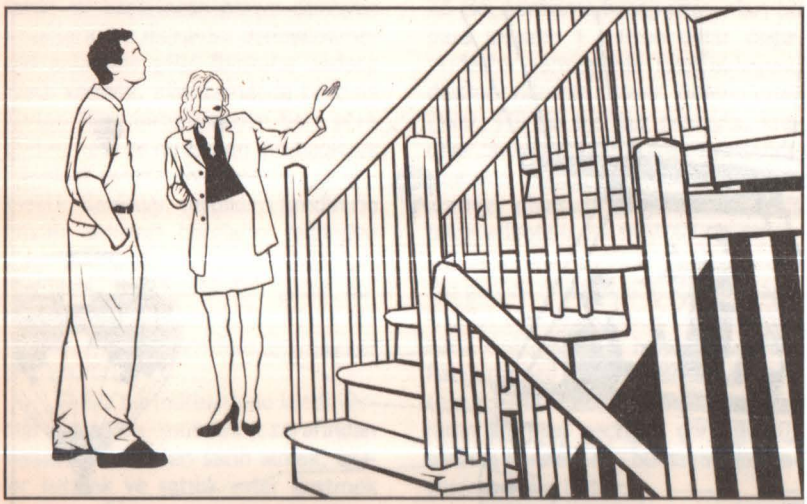

Fakat mucize diye bir şey yoktur. Kaçınılmaz çöküş geldiği zaman, geçen yılın (ya da geçen haftanın) rahatlığı artık aptallık gibi görünür. Kârlı bir geleceğe dair varsayımlarla

beraber kurulan fiyatlar balon gibi patlar veya sönerler. Borç para kullanarak spekülasyon yapan bir şirketin küçük bir kaybı bile onun iflası demek olabilir. Ödenmeyen borçlar sistem içinde çığ gibi artar. Yatırımcılar en güvenli yatırımları arar. Kimse, çok yüksek faiz oranları olmaksızın kredi vermek istemez. Kimse halihazırda başı belada olan işletmelerin gele-

fazla meta üretmiş olduklarını görürler. Sermayelerinin bir kısmı, satılmayan ve yalnızca fiyatlarını düşürerek satılabilecek olan metalara bağlanmıştır. Sermayenin birikimi için geçmek zorunda olduğu çeşitli adımları birbirine bağlayan bağlar kopar.

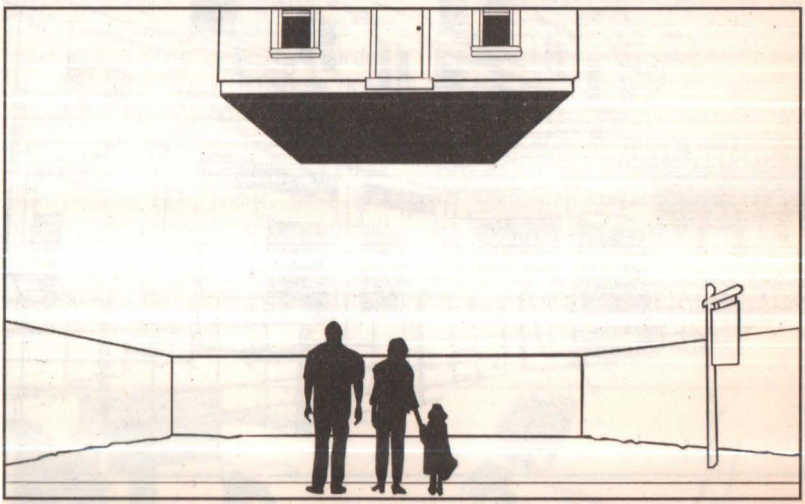
Kriz sırasında kapitalistler, değerin sadece arz ve talep eğrilerinin kesiştiği noktadan çok daha fazlası

cekte üretecekleri değerlerle ilgili haklar satın almak istemez. Bu da söz konusu şirketlerin hisselerini daha aşağı çekip onları daha kötü bir soruna sürükler. Ayrıca faiz oranının yükselmesinin kendisi, aktifleştirilmiş kredilerin fiyatlarını düşürür. Büyük miktarlarda hayali sermaye tek kelimeyle yok olur. Gerçek ekonomide sermaye, her zamanki döngüsünü tamamlamada güçlük çeker. İşletmeler metalarını satamaz ve bu yüzden de kredilerini geri ödeyemezler. Krediye ve borca düzenli olarak ihtiyaç duyan kuruluşlar kârsız faiz oranları dışında bunları alamazlar. Böylece üretimlerini yavaşlatmak ve işçilerini işten çıkarmak veya ücretlerde kesinti yapmak zorunda kalırlar. Talepteki bu düşüş, onlara ham madde, alet ve makineler satan işletmelere de zarar verir. İşletmeler, piyasaya göre çok

olduğunu, bunun gerçek insanları çalıştırmaya bağlı olduğunu hatırlarlar. Ekonomik kriz, değer üretimi krizidir. Gerçek insanların gerçek evlere ihtiyacı olmadığından değildir. Evsizlik ve aşırı kalabalık evlerde yaşayan bir sürü insan var. Ortalıkta ev yapacak vasfa sahip yeterince insan olmadığından veya ev yapmaya yetecek kadar ham madde ya da makine olmadığından değildir. İnşaat işçileri işten atılır, makineler çürümeye bırakılır, çiviler ve kalaslar depolarda bekler. Bunlar bir araya getirilmezler, zira kârlı bir şekilde bir araya getirilemiyorlardır. Tıpkı kârlı bir şekilde yapılabilecek olsa, gerçek ihtiyaçla hiç ilgisi olmayan şeylerin bile (reklam panoları gibi) yapılmak üzere bir araya getirileceği gibi. Ekonomi sadece efektif talebi tanır, ihtiyaçların parayla desteklenmeleri gerekir.

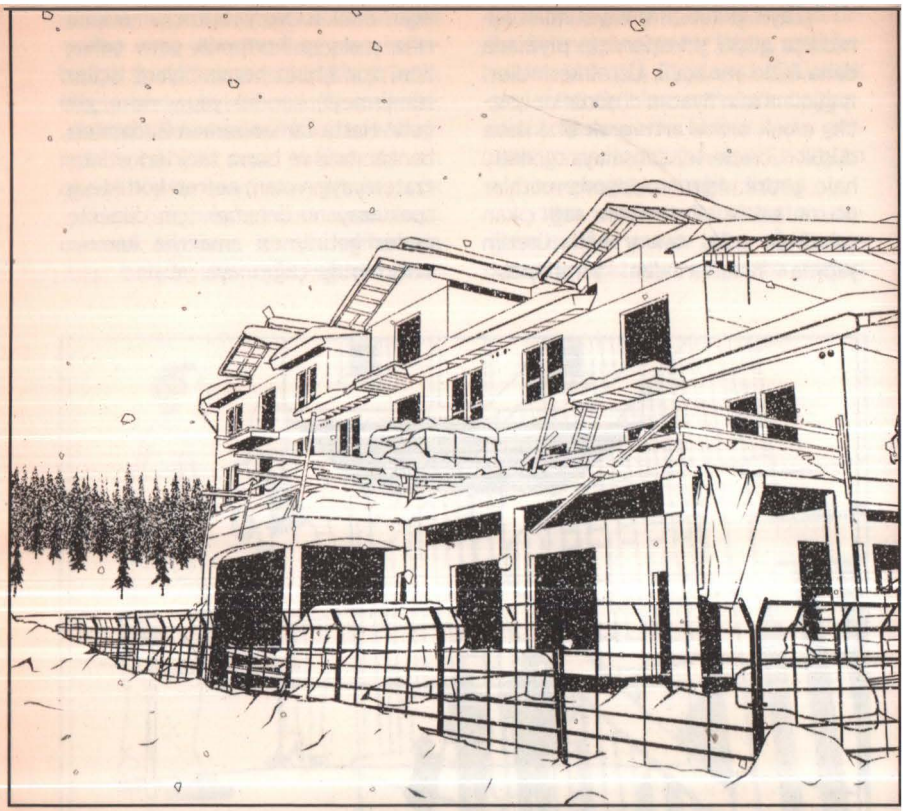
Zayıf şirketler iş hayatından ayrıldıkça güçlü şirketler için piyasada daha fazla yer açılır. Ücret kesintileri iş gücümüzün fiyatını düşürür ve işsizlik, emek arzını arttırarak bizi daha düşük ücretlerle çalışmaya gönüllü hale getirir. Aşırı stoklanmış metalar ucuza satılır. Fırtınadan sağ çıkan sektörler artık, tekrar kârlı üretim yapma fırsatlarından yararlanabiaçar. Bankacı ve yatırımcılar arkalarına yaslanıp hortumla para çekerken, zor işlerin hepsini (yani işçileri sömürmeyi) kendisi yapıyormuş gibi gelir. Hatta zaman zaman işadamları, bankacılara ve borsa tacirlerine karşı (zaten yaygın olan) nefreti körükleyip spekülasyonu önlemek için düzenlemeler getirilmesi amacıyla kamuyu seferberliğe çağırmaya çalışır.

lecek durumda olurlar. Sermayeleri kaybettiği değerin bir kısmını yeniden kazanmaya başlar. Sonunda güven tekrar temin edilir, yatırımlar ve krediler geri döner, faiz oranları düşer ve iyileşme süreci başlayabilir. Döngü, sil baştan yeniden başlar.

Krediler, borçlar, hayali sermaye ve spekülasyon, gerçek metalar üretip satan işletmelerin ihtiyaçlarından doğar, fakat özellikle de ekonomik kriz sırasında bu işletmelere ters tepki verip sorun yaratır. Ödemesi gereken kredi borçları olan bir işadamının bakış açısından bankacı bir çeşit parazit gibi görünebilir. Kârların faiz ve bir girişimi yürütmenin kârı olarak bölünmesi, işi yürüten kapitalistin yatırımcı ve bankacılara kıyasla kendisini işçi gibi hissetmesine yol

İnşaat sektörü, ekonomik patlama ve çöküş döngülerine karşı aşırı derecede duyarlıdır. Faiz oranlarındaki hareketler ev fiyatlarını iki misli etkiler. Kredileri sadece inşaatçılar ev yapacakları zaman almazlar, aynı zamanda süper zenginler dışında herkes bir ev alırken kredi çeker. Bu da inşaat sektörünü daha istikrarsız kılar; bir yükselme sırasında çok hızlı üretim yapılır, bir düşüş sırasında da tamamen durma noktasına gelir. Ekonomik patlamanın zirvesinde inşaat işçileri yedi yirmi dört çalışabilirler. Bir krizden sonraysa, aniden aylarca işsiz kalabiliriz. Ayrıca ev kredileri oldukça yaygın olduğundan, basit bir mortgage kredisi, üstüne uluslar arası finansal sistemin tamamının inşa edildiği temelin önemli bir parçasıdır.

Arsa

"Alırsanız arsa alın, artık bundan üretilmiyor."

Mark Twain

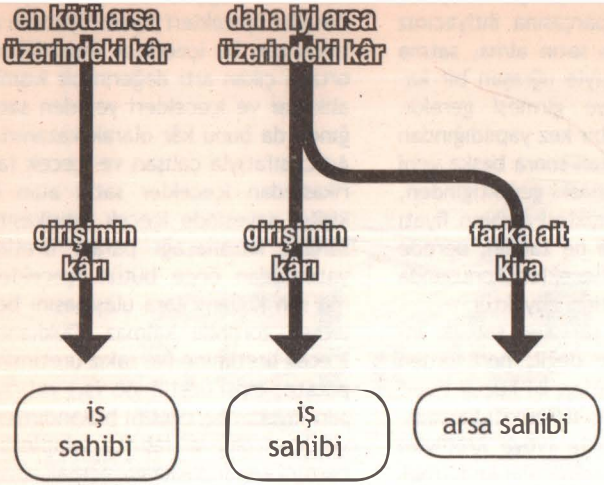
Her işi yürütmek için bir yere, bir arazi parçasına ihtiyacınız vardır. Yani arsa satın alma, satma veya kiralama işiyle uğraşan bir kapitalistin devreye girmesi gerekir. İnşaat bir yerde bir kez yapıldığından ve bir yer bittikten sonra başka yeni bir yere taşınması gerektiğinden, evlerin inşa edildikleri arsanın fiyatı çok önemlidir ve ne zaman, nerede ve nasıl inşa edilecekleri konusunda mülk sahibinin etkisi büyüktür.

Fakat arsa sahipleri sadece inşaat şirketleriyle değil, her türden iş adamıyla çalışırlar. İki küçük ticari kapitalisti, mesela iki esnafı karşılaştıralım. İşe parayla (veya krediyle) başlarlar; dükkanlarını doldurmak için patates cipsi, sakız, helal içecekler, bira, sigara, piyango bileti alıp kasada durması için birkaç eleman tutarlar. Daha sonra bu şeyleri daha fazla paraya tekrar satarlar.

Kasiyerler, arada bir ortalığı toplama ve ürünleri taşıyıp yerleştirme gibi üretken görevler yapabilirler ama büyük oranda üretken değillerdir. Meta üretmez veya dönüştürmez ve metalara değer katmazlar. Sadece (dükkandaki çeşitli) metaların sahiplerinin el değiştirmesi için çalışırlar. Esnaflar içecekleri piyasa fiyatının altında alır, bu içecekler üretildiğinde ortaya çıkan artı değerin bir kısmını alıkoyar ve içecekleri yeniden sattığında da bunu kâr olarak kazanırlar. Aracı sıfatıyla çalışan ve içecek fabrikasından içecekler satın alan bu kişiler sayesinde içecek fabrikasının sahibi, kazanacağı parayı üretime yatırmadan önce bütün içeceklerinin son kullanıcılara ulaşmasını beklemek zorunda kalmaz. Dükkanlar, içecek üretimine (ve sakız üretimine, patates cipsi üretimine vs.) yatırılan sermayenin hareketini hızlandırmaya yardımcı olur ve fabrika sahiplerinin hepsini kendi dükkanını açmak zorunda kalmaktan kurtarır. Dükkanlardaki kasiyerlerin patronlarıyla ilişkisi, üretici bir işçininkiyle aynıdır. Patron onları ne kadar çalıştırır ve onlara ne kadar az para öderse o kadar çok para kazanır. Bu noktaya kadar iki dükkan da tamamen aynıdır.

Her iki dükkan için de önemli olan faaliyet giderlerinden biri kiradır. Mülk sahibi, üzerinde yapı olan arsa parçasını esnafa ödünç verir ve karşılığında para ister. Binanın ken-

disinin, yapımı için ne kadar zaman harcandığına bağlı bir değeri vardır. Mülk sahibi binaya yaptığı yatırıma karşılık düzenli bir kâr oranının yanı sıra düzenli kullanımdan doğan aşınma ve yıpranma sebebiyle binada oluşan değer kaybı için de düzenli bir ödeme bekler. Fakat aynı zamanda arsanın kendi fiyatı da vardır. Oldukça istisnai durumlar haricinde arsa inşa edilmez, bu nedenle arsa fiyatları, onu yapmak için gereken emek zamana bağlı değildir. Yine de dükkanın kira maliyetini belirlerken arsanın kendi fiyatı genellikle üzerindeki yapının fiyatından çok daha önemlidir. (Her ne kadar pratikte bunların ikisi de düzenli kira ödemesinin bir parçası olarak birbirinden ayrılamaz olsalar da.)

Diyelim bir dükkan, dükkan işletmek için kullanılabilecek en kötü yerde bulunmasına rağmen kâr etsin ve başka bir dükkan da büyük bir şehirde kalabalık bir cadde üzerinde olsun. Bu büyük şehrin üniversiteleri, müzeleri, spor salonları, hastaneleri, işleri, bir ulaşım sistemi, turistik mekanları olsun. Bütün bunlardan dolayı büyük şehirdeki dükkanın önünden geçen insan sayısı, en kötü yerdeki dükkanın önünden geçenlerden kat be kat fazla olacaktır. Büyük şehirdeki esnaf ürünlerini daha hızlı satabilecek, dolayısıyla kâr oranı daha yüksek olacaktır. Sadece farklı (ve daha iyi) bir yerde iş yaptığı için ek kâr edecektir. Sonra da mülk sahibi, bu fazla kârı kira olarak alabilecektir.

Mülk sahibi bu ek kârı alıp daha fazlasını istemediği sürece, arsa işinde ayrı bir grup kapitalistin olması bir bütün olarak iş hayatı için faydalıdır. Yer farkından doğan ek kârı götüren kira olmasaydı, kimse en iyi yerlerde bulunan işlere yatırım yapmakla uğraşmazdı ve en iyi yerlerde bulunan işler rekabet baskısı olmadan kolaylıkla kâr elde edebilirdi. Ek kârı kira şeklinde götüren mülk sahibi kapitalistler, bilfiil işi yürüten kapitalistleri birbirleriyle rekabet etmeye zorlarlar. En kötü dükkanda alım satım işini hızlandıran yeni bir makine veya yeni bir iş organizasyonu, bu dükkanı büyük şehirdekinden daha kârlı hale getirebilir ve bütün dükkanlar bu yeniliği kullanmaya başlamak zorunda kalırlar.

Fakat mülk sahibinin sadece (kiraladığı kendi arsasıyla en kötü arsa arasındaki farktan doğan) bu ek kârı alacağının garantisi yoktur. Bir dükkan açılabilecek en kötü yere sahip olan bir mülk sahibi bile kira isteyecektir. Arsa işi de bir ticarettir, hayır

işi değil. Hem arsa işi diğer işlerden de farklıdır. Çizgili atkılara çok talep olmasına rağmen az sayıda çizgili atkı fabrikası varsa, çizgili atkıların fiyatı yükselir. Mevcut çizgili atkı fabrikaları, kâr oranlarının yükseldiğini görür. Sermaye, düşük kâr oranına sahip sektörlerden (ilk olarak tek renkli atkı fabrikalarından) çekilip çizgili atkı üretimine yatırılır. Gitgide daha fazla sermaye çizgili atkı işine kaydıkça, arz artar, fiyat düşer ve kâr oranı da ortalamanın altına iner. Fakat arsa, çizgili atkılar gibi üretilemez. Mülk sahibi olmak isteyen bir iş adamı gidip bir arsa inşa edip bunu kiralayamaz. Belli miktarda arsa ve hepsinin de bir sahibi vardır. Arsa üzerindeki özel mülkiyet bir tekeldir. Yatırımın önünde, sermayenin serbest akışının önünde bir engeldir. Bu, kullanılabilecek en kötü arsanın sahiplerinin bile kira ödemesi alacağı ve hiçbir kiranın hiçbir kısmının, arsanın getirdiği avantajlarla bir ilgisi olmadığı anlamına gelir. Kira olarak bu şekilde alınan ek değer ya arsayı kullanan işletme tarafından üretilebilir (eğer bu işletme ortalamayla karşılaştırıldığında ölü emekten çok canlı emeğe yatırım yapıyorsa) ya da toplumun başka bir yerinde üretilen değerden gelebilir (eğer bu arsada yapılan ürün yüksek bir tekel fiyatına satılırsa). Bu durumda mülk sahibinin çıkarları ile meta üreten ve satan kapitalistlerin çıkarları birbiriyle çelişebilir.

Bir arsaya sahip olmak, arsaya karşılık kira ödemeleri tahsil etme hakkına sahip olmak anlamına gelir. Bir mülk sahibi arsasını bir esnafa kiraladığında, esnafın gelecekte kazanacağı kârlardan kendisine bir pay beklemektedir. Eğer dükkanın yakınlarına yeni inşa edilen bir metronun durağı konursa, dükkanın önünden daha çok insan geçer ve mülk sahibi de kirayı artırır. Eğer şehir hakkında yazılmış yeni bir kitap uluslararası alanda popüler hale gelir ve dünyanın dört bir köşesinden insanlar şehri ziyarete gelirse (ve böylece dükkanın önünden geçerse) mülk sahibi kirayı artırır. Arsanın özel mülkiyeti, mülk sahibi ile diğer kapitalistler arasındaki toplumsal bir ilişkidir: Mülk sahibi, toplumdaki gelişme ve ilerlemeye katkı sağlayacak hiçbir şey yapmak zorunda olmadan bunlar sayesinde kâr etmektedir.

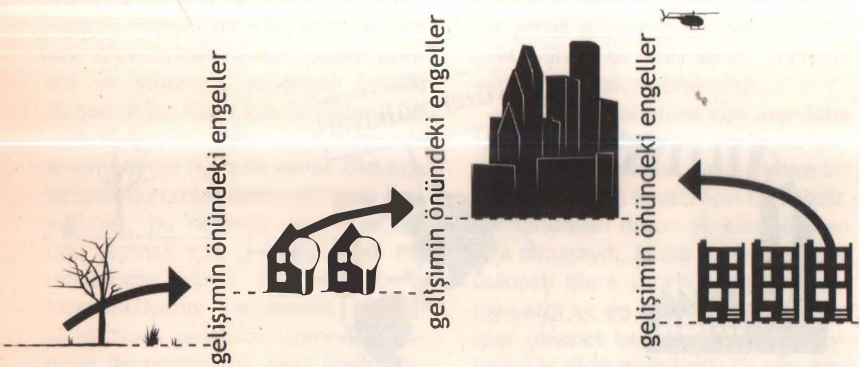

Tüm iyi kredi veren kapitalistler gibi mülk sahibi de sermayenin ne için kullanıldığını umursamaz. Düzenli kira ödemesini alacağından emin olduğu sürece kiracının, gerçek metalar üretip satan bir işletme mi, ön cepheye bakan merkez binaya ihtiyacı olan bir siyasi parti mi, toplantı odasına ihtiyacı olan bir sendika mı, prova yapmak için mekana ihtiyacı olan bir müzik grubu mu yoksa yaşamak için eve ihtiyacı olan bir aile mi

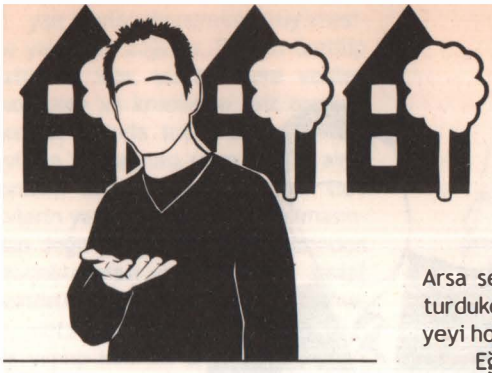
olduğu onu ilgilendirmez. Arsa ister değer üretmek için kullanılsın ister kullanılmasın, mülk sahibi kiraya kâr gözüyle bakar. Barınacak bir yerimiz olsun istiyorsak bunu mülk sahibi bir kapitalistten satın almak zorundayız. Bu durumda aynı ekonomik düzenleme (kira ödemek) farklı bir toplumsal ilişkiyi gizler. Arsa üzerindeki özel mülkiyet, dünya üzerinde yaşama hakkımıza karşılık mülk sahiplerinin bizden ücret talep etmeleri anlamına gelir.

Kira ödemeleri tahsil etme hakkı, sermayeye çevrilerek bir kredi gibi satılabilir. Eğer bir şehrin önemli bir kavşağında bulunan küçük bir arsanın yıllık kirasının 10.000 dolar olması bekleniyorsa ve yıllık faiz oranı %10 ise, mülk sahibi bu kirayı 100.000 dolarlık bir sermayenin faiz ödemesi gibi görür. Kiraların artırılması, arsa fiyatlarının artmasına sebep olur. Faiz oranlarının düşmesi, arsa fiyatlarının artmasına sebep olur. Fakat kira toplama hakkının kendisinde bir değeri yoktur. Alınıp satılabildiğine göre bu, hayali bir sermayedir. Bu, arsada gelecekte üretilecek kârlardan kesinti yapma hakkıdır. Demek ki genellikle arsa fiyatları, arsanın bulunduğu yerdeki kullanım şekillerine ve arsanın bulunduğu mahallenin, şehrin ve dünyanın geleceğine göre belirlenen varsayımlara bağlıdır. Arsa piyasaları spekülasyonla doludur.

Arsa kiraları (ve dolayısıyla arsa fiyatları) arsanın kullanım amacına bağlı olarak değişir. Tarım arazileri, şehrin yoksullarına kiralamak üzere inşa edilen sıra sıra beton binalar için kullanılan arsalardan daha ucuzdur. Lüks apartmanlar inşa etmek için kullanılan arsalarsa bunların ikisinden de daha pahalıdır; ama bankalara, hukuk bürolarına veya sigorta şirketlerine ofis olarak düzenlenen gökdelenlerin inşa edildiği arsalardan daha ucuzdur. Hangi arsanın dükkan, fabrika, ev veya park yapmak için, hangisinin de tarım amaçlı kullanılabileceğini düzenleyen imar kanunları vardır. Bu kanunlar ne kadar güçlü olursa, farklı arsa piyasaları birbirinden o kadar ayrı olur, fakat arsaların farklı kullanımlarından doğabilecek kira oranları arasındaki fark ne kadar büyük olursa, bu kanunların değişmesi için de o kadar çok baskı uygulanır.

Arsasını en kârlı şekilde kullanmak mülk sahibinin çıkarınadır, ama arsanın sahibi yine aynı arsa üzerinde faaliyet yürüten bir işletmeyse, arsayı potansiyel yeni kullanım alanlarına açma konusunda hızlı hareket etmeyebilir. Bir dükkana ve dükkanın yapıldığı arsaya sahip olan bir iş adamı, mahallesinin giderek büyüdüğünü ve daha fazla parası olan insanların buraya taşındığını fark edebilir. Bu yüzden dükkanına yeni ve daha pahalı mallar koyabilir. Fakat lüks apart-

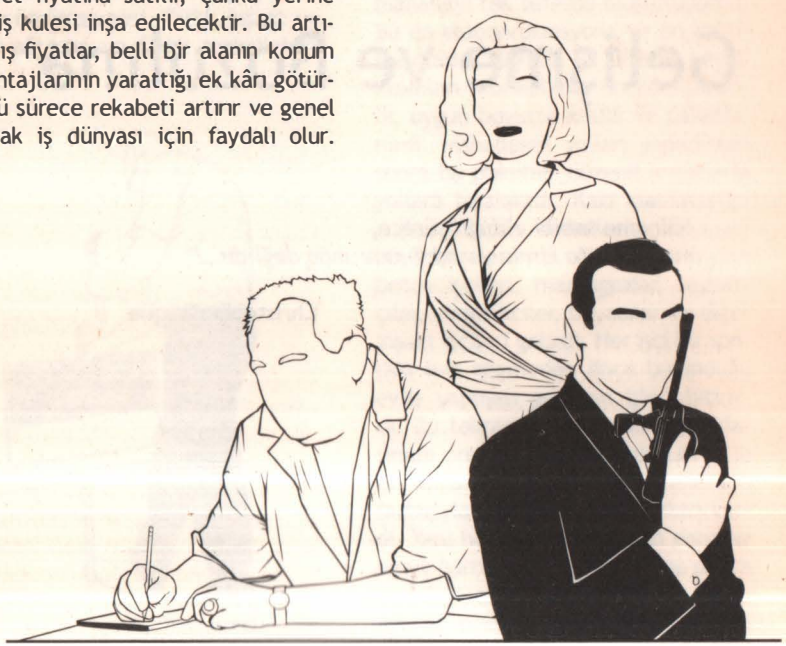

manlar inşa edebilmek için arsasının imar durumunu değiştirmek amacıyla belediyeyle lobi faaliyeti yapma konusunda hızlı davranmayacaktır.

Bu noktada ayrı bir grup arsa spekülatörünün bulunması faydalı olur, zira bu kişiler arsanın en kârlı şekilde kullanımını teşvik ederler. Arsanın gelecekteki kullanımları hakkında tahmin yürüterek fiyatını artırırlar. Büyüyen bir şehrin kıyısında kalmış mısır tarlaları pahalılaşmaya başlayabilir, çünkü buraya varoşların kondurulabileceği akla gelir. Şehir merkezinde bulunan bir otopark bir servet fiyatına satılır, çünkü yerine bir iş kulesi inşa edilecektir. Bu artırılmış fiyatlar, belli bir alanın konum avantajlarının yarattığı ek kârı götürdüğü sürece rekabeti artırır ve genel olarak iş dünyası için faydalı olur.

Arsa sermayesi, tekel fiyatları oluşturdukça ticari ve endüstriyel sermayeyi hortumlar bir hale gelir.

Eğer petrol tüccarları siyasi istikrarsızlık yaratıp petrolün gelecekteki tahmini fiyatını artırmak üzere petrol rafinerilerinin bombalanması için gereken finansmanı nadiren sağlasaydı, eğer altın spekülatörleri altın külçe deposu olan Fort Knox'u sadece Bond filmlerinde bombalamaya çalışsaydı, arsa spekülatörleri biraz rahat eder ve sahip oldukları arsanın kirasının yükselmesini pasif bir şekilde beklerlerdi. Ama bunun yerine, gelişimde aktif bir rol oynarlar.

Gelişme ve Bozulma

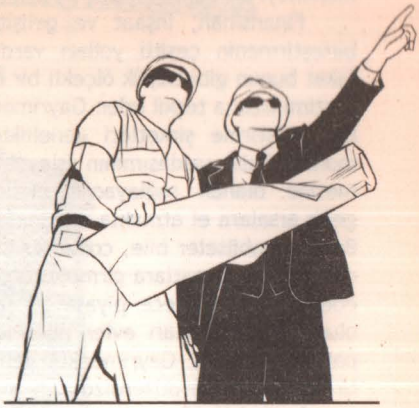
"Binanın sahibi olduğu sürece,
en üst katta kimin yaşadığı umrunda değildir..."

Christopher Logue

İnşaat sanayi, kendisini de kapsayan büyük ekonominin büyümesine yakından bağlıdır. Evlerin üretilip satılması için, yüklenicilere verilen mortgage ve kredilerin faiz oranları kontrol altında tutulmalıdır. Ayrıca, evlerin yıpranması uzun zaman aldığından, talebin büyük kısmının eski evlerin yerine yenilerinin yapılmasından değil piyasanın genişlemesinden kaynaklanması gerekir. Fakat inşaat sektörünün genişlemesi ve daralması, metaların satılması veya depolarda yığılıp kalması anlamına gelmez. İnşaat sektörünün büyüdüğünü mü yoksa durgunlaştığını mı yaşadığımız mahallelerdeki gelişme ve bozulmadan görürüz.

Bir mahallenin bu şekilde yeniden biçimlendirilmesini inşaat müteahhitleri ve taşeronları değil gayrimenkul geliştirme şirketleri zorlar (ve genellikle bu sürece tamamen onlar hâkim olur). Gayrimenkul geliştirme şirketleri, inşaat için arsa satın alır, inşaatı finanse etmek için borç para alır, belediyeden inşaat izinlerini ve imar değişikliklerini alır ve sonra evlerin daha fazla paraya satılmasını organize eder. Gayrimenkul geliştirme şirketlerinin çeşitli şekillerde örgütlenmesi, farklı inşaat uygulamalarının ve farklı mahallelerin

doğmasına sebep olur.

İkinci Dünya Savaşından sonra Amerika'da görülen ekonomik patlama, konut yapımına sürekli bir talep yarattı ve muazzam inşaat firmalarının ortaya çıkmasını sağladı. Bu firmaların en büyüklerinden biri de William Levitt tarafından işletiliyordu. Hem bir gayrimenkul geliştirme şirketi hem de inşaat şirketiydi, ayrıca kendi beton fabrikaları, çivi fabrikaları ve kereste atölyeleri vardı. Levitt büyük alanlara inşaat yapıyor, tüm bir mahalleyi tek seferde oluşturuyordu. Bu da standardizasyona ve ön üretime olanak sağladı. Bir binanın çeşitli kısımları fabrikalarda önceden üretilir, uygun boyutta kesilir ve paketlenirdi. Mahallenin yolları yapıldıktan sonra bu paketler düzenli aralıklarla yollara bırakılırdı. Kazı makinelerini kullanan işçiler temelleri açа açа yol boyunca ilerlerdi. Onların ardından beton işçileri, marangozlar, tesisatçılar, elektrikçiler, boyacılar ve diğer inşaat işçileri gelirdi. Her işçi bir sonraki eve geçmeden önce bulunduğu evde yapması gereken işleri bitirirdi. Bu tekrarlayan iş, fabrika yaklaşımını inşaatta kullanmak Levitt'in işi hızlandırmak için makinelerden fazlasıyla yararlanmasına imkan verdi. Yani her evi yapmak için daha az emek harcanıyor ve evler daha ucuza satılabiliyordu. Levitt, hepsi tıpatıp aynı ve makul ücretlere satılabilen on

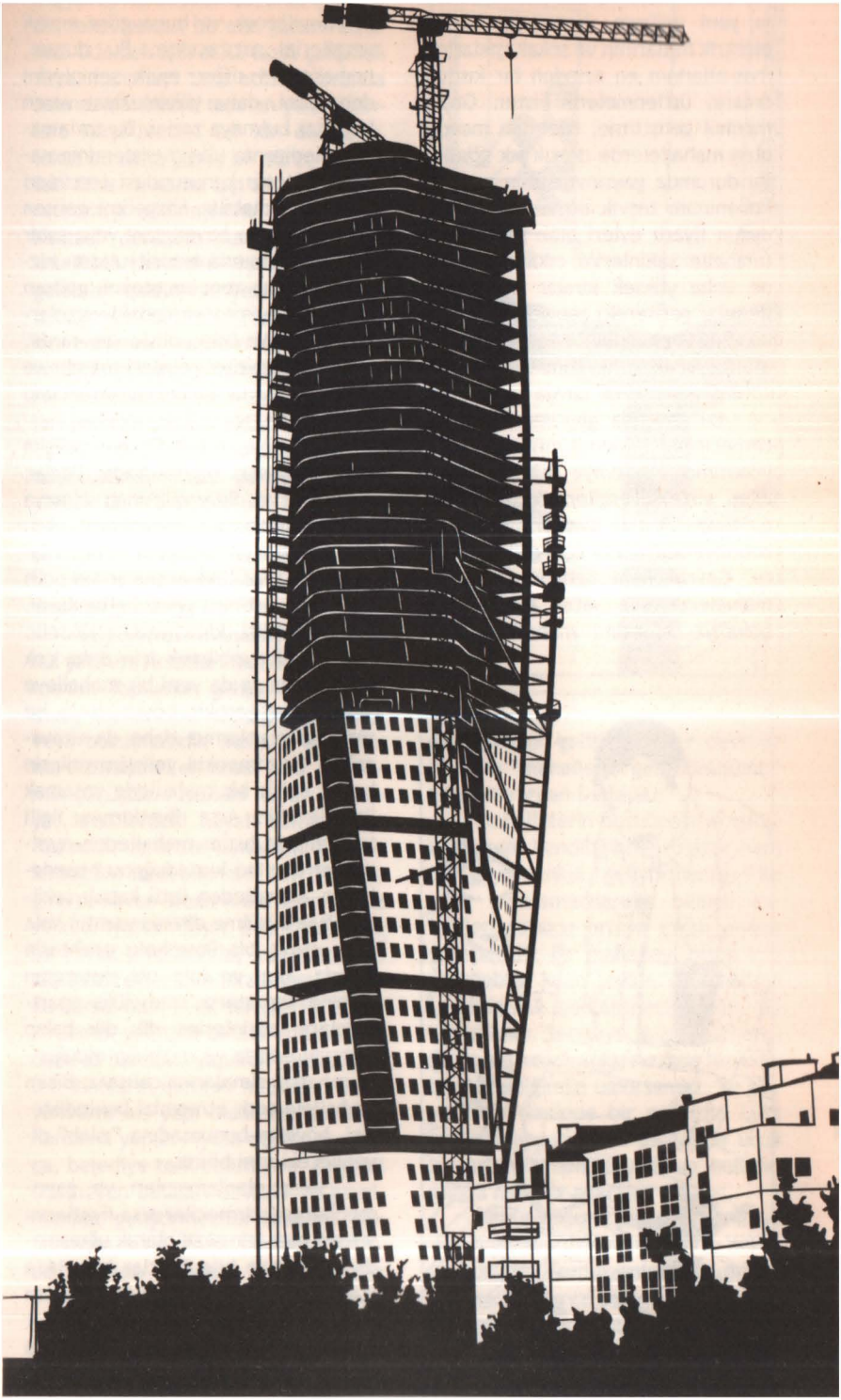
binlerce evden oluşan koca bir kenar mahalleyi bir defada inşa ediyordu.

Finansman, inşaat ve gelişimi birleştirmenin çeşitli yolları vardır, fakat bunun gibi büyük ölçekli bir ev üretimi istisna teşkil eder. Gayrimenkul geliştirme şirketleri genellikle, montaj hattı yaklaşımının işleyebilmesine olanak sağlayacak ölçüde geniş arsalara el atmakta zorlanırlar. Bunu yapabilseler bile, çoğu kez küçük ve hızlı inşaatlara girmeyi tercih ederler, zira böylece piyasa alt üst olursa satamadıkları evler ellerinde patlamayacaktır. Gayrimenkul geliştirme işi genelde düzensizdir, tek tek insanların evleri ters yüz etmeleriyle olur. İnsanlar uygun bir mahalleden bir iki ev alıp bazı küçük (ve muhtemelen yüzeysel) düzeltmeler yapar ve altı ay sonra da daha fazla paraya satarlar. Bölge politikacılarıyla iyi ilişkiler kurmak ve ucuz krediye erişim sağlamak gayrimenkul geliştirmeciler açısından oldukça faydalıdır, fakat ev inşaatından gelen kârın en büyük kısmı genellikle arsa spekülasyonundan kaynaklanır. Bu kâr çoğunlukla, ev inşaatı sırasında yaratılan artı değerden çok daha büyüktür. O halde iş sürecini hızlandırmak için yeni yöntemlerin icat edilmesi konusunda pek fazla baskı yoktur. Genellikle gayrimenkul geliştirmecilerin esas meselesi arsanın en kârlı olacak şekilde kullanılmasını teşvik etmek ve alındığı zamanla satıldığı zaman arasında arsanın fiyatının yükselmesini garantilemektir.

Konut geliştirme, sanayi ve istihdamın örgütlenmesi yolundaki uzun vadeli süreçleri izler. Nakliye firmaları gemilerden trenlere, kamyonlara ve tekrar gemilere taşınabilen standart nakliye konteynırlarını piyasaya sürdüğünde, limanda çalışan işçilerin sayısı çarpıcı miktarda azaldı. Gemilere yük taşıyıp bindiren ve kargoları (fıçılarda, kutularda ve çuvallarda) bağlayan tüm liman işçilerinin yerini birkaç vinç operatörü aldı. Limanların yakınlarındaki eski işçi sınıfı mahalleleri dağıldı ve yerlerine depo alanları ya da üst sınıf turistik mekanlar geçti. Konteynırla taşıma işi, şehrin kenar bölgelerinde yeni kamyonculuk ve depo işleri de yarattı ve birçok işçi varoşlara taşındı. Evlerimiz işe yakın mesafede olmalıdır. Gayrimenkul geliştirmeciler bu uzun vadeli hareketlerin yarattığı sınırlar içinde konut piyasasını yaratmada aktif bir rol alırlar.

Gayrimenkul geliştirmeciler, gayrimenkulleri daha kârlı kullanılabilecek gibi görünen mahallelerden emlak alırlar. Arsaya yatırılan sermayenin avantajlarından birisi de yeni gelişimlerin her zaman eski yatırımları yok etmiyor olmasıdır. Eğer bir ofis yeni, daha iyi bilgisayarlara yatırım yaparsa eski bilgisayarlara yapılan yatırım kaybolur. Eski bir taş binaya bir yazılım şirketine kiralanabilmesi için fiber optik kablolar döşenirse, binanın değeri korunur. Daha da iyisi, eğer hükümet otobüs hatlarına veya asfaltın yenilenmesine para harcarsa, insanların bir mahalleye ulaşımı kolaylaşır. Bu işin geliştirmeciye hiç masrafı olmaz ama kirayı artırır. Genellikle hükümetler, altyapı pahalı olduğundan ve geliştirmecilerle arsa sahipleri önceden yerleşim yeri olmayan alanlara yeni mahalleler

yaparak voleyi vurduklarından dolayı yeni yolların, kanalizasyonların, elektrik hatlarının ve sokak ışıklarının masraflarının en azından bir kısmını onların üstlenmelerini ister. Gayrimenkul geliştirme, önceden mevcut olan mahallelerde de sık sık görülür. Bu durumda gayrimenkulün en kârlı kullanımını teşvik etmek genellikle, uygun fiyatlı evleri olan mahalleleri (mahalle sakinlerini çıkarıp yerlerine daha yüksek kiralar ödeyebilen insanlar getirerek) zengin semtlerine dönüştürmek anlamına gelir. Gayrimenkul geliştirme tüm bir mahalle üstünde verilen bir kavga haline gelir.

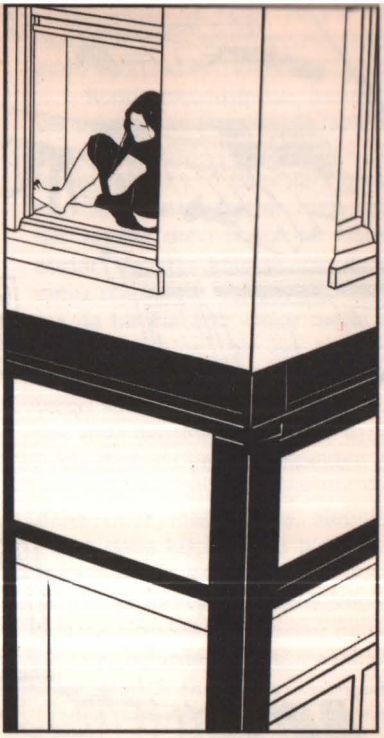
Bu kavgada gayrimenkul geliştirmecinin en önemli müttefiki yerel yönetimdir. Belediye bütçesi genellikle emlak vergilerinden sağlanır, bu yüzden emlak fiyatlarının artması belediye için daha çok gelir demektir. Gayrimenkul geliştirmeciler bir mahallede arsa satın aldıklarında, belediye yönetimi mahallenin geri kalanındaki arsanın tahmini değerini yükseltecek ve buna göre emlak vergilerini artıracaktır. Bu durum, mahalledeki diğer mülk sahiplerini daha yeni, daha yüksek fiyat veren kiracılar bulmaya zorlar. Bu zorlamaya belediyenin ulaşım sisteminin nasıl kurulacağı konusundaki tercihleri de neden olabilir. Sözgelimi gelişen bir mahalleyle havalimanı veya şehir merkezi arasında transit ulaşım hizmeti artırılır. Yeni bir otoyol, gelişen mahalleyi hemen yanındaki varoşlardan ayırır. Ve tabi polisler de vardır. Saldırgan devriye polisleri artırılır ve evsiz insanlarla dilenciler tartaklanıp tutuklanır.

Hızlı ve tehlikeli bu gelişim bize karşı açık bir saldırıdır. Barlar, kahveler ve ihtiyaçlarımızı almaya alışkın olduğumuz bakkalların yerine bunların daha pahalı versiyonları geçer. Yeni lüks arabalar ve polis baskısının artması iyice belirginleşir. Daha önemlisi, kira fiyatları yükselir. Kiramızı ödeyebilmek için daha çok çalışmamız ya da yeni bir mahalleye taşınmamız gerekir, böyle olursa işe gidiş geliş yolumuz daha da uzayacaktır. Gayrimenkul geliştirmecilerin hedef aldığı bir mahallede yaşamak ürkütücüdür. Arsa fiyatlarıyla ilgili tahminlerin bizim mahalleden ayrılmamız üzerine kurulduğunu hissedebiliriz. Mahalleden üstü kapalı şekilde böyle sürülme direniş yaratır. Yola park etmiş bir Porsche'u anahtarla çizeriz. Yeni ve lüks bir restoranın camına taş atarız. Yeni lüks apartmanların sakinlerine dik dik bakıp tedirgin ederiz ve mümkün olduğunca rahatsız olmalarına çalışırız. Bizim mahalleyi terk etmemizi beklediklerini, böylece bunun adına "ıslah" diyebileceklerini biliriz.

Şehir planlamacıları ve gayrimenkul geliştirmeciler arsa fiyatlarını yükseltmek için aktif olarak uğraşmadıkları zaman bile fiyatlar kolaylıkla yükselebilir. Şehre daha fazla insan taşındıkça, nüfus arttıkça, şehir alt yapısına daha fazla para yatırıldıkça kiralar yükselir. Konut piyasasındaki

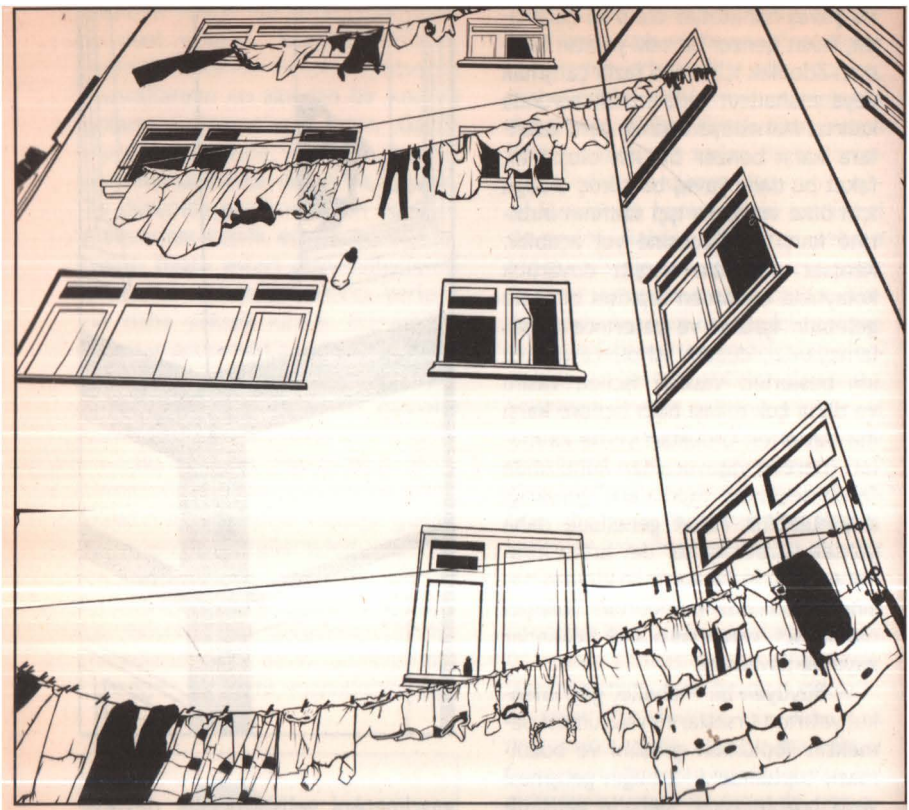
bu yavaş hareketler daha az çarpıcıdır, fakat benzer bir etki yaratır. Kiramızı ödemek için daha fazla çalışmak veya mahalleyi terk etmek zorunda kalırız. Mahalleye taşınan yeni insanlara karşı benzer bir kin oluşabilir, fakat bu daha yavaş bir süreç olduğu için öfke ve korku işçi sınıfının birbirine karşı bölünmesine yol açabilir. Kentsel dönüşüm karşıtı duyarlılık kolaylıkla tamamen tepkisel bir hale gelebilir. İşsizler ve yeterince iş bulamayanlar, düzenli işi olanlara karşı kin beslerler. Vasıfsız işçiler, vasıflı ve daha çok maaşı olan işçilere karşı kin beslerler. Oldukları yerde kalmaları (nerede yaşayacakları konusunda farklı seçimler yapmaları) gerektiği düşünülebilir. Fakat genellikle daha yüksek ücretli işçiler de, artan kiralar sebebiyle başka mahallelere taşınmak zorunda bırakılırlar. Tüketici olarak işçi, vatandaş olarak işçi kadar zayıf ve zavallıdır.

Büyüyen bir mahalle, gayrimenkul yatırımı fırsatlarının büyümesi demektir. Toplumun gelişimi ve bozulması, toplumdaki kârlılığın gelişmesi veya bozulmasıdır. Mahalle gelişiminin durmasının en kesin yolu, ekonomik çöküştür. Arsadaki hayali sermaye, kredilerdeki hayali sermayeden farksızdır ve krizle tamamen ortadan kalkabilir. Yerel ekonomi tam bir krize girerse kimse orada mülk satın almaz ve kira fiyatları düşer. Düşüş halindeki bir konut piyasasında, kusursuz sayılabilecek evler bile kiralanamaz çünkü kârsız olur. Mülk sahipleri mevcut kiralarını yalnızca binaların bakımına daha az harcama yaparak koruyabilirler. Binaların durumu kötüleşir. Şehir yönetimi alt yapı bakımına daha az harcama yapar. Piyasa düşüş yaşadıkça, belediye terk edilmiş ve vergisini ödemeyen binaları devralır ve gayrimenkul geliştirmeciler arsaları yok pahasına satın alarak bunları ellerinde tutarlar. Bankalar bu mahallede ev alanlara kredi vermeyi reddeder. Uyuşturucu ve suç alıp başını gider, ta ki mahallede kalan insanlar kurtarılmak için yalvarana kadar. Ardından gayrimenkul geliştirmeciler devreye girer ve "mahallenin geri dönüşümü" işine tekrardan başlarlar.

Mahallelerin bozulması ve gelişmesi hem kendiliğinden oluşan hem de gayrimenkul geliştirmeciler ile şehir planlamacılarının bilinçli eylemleri sonucu ortaya çıkan piyasa süreçleridir. Bir mahalleyi bizim için yaşanabilir kılan şeyler, o mahalleyi gayrimenkul geliştirmeciler için de çekici kılar. Sermaye, bizim herhangi bir yerde kendimizi evimizde hissedip hissetmediğimizi umursamaz. Bu his, yatırımın önünde bir engeldir. Lüks oteller yapılabilecek bir yerde ucuz barınma sağlamak, arsanın kullanımında rekabet avantajı vermez.

Konut yatırımı şehrin, ülkenin ve dünyanın ekonomisiyle birlikte büyür ve küçülür. Sermayenin hareketleri, fiziksel çevremizi kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirir. İster gelişmekte ister bozulmakta olsun ekonomi bunu, masrafları bize yükleyerek yapar.

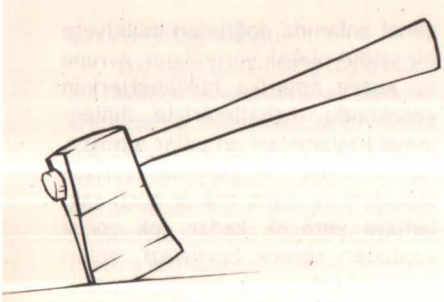
Konut Piyasası ve Emek Piyasası

"Bir insanı baltayla olduğu kadar apartmanla da kolayca öldürebilirsiniz."

Heinrich Zille

İş gücümüzü emek piyasasında satarız. Eğer bir alıcı bulabilirsek, bir patron için çalışmaya gideriz. İster patronun satabileceği şeyler yapalım ve hizmetler sağlayalım, isterse de patronun önceden sahip olduğu şeylerin satışını hızlandıralım, bu şeyler hep başka birisinin malıdır. Kapitalist, geçimini sağlayabileceği ve ticarete yeniden yatırım yapabileceği kadar para kazanır. Bizlerse maaş alarak hayatta kalmamız için gerekli şeyleri satın alırız. Günün sonunda biz hep aynı konumda oluruz. Bizler iş gücümüz için bir alıcı ararken kapitalist de tutacak işçi arar. Kapitalistin kendi mülkiyetini para kazanmak için kullanabilme kabiliyeti, mülksüz işçiyi beraberinde getirir. Bu durum, geçimimizi sağlayabileceğimiz hiçbir mülkümüzün olmadığını ve bu nedenle iş gücümüzü emek piyasasında satmak zorunda olduğumuzu gösterir.

Bu toplumsal ilişkinin kendisini tekrar etmesi için bize, çalışabilecek kadar sağlıklı olarak işe gitmeye devam etmemize yetecek ama patronun kârlarının önünde engel olmayacak miktarda para ödenmelidir. Yine de patron ücretlerimizi ne kadar aşağı çekebilirse, o kadar kâr elde edebilir. Aynı şekilde rakipleri ücretleri ne kadar aşağı çekerse, o da ücretleri azaltmak için o kadar baskı altına girer. İş süreci daha basit, tekrarlayan görevlere ne kadar bölünebilirse, işçiler o kadar az vasıflı olur. İş ne kadar az vasıf gerektirirse, ücret o kadar düşük olur (ve iş için o kadar fazla insan rekabet eder.) İşsizlik ne kadar yüksek olursa, iş için o kadar çok insan rekabet eder, ücretler de o kadar düşük olur.

Konut piyasasından barınacak yer satın alırız. Bu noktada farklı bir grup iş adamıyla (ev sahipleri, emlak acenteleri ve bankalar) uğraşırız. Genellikle ücretlerimizin diğer her şeyden daha büyük bir kısmını alırlar. Hayatta kalmak için ihtiyacımız olan diğer her şey gibi barınma da bir metadır. Diğer metaların çoğunun aksine, bir evi kullanma hakkı uzun bir zaman zarfında yavaş yavaş satın alınır. İşimizi kaybedersek veya çalışma saatlerimiz azaltılırsa, dışarıda yemek yemekten çok da zorlanmadan vazgeçebilir veya daha ucuz marka bira alabiliriz. Fakat daha küçük veya biraz daha uzak bir eve kolayca taşınamayız. Kira veya mortgage ödemeleri, her gün işe gitmeye bizi mecbur bırakan başlıca şeylerden biridir. Ev sahiplerinin yaşanacak bir yer karşılığında bizden para alma haklarının olması, kendimizi emek piyasasında satmaya devam etmek zorunda olduğumuz anlamına gelir.

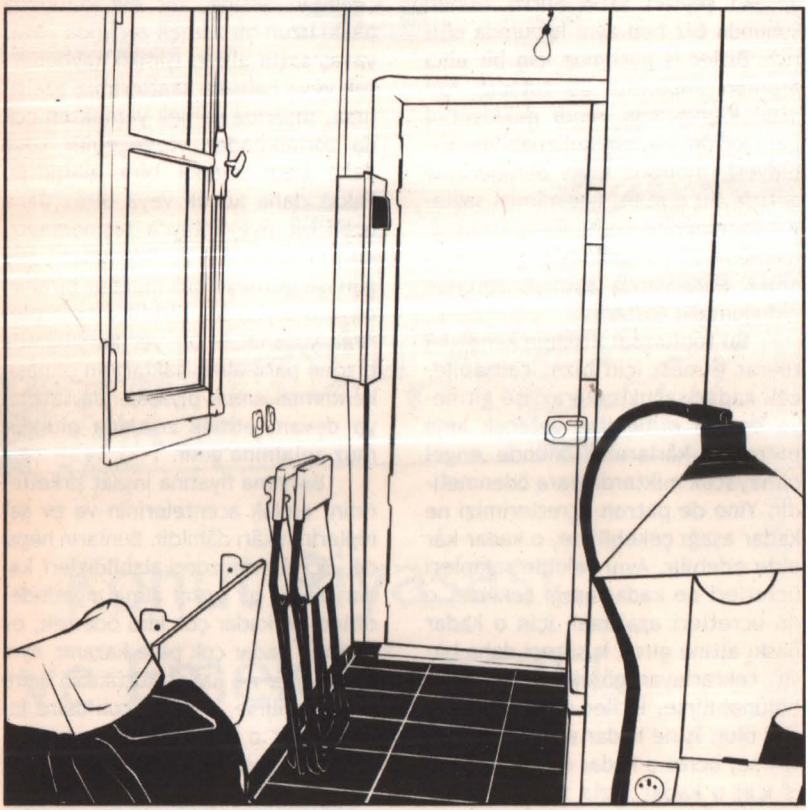
Barınma fiyatına inşaat şirketlerinin, emlak acentelerinin ve ev sahiplerinin kârı dâhildir. Bunların hepsi de, ücretlerimizden alabildikleri kadar büyük bir kısmı alma niyetindedirler. Ne kadar çok kira ödersek, ev sahibi o kadar çok para kazanır. Aynı fiyata bize ne kadar küçük bir daire kiralayabilirse, o kadar çok daire kiralayabilir, o kadar da fazla para kazanabilir. Tadilatlardan ne kadar çok yırtarsa, o kadar çok para kazanabilir. Evden tahliye konusunda ne kadar az kısıtlama olursa, istediği anda dairelerini en fazla kirayı ödeyen kiracıya kiralaması o kadar kolaylaşır. Böylece şehirlerin artan yoğunluğu, yeni altyapı yatırımları ve arsa spekülasyonları sayesinde arsa fiyatları daha da çok yükselir.

Emek piyasasının eğilimi, ücretleri aşağı çekmektir. Konut piyasasının eğilimi ise, barınma maliyetlerini yüksek tutmaktır. Böylece, en

vasıflı işçilerin çoğu için bile ücretin konuta harcanabilecek kısmı ile konut fiyatları arasında bir uçurum doğar. Sonuç olarak, çok kalabalık, karanlık, havasız, rutubetli, soğuk, küflü, döküntü, sıçanların, hamam böceklerinin veya tahtakurularının istila ettiği evlerde yaşarız. Zengin hanımların hayırseverliği ve gönüllülüğü, bilim uzmanlarının hijyen konusunda verdikleri ahlak dersleri veya ilerici mimarların yeni bina tasarımları, temel sorunun üstesinden gelemez. Serbest piyasa, işçi sınıfının büyük çoğunluğu için hiçbir zaman uygun barınma sağlayamaz.

Ne var ki konut sorununa varoş mahalle çözümü, iş hayatı için sorunlar yaratabilir. Eğer işçiler uykusuz kalır veya aşırı kalabalık, sağlıksız koşullar yüzünden hastalanırlarsa, işe gidemez veya işte daha az üretken olurlar. Bu durum, iş gücü tamamen gündelik işçilerden oluşmayan tüm iş kolları için sorunlara sebep olur. Belirli bir noktada, ev kiralama işine bazı kısıtlamalar getirmek iş hayatının bütünü için faydalıdır. Genel olarak sermayenin temsilcisi olan devlet de duruma müdahale eder.

Yine de, herhangi bir mülk sahibinin haklarına yapılan bir saldırı, genel anlamda doğrudan mülkiyete bir saldırı olarak yorumlanır. Avrupa ve Kuzey Amerika hükümetlerinin gecekondu mahalleleriyle ilgilenmeye başlamaları on yıllar almıştır. İşçiler kendi varoşlarında sessizce öldükleri ve daha çok iş gücü sağlamaya yetecek kadar çok çocuk yaptıkları sürece burjuvazi, onları tüberkülozdan ve kemik hastalığından (Berlin'de "varoş hastalığı"

denir) ölüme terk etmekten son derece memnundu. Fakat 1860 ve 1970'lerdeki büyük kolera salgınları, sadece işçi sınıfı mahallelerinde kalmadı. Kolera su kaynaklarındaydı ve hem zenginleri hem de fakirleri öldürdü. Ölüm korkusu, burjuvazinin özel mülkiyete müdahale korkusunu yenmesini sağladı. Salgınlara karşı, kamu sağlığı yasalarının bir parçası olarak ilk genel konut yasaları yürürlüğe kondu.

Barınma üzerindeki itişip kakışma, kısmen işverenlerle ev sahipleri arasında bir mücadeledir. Ev sahibi, patronun bize iyi bir ücret ödemesini ister, böylece sonra onu kira olarak alabilir. Ev sahipleri bizi dolandırmak için çok çeşitli yöntemler (ekstra temizlik masrafları, güvenlik depozitoları ilave etmek veya hava parası istemek gibi) bulurlar. Evleri tekel fiyatlara satarak ücretlerimizin gerçek değerini düşürüp fazlasını alırlar. Bu, uykusuz kalmamıza, hasta olmamıza veya kötü barınmamıza doğrudan doğruya sebep olmasa bile işverenlerimiz için yine de sorun yaratır. İşverenler, emek piyasasının alıcılarıdır ve bir düzeye kadar, işçiler için başka yerlerde de rekabet etmek zorundadırlar. İşçiler iki farklı şehirde aynı iş için aynı ücreti alırlarsa, fakat bir şehirde konut fiyatları diğerinin iki katıysa, bu şehirdeki şirketler işçileri çekmekte çok güçlük çekerler. Geçim giderlerine bağlı olarak ücretleri yükseltmek zorunda kalırlar. Yüksek ücretler de, geçim giderlerinin daha ucuz olduğu şehirdeki şirketlerle rekabeti güçleştirir. Bu nedenle işverenler, konut giderlerini kontrol altında tutmak isterler.

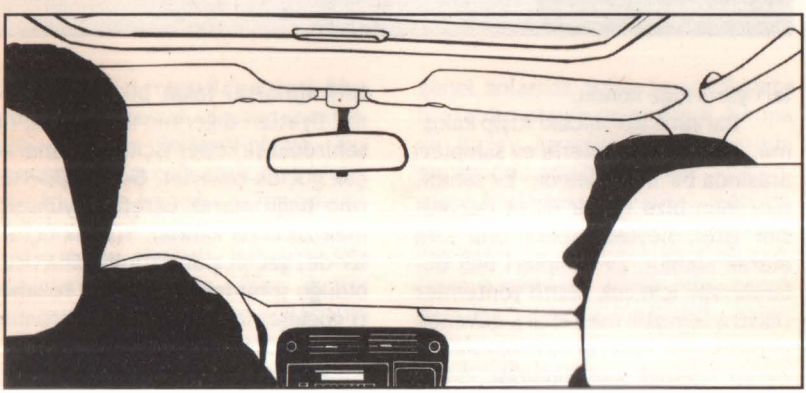
Ev sahipleri ile işverenler, maaşlar ve barınma maliyetleri konusunda birbiriyle sürtüşebilirler, fakat bu çekişme sadece artı değerin nasıl bölüneceğiyle ilgilidir. Ev sahibi bizden daha fazla kira alabilmek için ücretlerimizin artmasını ister sadece, patron da daha az ücret ödeyebilmek için barınma maliyetlerinin azalmasını. Her ikisi de işe gitmeye devam etmemizi ve yaşam standartlarımızı mümkün olduğunca düşük tutmamızı isterler. Gerçek ücretler üzerindeki kavga, sadece işçilerle patronlar arasında değildir. İşçi sınıfı ile (ev sahipleri dâhil) kapitalist sınıf arasındadır.

Kapitalistler, ücretleri düşürmenin bir yolu olarak enflasyonun (özellikle de direnişi kışkırtmaktan çekindikleri zaman) daha az maaş vermek kadar iyi bir yöntem olduğunu uzun bir zaman önce anladılar. Bizim içinse, uygun bir ücret alıp bunun büyük bir kısmını kiraya ya da mortgage ödemelerine vermek, bok gibi bir ücret alıp yine büyük bir kısmını kiraya ya da mortgage ödemelerine vermek kadar kötüdür. Evimizin duvarlarındaki küften ve toksik yalıtım maddesinden dolayı boğaz ağrısı çekmek, işyerindeki küf ve toksik yalıtım maddesini solumamız yüzünden boğaz ağrısı çekmemiz kadar kötüdür. Bizim ihtiyaçlarımız işveren kapitalistin ihtiyaçlarıyla çeliştiği gibi ev sahibimiz olan kapitalistin ihtiyaçlarıyla da çelişmektedir. Ev sahibi bizden daha fazla para almak ister. Biz daha az ödemek isteriz. Ne zaman daha kârlı bir kiracı bulursa o zaman bizi evden atabilmek ister. Biz teminat isteriz. O tadilatlara daha az para vermek ve bize mümkün olduğunca çok ekstra masraf yüklemek ister. Biz, ekstra masraf ödemeden evin uygun şekilde bakımının yapılmasını isteriz.

Sermayenin daha fazla ilerleme için genişleme ve en iyi koşulları yaratma çabası, bizim ihtiyaçlarımızla tekrar tekrar çelişir. İşte, evde, toplu taşımada, okulda, markette, savaş alanında, sınıf çatışması her yerde olabilir. Fakat çatışmanın olduğu farklı yerler, farklı engel ve fırsatları yaratır. İşyeri ve mahalle birbirinden çok farklı alanlardır.

Çoğu işyerinde iş, işçilerin işbirliği yapmasını gerektirir. İş sürecinin kendisi bizi bir araya getirir. Eğer birbirimizle anlaşamazsak, bu durum tam bir baş ağrısı olabilir; fakat bu aynı zamanda patrona karşı savaşmak için başlangıç noktamız olabilir. Bizimle aynı apartmanda yaşayan insanları tanıyabilir ve sokakta karşılaşınca selamlaşabiliriz, ama (aşırı kalabalık varoşlar dışında) zorunlu toplumsallaşma yoktur. Doğal eğilim ayrılma ve mahremiyet kurma yönündedir. Merkezsizleşmiş, yürümekten korkulan varoş mahallelerinde aşırı uçlara itilmiş bir eğilimdir.

İşyerinde patronun zamanına tabiyiz. Bizi zorlar, bizim sırtımızdan mümkün olduğunca çok kazanmaya

çalışır. Dünya hakkındaki fikirlerimiz ne olursa olsun, yorulmaktan ve çıldırmaktan uzak durmak için işyerinde yaptığımız şeyler hızla bizi şirketin kârlılığıyla çelişkiye sokar. Evde kendi zamanımızı yaşarız. Kapı kapı dolaşıp broşür dağıtarak veya ev sahibini protesto ederek geçirilen zaman boş zamanımızdan çalınır. Ayrıca çoğu kez işten sonra bir bira içip müzik dinleyemeyecek (veya belki resimli bir manifesto okuyamayacak) kadar yorgun oluruz.

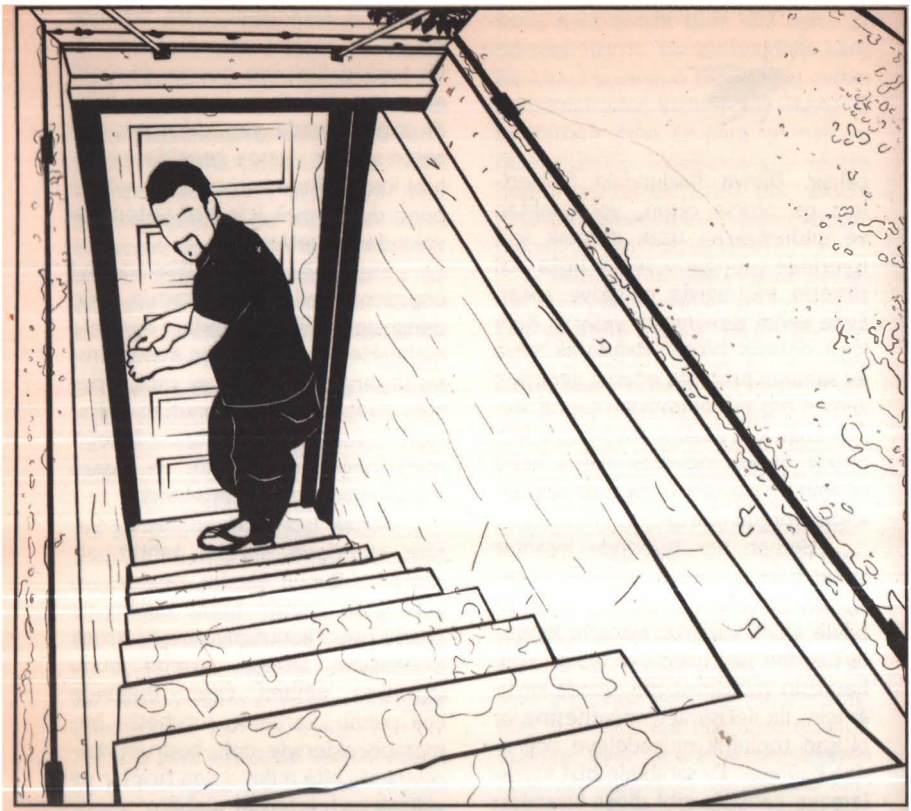
Hemen her işyerinde insanlar şirket hakkında geyik yapar. İş öncesi, sonrası veya iş sırasında da sık sık böyle geyik yaparız. Mahalle kavgaları evden işe, işten eve gidip gelen herkesin yalıtılmışlığını anında kırdığı için, ilk iletişimler, sosyalleşme ve oluşan topluluk mücadeleye doğrudan bağlanır. Ev sahibinin bizi kazıklamaya çalıştığı gibi diğer kiracıları da kazıklayıp kazıklamadığını öğrenmek için apartmanımızdaki diğer kiracıların kapısını düşünüp taşınarak çalacak duruma geldiğimizde, bu konuşmayı geyikle karıştırmayız. Konut örgütlenmesinin çok daha düşünülüp taşınılarak başlamak zorunda olması bir avantaj olabilir.

Ayrıca ev sahibinin bu örgütlenmeyi başlamadan kıracak gücü yoktur. İş arkadaşlarımızla boş boş dikilip muhabbet edersek müdürün ilk tepkisi "İşinizin başına dönün!" olacaktır. Konut örgütlenmesi kendi zamanımızda yapıldığından, bir sorun yoktur. Ayrıca genelde ev sahibi kimin kimle konuştuğunu görüp bunu durdurmak için bizi yeterince yakından gözetlemez.

Birlikte hareket ettiğimizde, iyi örgütlenip militanlaştığımızda, güç dengesini değiştirebiliriz. Barınma maliyetleri sabit kalırken maaş zammı kazanabiliriz veya ev sahiplerini aynı fiyata daha iyi konutlar sağlamak zorunda bırakabiliriz. Emeğimizin değerini artırabilir ve yaşam standartlarımızı yükseltebiliriz.

Ancak işçi sınıfının temel yaşam standardı sürekli tehdit altındadır. Bunun tanımı zamana ve yere göre değişir, fakat tanımı ne olursa olsun konut piyasasıyla emek piyasasının birleşik eylemi bunu yıpratma eğilimi taşır. Bugünün çok pahalı, karanlık, rutubetli, hamamböcekleriyle dolu bodrum dairelerinde bile mikrodalga fırınlar ve yüksek hızlı internet olabilir.

Mülkiyet ve Sınıf

"Kendi evi ve arsası olan kimse komünist olamaz."

William Levitt

Ev sahibiyle işveren aynı kişi olduğunda konut masraflarıyla ücretlerin aynı sınıflar arası güç dengesinin iki parçası olduğu bariz şekilde görülür. İşverenler, uzak bölgelerde faaliyet gösterdikleri için, geçici sözleşmelerle denizaşırı yerlerden işçi getirdikleri için, konut maliyetlerini kontrol altında tutmak istedikleri için ya da işgücü üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmak için işçilerine barınma sağlayabilirler. Kira, ister maaşımız ödenmeden önce isterse de sonra alınsın, buradaki ilişki açıktır ve iş sözleşmesi genellikle hem maaşları hem kiraları belirler.

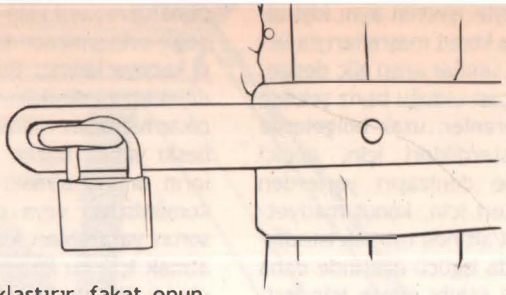
Şirketin barınma sağlaması, konut piyasasıyla emek piyasasının etkileşimi sonucu oluşan sorunlara kendi içinde bir çözüm değildir. Ya şirketin sağladığı konut bölgede bulunan diğer konutlar kadar pahalıdır ya da şirketin barınma işi rekabetsiz bir kâr oranıyla yapılmaktadır. Her iki durumda da şirketin barınma işi diğer düzenli işine destek olur. Bu durum genellikle, şirketin konutlarını, uygun bir konut fiyatını zaten karşılayabilecek kadar yüksek maaşı olan oldukça vasıflı işçilere sağlamasıyla ve geri kalan işgücünü konut piyasasının merhametine bırakmasıyla çözülür.

Şirket konutlarında kalan işçiler (şirket sağlık planlarına bağlı işçiler gibi) şirkete iki kat bağlıdırlar. İşimizi bırakır veya greve gidersek, sadece ücretlerimizin ödenmemesiyle değil evlerimizden atılmakla da karşı karşıya kalırız. Bu, işçilerin devir daim hızını düşürür ve işçilere sorun çıkarmamaları yönünde daha çok baskı yapar. Bazen şirketler sorunların önünü almak; örgütleyicileri, komünistleri veya diğer potansiyel sorun yaratanları kovmak ve evden atmak için bu iki kat güçlerini aktif olarak kullanırlar. Şirketin barınma sağlamasının avantajları vardır, fakat düzenli işinin yanında barınma işini de yürütmek külfetli olabilir. Çoğunlukla işverenler işçilerine konut sağlama zahmetine girmezler.

İşçiler bireysel bir ev sahibinden ev kiraladıkları zaman da sınıf ilişkisi aynıdır. Sadece bu durumda iki farklı kapitalistle uğraşırız. Barınma, ev sahibinin işidir ve işini mümkün olduğunca kârlı tutmak ister. Ev sahibi evde değer görür. Bizim evde gördüğümüz şeyse onun kullanım amacıdır. Biz onun değerinin ne olduğunu önemsemeyiz. Barınmak, mahremiyet, uyumak ve yemek için bir yer isteriz. Eğer bir mahalledeki mülk fiyatları artarsa ev sahibi kirayı arttırır. Ev sahibi yatırımından mümkün olduğunca çok kâr elde etmeye çalıştıkça konut piyasasındaki hareketleri bize dayatır.

Ev sahibi bizimle doğrudan veya bir emlak yöneticisi aracılığıyla iş yapabilir. Büyük bir emlak yönetim şirketi ev sahibini kiracılarla yaşadığı

sorunlardan uzaklaştırır, fakat onun kârından da kesinti yapar. Genellikle ev sahipleri, işi kira toplamak ve tadilatları yapmak olan bir emlak yöneticisine binadaki bir daireyi kira ücreti almadan verir. Bu durumda emlak yöneticisi ev sahibi için yarı zamanlı çalışır ve genellikle başka bir yarı zamanlı işi de olur. Emlak yöneticisi çelişkili bir durum içindedir. Muhtemelen hayatta kalma mücadelesi veriyordur, ama aynı zamanda yatırımından mümkün olduğunca çok kâr elde etmeye çalışan ev sahibinin temsilcisi olarak hareket eder.

Genelde küçük patronların büyüklerden daha kötü olmasının bir nedeni var. Büyük şirketler genellikle en gelişmiş makineleri kullanabilmelerine ve daha verimli üretim yapmalarına olanak tanıyan bir ölçekte faaliyet yürütürken, küçük patronlar bizi daha çok sıkıştırarak verimsizliği kapatmak zorundadırlar. Diğer taraftan küçük ev sahipleri genellikle büyüklerden daha iyidir, zira kira fiyatlarını en yükseğe çekmektense evdeki devir daimi en aza indirmek isteme eğilimi gösterirler. Konut piyasasındaki değişikliklere cevaben kirayı hemen yükseltirlerse, kiracının evden çıkması ve evlerinin bir iki ay boş kalması riskiyle karşılaşırlar. Artan kirayla kazanılacak faydaya karşın evin boş kalması riski, üç dört daire kiralayan bir ev sahibi için üç yüz dört yüz daire kiralayan bir ev sahibine göre çok daha yüksektir. Elbette daha küçük bir ev sahibinin yakınlarda yaşaması, etrafta gezinmesi ve bizi evimizde gözetlemesi daha muhtemeldir. Her iki durumda da, hem kiracılar hem işçiler olarak patronla olduğu kadar ev sahibiyle de çatışmaya düşeriz. Varoşlardaki ev sahibinin popüler kültürde yaygın olarak şeytan gibi görülmesi de tesadüf değildir.

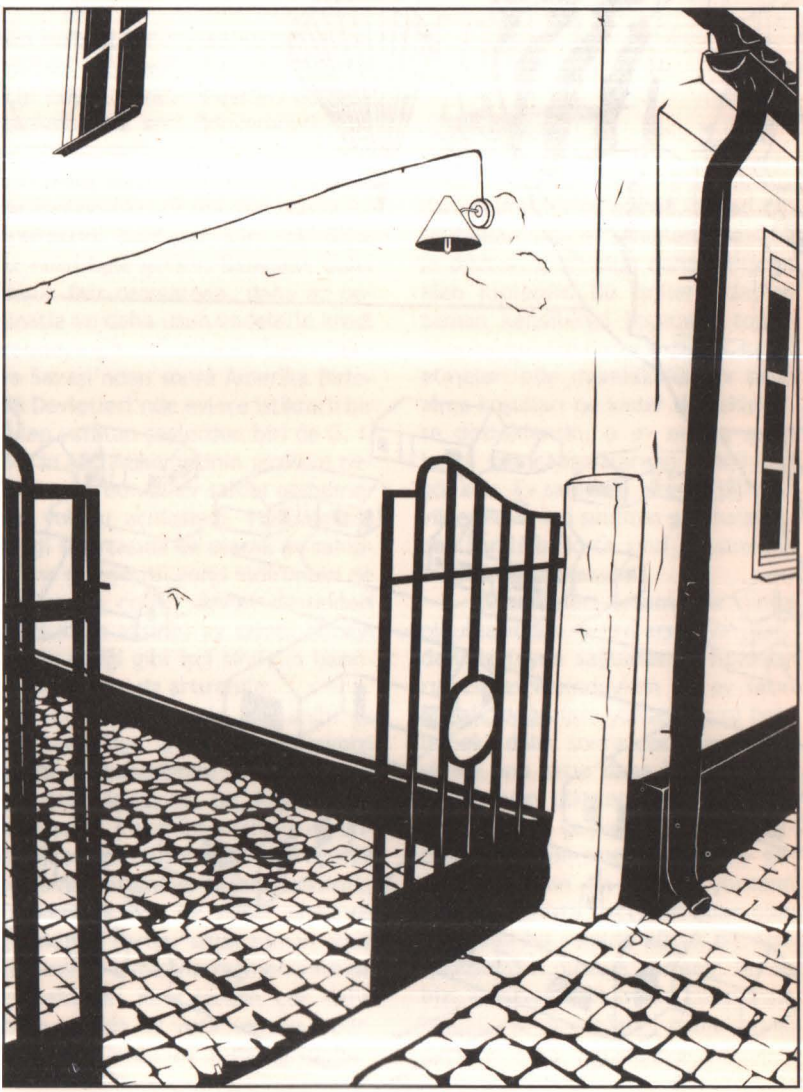
Farklı depozito tutarlarına sahip geniş bir kiralık ev yelpazesi vardır. Bunların en düşüğü genellikle düzenli işi olmayıp gündelik çalışanlar, geçici işçiler veya sosyal yardım sayesinde yaşayan vasıfsız işçiler içindir. İşçi sınıfının en yoksul kesimleri teminat depozitolarını ödeyemediğinden ve ev sahipleri tarafından riskli görüldüğünden, genellikle kirayı haftalık öderler. Bu varoş otellerin durumu çok berbattır ve burada yaşayan işçiler sonuçta, çoğunlukla daha iyi, daha güvenli evlerde yaşayan işçilerden daha fazla kira öderler. Aşırı yoksulluk aşırı kârlıdır.

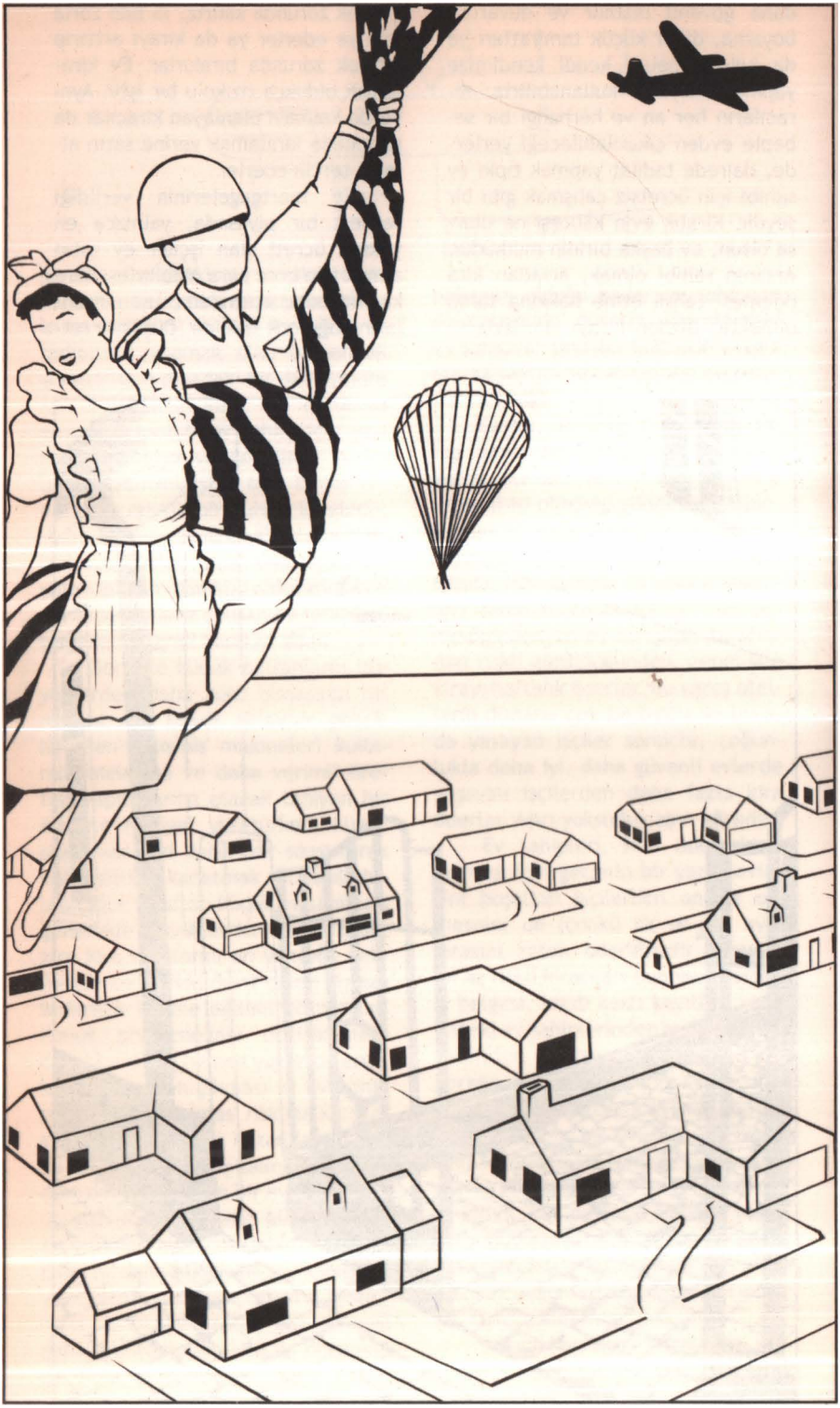
Ev sahipleri, kira ödemekten kaçmak için gecenin bir yarısı evlerini boşaltan işçilerden endişe etmeseler de (çünkü ilk ve son ayın kirasını zaten ödemişizdir mesela) en az riskli kiracıları bulmak isterler. İş belgesi, kredi kartı kayıtları veya önceki ev sahiplerinden mektup isteyebilirler. Bir daire için görüşme yaparken mümkün olduğunca orta sınıf gibi görünmek zorundayızdır, çünkü ev sahibinin iyi bir kiracıya dair mantıklı ve mantıksız tüm ön yargılarına maruz kalacağımızı biliriz. Bir daireyi birkaç kişi paylaşıp birlikte yaşamak istiyorsak, ev sahibiyle konuşup kira kontratını imzalaması için aramızdan uygun ve saygın bir işi olan bir kişiyi göndeririz.

Kiracı haklarıyla ilgili katı yasaları olan şehirlerde ev kiralamak

daha güvenli olabilir ve duvarları boyama, diğer küçük tamiratları ya da iyileştirmeleri kendi kendimize yapma inisiyatifi kullanabiliriz. Kiracıların her an ve herhangi bir sebeple evden çıkarılabileceği yerlerde, dairede tadilat yapmak tıpkı ev sahibi için ücretsiz çalışmak gibi bir şeydir. Kiralık evin kalitesi ne olursa olsun, ev başka birinin mülküdür. Arsanın sahibi olmak, arsadan kira ödemesi tahsil etme hakkına sahip olmaktır. Bizden kirayı alamazlarsa gitmek zorunda kalırız. Ya bizi zorla tahliye ederler ya da kirayı arttırıp gitmek zorunda bırakırlar. Ev kiralamak oldukça rizikolu bir iştir. Aynı yerde kalmayı planlayan kiracılar da genellikle kiralamak yerine satın almayı tercih ederler.

Ev mortgagelerinin verildiği serbest bir piyasada, yalnızca en yüksek ücreti alan işçiler ev satın almak için borç para alabilirler. Bankacının bakış açısından çalışan insanların çoğu çok risklidir. Düşük ücret-

ler küçük tasarruflar demektir. Evler için büyük peşinatlar ödeyemeyiz ve büyük miktarda, oldukça uzun vadeli kredilere ihtiyaç duyarız. Aynı zamanda evin kendisi haricinde bankanın ipotek edebileceği hiçbir değerli varlığımız yoktur. Krediyi ödeyeceğimize dair verebileceğimiz tek garantimiz işimizdir ve işlerimizi de kolayca kaybedebiliriz. Kredinin bu riske değmesi için bankanın ödeyemeyeceğimiz kadar çok faiz oranı yüklemesi gerekir. Bu durumda ev sahibi olma, işçi sınıfının çoğunun ulaşamayacağı bir yerde kalır.

Fakat ev kredilerinde nadiren serbest bir piyasa vardır. Hükümetler ev kredilerini sigortalamak için büyük paralar öderler. Böylece bankalar biz geri ödeyemesek bile paralarını geri alacaklarını bilirler. Bu devlet sigortası riski bir merkezde toplayıp kendi üzerine alarak ev kredilerini bankalar için çok daha az riskli hale getirir. Bankalar, daha düşük faiz oranlarıyla, daha az peşinatla ve daha uzun vadelerle kredi vermeye gönüllü olurlar. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde evlere istikrarlı bir talep yaratan şeylerden biri de G. I. Bill'in ABD hükümetinin gazilere peşinatsız krediyle ev sahibi olabilmenin yolunu açmasıydı. Hükümetler, kredi sigortasına ek olarak ev sahiplerine çok çeşitli vergi indirimleri de sağlar. Bu çeşitli devlet destekleri (kiracılığın aksine) ev sahibi olmayı teşvik ettiği gibi işçi sınıfının barınma kalitesini de artırabilir.

Ev sahibi olmak, ev sahibi ya da bankacıya aylık ödemelerimizi yapıp yapmadığımız meselesinden çok daha fazlasıdır. Bu, kültürel bir kuruluştur. Ev sahibi, mahalle eşrafının kabul gören bir üyesi olur ve sivil topluma katılmaya cesaretlendirilir. Oy vermek için ev sahibi olmanızı gerektiren şartlar uzun zaman önce kaldırılmış olmasına rağmen yine de ev sahipleri kiracılardan çok daha fazla oranda oy verir ve siyasi partilere katılırlar. Ev sahipliği doğru-

dan gelire işaret etmez, fakat işçi sınıfından olan ev sahipleri genellikle düzenli işleri olup daha iyi ücret alan kişilerdir. Bu işçilerin zaman zaman kendilerini kapitalist toplumun saygın bir parçası olarak hayal etmeleri bile mümkündür. Ev satın alma koşulları ne kadar desteklenirse desteklensin, o ev onlara sanki kendi sıkı çalışmalarının ürünü gibi görünür. Ev sahipliği bireyselliği teşvik eder ve işçi sınıfının geri kalanından farklı bir orta sınıf yaratmanın önemli bir parçasıdır.

Ev sahipleri arsanın da sahibi olduklarından, artan arsa fiyatlarından da fayda sağlarlar. İş hayatlarımızın zirvesindeyken bir ev satın almak, değerinin yükselmesini beklemek, daha sonra çocuklar büyüyünce onu satıp daha küçük bir ev almak bazı ülkelerde işçi sınıfının emeklilikte geçimini sağlayabilecek kadar parasının olmasını garantilemesinin en önemli yöntemi haline gelmiştir. İşçi sınıfından olan ev sahibi bu şekilde küçük bir arsa spekülatörü olmaya zorlanır. Bu da bizi sermaye birikiminin çıkarlarına bağlar. Ev sahipleri, mahalledeki gelişme veya bozulmaya kiracılar-

dan çok farklı tepki verebilirler. İşçi sınıfından olan ev sahibi bazen, (gayrimenkul fiyatlarını aşağı çekebilecek) göçmenlerin ve yoksulların mahalle dışına sürülmesi veya "sokakları temizlemek" (ve gayrimenkul değerlerinin yükselmesine zemin hazırlamak) için evsizlere karşı polis şiddetinin desteklenmesi konularında mülk sahiplerinin ve gayrimenkul geliştirmecilerinin çıkarlarının ardında harekete geçebilir.

Ev sahipleri çelişkilidir. Bizler bir yandan yaşam alanı olarak eve bağlıyız. Ev sahipliği, evi boyayabileceğimiz, yeniden şekillendirebileceğimiz, eklemeler yapabileceğimiz, kalitesini arttırabileceğimiz anlamına gelir. Yani bizi evden çıkarmak ve evini lüks bir daireye çevirip daha yüksek fiyatla kiraya vermek için yer arayan bir mülk sahibi yoktur. Diğer yandan bir yatırım olarak eve bağlıyız. Evi iyi durumda tutmalıyız ki böylelikle arsa fiyatları yükseldiğinde daha fazla paraya satılabilsin. Bu çelişki bir seçim değildir. Evde yaşayarak faydalı bir şey olarak eve bağlı oluruz. Eve sahip olarak da bir değer miktarı olarak ona bağlı oluruz. Ve gayrimenkul vergileri, ev sahibinin mülkünden en kârlı şekilde faydalanması için ona baskı yapar. Krediyle ev sahibi olmak, mülk sahibinden ve konut piyasasından kaçmanın bir yolu değildir. Sadece kendi kendimizin ev sahibi haline gelir ve konut piyasasını bizzat takip etmek zorunda kalırız.

Bazen ev sahipleri, mortgage'in ödenmesine yardımcı olması için evine bir pansiyoner alır. Bu durum, aynı daireyi paylaşan kiracıların kontratı imzalaması için içlerinden en saygın olanını göndermesinden çok farklı değildir. Ev sahibi mülküne bir iş olarak bakmaya, kirayla geçinmeye, içeri pansiyonerler tıkıştırmaya ve onlardan mümkün olduğunca çok para almaya başladığı anda küçük ve ev içinde bir ev sahibi haline gelir.

Ev sahibi olmak, işçi sınıfı hayatından bir kaçış değildir. İşçi sınıfını kontrol etmenin ve bizi birbirimize karşı yarıştırmanın bir yoludur. Dev-

let ve iş dünyası bunu bu sebeple destekler. Bir yerde bir evimiz olursa yerel iş piyasasının insafına kalırız. Daha yüksek ücretler ödenen başka bir şehre kolayca taşınamayız. ABD Çelik Kurumunun başkanı Elbert Gary, yeni çelik fabrikası için bir yerleşim yeri olarak *Gary-Indiana*'nın temellerini attığında şirket, vasıflı işçilerine mortgage anlaşmalarıyla piyasa fiyatının altında evler sattı. Bu olayın gerekçesinin işçilerin kasabadan uzaklaşmasını engellemek, onları şirkete bağlı tutmak ve sorun yaratmalarını önlemek olduğu açıkça söylendi.

Ev sahibinin kiracıdan daha fazla güvencesi olmasına rağmen, barınma durumunun diğer yönleri kiracınınki kadar kötü olabilir. Kırsal bölgelerde en yoksulların bile genellikle kendi evleri, kulübeleri veya karavanları vardır. İster kiralansın ister satın alınsın, işçi sınıfı evleri doldurma araziler üzerine yapılan evler veya rafinerilerin ya da kimyasal tesislerin rüzgârı istikametinde olur. Sürekli çalışıp mortgage parasını ödemek için didinmek, sürekli çalışıp kirayı ödemek için didinmekten iyi değildir. Mortgage'i ödememek hacizle sonuçlanır, tıpkı kirayı ödememenin evden atılmayla sonuçlanması gibi. Arsa fiyatlarının hızla arttığı zamanlarda ev sahibi, kolektif sınıf hareketindense mülke yapılan bireysel yatırımı çıkarlarını artırmanın daha iyi bir yolu olarak görebilir. Yine de hızla yükselen arsa fiyatları, hızla yükselen emlak vergileri demektir. Bu da ev sahibi üzerinde, daha kârlı bir şekilde kullanılabilmesi için arsayı satıp başka bir yere taşınma yönünde baskı oluşturur. Spekülatif balon patladığı zaman, sadece ev sahibinin birikimlerini değil orta sınıf imajlarını da silip süpürebilir.

Bir yandan, vasıflı işlerle birleşen ev sahipliği işçi sınıfının geri kalanından ayrı bir orta sınıf yaratabilir. Diğer yandan, göç ve ırkçılıkla birleşen varoşlar, sosyal konutlar ve evsizlik ayrı bir alt sınıf yaratabilir. Evsiz olmak bir evinin olmamasından daha fazla anlam taşır. Dışlanmış olmaktır, kapitalist toplumun bir üyesi olmamak, sahipsiz, serseri, başıboş olmaktır. Sabit bir adrese sahip olmadan iş bulmak veya işsizlik ödeneği almak zordur. Bu da sokaklarda yaşamak, parkların banklarında, çimenlerinde uyumak ve sürekli olarak polis tarafından taciz edilmek demektir.

İşsizlik gibi evsizlik de sistemdeki bir aksaklıktan kaynaklanmaz. Bu, sistemin çalışma şeklidir. Bir yandan bu, basit bir arz talep meselesidir. Evler, onlara ödeyecek kadar parası olmayan insanlara kiralanmaz. Daha önemlisi, evsizliğin var olması işçi sınıfının geri kalanına daha kötü durumda olabileceklerini sürekli olarak hatırlatır.

Güç dengesi büyük ölçüde bizim lehimize değişmediği sürece devletin barınma sağlaması aşırı yoksulluğun bu işlevine müdahale etmemek için bilhassa tasarlanır. Sığınaklarda sokağa çıkma yasağı, kısıtlayıcı kurallar ve çok az mahremiyet vardır. Ev sahibi kiracıdan şikâyetçi olursa, devletin kira desteği derhal geri alınır. Sosyal konut hayatı karartır ve bazen güvensizdir. 19. yüzyılın darülacezesi gibi buradaki amaç da çaresizleştirmek; onur kırıcı, aşağılayıcı olmak ve acıyı dindirmemektir. Bu bağlamda, yoksulların çaresizliğini halka duyuran profesyonel sosyal görevliler (her yerde güvenlik kamerası olduğundan sürekli şikâyet eden aktivistler gibi) işleri daha iyi hale

getirmek yerine toplumsal kontrolün ilerletilmesine daha çok yardımcı olurlar. Doğru dürüst ev veren ve ihtiyacı olanların kolaylıkla erişebileceği bir sosyal konut sistemi, sosyal konut sistemindeki bir aksaklıktır.

Evler boş boş durur ve kârlı olmadığı için boş arsalara evler inşa edilmez. Aynı zamanda evsiz olan veya aşırı kalabalık evlerde yaşayan insanlar vardır. Bir evi barınak olarak kullanma yönündeki yasal hak verilmez, zira bu, bir barınaktan kâr etme yönündeki yasal hakla çelişir. Bu durumda geriye tek bir seçenek kalır: yasayı çiğnemek yani ev işgalleri (squatting).

Terk edilmiş binalara girer, onları tamir eder, kaçak su ve elektrik bağlarız. Ev sahibinin doğal tepkisi bizi atmak için polisi çağırmak ve evin kullanımı ile kârlılığı arasındaki bağlantıyı yeniden kurmaktır. Eğer orada yaşadığımızı anlamazlarsa veya yakın zamanda evin bir kâra dönüşmesi mümkün görünmüyorsa, ev sahibi bizi kapı dışarı ettirme zahmetine girmez ve uzun süre işgal edilmiş evlerde yaşayabiliriz. Özellikle de devlet arazilerinde, hükümet üzerinde siyasi baskı olduğu zamanlarda işgal o kadar meşru hale gelir ki insanlar işgal edilen arazilerde kendi evlerini inşa ederler. Yaygın işgal hareketlerine müsamaha göstermek, Bombay ve Manila'dan Meksiko'ya, Kahire ve Cape Town'dan Karakas'a kadar pek çok devletin kullandığı temel bir sosyal konut programıdır. Her an geri alınabilecek dolaylı bir sosyal konut programı.

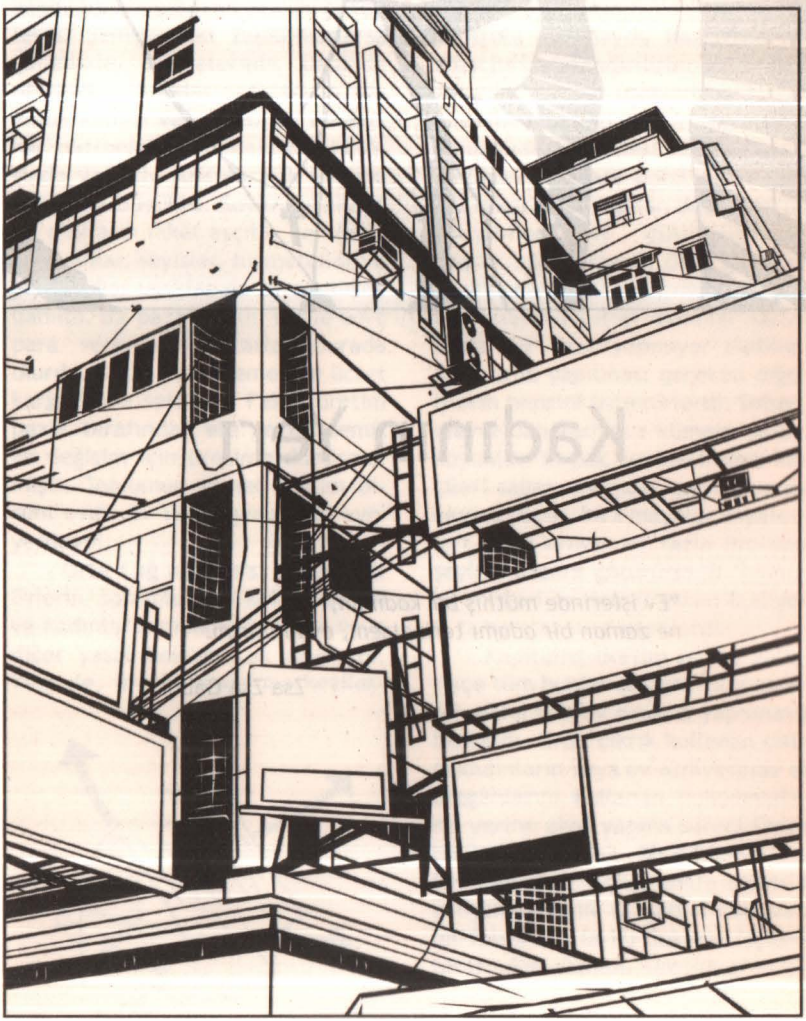
Arsaların ve evlerin sadece kâr üretiyorsa kullanılabilmelerini sağlayan şey yalnızca devlet gücü değildir. Evler metadır, değeri vardır, satın alınır, satılır, kiralanır, değiş tokuş edilir, ekonominin bir parçasıdır. Devlet huzuru sağlar, arabuluculuk yapar, mülkiyeti savunur, kontratları garanti altına alır ve ekonomiyi destekler. Fakat ekonomi, insanlar arasındaki yabancılaşmış toplumsal ilişkilerin bir ifadesidir. Bir işgal yerleşimi çok uzun bir süre varlığını sürdürürse ve resmi olarak arsanın sahibi olan devlet mülkiyet hakkını kısa süre içinde dayatmazsa, arsa üzerindeki insanlar muhtemelen oranın sahipleri gibi davranmaya başlarlar. Evler alınıp satılır. Kiralık konutlar tekrar ortaya çıkar. Konutlarda bir karaborsa gelişir. Karaborsadaki mülkiyet sıfatları devlet tarafından yasal olarak desteklenmez. Onların destek sağlamak ve huzuru korumak için bir çeşit yarı-devlete veya alt-devlete ihtiyacı vardır. Çeteler, mafyalar, milisler, siyasi partiler, birlikler, dini hareketler bu rolü üstlenebilirler. Sınıf ve mülkiyet yasal meseleler değildir.

19. yüzyılın sonlarındaki şirket şehirlerinde, vasıflı işçiler şirketin inşa ettiği evleri satın almak için şirketten kredi alırdı. Vasıfsız işçiler şehrin hemen dışında yaşar ve mülk sahiplerinden gecekondular kiralar ya da çadır veya kulübelerde yaşarlardı. Hepsi de farklı işler yaparak şirket için çalışırdı. İşyerinde ve farklı barınma koşullarında emeğin bölünmesi birbirini destekledi ve işçiler arasında bölünmelere yol açtı. İşçilerin hepsi de işe şirketin

yaptığı yollardan yürür, şirketin finanse ettiği kiliselere gider, şirket doktoruna görünür, şirketin marketinden yiyecek alır, şirketin sahip olduğu kütüphaneden kitap okur, şirketin tiyatrosunda gösterilen oyunları izler; şirketin parasıyla finanse edilen, şirketin bakış açısını sunan gazeteleri okurdu ve eğer greve giderlerse, hepsi de şirketin özel polisi tarafından dövülür ya da vurulurdu.

Bugün ustabaşının kendisine bağırıp çağırdığı ve mortgage ödemelerini yapmak için sürekli mücadele etmek zorunda olan işçinin, müşterilerin kendisine bağırıp çağırdığı ve kirasını ödemek için mücadele etmek zorunda olan işçiden farklı bir patronu vardır. Emek piyasasındaki ve konut piyasasındaki bölünme hâlâ birbirini güçlendiriyor. Haberlerimizi, yiyeceğimizi, işe giderken kullandığımız ulaşım aracını, dinimizi, eğlencemizi bize çeşit çeşit yollarla satan pek çok farklı işletme olabilir. Fakat kapitalist toplumun içinde büyüdüğü sınıf ilişkisinin iki yönü bugün de tıpkı 19. yüzyılda olduğu gibidir. Her şehir bir şirket şehridir.

Kadının Yeri

"Ev işlerinde müthiş bir kadınım,
ne zaman bir adamı terk etsem, evini alırım."

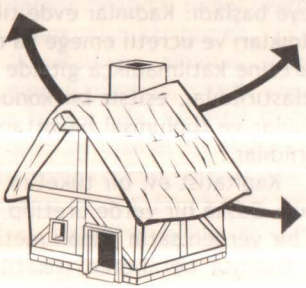
Zsa Zsa Gabor

Kapitalist toplumdaki tüm ilişkiler değer ilişkisi değildir. Metaların imal edilip satılmasının gerektirdiği ve etkileşimde bulunduğu ilişkiler değişim için yapılan üretimle çok az ilgilidir. Ekonomiyse bu ilişkiler üzerinde büyür, bunların içinde geliştiği bağlamı yaratır ve belli şekillerde gelişmeleri için bunlar üzerinde baskı uygular. Ev, bu iki tür ilişkinin bir araya geldiği merkezi bir yerdir.

Orta Çağ Avrupa'sında ev, bugün olduğundan çok daha farklıydı. İnsanların çoğu, genelde evde ihtiyaç duydukları şeyleri ekip biçtikleri tarlalarda veya bu tarlaların yakınlarında yaşayan küçük çiftçilerdi. Şehirlerdeki zanaatkarlarsa genellikle atölyelerinin üstünde otururdu. Çıraklar ustalarının yanında kalırdı veya ikisi de zanaatkar patronlarının evinin bir köşesinde yaşardı. Aristokratik evlerse çok daha büyüktü. Soylu bir aileye ait olurlardı fakat aşçılar, temizlikçi kadınlar, seyisler, hizmetçiler ve yatılı diğer uşaklar da ev ahalisine dâhildi. Bir pazar vardı; faizle borç para verenler, tüccarlar burada olurdu. Hatta bazen emek de ücret karşılığında satılırdı. Fakat üretim pazar tarafından ele geçirilmemiş ve değişim için üretime dönüşmemişti. Toplumun temel üretim birimi evdi. Ev ile iş genellikle aynı yerdeydi.

Orta Çağ Avrupa'sı ataerkildi. Evlerin sorumlusu erkek reislerdi ve kadınların mülkiyet, miras veya diğer yasal hakları çok sınırlıydı. Yine de, üretim evde merkezileştiği için kadınlar üretken faaliyete katılırlardı. Aristokrat kadınlar genellikle kocalarının ve babalarının kontrolü altındaydı, bazen politik amaçlarla evlendirilirler fakat aynı zamanda evi ve uşakları çekip çevirmede merkezi bir rol oynarlardı. Zanaatkarların eşleri ve kızları genellikle loncalara dahil edilmiyordu, fakat evde yapılan ticari işlerde çalışabilecekleri düşünülüyordu. (Hatta bazen kocası ölen kadınlar kocalarının işini yürütmeye devam ediyorlardı.) Çiftçi kadınlar tarlalarda zor işler yapmıyor olabilirlerdi ama yapılması gereken diğer işlerin hepsini üstlenirlerdi. Sebze, meyve bahçesine ve kümese bakar, koyunları kırpar, inekleri veya keçileri sağar; tereyağı, peynir ya da ekmek yapar, bira mayalar, kıyafetleri dikip onarır ve fazla üretilen şeyleri pazara götürürlerdi. Kadınların işleri, evdeki üretken faaliyeti tamamlar ve desteklerdi.

Kapitalist üretim biçimi geliştikçe tüm bunlar değişti. İşler giderek daha çok ev dışında yapılmaya başlandı. Evde çıkrık kullanan çiftçi kadınların veya ev-atölyesinde el tezgâhlarını kullanan dokumacıların yerine giysi yapma süreci farklı bölümlere ayrıldı. Bu bölümlerden her biri önce suyla, sonra buharla çalışan mekanik tezgâhlar kullanan bir fabrikada farklı dokuma işçileri tarafından yapıldı. Üretim giderek

büyüyen piyasa için üretim, yani değer üretimi haline geldi. Çiftçiler veya uşaklarla onların efendileri arasındaki, çıraklar, ustalar ve onların zanaatkar patronları arasındaki geleneksel sınıf ilişkileri piyasa büyüdükçe silindi. Üretici faaliyet zamanla diğer faaliyetlerden ayrıldı ve iş gücü her yerde bir meta halini aldı. Yeni bir sınıf ilişkisi biçimlendi: ücretli işçilerle

kapitalistler arasındaki ilişki. Kapitalizm, dayatıldığı her yerde aynı ilişkileri yarattı. İş kendisini zaman ve mekân bakımından yaşamın geri kalanından ayırdı. Artık birlikte akşam yemeği yediğiniz insanlar birlikte çalıştığınız insanlar değildi ve bu ikisi tamamen ayrı yerlerde yapılıyordu.

Kapitalizm, işyerini evden ayırarak işe gidiş geliş meselesini ortaya çıkardı. Yeni sanayileşmiş kentlerde gayrimenkul fiyatları arttıkça işçiler işe gitmek için gitgide daha uzun mesafeler yürümek zorunda kaldılar. Erken dönem şirket konutları buna getirilen bir çözümdü. Fabrika civarında bir arsa satın alıp işçilere burada konut sağlanınca işçiler zamanlarının daha büyük kısmını çalışarak, daha küçük bir kısmını da işe yürüyerek geçirebileceklerdi. Devlet destekli toplu taşıma sistemleri oluşturulunca tramvaylar ve metrolar ücretli işçileri evden işe, işten eve daha hızlı taşımaya başladı. Bu da işverenlerin konut sağlaması ihtiyacını azaltarak işle ev arasındaki mesafeyi artırdı. Özel araçların toplu üretimi bu mesafeyi daha da ileri taşıdı.

Binlerce yıldır Batı uygarlığında kadınlar, toplumda erkeklerle eşit bir yere sahip değildi. Kadının yeri eviydi. Ne var ki toplumdaki temel üretim birimleri evler olduğu sürece, kadınlar üretime katılmış ve eşitsizlik bir ölçüde azaltılmıştı. Ev dışında daha fazla şey imal edilmeye başladıkça, kapitalist firmalar temel üretim birimi olarak evin yerini aldı. Evler terk edildi. İş ile ev işi arasına kesin bir çizgi çekildi ve yeni bir kapitalist ev şekillenmeye başladı. Kadınlar evde tıkılıp kaldıkları ve ücretli emeğe ya da iş idaresine katılmadıkça gitgide yalnızlaştırıldılar, eşitsiz bir konumda kaldılar ve toplumsal hayattan koparıldılar.

Kapitalist ev, bir tüketim birimidir. Başka bir yerde üretilip başka bir yerden satın alınan metalar, ev halkıyla beraberce tüketilmek

üzere eve getirilir. Evin kendisi de ev halkı tarafından kolektif olarak tüketilen bir metadır. Ev işi bireysel, yalnız, zor, yorucu olabilir, fakat aynı zamanda doğrudandır. Aile için yemekler pişirildiğinde, değişim ilişkisine gerek olmadan yemeği yapan insanlardan ona ihtiyacı olan insanlara gider. Hiçbir değerleri yoktur. Yemek yapma, temizlik, bulaşık, çamaşır işleri

üretim amaçlı yapılır; artı değer ve kâr elde etmek için değil. Evdeki misafirlere yemek sunmakla bir restorandaki müşterilere yemek sunmak sadece kelimenin en basit anlamıyla birbirine benzer. Aynı şekilde aileden biri için bir çift çorap örmek de, bir çorap fabrikasında bilgisayarlı yuvarlak örgü makinelerini kullanarak çalışmaya çok sığ biçimde benzerlik gösterir. Tanımı gereği ev işi, kapitalizm koşullarında üretken değildir. Değer üretmez ve kimse ondan kâr etmez.

Kapitalizm, zihinsel emekle kol emeği arasında, vasıflı işle vasıfsız iş arasında, tarımsal iş, imalat işleri ve hizmet işi arasında, iş ve ücretsiz faaliyetler arasında bölünmeler yaratır. Emeğin bu bölünmeleri, toplumda hâlihazırda mevcut olan diğer tüm farklılıklarla etkileşim halindedir ve farklı işler, cinsiyetlerine, etnik kökenlerine, göçmenlik derecelerine vb. göre farklı insanlarla ilişkilendirilir. Bu durum, işçileri birbirine karşı bölen üstünlük ve korku ya da kin ve öfke gibi tavırlara sebep olur. Kadın olmak evde oturup ücretsiz bir faaliyetin uzmanı olmak anlamına geliyorsa, ev ile iş arasındaki uçurum eşitsizliğin temelidir. Gitgide daha fazla faaliyet evden ayrıldıkça, evde bir başına kalmak daha kısıtlayıcı ve baskıcı hale gelmeye başlar.

Kapitalist toplumda lafı dolanan birçok ideal gibi "geleneksel" aile değerlerinin altı da değer döngüsüyle sürekli oyulur. Kapitalizm koşullarında aile hayatı pahalıdır. Orta Çağ'da yaşayan ortalama bir aile ne kadar çok çocuk sahibi olursa tarlada veya atölyede yardımı dokunacak o kadar eli olurdu. Ücretli bir işçiyse, yapması gereken iş miktarını azaltmak için çocuklarını işe götüremez. Modern işçi için çocuklar ve ev kadınları, doyurulması gereken fazladan birer karındır. Üç işte birden çalışıp sürekli fazla mesaiye kalmak isteyen adamlar kesinlikle büyük ailesi olanlardır. Tam zamanlı bir ev kadınını destek-

lemek biraz lüks bir iştir ve gelir düzeyi aşağı düştükçe gerçekleşme ihtimali de azalır. Düşük ücretler ve uzun çalışma saatleri aile hayatının kolayca parçalanmasına yol açabilir. En yoksul, evsiz ebeveynler bazen sadece ekonomik sebeplerden ötürü çocuklarını devletin sosyal yardım kurumlarına bırakabilir. "Geleneksel" aile değerleri eşitsizliği devam ettirir, fakat tam da sürekli sermayenin saldırısı altında olduklarından dolayı popülerdir.

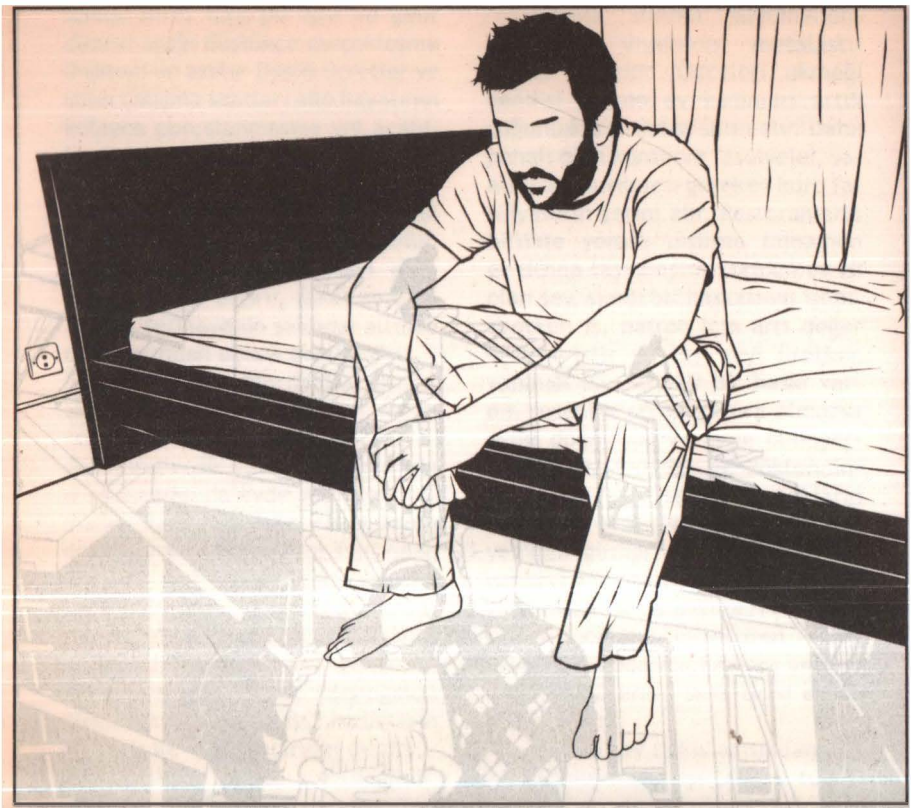
Ev reisinin otoritesi artık sistem için önemli değildir. Şimdi kontrol edilmesi gereken işyerindeki işçilerdir. Zengin kadın da yoksul kadın da evde yalnızlaştırılmadan zarar görebilir, fakat kadın dayanışması yoktur. İşçi sınıfından kadınlar her zaman çalışmak zorunda olmuştur. Genellikle de düşük ücretli işlerde ve işten sonra ev işleriyle uğraşarak. Zenginler içinse ev işleri ücret karşılığında birine yaptırılabilir. İşçi kadınların durumu ile iş kadınlarının durumunu iyileştiren şeyler aynı değildir. Yalnızca en dar kafalı feministler, kadın CEO'ların ve siyasetçilerin sayısını artırmanın çalışan kadınlar için bir çeşit kazanım olacağını düşünebilir. Düşük ücretle sömürülmek, sömürüye iştirak etmek konusunda sınırlı seçeneklere sahip olmaktan tamamen farklı bir dışlanmadır. Margaret Thatcher, İngiltere'nin çalışan kadınları için ileri bir adım değildi.

Piyasa sürekli büyümelidir. Doğrudan ilişkilerin metalaştırılması gerekir. Önceleri ekmeği kendisi pişiren ev kadınları artık çoğunlukla fırından satın alır. Daha pahalı olan konserve fasulyeler, saatlerce pişirilmesi gereken kuru fasulyelerin yerini alır. Restoranlarla birlikte yemek pişirme tamamen ev dışına taşınmıştır. Eskiden ev işi olan şey, şimdi bir başkasının işidir. Üretken iş, patron için artı değer üreten iştir ve her şeyi üretken yapmak için sürekli bir baskı vardır. İnsanlar artık, kazara olmazsa evde doğmuyor ve evde ölmüyorlar. Ayrıksı hippiler ve köktendinciler dışında kimse artık çocukların eğitimini evde vermiyor. İşin eve yeniden girdiği durumlar birer işgaldir. Evde çocuklara bakarken bir yandan da parça başı ücretle plastik oyuncakları birleştiren kadın veya yatak odasına kamera yerleştiren bir internet seks işçisi ev işi yapmıyordur.

Ahlaklı ev bakış açısından değer ilişkilerine karşı çıkmak tutarsızdır. Evin mahremiyeti, yakınlığı ve yalıtılmışlığı yalnızca piyasanın halka açık, gayri şahsi ilişkisine karşıt olarak var olur. Kendi sınıf çıkarlarımız için savaşmaya başladığımızda, her iki dünyayla da çatışmaya düşeriz.

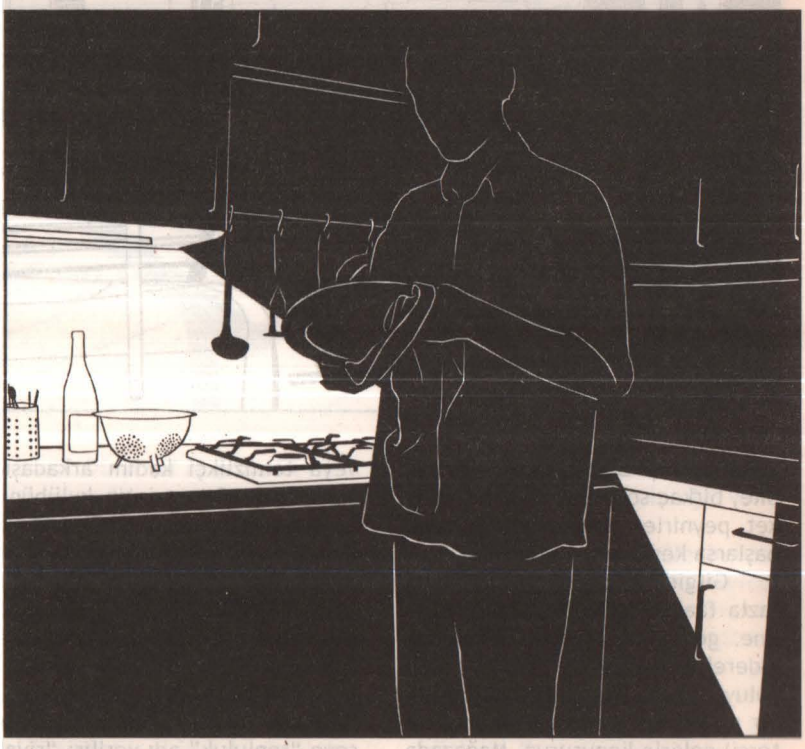

Topluluk ve Meta

"Aslında, geceyi geçirmemi sağlayacak her şeye varım dua olur, sakinleştiriciler olur veya bir şişe Jack Daniels olur."

Frank Sinatra

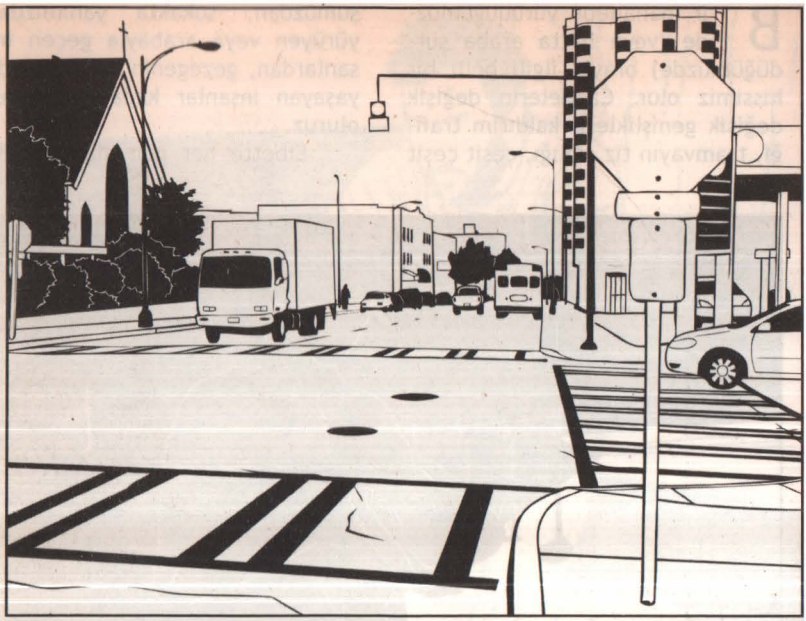
Bir mahallede yürüdüğümüzde (veya hatta araba sürdüğümüzde) orayla ilgili belli bir hissimiz olur. Caddelerin değişik değişik genişlikleri, kaldırım trafiği, tramvayın tiz çığlığı, çeşit çeşit

ağaçlar, binalar ve arabalar, insanların giyim tarzları, mağazalar, restoranlar, kafeler, hava durumu, reklam panoları, duvar yazıları, kostikli afişler, konuşulan diller, yanınızdan geçen insanların yüzlerindeki ifadeler, mazot dumanına karışan pastane kokusu, geçen arabalardan veya sokak çalgıcılarından gelen müzik sesi. Tüm bunlar bir araya gelince mahallenin kimliğini ortaya koyar. Kendi hakkımızdaki düşüncelerimizde yaşadığımız yer, ne tür bir iş yaptığımız kadar önemlidir.

Fakat yan yana yaşamak bir topluluk oluşturmaz. Doğrudan bir ilişki olmadığı sürece, yan komşumuzdan, sokakta yanımızdan yürüyen veya arabayla geçen insanlardan, gezegenin öbür ucunda yaşayan insanlar kadar yalıtılmış oluruz.

Elbette her gün mahalledeki insanlarla iletişim kurarız, fakat bu piyasada olur. Meta karşılığında para alış verişi yaparken selam da alıp veririz. Bu ilişki yalnızca alış veriş eyleminin bir dipnotu olarak gerçekleşir. Yaptıklarımızın çoğu iştir. Farklı insanların işleri yalnızca meta alış verişiyle birbirine bağlanır. İşyerinde yaptığımız belirli faaliyetlerin çoğu anlamını yitirir ve sadece, patronumuzun sermayesinin büyümesine yardımcı olan bir iş haline gelir. Bir şirketin kafesinde çalışan kızın, halimiz hatrımızla yakından ilgilenmesinin nedeninin bir şirket politikası olduğu çok açıktır. Fakat bir mahalle marketinin et reyonunda çalışan çocukla yaptığımız

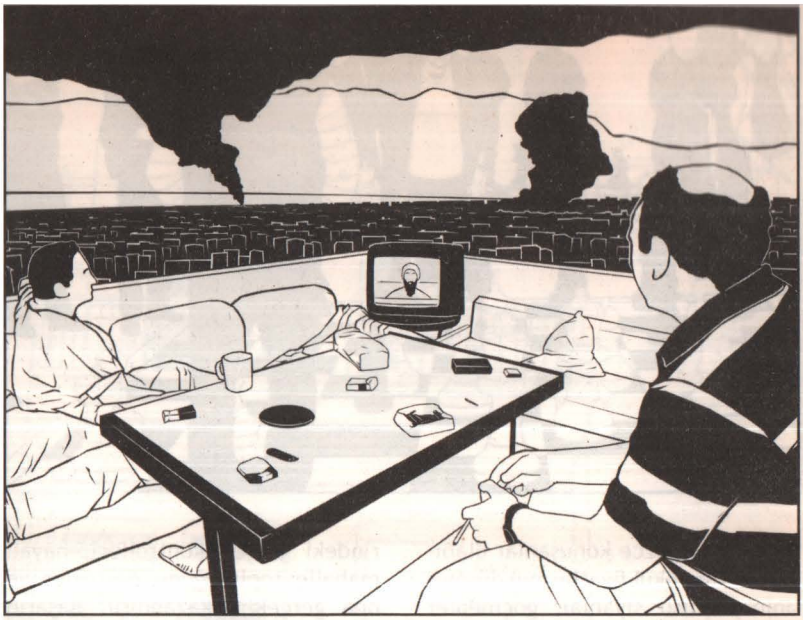
alışılagelmiş arkadaşça sohbetler bile, birkaç sokak ötedeki bir market, peynirleri daha ucuza satmaya başlarsa kesiliverir.

Gitgide ev dışına taşınan daha fazla faaliyetlerin hepsi meta haline gelir. İnsanlarla irtibatımız giderek daha çok meta alış verişi yoluyla olur. Onlar çalışırken ve biz bir şeyler satın alırken (ya da tam tersi) onlarla konuşuruz. Mağazada çalışan biri için müşterilerle iletişim kurmak işin bir parçasıdır. Sadece hayatta kalmak için para kazanmanın bir yoludur, kendi başına bir anlamı yoktur. Müşteri içinse mağaza, ihtiyaç duyduğu şeyleri satın alabileceği bir yerdir. Meta alış verişinin eğilimi ayrılma, parçalanma, yalıtılma, yalnızlık yönündedir.

Toplumun bu yıkımı hem zenginleri hem de yoksulları etkiler. Buradaki fark, bazen zenginlerin bu durumdan parayla kurtulabileceklerini düşünmeleridir. Kadın garsonun onlarla flört etmesinin bahşişi artırma girişiminden başka bir sebebi olduğunu düşünürler. Onlarla sohbet eden bir barmeni veya temizlikçi kadını arkadaşları sanırlar. Bir striptiz kulübünün arka kısımlarındaki özel odalarda kucak dansı satın alırlar, ama sonunda striptizciyi kucaklayıp ağlamaya başlarlar. Piyasa toplumunun merkezkaç kuvveti korkunçtur ve yoğun bir topluluk isteği uyandırır.

Her türlü yoğun istek de iyi bir pazarlama fırsatıdır. Bugün her şeye "topluluk" adı verilir: "siyahlar topluluğu", "göçmenler topluluğu", "eşcinseller topluluğu", "engelliler topluluğu", "finansal topluluk", "adil kahve ticareti topluluğu", "anarşist topluluk". Topluluğu oluşturan insanların birbiriyle herhangi bir şekilde ilişkisi olup olmamasının bir önemi yoktur. Sermaye gerçek bir topluluk yaratamayacağı için hayali topluluklar yaratır. Fakat hayali bir topluluğun bir parçası olmak, insanı daha az yalıtılmış kılmaz. Herhangi bir topluluğa duyulan ihtiyaç bakidir.

Kapitalizmde dinin temel kaynağı işte budur. Kimse evrimin yanlış ve dünyanın sadece 6000 yaşında olduğu yönündeki rasyonel iddiaya ikna olduğu için Tanrı'yı

bulmadı. Dinin saf rasyonalist eleştirisi kaçınılmaz olarak elitisttir; zira din akılla değil toplulukla ilgilidir. Evde yalnızlaştırılıp patronun, kilisenin, caminin, tapınağın faaliyetlerinin denetiminde bir araya getirilmemiz bize, daha büyük bir topluluğun bir parçası olma şansı verir. Appalachia'nın taşralarından Beyrut varoşlarına kadar her yerde dini örgütler iş dışındaki doğrudan toplumsal ilişkileri organize eder. Bu topluluklar dini liderler tarafından kontrol edilir, fakat işyerindeki diktatörlükten son derece farklıdır. Dinin bu kadar popüler olmasının sebebi tam da piyasa kuvvetlerinin sürekli olarak bu doğrudan toplumsal ilişkilerin altını oyması ve bunlara saldırmasıdır.

Bir semt kilisesine giden insanların birbirleriyle doğrudan ilişkileri vardır. Aynı şekilde futbol veya satranç oynamak için düzenli olarak parkta buluşan insanların da. Mahalle topluluğu imajı bu gerçek ilişkilerin üzerine kurulur. Mahallenin gerçek tarihinden, mimarisinden, duygusundan doğar, ama resmen tanınmaya başladıkça kendi kendisinin bir şablonu haline gelir ve kendisini topluluğa yeniden dayatır.

Bundan sonra mahallenin imajı mahalleye yeni taşınan, mevcut topluluklarda yer almayabilecek (ve dolayısıyla geleneksel topluluk liderlerinin otoritesini baltalayacak) herkese karşı (sağcılar veya solcular tarafından) harekete geçirilebilir. Kentsel dönüşümün suçlusu San Fransisco'da eşcinseller, Philadelphia'da beyazlar ve Mon-

treal'de İngilizce konuşanlar olabilir. Gayrimenkul fiyatlarının düşmesinin suçlusu siyahlar, göçmenler ve sosyal konutlarda yaşayanlar olabilir. Bu durum bizi birbirimize düşürmede oldukça etkilidir, ama mahallenin karakterinin değişmesini önlemede hiç etkili değildir.

Konut piyasası, iş piyasası, yerel yönetimin gelişim planları ve finansal piyasalardaki sermaye hareketleri arasındaki etkileşim sebebiyle bir mahalle ancak belirli bir şekilde var olmayı sürdürebilir. Eğer bunların herhangi birisinde bir değişiklik olursa ve bir mahallenin farklı bir potansiyel kullanımı daha kârlı hale gelirse veya mahallenin mevcut kullanımı kârsız hale gelirse, mahalle gelişmeye veya bozulmaya başlar. Kendi imajını koruyabilir, fakat gerçekliği değişmek zorundadır.

Belirli bir noktada mahalle topluluğunun imajı sadece turistlere propaganda amaçlı tanıtım yazısı haline gelir. Gerçek, otantik, geleneksel topluluklar değerli birer metadır, fakat satış için örgütlendiklerinden gerçekliklerini ve otantikliklerini yitirirler.

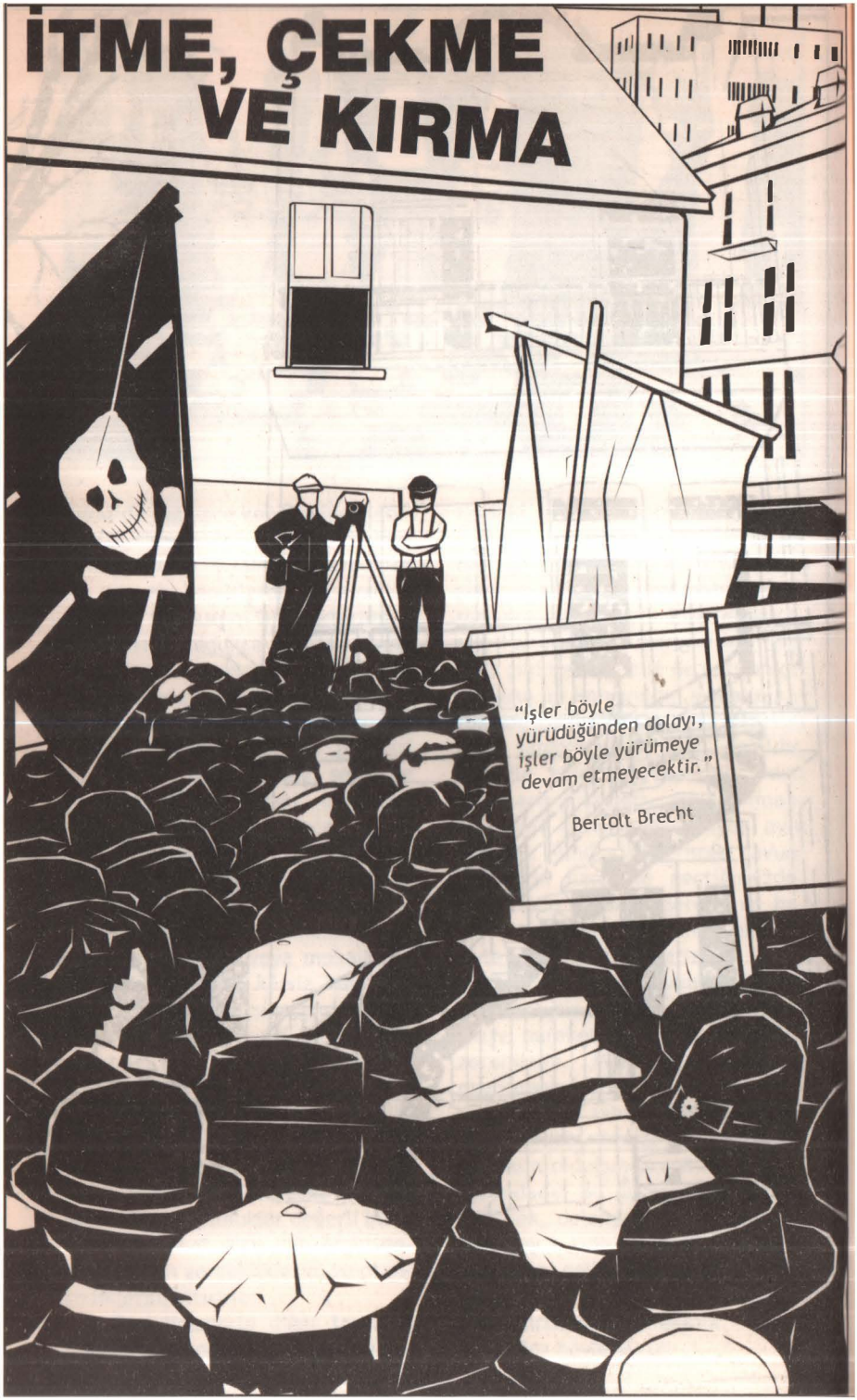
Dini liderlerle diğer topluluk liderlerinin kendi toplulukları üzerindeki gerçek kontrolleri, hayali mahalle topluluğunu destekler ve ona gerçeklik kazandırır. Başarılı şehir siyasetçileri, her mahalledeki topluluk liderleriyle ilişkiler kurarak kariyerlerini yükseltirler. Her ülke gibi her mahalle de çatışan çıkarların bir karışımıdır. Mahalle kafesinde çalışan insanların çıkarları kafe sahibininkiyle aynı değildir. Mahalle kilisesinin aşevine giden insanların çıkarları, aşevini finanse eden politikacılarınkiyle aynı değildir. Kendi çıkarlarımızı savunmak için harekete geçtiğimizde, mahallede bulunan gerçek ve hayali toplulukların çoğunun liderleriyle karşı karşıya geliriz.

İster evlerin yapımına isterse de başka bir metaya yatırılsın, sermaye hareket etmek ve büyümek zorundadır. Müteahhit, taşeron, gayrimenkul geliştirmeci, bankacı, yatırımcı, ev sahibi, dükkân sahibi, kafe sahibi... Hepsi de işlerinden mümkün olduğunca çok kâr etmek zorundadır. Bu da bizi ezmek, sömürmek, dolandırmak ve mümkün olduğunca çok zamanımızı yemek anlamına gelir. Ölü emek sürekli birikmelidir ve bu birikimi ancak bizim sırtımızdan yapabilir.

İşler böyle yürür.

İTME, ÇEKME VE KIRMA

Sınıf Mücadelesi Üzerine Notlar

"Bana adalet ve sağduyu gibi görünen şeylerden etkilenebilirim; fakat sınıf savaşı beni eğitim görmüş burjuvazinin safında bulacaktır."

John Maynard Keynes

Ağır kaldırmaktan sırtı ağrıyan işçi ile bütün gün aynı sandalyede oturmaktan sırtı ağrıyan işçi illa doğrudan birbiriyle bağlantılı değildir. Sürekli çalıştığı için seyahat edemeyen işçi ile işi olmadığından dolayı seyahat edecek parası olmadığı için seyahat edemeyen işçi, çok farklı sorunları olduğunu düşünebilirler.

Sınıf mücadelesinin belirgin olmadığı durumlarda sınıfın kendisi tuhaf bir kavram gibi görünebilir. Herkes, piyasada ticaret yapan bireysel meta satıcısı gibi veya siyasi süreçlerde eşit haklara sahip vatandaşlar gibi görünebilir. Herhangi bir şeyi değiştirmenin tek yolu, piyasadaki değişimi daha eşit şartlarda yapmak ve siyasi hakları daha da ilerletmek olarak görünür. Toplumun temelindeki gerçek toplumsal ilişkiler görünmezdir, kanıksanmıştır, yanlış anlaşılır veya sadece gereksizdir.

Bir mesaj iletmeye çalışan bir reklam firmasının veya siyasetçinin gözünden bakılırsa, bu toplumsal ilişkileri incelemeye gerek yoktur. Toplum, siyasi tercihlere veya satın alma gücüne dayalı demografik dilimlere bölünmüştür. Konuşma modellerinin gelirle nasıl bir ilişkisi olduğunu araştıran bir toplum dilbilimcisi, topluma bakıp altı, yedi veya sekiz farklı sınıf bulabilir.

Fakat kapitalizmde mücadelenin olmaması imkânsızdır. Sermaye ya büyüyecek ya da ölecektir. İşletmeler kârlı ve rekabetçi olmak zorundadır. Bizi daha az ücret karşılığında daha çok çalışmaya zorlamak zorundadırlar. Yaşam standartlarımıza saldırmak zorundadırlar. Her şey sermaye birikiminin gereksinimlerine göre şekillenmelidir, yoksa ekonomi durgunlaşır. Sermaye, bizi ezmenin yeni ve daha iyi yollarını sürekli arar durur.

Gündelik hayatımız bir mücadeledir. Hayatta kalmak, işi mümkün olduğunca daha az acı verici hale getirmek, sermayenin hayatımızın her gününü yiyip tüketmesini önlemek için verilen bir mücadele.

Kendi çıkarlarımız için savaşmaya başladığımızda bir karşıtlık hemen görünür hale gelir: bizim ihtiyaçlarımızla sermaye birikiminin ihtiyaçları arasındaki karşıtlık. İşte, sınıf ve sınıf mücadelesi tamamen bu karşıtlıkla ilgilidir.

Hayatta kalmak için mücadele ettikçe etrafımızdaki insanların da aynı durumda olduğunu görürüz. Kendi adımıza savaşmak için birlikte çalışırız. İhtiyaçlarımız sermaye birikiminin ihtiyaçlarıyla çatıştıkça, sermaye birikiminden fayda sağlayan insanlarla yani kapitalistlerle çatışırız. Sınıf mücadelesi geliştikçe, derinleştikçe, yoğunlaştıkça, kimin bizim tarafımızda olduğu da netlik kazanır.

Küçük bir inşaat şirketi için çalışan insanların bazıları patronla konuşmuş ve onun iyi bir insan olduğunu düşünmüş olabilir, fakat patron insanların daha hızlı çalışması için baskı uygulamaya başlayınca bu dostane atmosfer hızla dağılır. Bir grev veya çatışma olduğunda müdür, ustabaşı veya işçilerin geri kalanından birazcık daha fazla para alan denetmen bir taraf seçmeye zorlanır. "Bağımsız yükleniciler" olarak sınıflandırılan taksiciler, kamyon şoförleri veya bakıcılar greve gider. Barda dostça muhabbet etmiş olabileceğimiz bir polis memuru işgalcileri dağıtmak, isyancıları vurmak ya da grev yapan

işçilerin yasadışı grev hattını kırmak için çağırılır. Altta yatan sınıf ilişkisi daha belirgin hale gelir. Toplumun silahı dolu olanlar ve kazanlar şeklinde bölündüğünü düşünmek gitgide bir basitleştirme gibi görünmez.

Evlerimizde sessiz sedasız çalışırken veya her şeyden uzakken yalnız, zayıf ve güçsüz hissetmemek mümkün değildir. Birleşip çıkarlarımız için savaştığımız zaman farklı bir topluluk türü ortaya çıkar. Ön yargılar zayıflar veya parçalanır. Sınıf çatışması temel kapitalist toplumsal ilişkilerden doğar, fakat patladığı anda hâlihazırda mevcut olan toplulukların ötesine geçer ve onları sarsar. Mücadele eden işçi topluluğu ne kadar güçlü olursa, dini, milli, etnik, mahalli ve esnaf toplulukları o kadar zayıf ve arkaik görünür.

Daha güçlü, daha birleşik, daha örgütlü, daha militan olduğumuz zaman çıkarlarımız için daha etkin bir şekilde savaşabilir ve gerçek imtiyazlar kazanabiliriz. Fakat talepte bulunmak, örgütlenmek ve imtiyazlar kazanmak basit bir mesele değildir. Sınıf savaşı bildiğimiz savaşa benzemez. İki taraf savaş alanında karşılaşıp ilerlemez ya da geri çekilmez. Mücadele eden işçi topluluğunun çıkarları, silahları, amaçları ve sınırları başlangıçta hemen belirlenmez.

Grev, işçi sınıfının gücünün bir ifadesi olabilir. Aynı zamanda, bu gücün ifadesinin önünü kesmeyi hedefleyen bir sendika bürokrasinin tepeden yaptığı bir hamlesi de olabilir. İşgal, ihtiyaçlarımızla mülke yatırılan sermayenin ihtiyaçları arasında doğrudan bir karşıtlık olabilir. Aynı zamanda, birkaç tuhaf görünümlü tipin marjinal ve ipe sapa gelmez bir macerası da olabilir. "Yenilgi" moral bozucu olabilir ve bir hareketi yok edebilir, fakat hareketin yeniden örgütlenmesine, genişlemesine ve güçlenmesine de yol açabilir. "Zafer" mücadeleyi ileri götürebilir, ama hareketin kurumsallaşması ve dağılması anlamına da gelebilir. Her zaman neyin gerçek bir kazanım neyin de gerçek bir kayıp olduğu hemen belli olmaz.

Çıkarlarımız için savaşmaya başladığımız anda, olaylara sermayenin bakış açısıyla bakmamız ve sorun yaratmayacak taleplerde bulunmamız için üzerimizde baskı kurulur.

Bazen kendi açımızdan zayıf, bölücü ya da kendimizi yenilgiye uğratacak taleplerde bulunuruz. Daha sıkı göçmenlik kontrollerinin yapıl-

ması ya da bir işe alınmak için daha fazla engel konması, iş gücünün eğitime, beceriye veya deneyime dayalı olarak daha fazla farklılaştırılması, ücretimizin çalıştığımız işletmelerin kârlılığına çeşitli şekillerde bağlanması gibi talepler. Yine de bu talepleri çoğu kez bizim adımıza topluluk liderleri, sendika bürokratları veya siyasetçiler yapar. Kârlılığı ve "ekonominin gereksinimlerini" ne kadar çok kabul edersek, baştan o kadar yenilmiş oluruz.

Her devlet ya da politik sistem, farklı sektörlerdeki kapitalistler, farklı siyasetçiler, farklı topluluk liderleri ve işçi sınıfının farklı kesimleri arasındaki uzlaşmalara dayanır. Bu uzlaşmaların temelinde bir sömürü düzeyi, değer ve artı değer bölüşümünün bir düzeyi bulunur. Ekonomik kriz ve rekabet baskısı kapitalist sınıfı bu uzlaşmaları yeniden düzenlemeye ve bizim yaşam standartlarımıza saldırmaya zorlar. İşçi sınıfı mücadeleleri, ters yönden zorlayarak bu uzlaşmaları altüst etmek eğilimindedir. Sınıf savaşı sürekli yeniden yaşanır.

Ciddi bir işçi sınıfı tehdidiyle karşı karşıya kalan herhangi bir ülkenin kapitalistleri buna bir dizi reform ve baskıyla, sindirme ve marjinalleştirmeyle yanıt verirler. Neyi talep ettiğimizi veya herhangi bir şey talep

edip etmediğimizi çok umursamazlar. Amaçları, mücadelelerimizin sebep olduğu aksaklığı sonlandırmaktır. Hangi reformların bizi en iyi şekilde denetim altında tutacağıyla ilgilenirler. Kavgamız esnasında ve sonrasında kurduğumuz topluluğu kırmak ya da sermaye birikiminin gereksinimlerine göre kullanmak isterler. Hareketin bir parçasına imtiyazlar verip diğer parçasını bastırırlar. Bir parçasını yasallaştırıp diğer parçasını yasadışı ilan ederler. Bazı kişileri terfi ettirip diğerlerini kovarlar.

Yeterince güçlüysek ve birlik olmuşsak, kârlılığın aleyhine olan reformları zorlayabiliriz. Daha önce yapılmamış olan ya da sistemi yeni ve farklı yönlerden itip çeken değişiklikleri zorla uygulatabiliriz. Kapitalistler bu tür reformlara karşı ciddi bir şekilde savaşırlar.

Ama kapitalizm yeni şartlara uyabilir. Hükümetler değişebilir. Kanunlar değişebilir. Genel reformlar mümkündür. Kapitalizmi uyum sağlamaya ve ilerlemeye zorlayan reformlar, sistemin görece kalıcı bir parçası haline gelebilir. Güçler dengesi yeniden düzenlenir, mücadele eden işçi topluluğunun önüne geçilir ve sömürü farklı bir biçim alır. Önceleri sisteme karşı bir tehdit olarak görülen örgütler, gruplar, tavırlar etkisizleştirilir ve sistemin bir parçası haline getirilir. Sınıf mücadelesinin alanı yer değiştirir. Kazanımlar yenilgilere dönüşür. Eski toplulukların ve önyargıların bazıları kendilerini tekrar ileri sürerler. Bazen de yenileri ortaya çıkar. Mücadele eden işçilerin topluluğu parçalara ayrılır. Kapitalizmin ilerleyişi, bu şekilde yenilgiye uğratılan sınıf mücadelelerinin üzerinden kurulur.

Bir daha ihtiyaçlarımızı "ekonominin ihtiyaçlarına" karşı yeniden zorladığımızda, mücadele eden işçi topluluğunun biçimleri ve stratejileri de uyum sağlamak zorundadır. Önceki hareketlerin "başarısızlıklarını" ve "başarılarını" eleştirmemiz gerekir, yoksa çabucak yenilgiye uğrarız.

Kapitalizm bükülebilir, fakat herhangi bir şekle ve herhangi bir yöne doğru kolayca bükülemez. Ne kadar çok itip çekersek kapitalist toplumsal ilişkilerin biçimini o kadar net görürüz: önemli olan ne, olmayan ne, her şey birbiriyle nasıl ilişkili. Belli talepler ve reformlar kolaylıkla kapsanamaz veya hemen aşınmaya başlamaz. Belli yönlere itilen kapitalizm çabucak geri sıçrar. Kapitalizm sınıf mücadelesine ve de her zaman kazanan tarafa dayanır.

Kolektif Yaşam

"Umumi çamaşırhaneden sosyalist yerleşime uzun bir yol vardır."

Karel Teige

Modern banliyö yerleşimlerinin, yemek pişiren, çamaşır yıkayan, televizyon seyreden, tek başlarına saatlerce bilgisayar ekranına bakan yüzlerce bireyin ve ailenin yalıtılmışlığına bakınca daha komünal bir yaşama karşı nostalji duymak kolaydır. Fakat modern mahremiyet ve bölünme aile hayatının yerine geçmedi; aile hayatının üzerinden çalışıyor. Bireylerin banliyölerde tek başlarına yaşadıkları aynı şehirlerde, kendi çocukları olana dek (veya daha uzun bir süre) ebeveynleriyle yaşayan insanlar ve 3 ya da 4 neslin bir arada yaşadığı evler de var. Bu, gerçek topluluktur. Toplumsal uyumu dayatma, muhafazakar olma, katı ve kısıtlayıcı dinle örtüşme eğilimi gösteren gerçek topluluk. Piyasanın yalıtımı ve parçalaması ile muhafazakar topluluk final maçı yapıyor. Gençler ebeveynlerinin evinden mümkün olduğunca çabuk ayrılmak istiyorlar. Orta yaşlı adam, sırf yalnız kalmamak için evleniyor. Tam bir yetişkin olmak yalnız olmak veya bir aileyle beraber yalnız olmak anlamına geliyor. Aile dışındaki bir kolektif yaşama genellikle sadece öğrencilere veya hayatlarına yeni başlayan gençlere özgü bir şey ve fakat kesinlikle kötü bir fikir olarak bakılıyor.

Aile evinde yemek pişirme, temizlik, eğlence ve diğer gündelik etkinlikler doğrudandır ve ailenin küçük topluluğu içinde gerçekleşir. Yalnız yaşayan birey için bu etkinlikler, daha büyük bir grubun (site blokları, mahalle, şehir) bir parçası olarak gerçekleşme eğilimi gösterir ama artık doğrudan değildir. Toplu-

luk kaybolmuştur ve çamaşırhaneler, restoranlar, barlar ve sinemalarla basit pazar alış verişlerine dönüşür.

Kapitalizmin erken dönemlerinden bu yana işçiler küçük yaşam alanlarına doluşup kirayı paylaştılar. Hâlâ bir gün eşleri ve çocuklarıyla kalacakları küçük ve şirin bahçeli birer kulübeye sahip olma hayali kuruyor olabilirlerdi ama koşullarına verdikleri pratik yanıtlar farklı bir doğrultuyu işaret ediyordu. Piyasa güçleri aile hayatını aşındırmaya devam etti ve buna verilen tepki ("geleneksel" aile) kendisini kısıtlayıcı ve muhafazakar olmak şeklinde gösterdi. Başka türde bir örgütlü kolektif yaşam arayışı gözle görülür bir tepkiydi.

Sendikalar, sosyalist partiler, ilerici mimarlar, kamu sağlığı memurları, ilk feministler ve sanatçılar, işçi sınıfının kolektif yaşam koşullarına dair çeşit çeşit fikirler ortaya attılar. En tutkulu olanlarında özel ve ailevi yaşam alanları kısıtlanmıştı ve tüm apartmanlarda kolektif mutfaklar, bahçeler, çamaşırhaneler, spor tesisleri ve savunma sporları sınıfları, kütüphaneler, kreşler ve okullar vardı.

Bunlar bir takım önemli toplumsal değişiklikleri başardı. Ev işlerinin ortaklaştırılıp merkezileştirilmesi artık yapılacak daha az işin olması ve bunların da bir kerede daha az insanla yapılabilmesi anlamına geliyordu. Bu durumla birlikte ortaklaşa çocuk bakımı ve okullar, kadınları işe, spora ve politik faaliyetlere katılmalarına olanak sağlayacak şekilde özgürleştirdi. Mümkün olan durumlarda sıkı bir mimari sayesinde komünal

atmosfer pekiştirildi ve yemeklerle diğer etkinliklerin paylaşılması bu kolektif apartmanlar etrafında canlı topluluklar yarattı.

Bu topluluklar haliyle dört bir yandan kötüleniyordu. Evli olmayan kadınların, ilişkilerinin olmadığı erkeklerle aynı binada kalmaları "önlerine gelenle yatıyorlar" demekti. Ortaklaşa çocuk bakımı "doğal değil"di. Ortak okullar (genellikle sosyalistler yürütürdü) "dinsiz"di. Ortak yemekler, çamaşırhane ve hatta giriş kapıları "bireye saldırı"ydı ve tehlikeli biçimde "sosyalist"ti. Bu saldırılara karşılık olarak kolektif yaşam, insanların kolektif olarak yaşayıp çalıştığı bir gelecek toplumunu öngören bir model olarak görülebiliyordu ve piyasa güçleri ehlileştirilip toplumsallaştırıldı.

Fakat tıpkı bir işletmenin demokratik özyönetimi onu rekabet etme ve çalışanlarını sömürme ihtiyacından kurtarmadığı gibi, kolektif yaşam da sakinlerini arsa ve binaları satın alma veya kiralama gerekliliğinden kurtaramaz. Sık binalar ve ortak tesisler inşa edilerek biraz para biriktirilmişti. Fakat bu, ortalama bir işçinin ödeyebileceği para ile doğru dürüst bir evin fiyatı arasındaki uçurumu ortadan kaldırma konusunda çok faydalı olmadı.

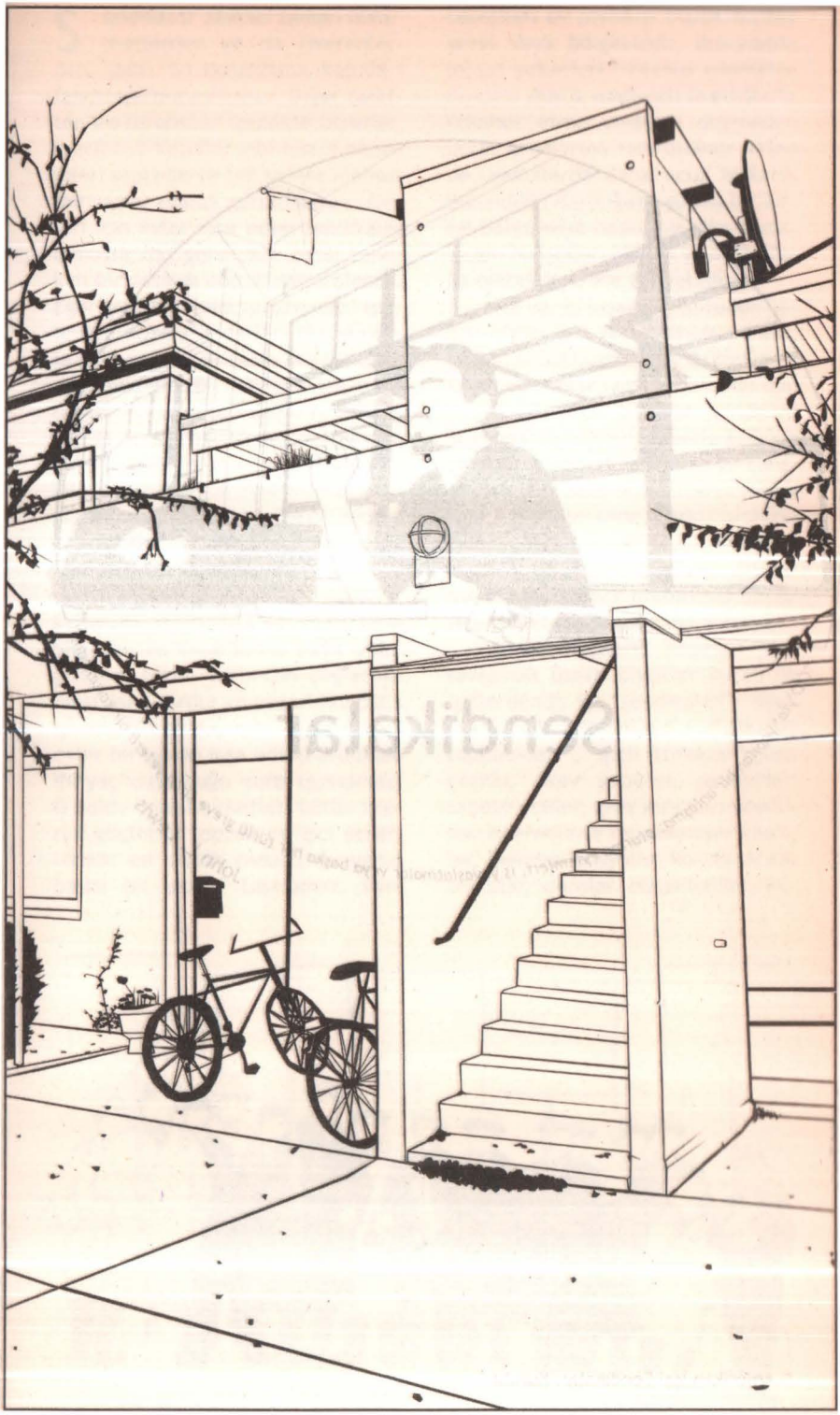
Destekler olmayınca ortaklaşa konaklama, serbest piyasa konaklamasından sadece biraz daha uygun fiyatlıdır ve yalnızca en iyi ücreti alan işçilerin yapabileceği bir şeydir. Kiracıların konaklama masrafını ihtiyaca göre böldüğü yerlerde yalnızca yüksek kira ödeyebilecek ve böylelikle diğer kiracıların kirasını destekleyebilecek kiracıları arama eğilimi olur. Buna alternatif olarak ev masrafları kiracıların tadilat işlerini ücretsiz olarak yapmalarıyla aşağı çekilebilir. Bu da ortaklaşa konaklamayı kolaylıkla inşaat işçileri ve inşaat sendikalarıyla çatışmaya düşürebilecek bir stratejidir. Kolektif yaşam koşullarının gerçekten de başını alıp gittiği ve işçi sınıfının çok küçük bir parçasından fazlasının konaklamasını sağladığı durumlar kendi kendine ve karşılıklı yardımlaşmayla gerçekleşmez, ancak kolektif yaşama ideolojik olarak bağlı sosyalist partilerin hakim olduğu hükümetlerin desteği ve para yardımıyla gerçekleşebilir.

Bugün sosyalist partiler kapitalizme muhalefet etmeye bile kalkışmaz ve devletin ekonomiye müdahalesi politik yelpazenin tümünde kabul görür. Devletin konut harcamaları, herhangi bir kolektif veya kooperatiften ziyade ailelerin ev sahibi olmasını destekler. Kolektif yaşama olan ideolojik bağlılığın tek kalıntısı yarı-anarşist gençlerdir ki onların kolektif evlerinde de ucuz kiranın bedeli işkence gibi geçen oybirliği toplantılarını sonuna dek oturup dinlemek veya neredeyse çürümüş yiyecekleri yemek zorunda kalmaktır.

Bugün apartmanların sosyalist zihniyete yol açacağını savunan insanlar gülünç duruma düşerler. Yeni Belgrad'daki kitlesel beton konut kuleleri, tıpkı Chicago'nun güney yakasındaki biraz daha az kitlesel beton konut kuleleri gibi alınıp satıldı. Kolektif yaşam bazen zenginlerin bile ilgisini çeker. Dağınık şekilde yayılan şehir dışındaki güvenlikli siteler, yapay bir havuzun çevresine konumlanır ve binaları birbirine bağlayan tuhaf patikaları vardır. Şehir merkezindeki apartmanlarsa satış propagandası olarak bodrum kattaki havuzu, ortak spor salonunu veya yoga sınıflarını kullanır.

Değişim sen ol!

Yalıtılma ve muhafazakar, geleneksel topluluk hâlâ normal olan durumdur, fakat kolektif yaşam artık bir tehdit olarak görülmemektedir. Militan bir işçi hareketinden kopan ortaklaşa konaklama, kolaylıkla marjinal bir meta haline gelir. Sadece farklı bir şekilde yaşamak, başarısız bir stratejidir.

Sendikalar

"CIO'yla* yapılan bir anlaşma; oturma eylemleri, iş yavaşlatmalar veya başka her türlü greve karşı yeterli bir korumadır."

John L. Lewis

* Amerikan İşçi Sendikaları Kurulu

Sendikalar zaman zaman hükümetlerden ya da işverenlerden, daha iyi konaklama koşulları talebinde bulunmuştur. Diğer taraftan ev reformları genelde ücretler, saatler ve koşullar gibi temel meseleleri saptıran ve tek sefere mahsus imtiyazlar olarak görülmüştür. Üyeleri için evler inşa eden sendikalar olmuşsa da, genellikle bunu tehlikeli bir yatırım olarak görmüşlerdir. Eğer greve giderlerse, grevdeki işçilerden düzenli aidatları alamamakla kalmaz, düzenli kira ödemelerini de alamazlar. Bu sebeplerden (sendikaların tamamen devletle bütünleştiği yerler haricinde) sendikalar, evleri yapan insanlar arasındaki ilişkileri, yani ev canavarının tüketim yönünü değil üretim yönünü oldukça etkilemişlerdir.

İnşaat sektörünün doğası, inşaat işçilerine bazı temel avantajlar sağlar. Ev inşası hâlâ vasıflı işçilerin bilgisine ve kararlarına bağlı olduğundan, bizim yerimizin değiştirilmesi daha zordur ve pazarlıkta daha iyi bir durumdayızdır. Ayrıca hâlâ evler bir yerde inşa edilip ardından ihtiyaç duyulduğu yere taşınamaz. O halde inşaat şirketleri bütün işlerini güçlerini toparlayıp işçi ücretlerinin en düşük olduğu dünyanın başka bir ucuna taşınamaz. Aynı sebepten ev piyasası büyük ölçüde yerel veya bölgeseldir, dolayısıyla inşaat şirketleri binlerce kilometre ötedeki düşük maliyetli üreticilerle rekabet etme endişesi duymadan ücret artışlarına razı olabilir. (Yine de, yakınlarda daha ucuz işçilerin bulunduğu darboğaza girmiş bir kırsal bölge veya başka bir ülke varsa, bazen bu işçileri günlük ya da haftalık olarak işyerine taşıyabilir.)

Ne var ki inşaat sektörünün yapısı bizim için de sorunlar yaratır. İşçiler iş hatlarına göre bölünür ve farklı patronlar ya da taşeronlar için çalışırlar. Ayrıca iş kolları içinde ve arasında da, vasıflı işçilerle vasıfsız işçiler arasında da (ödeme ve çalışma koşullarında) önemli bölünmeler vardır. Bu durumda, farklı işçilerin deneyimleri, sorunları, talepleri farklı olur; birbirleriyle özdeşleşmeleri ve böylece örgütlenip birlikte hareket etmeleri daha zorlaşır.

İnşaat işçileri, çıkarları için savaşmak üzere örgütler kuran ilk işçilerdendi. Bu "sendikalar", "kardeşlikler", "birlikler", "arkadaş toplulukları", "gizli ittifaklar" çeşit çeşitti. Grev yaptılar, şantiyeleri sabote ettiler, grev kırıcıları dövdüler, işverenlerle müzakereler yaptılar, devreye sosyalist konuşmacılar soktular, danslar düzenlediler, kü-

tüphaneler açtılar, üyelerine sağlık hizmeti ve işsizlik sigortası verdiler, iş kazasında ölen veya grev hattında öldürülen işçilerin cenaze masraflarını karşıladılar ve genel olarak işçileri temsil etmeye çalıştılar.

Zamanla militan grevciler, ekonomik ve politik kriz, devrim korkusu gibi etkenler işverenleri sendikalarla pazarlık etmeye ve bir dizi reform yapmaya zorladı. Sendika temsilcileri yasal olarak tanındılar. Pazarlık prosedürleri kanunlaştı. İşyerinde örgütlenen işçilere yasal bir tanım ve bazı yasal korumalar verildi. Sendika tanımının sınırları darlaştı.

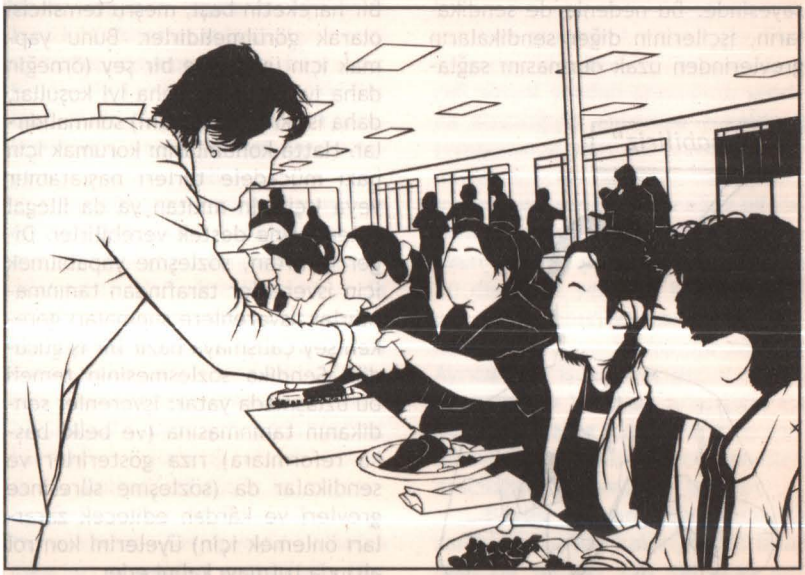
İnşaat işçilerinin kazandığı en önemli reformlardan birisi de sendika istihdam bürosu oldu. Birçok inşaat işçisi doğrudan bir müteahhit için çalışmak yerine sendikaları aracılığıyla işe girer. Müteahhitler sendikalara hangi işçilerden kaç tanesine ihtiyaçları olduğunu söyler ve sendikalar da işçileri gönderir. Genellikle en uzun süre işsiz kalan ve o sabah büroya ilk gelen kişilere öncelik tanınır. Bu, işverenle işçi arasındaki güç dengesinin yeniden düzenlenmesinde büyük bir adımdır. Patron, birbirimizle konuşmamızı önlemek için bizi bir işten ötekine gönderip duramaz. Şirketin ustabaşıyla kavga eden bir işçi, hemen o an işi bırakabilir ve ertesi gün yeni bir işe alınır. Dallama patronlardan çektiğimiz sıkıntılar büyük ölçüde azalır. Ayrıca, istihdam büroları bize daha fazla esneklik verebilir ve izne ayrılmamızı daha kolay hale getirebilir.

İstihdam bürosu, patronun işçileri üzerindeki otoritesinde önemli bir kısıtlamadır, fakat bir yönetim stratejisi olarak da avantajları bulunur. Vasıflı işçileri bulmak ve yerlerine başkasını koymak genellikle zordur. Patron, istihdam bürosuna giderek, iş ilanları verip iş görüşmeleri yapmakla zaman ve para kaybetmeden istediği işçileri bulabilir. Çıraklık ve eğitim programları genellikle sendikalar ile inşaat yüklenici birlikleri tarafından müşterek yürütülür. Böylece sendikada mevcut işçi havuzunun standart becerileri olur ve müteahhitler yeni işçileri eğitmekle fazla zaman harcamak zorunda kalmazlar.

İşverenler, istihdam büroları gibi reformlarla mücadele eder veya onları kabul ederler; ya da önce mücadele edip sonra kabul ederler. Bazı reformlar ve reformların aşınması sermaye için işlevsel hale getirilemez. Bu durum genellikle basitçe emek piyasasının bö-

lünmesine yol açar. En vasıflı, en iyi ücretli, değiştirilmesi en zor işçiler sendikalarda örgütlenir ve ticari, kamusal veya büyük ölçekli konut işlerinde çalışırlar. Daha küçük, özel sektör işleri yapan daha az vasıflı, daha ucuz işçiler sendikalarda yer

almazlar. Emek piyasasının en kıyısındaysa, tamiratlar, küçük tadilatlar ve eklentiler serbest çalışan inşaat işçileri tarafından ya da ek iş yapan işçiler tarafından yapılır.

Sendika istihdam büroları, sınıf ilişkilerinin kişiselleştirilmesini azaltma eğilimindedir. Bunu değiştiremezler. Daha fazla sayıda iş kuralı doğrudan patron ile işçi arasındaki görüşme yerine sendika bürokratları ile yüklenici birlikleri arasında müzakere edilir. (Gerçi kuraların gerçekte nasıl takip edilip uygulatıldığı başka bir konudur.) Her iki durumda da hâlâ her gün kalkıp onlar için çalışmalıyız.

İstihdam bürolarını yöneten inşaat sendikaları, doğaları gereği emek aracısı olma eğilimindedir. İşverenlerle yaptıkları özel anlaşmalarla ve çıraklık programlarını denetleyerek, iş gücünün mümkün olduğunca çok kısmını kontrol altında tutmaya çalışırlar. Kendilerini gerekli aracılar haline getirmeye çalışırlar, böylece işçiler iş bulmak ve işverenler de işçi bulmak için onlara gitmek zorunda kalacaklardır. Sendika liderliği ile işçiler anlaşmazlığa düştüğü zaman, işe giriş üzerindeki bu kontrollerini bize karşı kullanabilirler ve militan ya da rahatsız edici işçilere iş verilmeyebilir.

Emek hareketinde sosyalistlerin iddiaları ne olursa olsun sendikalar işçi sınıfının koruyucu örgütler değildir. Onların odak noktası çok daha dardır. Sendikalar, belirli bir şirkette (veya belirli bir bölgenin belirli bir iş kolunda) işçi olan üyeleriyle ilgilenirler. Bu sınır, basit bir başlangıç noktası olarak başlayabilir, ama farklı sendikalardaki işçilerin ya da sendikalı işçilerle sendikalı olmayan işçilerin sidik yarışına girebilmeleri anlamına gelir. İnşaat sendikaları bu konuda en kötülerindendir, zira dar iş kolları temelinde örgütlenirler. Belli bir şantiyenin

işçileri, kolaylıkla bir düzine farklı sendikaya ait olabilir. Bu durum, işçilerin bırakın gayrimenkul geliştirmeciyi, müteahhitler üzerindeki baskılarını bile kısıtlar. Sendikalar yasal olarak tanındıkça bu tür iş kolu bölünmeleri artar. Genellikle de farklı sendikalardaki işçiler arasında dayanışmaya karşı kanunlar sayesinde. Bu nedenle de sendikaların, işçilerinin diğer sendikaların grevlerinden uzak durmasını sağla-

maları gerekmektedir.

Sendikalar, alan kazanmak için birbirleriyle aktif olarak savaşmıyor ya da üyeleri olmayan işçilerin çıkarlarına aktif olarak zarar vermiyor olabilirler. Cesar Chavez'in yönetimindeki Amerika Tarım İşçileri Sendikası kadar ileri gitmeyebilirler. (Cesar Chavez, iş için kendi üyeleriyle rekabet edebilecek ya da grev kırıcılar olarak kullanılabilecek belgesiz işçileri dışarıda tutmak için ABD-Meksika sınırına karakollar yerleştirilmesini düzenlemiştir.) Fakat genel olarak işçi sınıfının çıkarlarını savunmadıkları da kesindir.

Ayrıca sendikalar sadece üyelerinin çıkarlarını savunmazlar. Nasıl ki bir ülkenin vatandaşları ne kadar devletin kendisi değilse, sendikanın işçileri de sendika değildir. Sendikaların, temsil ettikleri işçilerin çıkarlarıyla kimi zaman uyuşup kimi zaman uyuşmayan kendi çıkarları vardır.

Sendika liderleri zor bir dengecilik yürütürler. Onların işi bizi seferber etmek üzerine kuruludur. Bir hareketin başı, meşru temsilcisi olarak görülmelidirler. Bunu yapmak için üyelerine bir şey (örneğin daha iyi ücretler, daha iyi koşullar, daha istikrarlı istihdam) sunmalıdırlar. Hatta konumlarını korumak için bazı mücadele türleri başlatabilir veya işçilerin militan ya da illegal eylemlerine destek verebilirler. Diğer taraftan, sözleşme yapabilmek için işverenler tarafından tanınmalıdırlar. İşverenlere sunmaları gereken şey çalışmaya hazır bir iş gücüdür. Sendika sözleşmesinin temeli bu uzlaşmada yatar: işverenler sendikanın tanınmasına (ve belki başka reformlara) rıza gösterirler ve sendikalar da (sözleşme süresince grevleri ve kârdan edilecek zararları önlemek için) üyelerini kontrol altında tutmayı kabul eder.

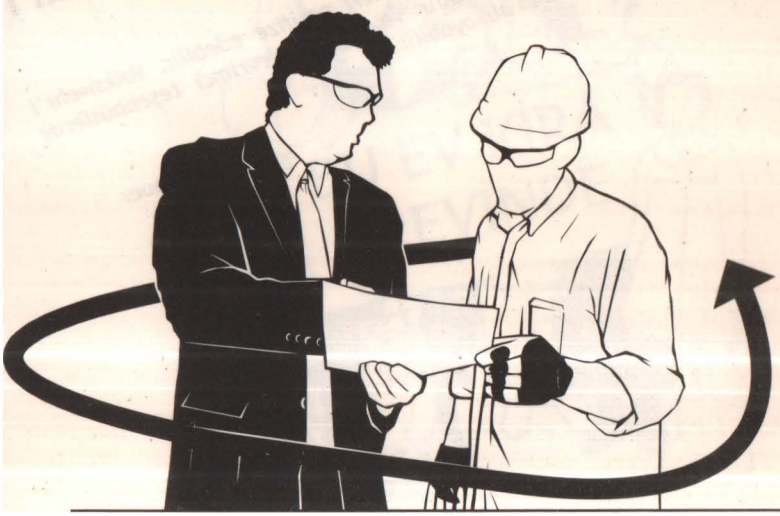
Sendikalaşma sürecinde çizilen bir kavis vardır. Sendika kurmanın ilk aşamalarında, özellikle de şirket ve devlet sendikalaşmaya karşı olduğu zamanlarda, sendika liderlerinin çıkarları ile üyelerin çıkarları aynı görünebilir. Sendikalar militan ve uzlaşmaz olabilirler. Sendika için patronla mücadele ederken gerçek bir işçi topluluğu kurulabilir. Bu topluluk mücadeleyle kurulmuştur. Sendikalar bu mücadelenin örgütlenmedeki kısmi ifadeleridir. Fakat işyerindeki gücümüz örgütlü olmaktan gelmez, yıkıcı olmaktan gelir. Sendikalar anlaşmalar kazandıkça ve müzakereci olarak kabul edildikçe mücadele sona ermek zorundadır. Sendikalar sözleşme istiyorlarsa yıkıcılığın üzerine gitmelidirler. Sendikalar işletmelerin nasıl idare edilmesi gerektiği konusunda önerilerde bulunmalı ve bir imtiyaz

ruhu yaratmalıdırlar. Bizi tamamen satmadıkları zamanlarda bile müzakereleri, sermaye birikiminin nasıl yönetileceği konusunda olur. Bu durum doğal olarak onlarla bizim aramızdaki mesafeyi artırır. Sendikalar (bir ülkede, şehirde ya da belirli bir işte) kapitalist toplumun yönetimine tamamen dâhil oldukları yerlerde en sonunda, zamanlarının daha büyük bir kısmını anlaşmaları kendi işçilerine dayatmak için harcarlar. Bu da sıradan üyeler arasındaki her türlü militanlığı önlemek, marjinalleştirmek, uzaklaştırmak ve baltalamak anlamına gelir.

Sendikaların bizi satmasının ve militanlığı kırmaya çalışmasının sebebi demokrat olmamaları, siyasetçiler tarafından yönetilmeleri ya da bürokratlar tarafından toplanmaları değildir. Sendika patronlarıyla sendika üyeleri arasındaki bölünme, işçilerle patronlar arasındaki bölünmeyle aynı sebepten gelişir. İşletmeler rekabetçi olmak zorundadır. Maliyetleri düşük tutmalıdırlar. Daha az ücrete daha çok iş yaptırmalıdırlar. Sermayeyle emeğin çıkarları temelden çelişkilidir. Her türlü işçi örgütü sonunda bir tercih noktasına gelir: çıkarlarımız için savaş ya da sermaye yönetiminin sorumlu bir parçası ol. İşçileri başlangıç ve bitiş noktası olarak alan en demokratik örgütler bile sonunda bizim çıkarlarımıza karşı olan şeyleri desteklemeye zorlanacaklarıdır.

Sendikalar olsa da olmasa da temel sınıf ilişkileri gereği inşaat işçileri olarak emek piyasasında kendimizi satmaya devam etmeliyiz. Gündelik temelde, sendikalara katılıp katılmamak konusunda mesafeli ve pragmatik oluruz. Sendikada genellikle daha iyi ücret ve daha çok sosyal yardım alındığını, sendika aracılığıyla çalışınca genelde iş temposunun aşırı derecede hızlı olmayacağını ya da parça başı iş ihtimalinin daha düşük olacağını biliriz. Aynı zamanda genelde sendikaların uzun çıraklık programları vardır ve bu durumda yeni bir bölgeye taşınıp vasıflarımızı ve kartlarımızı tanıtmak zorunda kalmamız zorlaşır. Ayrıca özel işverenler yerine sendika istihdam büroları aracığıyla işe girince daha az çalışabiliriz ve sendikalar da bizden sadece kendileri aracılığıyla çalışmamızı isterler.

Büyük mücadeleler olmadığı zamanlarda sendikaları, iyi bir insan olan bir patron için çalışmak gibi görürüz. Fakat büyük mücadeleler olduğunda derhal sendikanın kontrolü dışına çıkmalıyız, yoksa hareket söner, dağılır ve yenilgiye uğrar.

Kira Kontrolü ve Devlet Konutları

"Sadece Sosyal Demokratlar işsizleri pasifize edebilir, Volkswehr'i (Halk Savunması) yönetebilir ve işçileri devrimci teşebbüslerde bulunma arzusundan alıkoyabilir..."

Otto Bauer

Konutta serbest piyasa devlet tarafından desteklenir ve düzenlenir. Devlet çeşitli seviyelerde, konutu etkileyen her türden sağlık ve güvenlik düzenlemeleri, bina kanunları, yardım ödenekleri, vergiler, vergi kesintileri, kredi teminatları ve imar kanunları uygular. Devlet, yoksullar yararına müdahalede bulunmaz ya da zenginlerin işine karışmaz. Sadece bölünme, parçalanma ve krizin eşiğinde olan bir toplumu dengede tutmaya ve birleştirmeye çalışır. Gayrimenkul geliştirmecilerinin, finansörlerin, yüklenicilerin, ev sahiplerinin, (arsaya yatırım yapmış ve kapitalist toplumun geri kalanı olan) "kamunun" taleplerini dengede tutmaya çalışır.

Normalde, devletin kiraları kontrol altında tutmaktaki tek çıkarı, yüksek kiraların işverenler üzerinde ücretleri artırmaları yönünde bir baskı oluşturmasını önlemektir. Genellikle siyasetçiler, işçiler için bir şeyler yaptıklarını göstermek amacıyla konut sermayesinin sadece küçük bir parçası için geçerli olan veya kira artışlarına çok zayıf sınırlar koyan kira kontrol yöntemleri kullanırlar. Aşağıdan bir tehdit olmadığı sürece, durum ya düşük ücretler ve düşük kiralar şeklinde ya da uygun ücretler ve yüksek kiralar şeklinde olur.

Böyle bir tehdit unsuru olduğunda hikâye değişir. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve hemen sonrasındaki gerginlikler, grevler, isyanlar, halk ayaklanmaları ve devrimlere çeşit çeşit reformlarla cevap verilmişti. Bu, ciddi kira kontrolünün başlangıcıydı.

Örneğin New York'lu ev sahipleri şehrin her yerindeki dairelerin kirasını artırmak için savaş zamanının yoksunluğundan faydalandılar. 1918 ve 1919 yıllarında binlerce kiracı kira grevi yaptı, kira grevlerini destekledi ve şehirde giderek büyüyen kira derneklerine katıldı. Bu eylemler bazı kira artışlarını ve zorla tahliyeleri durdurmada başarılı oldu. 1920'ye gelirken çok sayıda kiracının kirasını ödemeyeceğinden ve polisle ulusal güvenliğin bunların hepsini kolayca tahliye edemeyeceğinden korkulmaya başlandı ve New York, kira artışlarına sınırlamalar içeren kiracı koruma kanunları çıkardı.

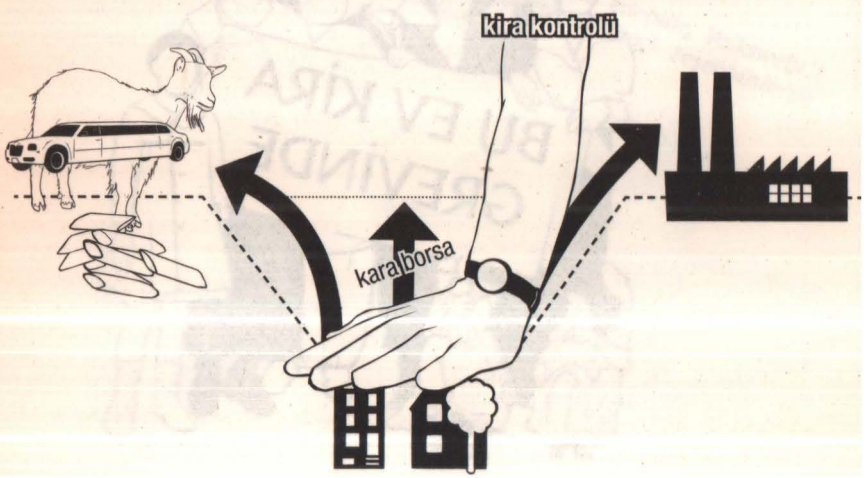

1915'te Glasgow'da işçi sınıfından olan kiracılar, kira artışlarına zamsız eski kiralarını ödemeye devam ederek veya hepten kira ödemeyerek yanıt verdiler. Kitlesel gösteriler, polisin kiralarını ödemeyen kiracıları evlerden tahliye etmesini engelledi. İngiliz hükümeti, kira grevlerinin Glasgow'daki mühimmat fabrikalarında grevlere yol açacağından korkarak ulusal kira kontrolünü başlattı.

Kiracı koruma kanunları, kiracı hareketlerine karşı korunmak amacıyla geçirilir. Kira kontrolü, işçi sınıfından olan kiracıları kontrol altında tutmak için yapılır.

Fakat sermayenin hareketi basit bir devlet mevzuatı sorunu değildir. Bir ev sahibinin kiracısını evden atma hakkına ya da hava parası ve depozito gibi istismarlara konulan sınırlar gerçek birer kazanımdır ama ev kiralama işine yatırılan sermayeye zarar vermez. Özellikle de piyasa istikrarlıyken ev sahibinin kiracıları evden sürekli çıkarmasına gerek yoktur ve genellikle kanunları atlatmanın yolları vardır (ailesinden birini birkaç aylığına o daireye taşımak gibi.) Etkili kira kontrolü farklıdır. Tanımı itibariyle etkili kira kontrolü ev sahiplerinin kârını sınırlandırmalıdır. Diğer tüm işlerde olduğu gibi ev sahibi olmak da kâr etmek amacıyla yapıldığından, etkili kira kontrolü ev kiralama işini daha az rekabetçi bir iş haline getirir. Başlangıçta bu, ev sahiplerinin tamirat ve bakıma daha az harcama yaparak bu farkı kapatmaya çalışması anlamına gelebilir. Kira kontrolü ne kadar uzun sürerse, ev sahiplerinin paralarını başka işlere yatırmak için o kadar çok nedenleri olur. Uzun bir zaman süren ciddi kira kontrolü doğal olarak yatırımın konut işinden kaymasına sebep olur.

Kira kontrolü bir metanın yasal olan en yüksek fiyatıdır. Farklı iş kolları yatırım için rekabet etikçe değer akışlarını zorlar. Genellikle, ürünü çok talep gören bir sektör fiyatlarını artırıp daha fazla sermaye çekebilir. Ciddi kira kontrolünün olduğu yerde evlere olan gerçek talep, arzın üzerine çıkar fakat fiyatlar yükselemez. Ya kira kontrolü yürürlükten kaldırılacak ya da evlerin yasal sınırının üzerine kiraya verildiği karaborsa gelişecektir. Bu durum da kira kontrolünün etkisini azaltır. Eğer karaborsanın üzerine gidilir ve evlerin belirlenen seviyede kiralanmaya devam etmesi sıkı şekilde kontrol edilirse, rekabet dışı kalan tek iş kira sahiplerinin işi olmaz. Sermaye, ev kiralama işinin dışına çıktıkça ev piyasası küçülür. Gayrimenkul geliştirmeciler ve inşaat şirketleri kârlarının azaldığını görür ve bu durum genel olarak ev üretimine yatırım yapılmamasına yol açar. Bu da zamanla konut kıtlığına sebep olur. Sonra devlet bir

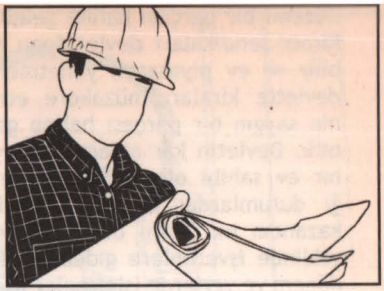

seçim yapmak zorunda kalır: kira kontrolünü geri alma, ev kriziyle yüzleşme ya da bizzat ev sahibi olma işine girme.

Belli türden devlet konutları, konutta serbest piyasaya yapılan sıradan bir övgü gibidir. Bunlar sadece çok yoksullara verilen evlerdir. Çoğu kez evler yıkıldı yıkılacaktır ve genelde kısıtlayıcı ya da aşağılayıcı kuralları vardır. Kira tahsilatı apartman denetimleriyle birleştirilebilir. Giriş çıkış saatleri ya da ziyaretçi kısıtlamaları olabilir. Sadece doğru dürüst ailelerle (evli ve çocuklu çiftler) sınırlandırılabilir. Kiracının mahremiyetine nadiren saygı duyulur. Böylesi devlet konutları, işçi sınıfının geri kalanına daha kötü durumda da olabileceklerini sürekli hatırlatma işlevi görür. Yalnızca aşırı yoksullar dışında başkalarının da yaşamak isteyebileceği bir yer haline geldiği (ve özel ev sahipleriyle rekabet etmeye başladığı) anda bu işlevini yitirir.

Genellikle devletin özel ev sahipleriyle en çok rekabet etmek istediği yerler, devletin aynı zamanda işveren olduğu yerlerdir. Bu durumda, kiraların ücretlerin artması yönünde baskı uygulamasını önlemek konusunda doğrudan çıkarı vardır. Devletlerin inşa ettiği ilk konut türü genellikle askerleri ve önemli kamusallaştırılmış sektörlerdeki işçileri içindi. Bunun ötesine geçtiğinde, devlet genel olarak işçi sınıfı için bina inşa etmeye başladığında, devlet konutları özel ev sahipleriyle gerçekten de rekabet etmeye başladığında, bunu sadece ciddi bir krize ve bastırılması gereken güçlü işçi sınıfı hareketlerine cevap olarak yapar.

Devlet ev sahibi olarak hareket etse bile özel sahiplerinden arsa satın alır (sermayeleştirilmiş kiralar öder), binayı inşa etmesi için müteahhitler tutar ve parayı bankalardan ya da bono şeklinde borç para alır (ve bu sebeple faiz ödemek zorundadır). Devletin yeterince arsası veya arsa kullanımı üzerinde yeterince sıkı kanunları olduğunda arsa spekülasyonu önemli ölçüde

sınırlandırılabilir. Devlet konutlarının kâr amaçlı yapılmadığını farz edersek ev fiyatları düşürülebilir. Bu durumda ev sahibi, genel olarak kapitalist toplumun yararına feda edilmiş olur.

Üstelik devlet, ev fiyatlarını daha da düşürmek için para desteği sağlayabilir. Kalıcı ve düzenli olursa bu para destekleri, ücret artışının önemli ölçüde ortaklaştırılmış bir hali olur. Çalışanlara işleri karşılığında doğrudan para ödemek yerine para (yüksek vergiler aracılığıyla) devlete ödenir ve devlet de daha sonra bunu sosyal yardım olarak bölüştürür. Bu, toplu taşıma masraflarını azaltma ya da ücretsiz devlet sağlık hizmetleri destekleri gibi gerçek, maddi bir kazançtır. Tıpkı ücret artışı gibi maddi gücümüzün yettiği evlerin kalitesini de iyileştirebilir. Kamu yararına olan evler insanlara eşit olarak verildiğinden (vasıflı işçiler genellikle vasıfsızlardan daha iyi devlet konutlarına sahip olmazlar) zengin ve yoksul mahalleler arasındaki farklılıkları azaltabilir ve varoşların, gettoların oluşumunu yavaşlatabilir.

Yine de devlete kiramızın bir kısmını ödetmek pahalıdır. Otoriteler, tehdit edildiklerini hissettiğinde bu duruma razı olabilirler. Hareket bastırılıp kurumsallaştırıldıkça bu tehdit kaybolur. Destekler geri alınmaya başlar. Özel ev sahipleri yeniden ortaya çıkabilir. Devlet konutları kötüleşip tekrardan sadece çok yoksullar için görülmeye başlayabilir.

Diğer yandan devlet konutları, kapitalist toplumun işlemesinin

düzenli bir parçası haline gelebilir. Kiracı sendikaları devlet fonu alabilir ve ev piyasasını yönetmenin, devletle kiraları müzakere etmenin saygın bir parçası haline gelebilir. Devletin kâr amacı gütmeyen bir ev sahibi olarak hareket ettiği durumlarda, düşük kiralardaki kazancın bir kısmı düşük ücretler şeklinde işverenlere gidebilir. Belli dönem ve yerlerde işletmeler (özellikle de ihraç için üretim yapanlar) ücretleri düşük tutmanın bir yolu olarak devlet konutlarını desteklemişlerdir. Aynı şekilde bir işletme devletin sağlık hizmetleri vermesini de destekleyebilir. Böylece sağlık hizmetlerinin işverenler tarafından ödendiği ülkelerdeki işletmelerle rekabet ederken daha iyi konumda olurlar. Sermayenin bir parçası, diğer parçasının sorunları üzerinden kâr eder.

Ayrıca, sırf devletin kâr etmemesi arsa şeklindeki sermayenin ortadan kaldırıldığı anlamına gelmez. Gelişim gerçekleştikçe ve ev fiyatları yükseldikçe, işçi sınıfından olan kiracıların faydaları azalır. Devlet özel şirketlere maliyetlerinin yanı sıra "adil bir kâr" ödediğinde, işletmelerin fiyatları yükseltip daha fazla kâr etmeleri için bir nedenleri olur. Devlet sadece maliyetlerini karşılamak için kira fiyatlarını artırırken, artan kiralar inşaat yüklenicilerine, inşaat malzemeleri üreticilerine veya (artırılmış kredi faizleri şeklinde) bankalara ve yatırımcılara gider.

Devlet konutunun özel konutlardan farklı sorunları da vardır. Devlet konutuna girmek için genellikle gelirimizin belirli bir seviyenin altında olduğunu kanıtlamamız ve bir yer açılana kadar listede sıra beklememiz gerekir. Bir yer edindiğimiz zaman muhtemelen kira ödemeye devam ettiğimiz sürece tahliye edilmeyiz, fakat eğer evden çıkarsak yeni bir yer bulana kadar muhtemelen çok uzun bir zaman beklemek zorunda kalırız. İnsanlar sosyal konutlarda mümkün olduğunca fazla süre kalma eğilimindedir. Sosyal konutlarda kiracıların birbirleriyle evlerini değiştirmesine ya da kötü durumdaki kiracıların yeni evlere geçmesine olanak tanıyan bir tür resmi acilliyet belgesi almalarına izin verilse bile, devlet konutlarının kiracıların yer değiştirmesini azaltan bir etmen olduğu gerçeği değişmez. Yer değişikliğinin azalması demekse, yeni iş fırsatları için yeni yerlere taşınamayacağımız için ücretlerin düşürülmesi anlamına gelir. Devlet konutlarının (düşük ve yüksek ücretli işçiler arasındaki farkı azaltarak) ücret baskısıyla birlikte ilerlediği durumlarda, yer değiştirebilmenin bu şekilde kısıtlanması vasıflı işçilerin daha yüksek ücretler için başka bir yere taşınmasını önlemeye ve böylece işverenlerin işgücü maliyetlerini azaltmasına neden olabilir.

Devletin kişisel kin güden bir ev sahibi olma ya da büyük kira artışları talep etme ihtimali düşüktür, fakat evi de bize ücretsiz vermez. Kirayı yerel yönetime ya da özel bir ev sahibine ödesek de, ev halen bir metadır. Ev parayla satın alınır ve kira parasını denkleştirme ihtiyacı bizi her gün işe gitmeye zorlayan başlıca etmendir.

İkinci Dünya

"Rusya kapitalizminin, geç kalmışlığı, bağımsız olmayışı ve sonuçtaki asalak özellikleri sebebiyle, işçi kitlelerine öğrenim vermek, onları üretim için eğitmek ve disipline etmek konusunda teknik olarak Avrupa kapitalizminden daha az zamanı vardı. Bu sorun şimdi bütün yönleriyle proletaryanın sanayi örgütlerine dayatılmaktadır."

Leon Troçki

Şubat 1917'de Rus işçiler Çarı devirdi. Petrograd'da kitlesel grevler vardı. Hemen hemen her gün isyanlar oluyordu. Polis merkezleri talan edildi ve işçiler silahlandı. Orduya grev yapan işçileri vurması için çağrı yapıldığında başkaldırılar oldu. İşçiler fabrika komiteleri kurmaya başladılar. Askerler büyük gruplar halinde ordudan kaçmaya başladılar. Çar yanlısı hükümet devrildi ve iktidara parlamenter bir hükümet geldi. Sekiz saatlik iş günü tesis edildi. Sendikalar yasallaştırıldı. Fakat hükümet zayıftı. Güçlü, silahlı işçi gruplarının bir arada bulunduğu ve hükümetle rekabet ettiği istikrarsız bir durum vardı. İki taraf da bu durumu tamamen kontrol edemiyordu.

Ekim ayında parlamenter hükümet düşürüldü ve Bolşevikler işçilerin geniş desteğiyle iktidara geldi. Rusya savaştan çekildi. Özel işletmelerin sahip olduğu binalar, fabrikalar, makineler ve arsalar işçiler tarafından ele geçirildi. Birçok özel kapitalist, işleri işçilerin kendi başlarına idare etmesine bırakarak ülkeden kaçtı. Sınıfsız ve sömürüsüz yeni bir dünyaya dair gerçekten bir umut vardı.

1921 yazında bu umut yok olup gitmişti. İşçilerin gücü yok edilmiş ve yeni devlet gücünü pekiştirmişti. Ordu disiplini yeniden kuruldu. Fabrika komitelerinin yerine devletin kontrol ettiği sendikalar getirildi. Grevler yasadışı ilan edildi ve grevciler gözaltına alındı, vuruldu ya da yemek karnelerinden men edildi. Komünist Parti, tuhaf bir tür kapitalizmi idare ediyordu.

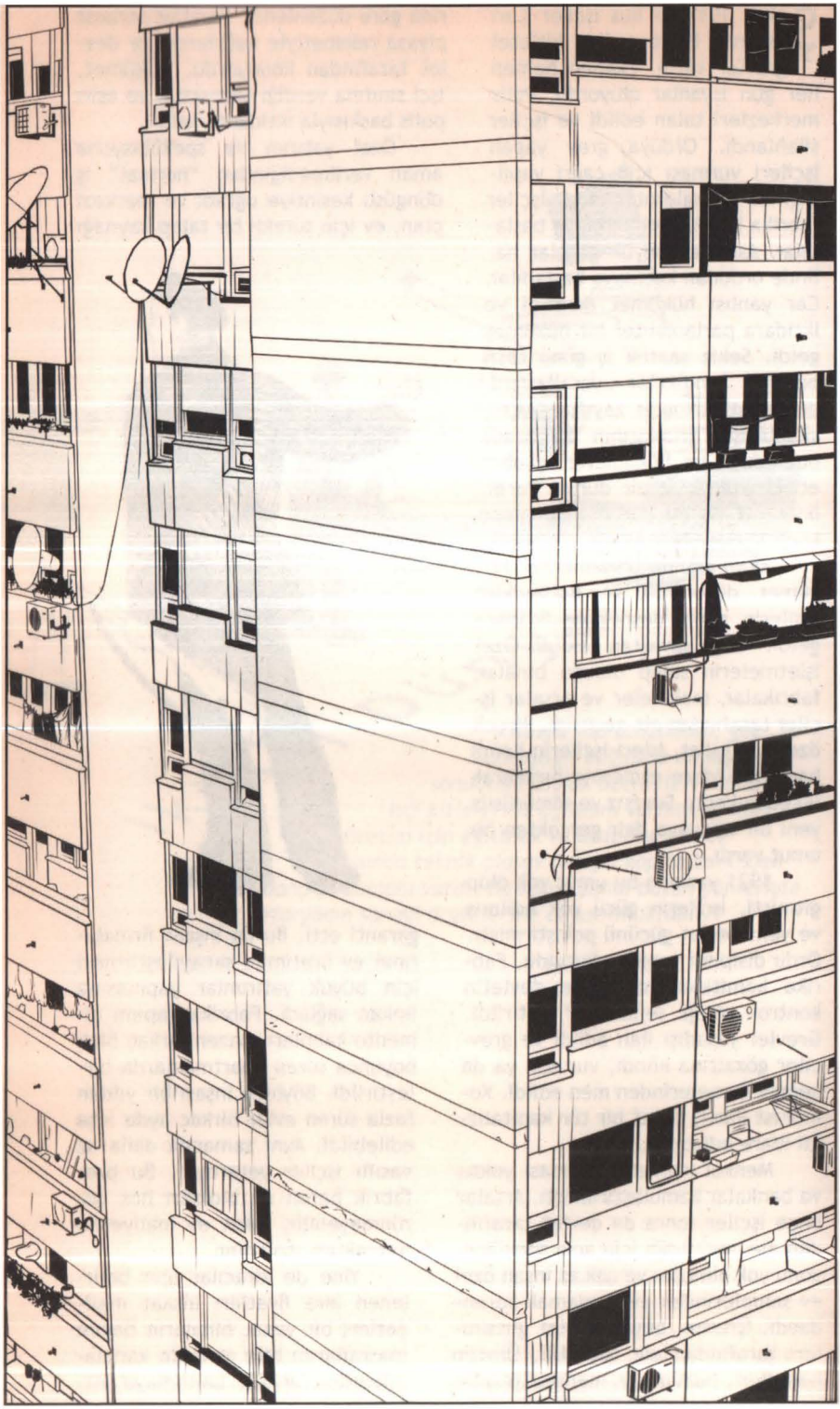
Menkul kıymetler borsası yoktu ve bankalar kamulaştırılmıştı. Arsalar önce işçiler sonra da devlet tarafından ele geçirildiği için arsa spekülasyonu yok olmuştu ve çok az insan özel ev sahiplerinden ev kiralamak zorundaydı. Üretim, büyük devlet girişimleri tarafından ele geçirildi. Üretim hedefleri, hükümetin merkezi planlarına göre düzenlendi. Fiyatlar serbest piyasa rekabetiyle belirlenmiyor devlet tarafından konuyordu. Hükümet, işçi sınıfına verdiği imtiyazlar ve aşırı polis baskısıyla iktidarda kaldı.

Özel yatırım ve spekülasyona aman verilmediğinden "normal" iş döngüsü kesintiye uğradı ve merkezi plan, ev için sürekli bir talep kaynağı

garanti etti. Bu da inşaat firmalarının ev üretimini sanayileştirmesi için büyük yatırımlar yapmasına imkan sağladı. Fabrika yapımı çimento kalıpları, bazen birkaç blok boyunca süren apartmanlarda birleştirildi. Böylece inşası bir yıldan fazla süren evler birkaç ayda inşa edilebildi. Aynı zamanda daha az vasıflı işçiler yeterliydi. Bu prefabrik beton ev blokları hoş görünmeyebilir, fakat ev maliyetini gerçekten azalttılar.

Yine de kiracılar için belirlenen kira fiyatları inşaat maliyetleri bir yana, binaların bakım masraflarını bile genelde karşılamıyordu. Devlet, barınmaya kit-

lesel destek verdi. Böylece SSCB'deki kira fiyatları, işçilerin gelirlerinin %5'inden daha azını kiraya harcamasıyla genelde dünyanın en ucuzu haline geldi.

Sovyetler Birliği'ndeki işçiler, ücretlerinin büyük bir kısmını sosyalleştirilmiş şekilde alıyorlardı; sağlık hizmetleri, eğitim ücretsizdi, ulaşım ve barınmada devlet desteği vardı. Bireysel saat başı çalışmadan sonra kalan şey, işçilerin daha sıkı çalışmasını sağlayan bir teşvikten başka bir şey değildi. Üstelik hükümet tam istihdam politikasına bağlıydı, çalışan nüfusla rekabet halinde olan işsiz bir nüfus yoktu ve sürekli iş gücü kıtlığı yaşanıyordu. Böylece işçilerin işlerini kaybetme korkusu, daha çok çalışmalarını sağlamak için kullanılan etkili bir yöntem olmaktan çıkmıştı. Devlet girişimlerinin yöneticileri, işçilere baskı uygulamanın alternatif yollarını bulmalıydılar.

Bu noktada barınma faydalı oldu. Önemli ağır sanayi işlerinde çalışanlar için devlet konutları genellikle işverenler aracılığıyla dağıtıldı. Bu, şirket konutları gibi işlev gördü. Vasıflı işçiler, iyi barınma koşulları vaadiyle çekilebiliyor ve bir firmada çalışmaya devam ettirilebiliyorlardı. Grevciler, işyerinde kaytaran işçiler ve diğer sorunlular sadece kovulmakla kalmıyor, aynı zamanda evden de atılabiliyorlardı. Evlerini işverenlerinden almayan işçiler genellikle yerel Sovyet yönetiminden alıyorlardı. Fakat burada da "emek disiplinini"

bozduğu için işverenin konutlarından atılan işçilerin diğer devlet konutlarında barınmasına izin verilmiyordu. Her iki devlet konutu türünde de çoğu zaman bir daire edinebilmek için uzun listelerde beklemek gerekiyordu. Bu da hep aynı evde kalma yönünde bir teşvik yarattı ve vasıflı işçilerin devir daiminin azalmasına yardımcı oldu.

Fakat tüm barınma doğrudan devlet (yerel yönetimler veya kamulaştırılmış firmalar) tarafından yürütülmüyordu. Birçok insanın kendi özel evleri vardı ve devlet bankaları, kendilerine ev inşa etmek isteyen insanlara çoğu kez düşük faizli kredi veriyordu. Devlet aynı zamanda, insanların birikimlerini birleştirip bir bina inşa ettiği ve bu binada kendi evlerine sahip oldukları kooperatif inşaatları için de kredi veriyordu. Özel ev sahipleri de hiçbir zaman tümüyle ortadan kaldırılmadı. Yasal olarak ya da karaborsada, odalar veya tüm bir daire kiralayan ev sahipleri hep vardı.

Ev sahipliği gazetelerde sürekli karalanıyordu. Devlet konutları normdu. Kooperatifler çok daha pahalıydı ve statü göstergesi olarak görülüyordu. Kooperatifler için fazladan para ödeyenler hem kendilerine barınma sağlıyor hem de devletin parasını sosyalizmin inşası için kurtarıyordu. Bunlara genellikle vasıflı işçiler ve parti bürokratları sahip oluyordu. Bireysel ev sahipliği, geri kalmış kırsal bölge insanlarıyla veya hâlâ kendi bahçesi olsun isteyen şehrin kenar semtlerinde yaşayan vasıfsız işçilerle özdeşleştirilmeye başlandı. Farklı barınma türleri, "özgür dünyadakinden" çok daha farklı görülüyordu. Kullanım haklarındaki farklılıklar hâlâ işyerindeki farklılıklarla çakışıyor ve onları güçlendiriyordu.

İş konusunda Rusya daha çok Amerika gibiydi. İşçiler iş güçlerini bir işverene satıyordu. Firmalar işçilerin yaptığı şeyleri satıp üretimi genişletmek için parayı tekrar yatırıyordu. İşçiler hayatta kalıp çalışmaya devam etmeye yetecek kadar kazanıyorlardı. Sınıf ilişkileri aynıydı ve iş aynı şekilde yabancılaştırıcı ve perişandı. İşçiler, yönetim sosyalist olduğunu iddia ettiği ve fabrikaların tabelalarında kızıl yıldızlar olduğu için çalışmaya daha istekli değillerdi. Ölü emek hareket edip büyümek zorundaydı ve bu, ancak işçileri sömürerek yapılabilirdi. Rusya'da fabrika yönetimleri, işçilerden daha fazla artı değer kazanmak için Amerikalı işadamlarının kullandığı stratejilerin çoğunu aynen kullandılar: parça başı iş, zaman ve hareket çalışmaları.

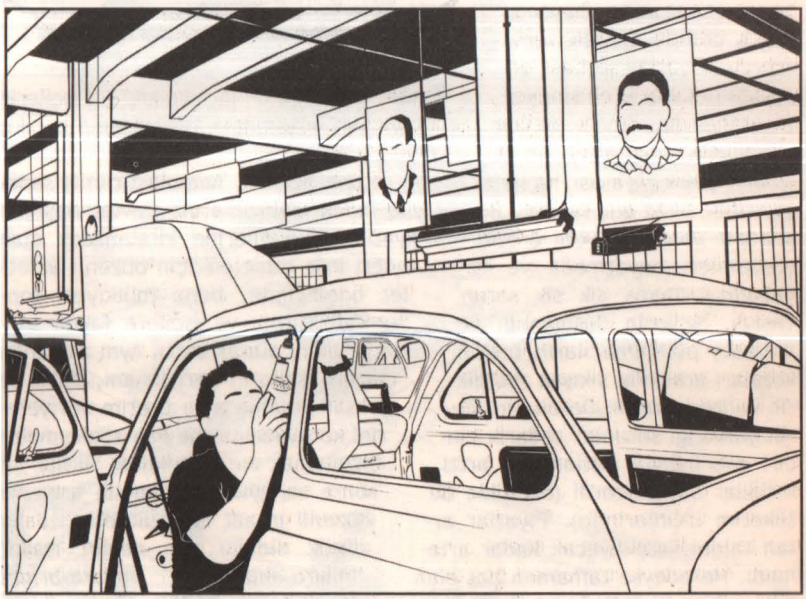
Tek fark, devrimden önce Rusya'nın, Batı Avrupa ve Amerika kapitalizmine bir yedek şeklinde gelişerek küresel ekonominin kapı eşiğinde olmasıydı. Devrimin komünist öğeleri (büyük ölçüde Komünist Parti tarafından) hızla yok edildiği halde devrim, özel yatırımcıların, bankacıların ve fabrika sahiplerinin gücünü yok etmişti. Daha sonra Rusya devleti, üretime yatırılan sermayenin bakış açısını tamamen devraldı. Her şey hızla gelişen sanayi (özellikle de ağır sanayi) hedefi etrafında örgütlenmişti. Sovyetler Birliği, hızlı sanayileşme modeli haline geldi. Zaman

zaman Latin Amerika'dan Doğu Asya'ya kadar dünya kapitalizminin eşiklerinde dolaşan ulusalcılara ilham kaynağı oldu. İkinci Dünya, Üçüncü Dünya'dan çıkıp kurtulmanın bir yolu gibi görüldü.

Devrimden sonra Rusya'da kolektif yaşam biçimlerine güçlü bir bağlılık vardı. Ev blokları, ortak tamirci dükkanları, çamaşırhaneler, okul öncesi tesisleri, yemekhaneler ve hatta mutfaklar inşa ediliyordu. Bunlar ve kadınlara yasal eşitlik sağlayan yeni kanunlar sayesinde kadınlar, işe ve partinin politik faaliyetlerine katılmak için daha çok zamana sahip oldular. Toplumsal hayat radikal biçimde yeniden örgütlendi ama bu değişiklikler, modern kapitalist toplumu dağıtmanın değil daha çok inşa etmenin birer sonucuydu.

Dünya tarihinde hiç görülmemiş bir hızla kentleşme gerçekleşti. İnsan sayısı ve insanların işle ev arasında gidiş geliş zamanları ve mesafeleri sürekli artıyordu. Geniş aileler parçalanıyor ve insanlar giderek çekirdek ailelerde yaşıyordu. Ev işleri ortadan kalkmamıştı ve hâlâ büyük oranda kadınlara düşüyordu. (Hatta kimi zaman Sovyet kadınının anne ve ev kadını rolü parti propagandasıyla yüceltiyordu) Ev ve iş zaman ve mekân açısından giderek ayrılıyordu. Evde hapsolup kalmak "özgür dünya"dakinden daha az yalnızlaştırıcı değildi. Apartmanların zemin katındaki istihdam merkezleri, ev ile iş arasındaki çelişkileri, bugün göçmen Çinli inşaat işçileri çalıştıkları şantiyelerdeki çadırlarda yatarak bu gerilimlerin üstesinden ne kadar gelebiliyorlarsa, ancak o kadar yok edebiliyorlardı.

Değer, Rusya'da (ve Rusya modelinin izlendiği her yerde) toplumsal bir ilişki olarak varlığını korudu. Şeyler, onları üreten insanlardan onlara ihtiyacı olan insanlara alınıp satılma yolu dışında gitmiyordu. Değer hâlâ, meta üreten farklı rakip teşebbüsleri birbirine bağlıyordu. Sovyet traktör fabrikalarındaki işçiler ve kömür madencileri, yaptıkları şeyleri sırf faydalı şeyler olarak değil başkasının (devlet firmalarının) malı ola-

rak görüyorlardı. Rekabet önemli ölçüde sınırlandırılmıştı ama durdurulmamıştı.

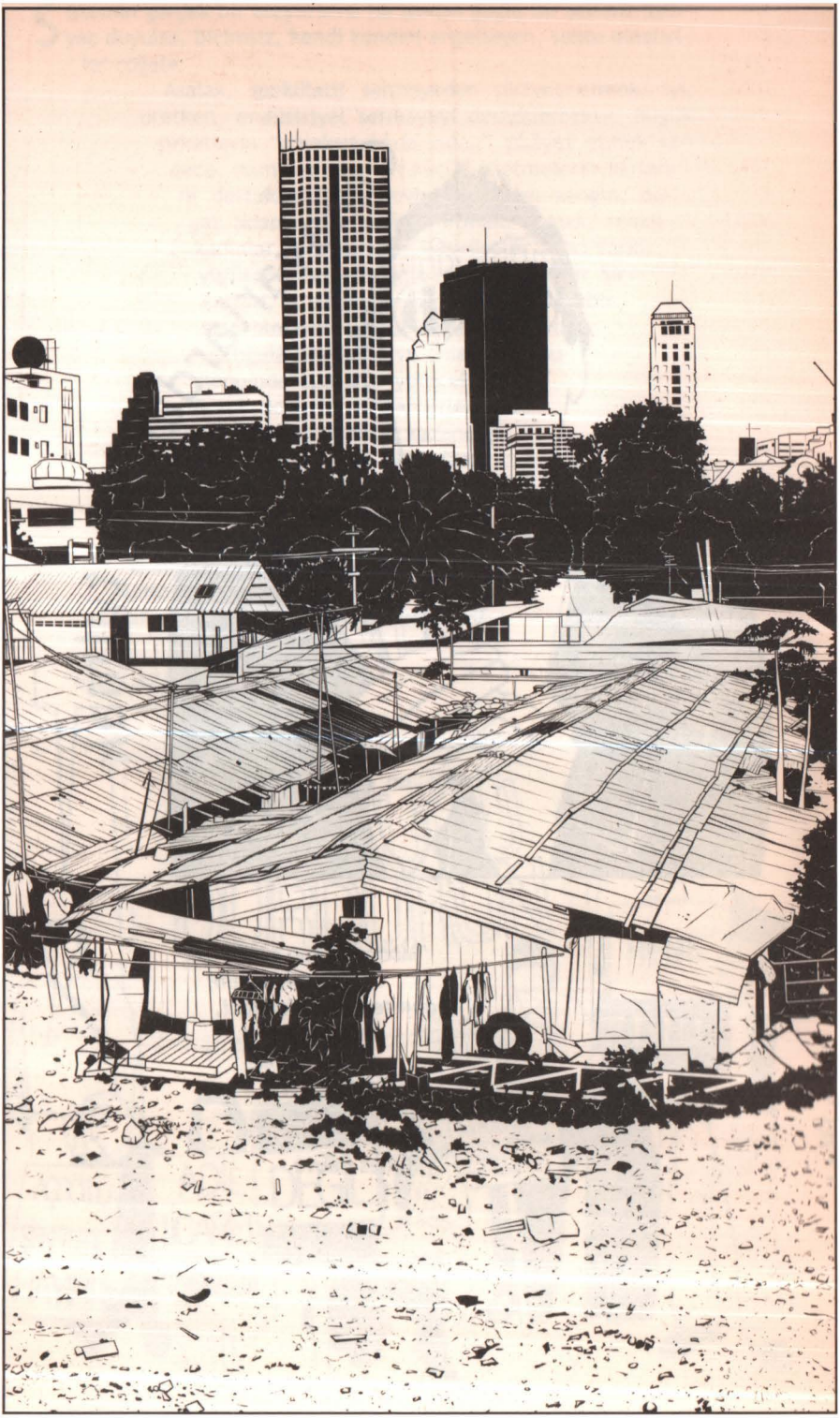
Sınırlandırılan rekabet, merkezi planlamacıların sanayiyi koruyup geliştirmesini ve işçi sınıfına bazı maddi imtiyazlar vermesini sağladı. Para sermayesi, tüm artı değeri sanayiden tamamen silmedi ve devlet kredilerinin faizi düşüktü. (Ev gibi) birçok metanın fiyatına büyük oranda destek veriliyordu. Fiyatlar serbest piyasada rekabetle oluşmuyor, dayatılıyordu. Büyük ölçüde sosyalleştirilmiş ücret ve satıcının emek piyasası, işçilere işyerinde biraz güç sağladı. Bu sebeple yönetim, yeni üretim yöntemleri dayatmada ve işi yoğunlaştırmada sık sık sorun yaşadı. İşçilerin düşmanlığı ile merkezi planlamacıların üretim kotaları arasında sıkışan metaların kalitesi azaldı. Defolu ürünlerin yarattığı sorunlar tedarik zinciri aracılığıyla katlanarak arttı. Kıtlıklar baş gösterdi (özellikle de tüketim ürünlerinde). Fiyatlar artan talebi karşılayacak kadar artamadı. Neredeyse tamamen boş olan dükkanların önünde karneyle dağıtım yapılıyor, uzun kuyruklar oluyordu ve karaborsa yaygınlaştı. Farklı firmalar kaynakları, vasıflı işçileri ve merkezi konumdaki arsaları istiflemeye çalıştı ve istedikleri kaynakları almak için birbirleriyle ve yerel yönetimlerle değiş tokuş yaptı. SSCB kapitalistti, fakat hatalı işleyen bir kapitalizmdi. İkinci Dünyanın geri kalanının çoğu da SSCB'den daha az iddialıydı.

Birinci Dünyanın başlıca ideolojisi, meta satan bir işadamının, uyumadığı zamanının çoğunu satan bir işçi ile aynı olduğunu iddia etmesidir. İkinci Dünyanın hâkim ideolojisi de sınıfsız olduğunu iddia etmiştir.

Fakat "ekonominin ihtiyaçları" ile işçilerin ihtiyaçları arasındaki çelişki sınıfın çıkış noktasıdır.

Küba devleti, kamulaştırılmış sanayilerindeki çalışanlarına devlet destekli fiyatlarla kendilerine kiralanacak olan evleri inşa etmeleri için düzenli ücretler ödediğinde, bunu mülkiyeti toplumsallaştırma ve işçilere fayda sağlama planı olarak sattı. Aynı zamanda çalışan işçilerin geri kalanı, daha az çalışan insanla aynı üretim seviyelerini koruyacaklarına dair sözleşmeler imzalamak zorunda kaldı. Birkaç yıl sonra sanayide üretkenlik arttı ve düzenli inşaat işçisi ücretleri daha düşük olduğu için devlet inşaat "mikro-ekipleri"ni (*micro-brigade*; Küba'da 1970'te Castro tarafından başlatılan, işçilere kendi evlerini inşa etme fırsatı sunmak için oluşturulan küçük birlikler) durdurdu. Kârlar özel bireysel kapitalistlerin cebine gitmiyordu, fakat ekonominin esas sorunu aynıydı: işçilerin sırtından mümkün olduğunca çok artı değer nasıl kazanılır?

Canavarlardan Kurtulmak

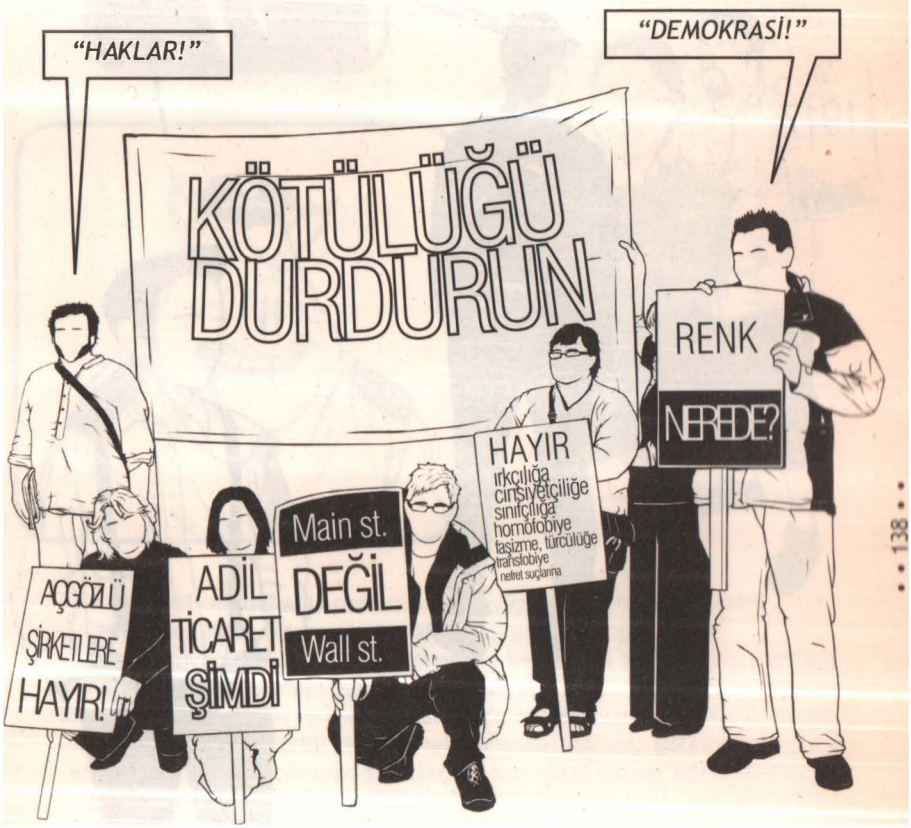
"Modern insan kansız et,
nikotinsiz tütün,
alın teri olmadan mal,
cesetsiz savaş,
copsuz polis,
morartısız cop,
spekülasyonsuz para ister."

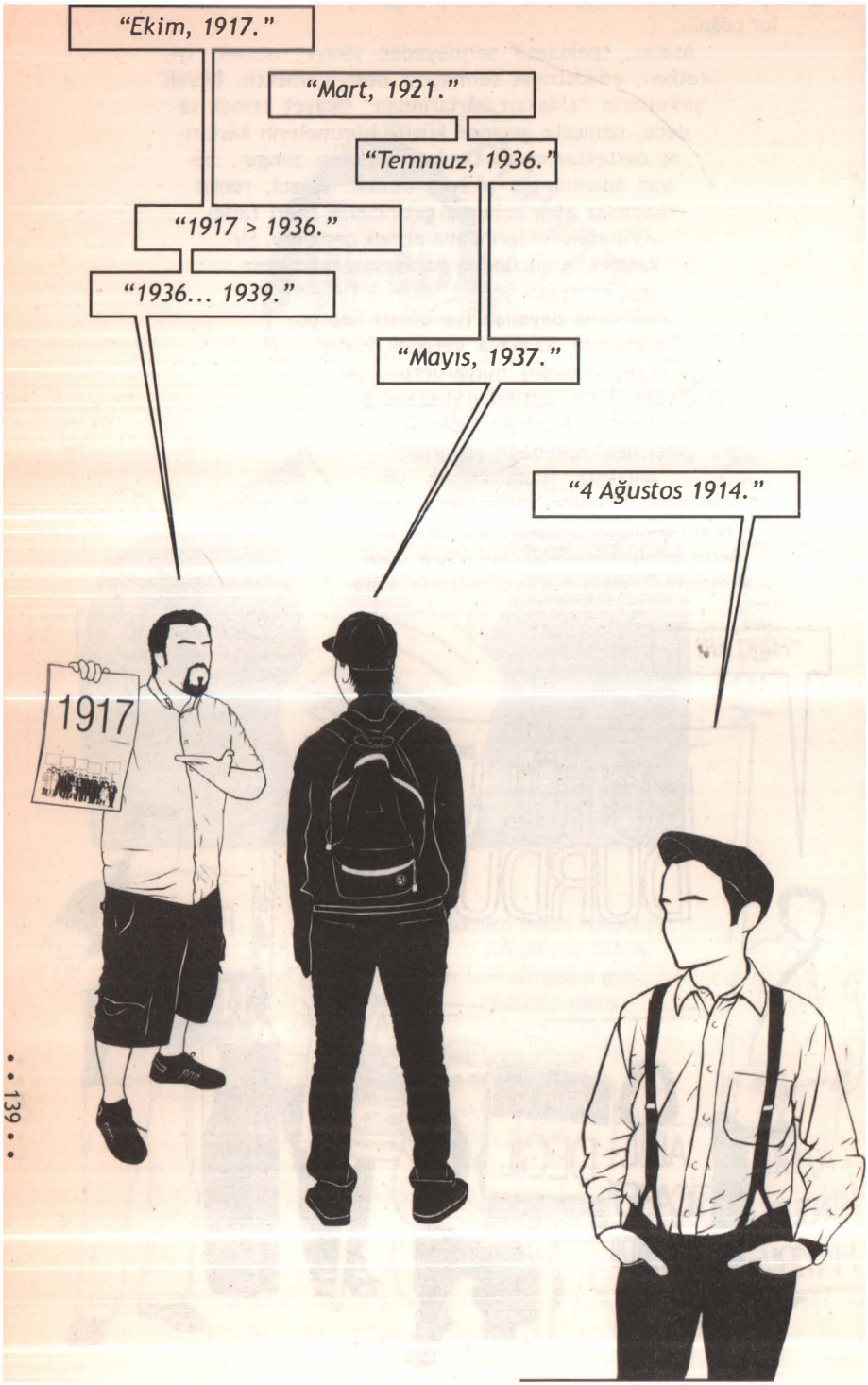
Gilles Dauvé

Sistemin gerçek bir eleştirisine ne zaman güçlü bir şekilde ihtiyaç duyulsa, biçimsiz, kendi kendini engelleyen, sahte eleştiriler çoğalır.

Asalak, spekülatif sermayeden şikâyet etmek, iyi, üretken, endüstriyel sermayeyi desteklemektir. Büyük şirketlerin "ahlaksız kârlarından" şikâyet etmek sadece, namuslu geçinen küçük işletmelerin kârlarını desteklemektir. Devleti yöneten zengin, beyaz adamlardan şikâyet etmek, yoksul, renkli kadınlar aynı konuma getirilseler işleri farklı yürütebileceklerini ima etmek demektir. Şirketleri, iş gücünden başka satacak hiçbir şeyi olmayan yoksul insan kitlelerinin varlığına dayanan (ve onları hep bu konumda tutmaya yetecek kadar ücret ödeyen) milyarderler, bu yoksulların sırtından kazandığı kârların bir kısmıyla "yoksulluğu gidermek" için bağış yaparlar.

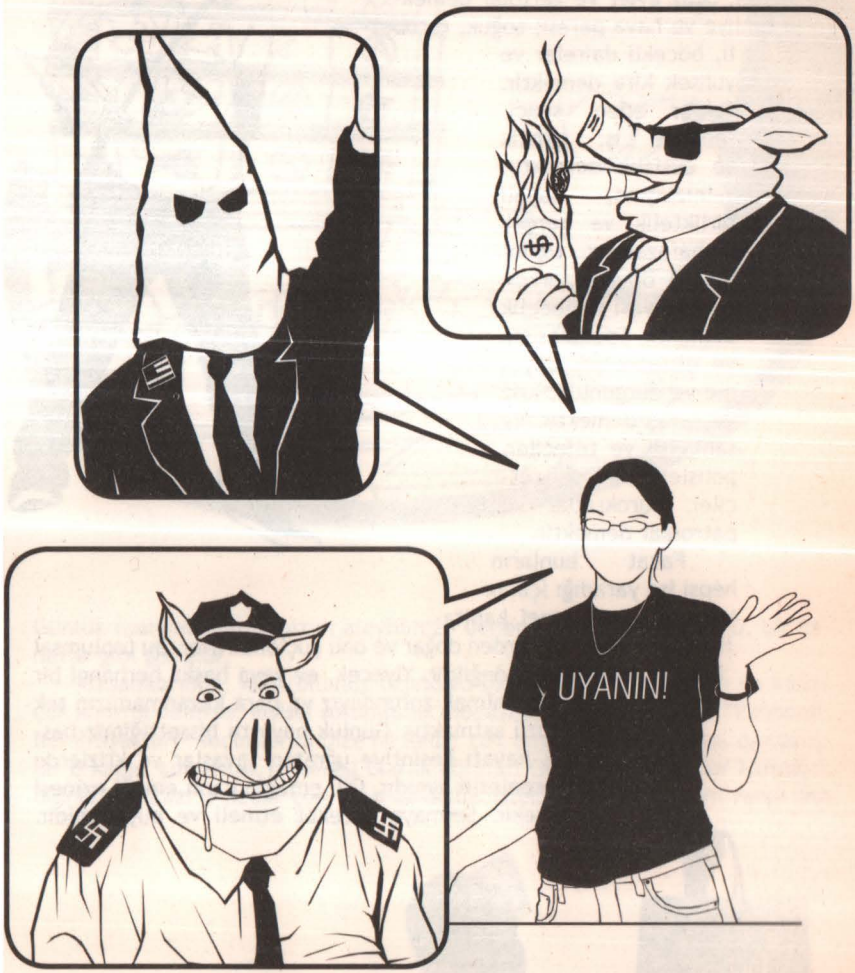
Ahlaksız işadamlarına yöneltilen tüm eleştiriler veya etik iş anlayışı oluşturma girişimleri, değerin ekonomide etik kurallara göre akmasını sağlamaz. Kapitalizmin klişe

"Ekim, 1917."
"Mart, 1921."
"Temmuz, 1936."
"1917 > 1936."
"1936... 1939."
"Mayıs, 1937."
"4 Ağustos 1914."
1917

haline gelmiş eleştirisi, sadece kapitalizm eleştirisini kli-
şeye dönüştürme işlevi görür.

Yeterli ahlak düzenlemesiyle birlikte canavarlar her yerde görülür: kötü soyguncu baron kapitalistler, yalancı siyasetçiler, aç gözlü spekülatörler, sadist polis, delirmiş savaş suçluları. Bir şeyi canavar diye adlandırmak onu anlamadığınızı itiraf etmektir. Kuytu bir sokakta feci halde dövülmesi gereken bir sürü patron, bankacı, ev sahibi ve gayrimenkul geliştirmecisi var, fakat onları şeytanlaştırmak sadece sistemin nasıl sürekli baskıcı

polisler, dallama patronlar ve ikiyüzlü siyasetçiler (ve tabii zayıf, çekingen, önyargılı ve yalnız işçiler) yarattığını gizler.

Yarım yamalak bir eleştiri kolaylıkla kendisinin tehlikeli bir karikatürü haline gelebilir. Birinci Dünya Savaşından sonra New York'taki işçi sınıfının kira grevleri, isyanları ve protestolarına gazetelerin cevabı kötücül "Bolşevik Rus Yahudi ev sahiplerini" karalamak olmuştu. Dahası, sistemi yalnızca en kötü sonuçlarıyla açıklayan solcular, bu sonuçları sistem adına lanetleyen siyasetçilerin ekmeğine yağ sürmekle kalırlar.

Canavarlardan kurtulmanın önemli bir adımı, onları canavar olarak görmekten vazgeçmektir. Kapitalizm, varoşlar ve kenar mahalleler, ucuz evler ve gettolar demektir. Zorla tahliye ve hava parası; soğuk, rutubetli, böcekli daireler ve yüksek kira demektir. Tekrar eden, sıkıcı, tehlikeli iş; işsizlik ve evsizlik demektir. Yalnızlaşma, hayali birliktelik ve gerçek muhafazakâr topluluklar; önyargı, ırkçılık ve siyasi yerindelik demektir. Spekülasyon ve düzenleme, büyüme ve durgunluk, kriz ve savaş demektir. Ev sahipleri ve tefeciler, polisler ve siyasetçiler, bürokratlar ve patronlar demektir.

Fakat bunların hepsi işe yaradığı için ortaya çıkarlar. Temel kapitalist toplumsal ilişkilerden doğar ve onu güçlendirirler. Bu toplumsal ilişkiler isteğe bağlı değildir. Yiyecek, ev veya başka herhangi bir şey istiyorsak satın almak zorundayız ve para kazanmamızın tek yolu iş gücümüzü satmaktır. Günlük hayatta hissettiğimiz baskılar, günlük hayatı kesintiye uğratan savaşlar ve krizlerde patlak verenlerle aynıdır. Ölü emeğin canlı emeği ezmesi gerekir. Sermaye hareket etmeli ve büyümelidir.

Günlük faaliyetlerimiz bizim aleyhimize döner ve doğanın bir gücü, bir canavar gibi görünür.

Yaşamlarımız, kontrolümüz dışındaki soyut güçler tarafından ne kadar çok kontrol edilirse, kişisel sorumluluk modası o kadar çok gelişir. "Ekonominin ihtiyaçları" seçimlerini bize ne kadar çok dayatırsa, toplumsal davranışlar o kadar çok ahlak meselesi olarak görülür. Gerçeklik ne kadar karmaşık olursa, insanlar o kadar çok basit cevaplar ister. Yakınımızda kim varsa ona

saldırırız. Sistem, bazen yavaş ve bilinçdışı, bazen de çarpıcı ve yoğun çelişkiler yaratır. Bu sürekli kaos ve iç çatışma, sistemin işlemesini sağlar.

Gerçek düşmanlarımızın kim olduğunu görebildiğimiz ölçüde çıkarlarımız için mücadele etmek adına bir araya gelebiliriz. Mücadele eden bir işçi topluluğu, etnik veya ulusal toplulukların altını oyabilir ve ayrımları, önyargıları parçalayabilir. Yan yana dövüşerek birbirimizle yeni yeni yollarla ilişkiler kurarız, sahip olduğumuzu bilmediğimiz yeteneklerimizi keşfederiz ve gücümüzü hissetmeye başlarız. Talepler kazanılır (ve genellikle baltalanır). Büyümek ve derinleşmek için mücadelenin ilk sınırlarının ötesine geçmesi, yeni insanları içine katması ve stratejilerini değiştirmesi gerekir. Ya daha radikalleşecek ya da durulacaktır.

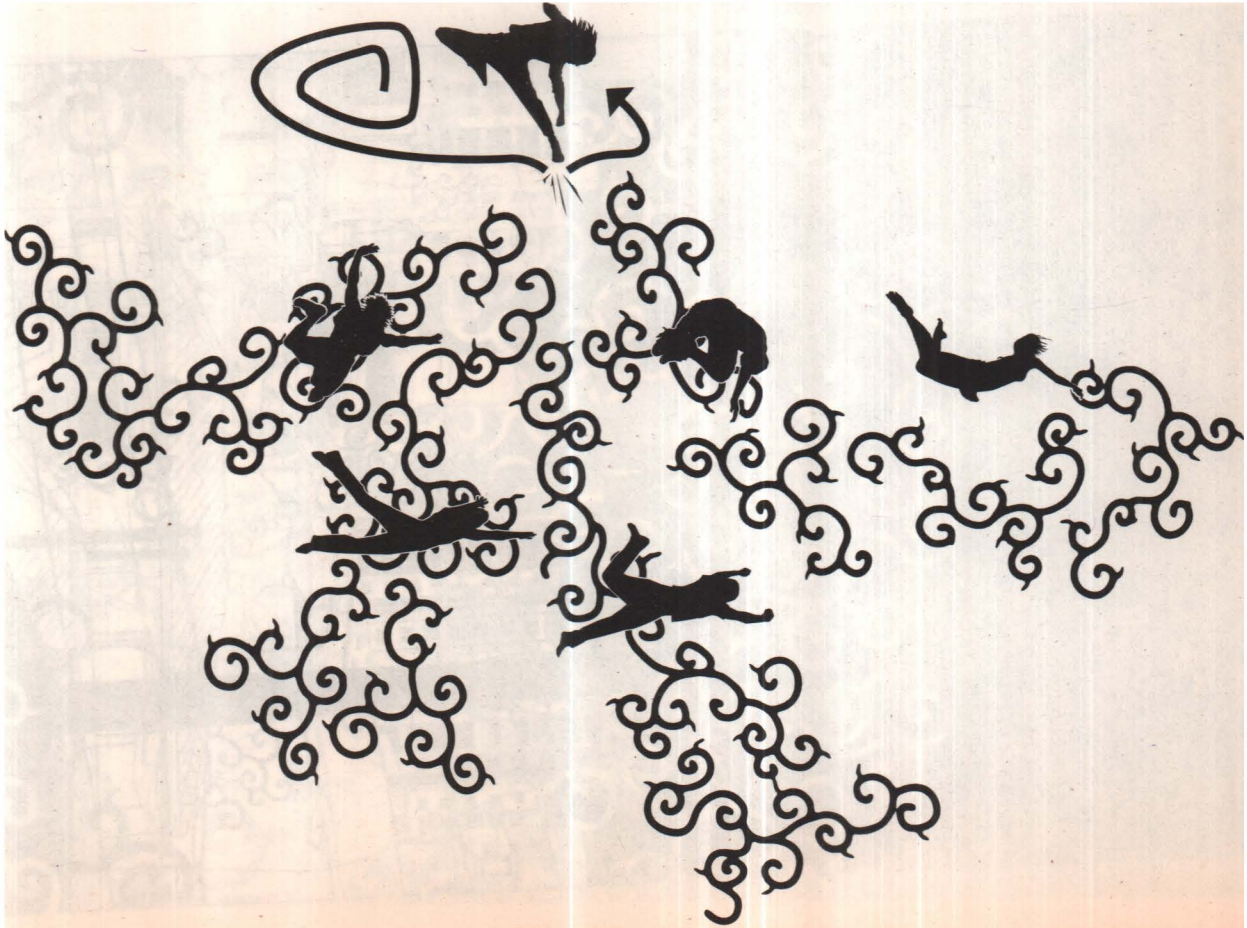
Mücadele gelişip derinleştikçe daha fazla şey mümkün hale gelir, ufuklar genişler. Belli bir noktada, işçi mücadeleleri sistemi neredeyse kırılma noktasına kadar itip çektiği zaman, bir bütün olarak sistemin eleştirisi gerekli hale gelir. Bu devrimci anlarda, bir gelecek toplumuna dair benzer fikirler birden ortaya çıkar.

Kimsenin üretim araçlarına sahip olamadığı, şeylerin kullanımına ücretsiz erişilebilinen bir toplumda, kimse emek gücünü başka birine satmak zorunda kalmayacaktır. Bu toplumda şeylerin değerini ölçmeye gerek olmayacaktır, zira değer, ayrı meta üreticilerini birbirine bağlamak için gerekli olmayacaktır. İnsanlar, arada alınıp satılmalarına gerek olmadan, şeyleri doğrudan birbirleri için yapacaklardır. Bu, yalnızca üretici faaliyet ücret karşılığında bize zorla dayatılmayıp özgürce seçildiğinde ve yaşamlarımızın bir ifadesi haline geldiğinde gerçekleşebilir. Faydalı şeyler üretme ve yapma, kendisini zaman ve mekan açısından yaşamlarımızın geri kalanından ayırıp sonra da buna hakim olmaya çalışmaz. Böyle bir toplumda kendi ihtiyaçları olan ayrı bir ekonomi veya devlet olamaz ve bu ihtiyaçları zorlamak için patronlara ve polislere gerek kalmaz. Nüfusu bölüp yönetmek için sürekli çe-

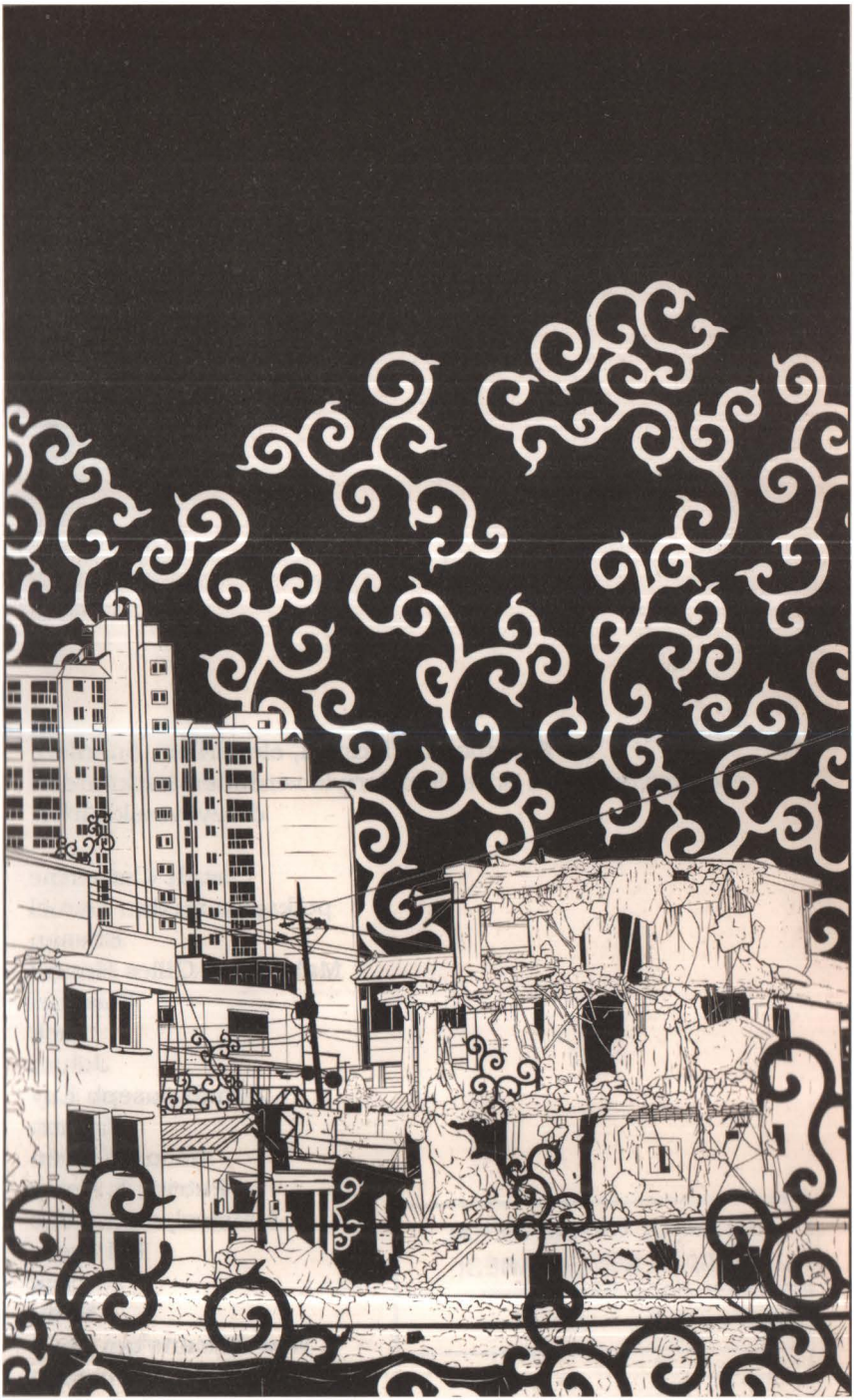

lişkiler üretmeye gerek kalmaz. Topluluklar, içine sığınılacak bir kabuk değil, günlük hayatın her alanında mümkün olur. Bu bakış açısı, işçi hareketlerinin belli bir noktaya geldiği yerlerde tekrar tekrar ortaya çıkmıştır.

Buradaki mesele günümüzü hayali bir sınıfsız, parasız gelecekle kıyaslayıp eksikliklerini göstermek değildir. Buradaki mesele, yaşamlarımızı şimdiye dek sürdürdüğümüz şekilde sürdürmeyi kolektif olarak sonlandırmak için ne gerektiğini hayal etmektir. Günlük mücadelelerimizi kapitalist toplumsal ilişkileri kesin olarak yıkabilecek konuma getirmek için geliştirmektir. Kararlı fikirlere ve zekice tasarlanan eylemlere ihtiyacımız var.

Ev Canavarı'na fikirleri, eleştirileri, önerileri, redaksiyonları ve örneklemeleriyle verdikleri katkılardan dolayı teşekkürler:

Claude-Catherine
polkagris.nu'dan Daniel
Ehssan
Malmö'den Gilles Henrik
Husunzi
Jack
Johan
Jonah Joseph Kay
Kristen
libcom Steven
Patrick & Betsy
Avustralya'dan Pete
PM Press
Rik
Sabu
New Orleans'tan Sean
Vilemaxim

İSTANBUL ORHAN KEMAL
İL HALK KÜTÜPHANESİ

Demirbaş No	
Konu No	

Ev Canavarı hayatımızın çok gündelik ve vazgeçilmez bir olgusunu, yalnızca bir "ev"i merkeze alarak onun etrafındaki türlü toplumsal ilişkileri inceliyor. Şantiyeden ve evlerin fiziksel inşasından başlayan kitap, yavaş yavaş daha fazla meseleyi birbirine bağlıyor. Kentsel dönüşüm ve şehir politikalarından cinsiyet rolleri ve kimlik politikalarına, taşeronluk ve spekülasyondan sendika sözleşmeleri ve müzakerelerine, tümüyle kişisel olan düşünce ve etkileşimlerden büyük ölçekli politik ve ekonomik kuvvetlere, bireysel inanç, acı ve direnişlerden yapısal bölüme ve istikrarsızlığa pek çok konu iç içe inşa ediliyor. Alaycı, güzel ve kasvetli siyah-beyaz görsellerin eşlik ettiği metin bir bütün olarak kapitalizm eleştirisi şeklinde gelişiyor. Bazen bir işçinin günlüğü, bazen bir hikaye, bazen tarihsel bir anlatı, bazen de Marksist ekonomi politiğe giriş niteliği tadında...

"Oturmak için bir yer mi arıyorsunuz? Ya da yaşamak için yepyeni bir dünya? Belki de radikal teorinin sıkıcı olmasından korkuyorsunuz. Öyleyse Ev Canavarı *tam size göre bir kitap. Yazar can alıcı bir meseleyi ele alıyor: barınma sorunu. Sınıf analizi, gündelik yaşamın eleştirisi, sansürsüz yenilikçi çizimler ve daha fazlası... Keyfini çıkarın!"*

Gilles Dauvé

"Şantiyedeki mücadelenin ve şehirde verilen kavga ile arsa mücadelesinin koşulları hakkında kapsayıcı ve okunması kolay bir analiz."

Kämpa Tillsammans!

"Kısmen Marx'ın resimli kılavuzu, kısmen meta olarak ev üretiminin ve tüketiminin gündelik sonuçlarının analizi, kısmen de devrimci silahlanma çağrısı!"

Aufhe

0665809
ANH

9 789756 056523

www.otonomyayincilik.com
iletisim@otonomyayincilik.com